

۲۰۱ | | -

شہ قلاوہ و ضوٹناو
لہ بہ لگہ نامہ کانر عوسمانیدہ

لە بلاوکراوەکانی ئینستیتیوتی کە لە پووری خۆشناوەتی

-۱-

شەقلاو و خۆشناو لە بەلگەنامەکانی عوسمانیدا

بەرگی یەكەم

نووسینی: هیمن عومەر خۆشناو

دیزاینی بەرگ: ئەندازیار محەممەد

خەتی بەرگ: م.خەلیل خۆشناو

نۆرە و سالی چاپ: یەكەم / ۲۰۱۸

چاپخانه: کارۆ- سلیمانی

تیراژ: ۱۰۰۰ دانە

نرخ: ۶۰۰۰ دینار

مۆلەتی نیونه تەوہیی ISBN

978-605-81954-7-9

مافی چاپکردنەوہی پارێزراوہ

www.khhi.org

شەقلاوہ و خوشناو
لہ بہ لگہ نامہ کانی عوسمانیدا

بہرگی یہ کہم

ہیمن عومہر خوشناو

۲۰۱۸

ناوه پۆك

- پوخته ۵
- پیشه کی ۶
- گرفتی میره کانی خوشناو له گه‌ل ده‌وله‌ت و موچه کانیان ۹
- باری بازرگانی خوشناوه کان ۱۰
- مزگه‌وتی شه‌قلاوه و مه‌لامحه‌مه‌ده‌مین ۱۲
- زانست و زانیاری له مه‌دره‌سه‌کانی شه‌قلاوه و خوشناوه‌تی ۱۹
- ئه‌شقیاکانی خوشناو و ده‌وله‌تی عوسمانی ۲۴
- چاره‌سه‌رکردنی کیشه‌کان به شتیوازیکه دیکه ۲۷
- په‌یوه‌ندی نیوان مسولمان و دیانه‌کانی شه‌قلاوه ۳۱
- مه‌حموود به‌گی میرمه‌حمه‌لی جیی ناره‌زایه‌تی عوسمانیه‌کان ۳۵
- شه‌ری نیوان شه‌قلاوه و عوسمانیه‌کان ۳۸
- به‌کر به‌گی باليسانی و کیشه و گرفته‌کانی له‌گه‌ل عوسمانیه‌کاندا ۴۰
- گرنگی شه‌قلاوه له‌ پرووی سه‌ربازییه‌وه له‌ به‌لگه‌نامه‌کانی عوسمانیدا ۴۱
- شه‌قلاوه تابووری سه‌ربازی لی بووه ۴۳
- شه‌قلاوه و ریگه‌ی ته‌له‌گراف و به‌رید ۴۴
- شه‌قلاوه له‌ پرووی کارگیریه‌وه ۴۵
- هه‌له‌شانده‌وه‌ی ناحیه‌ی شه‌قلاوه ۵۳
- هه‌تا‌سالی ۱۹۱۳ش ناحیه‌ی شه‌قلاوه‌ی خاوه‌نی باله‌خانه‌ی تاییه‌تی خۆی نه‌بووه ۵۶
- هه‌ولی به‌قه‌زاکردنی شه‌قلاوه ۵۶
- ناره‌زایه‌تی خه‌لکی شه‌قلاوه له‌ حوکمداریی مسته‌فا ئه‌فه‌ندی ۵۷
- یادداشتنامه‌ی خه‌لکی شه‌قلاوه بو له‌ کارلادانی به‌رپوه‌به‌ری ناحیه ۵۹
- ره‌مزی ئه‌فه‌ندی به‌رپوه‌به‌ری ناحیه‌ی دادگایی ده‌کریت ۶۰
- شیخ سه‌عیدی حه‌فید و کیشه و گرفته‌کانی له‌ ناحیه‌ی شه‌قلاوه ۶۰
- به‌رپوه‌به‌ری ناحیه‌ی شه‌قلاوه له‌ کاتی نه‌داریدا داوای به‌هانه‌وه‌چوون له‌ سولتان ده‌کات ۶۹
- ئه‌نجام ۷۳
- سه‌رچاوه‌کان ۷۸
- ده‌قی به‌لگه‌نامه‌کان به‌ وه‌رگیردراوی ۸۱

پوختەى لىكۆلئىنەو

"شەقلاو و خۇشناو لە بەلگەنامەكانى عوسمانىدا" ناوونىشانى ئەو لىكۆلئىنەو، كە ھەولەدات لەبەر پۇشنايى بەلگەنامەكانى ئەرشىقخانەى عوسمانى لە ئىستەنبول، رۇشنايى بخاتە سەر لايەنى مېژوويى و كارگىرى و زانستى و كۆمەلايەتى و سىياسىي شەقلاو. ھەر لە نىشاندىكى گىرتى مېرەكانى خۇشناو لەگەل دەولەت و مووچەكانىان و بارى بازىرگانىي خۇشناوكان لەو سەردەمەدا و زانست و زانىارىيى لە مەدرەسەكانى شەقلاو و خۇشناوئەتى و گىرتى ئەشقىاكانى خۇشناوئەتى لەگەل دەولەتى عوسمانى و رۇژ و مانگ و سالى بە ناحىەبوونى و پلە كارگىرىيەكان و ھەلۋەشاندىنەوئەى ناحىەى شەقلاو بۇ چەند سالىك و ناكۆكىي نىوان مستەفابەگى مېرەمەلىي شەقلاو و شىخ سەئىدى حەفید و پىرسى مولكى وەققىراو لە شەقلاو و شەرى جەماوئەرى شەقلاو و عوسمانىيەكان بە وردى دەتۇژئەتەو. ھەرۋەھا گىرنگى شەقلاو لە پرووى سەربازىيەو لە بەلگەنامەكانى عوسمانىدا و ئەو كەسانەى رۇلىان لە بوارى كارگىرى ھەبوو و ھەولى بە قەزاكردنى شەقلاو و ناپەزايى خەلك لە بەرپوئەبەرى ناحىە و دادگاىيىكردنى بەرپوئەبەرەكە لەلايەك و شەقلاو و تابوورى سەربازى و شەقلاو و رىگاي تەلەگراف و بەرىد لەلايەكى دىكەو تىشكى دەخاتە سەر. لەگەل ئەوئەشدا رۇوناكايى دەخاتە سەر بزاقى زانستىيى شارەكە و پەيوەندىيەكانى مسولمان و دىانەكان و رۇلى ھۆزى خۇشناو بە ھەر سى بەرەبابەكەيەو (مىروسويى، مېرەمەلى، پشتگەلى) و ھەموو ئەو گىرت و كىشانەى كە لە ماوئەى سەردەمى حوكمرانى عوسمانىيەكان كە پرووبەرووى ئەو شارە و ھۆزەكە بوونەتەو دەكۆلئەتەو.

ئەم توپۇزئىنەوئەى ئەوئەندەى ئىمە بىزانىن، دەبىتە يەكەم توپۇزئىنەو لە چوارچىوئەى بەلگەكان بۇ ئەم شارە و تەننەت بۇ ھەموو شارەكانى كوردستان يەكەم توپۇزئىنەوئەى مېژوويى شارناسىيە لە رۋانگەى بەلگەنامەكانى عوسمانىدا و بە سەرچاوئەى جۆرەجۆرىش بەشيك لە زانىارى ناو بەلگەنامەكانى پشتراستكردۇتەو.

وشەى كلىلى:

شەقلاو، خۇشناو، بەلگەنامەكانى عوسمانى، كارگىرى، پەيوەندىيى مسولمان و دىانەكان.

پیشه کی

کوردستان به دریژیایی ئەو چەند سەد سالی ئەو لەبن فەرمانەرە وایەتی عوسمانییه کان بوو، زۆر هەوراز و نشیو و پروودای جۆرە جۆری بەخۆوە دیو، بەشی هەرە زۆری ئەو گۆرانکاری و پرووداوە میژووویانە بوونە تە ئاردی نیو درپیان و هیچ سەر و سۆراغیان بۆ نەو ئەو ئیستا دیار نییە. بۆیە هیچ هۆز و باژیر و شارۆچکە نییە کە لەو ماوەیەدا شاهییدی پروودای گەرە نەبوون، وپرای ئەو مەملانییە ناوخیانە کورد خۆ بە خۆ و، کورد لە گەڵ دەستە لاتداران هەبوو، کە ئەگەر بەشی هەرە زۆریشی لای کورد خۆیەو نەو سەرابیتەو، ئەوا بەشیکی لە لای ئەو دەستە لاتدارانە کە فەرمانەرە وایە ناوچە کە یان کردووە پارێزراو.

سرووشتی کوردستان وەك گەلانی دەوروبەری لە ناوچە کەدا، سرووشتیکی عەشیرە تەگەری هەبوو و بە دریژیایی سەدان سالی رابردوو، ئەو هۆزانە بەشیکیان وەك نیمچە میرنشینی بوونە و یان بە ئەمارە تیکەو گریدراون، تا ئەو سالانە کە میرنشینه کوردییه کان لە لایەن عوسمانییه کانەو هەلۆ شیندرانەو، ئیتر ئەو ناوکییه کە پیشتەر میرنشین لە گەڵ میرنشینی دیکە هەبوو، دەگوازی تەو بۆ جۆریک لە یاخیوونی خەلک یان بەشیکی لە هۆز و عەشیرە تە کان لە گەڵ دەستە لاتدارانی عوسمانی، لەو سۆنگە یەو زۆر بەی هەرە زۆری پرووداوە کانی دوا دیە ی چل و پەنجاکانی سە دە ی نۆز دە لەو چوار چیو یە دا دە خولینەو.

شە قلاو وەك گوندیکی ئەوسا و دواتر بوون بە ناحیە، لە گەڵ زیاتر لە ۱۴۰ گوند، هۆزی خۆشناویان پیکهیناوە و چ گوندە کانی و چ شە قلاو وەك ناوەندیکی سەرەکی، بە تاییە تی دوا بوون بە ناحیە، لە ناو بە لگە نامە کانی عوسمانیدا شاهییدی پرووداوە کانی ناوچە کە بە گشتی و هۆزی خۆشناو بە تاییە تی. بۆیە ئەم لیکۆ لینەو یە کە بە ناو نیشانی (شە قلاو و خۆشناو لە بە لگە نامە کانی عوسمانیدا) بە پلە ی یە کەم شە قلاو و ئەنجا تیکرای خۆشناو وەك هۆز و، خۆشناو تی وەك دە قەر بە گویری

بەلگەنامە كانى عوسمانى دەتۆزىتەو، لەو پروانگەشەو ئەوھى تا ئىستا پىي گەيشتووين لەو بەلگەنامانە، بە چەند قۇناغىكەو پەيوەست دەبن، بۆيە ئەم قۇناغانە بە گوڤرەھى دەستكەوتنى بەلگەنامە كان كەردمانە بەرگى يەكەم، خوا يار بىت بۆ دۆزىنەوھى بەلگەنامەھى دىكە، كە بە مەزەندەھى ئىمە بەرگى تری بەدوادا دىت.

كارکردنى ئىمە لەم لىكۆلینەوھى دە، چەند بەشیک لەخۆدەگرىت، لە سەرەتادا ئىشى ھەرە گران كۆكردنەوھى ئەو بەلگانە بوو لەناو ئەرشىفخانەھى عوسمانىدا، كە بە شەقلاو و ھۆزى خۇشناوھى پەيوەستن، چونكە پىشتر ئەو بەلگانە لە شىوھى كىتیب يان لىكۆلینەوھى كۆنە كراونەتەو تا ئىمە بە سانایى بىين وەريانگىرپىنە سەر كوردى، بۆيە دواى كۆكردنەوھى يان و پۆلین كەردنىان و ئەو بەلگانەھى كەوا گرانگ بوون خستمانە بەرنامەھى كارکردن و پاشان وەرگىرپانىان لە توركى عوسمانىيەو بۆ سەر زمانى كوردى و ئەنجا خستنە ناو چوارچىوھى لىكۆلینەوھى كى زانستىيەو. لە راستىدا سىرووشتى كارکردن لە بەلگەنامەھى عوسمانى واى، لەبەر نوپوونى زانىارىيە كان، زۆر جار مەروڤ گومان دەخاتە سەر ھەندىك پروودا و لە مېژووھە كان دەكەوئىتە دوودلى، بۆيە بە گوڤرەھى تانا ھەولمانداو بەشیک لەو زانىارىيە بە سەرچاوھى ناسەرەكىي پشتراستبەكەينەو. وپراى ئەوھى بەشى ھەرە زۆرى ئەو زاراو و تىگەھانەھى سەردەھى عوسمانىيان لە پەراويزدا شەروڤە كەردوو، تا خوئنەر بە ئاسانى زانىارىيە كان تىبگات.

سىرووشتى لىكۆلینەوھى واى ناكرىت ھەموو بەلگە كانى بئاخىرئىتە ناوى، بۆيە بە گوڤرەھى سەرەبابەتە كانى ناو لىكۆلینەوھە، ھەندىك لەو بەلگەنامانەھى كە نووسراوى دووبارەن و بۆ شوپىنى جيا جيا نىردراون، ئىمە تەنيا يەك بابەتمان لى ھەلېژاردوو و دواتر لە بەشى وەرگىرپانى بەلگەنامە كاندا ھەموو بەلگە كانمان بە وەرگىرپرداوى داناو. سەرچاوھى سەرەكىي بەلگەنامە كانىش لەناو ئەرشىفخانەھى عوسمانىدا برىتییە لە چەند ژمارەيەك كە وەك كۆدىك خۆى نىشان دەدات، لە لىكۆلینەوھە كەدا كۆدە كە لە

پهراویژدا نووسراوه ته وه و هه مان کۆد له بهشی وهرگیپرانی به لگه نامه کاندای ده بیته نیشانه و سه رچاوه ی به لگه نامه که.

سه بارهت به قوولبونه وهش له بابته که دا، ئیمه نه مانویستوهه بۆ ههر مژاریک له مژاره کانی ناو ئه م لیکۆلینه وه یه زیاتر به بۆچوونی خه لکانی تره وه خه ریک بین، چونکه سرووشتی کاره که وابوو ه ئه وهنده ی ویستوو مانه شه قلاوه و خوشناو له ناو به لگه نامه کانه وه نیشان بده یین، ئه وهنده نه مانویستوهه بۆ ههر مژاریک بگه یینه ئه نجامی یه کلاکه ره وه، چونکه پیمان وایه ئه م شیوازه مان خالیکی وروژینه ره و ده بیته بنه ما و سه رچاوه بۆ لیکۆله رانی دیکه، که زۆر سه ره داوی ئاشکرا کردوو ه و به هاوکاری سه رچاوه ی دیکه وه ده کریت بۆ ههر مژاریک توژیینه وه یه کی سه ره به خو بیته کایه وه.

بۆ پرسی ریژکردنی مژاره کانیش، هه ولمان نه داوه به گویره ی کرۆنۆلۆژییاوه له رووداوه کان پروانین، چونکه له رووی ریزبه ندیی میژوو ییه وه جاری واهیه یه که بابته له چه ند کاتی جیا جیادا دیت، به مهش زهینی خوینه ر له سه ر بابته یکی دیاریکراو لاده چیته، بۆیه به گویره ی بابته لیکۆلینه وه که دهستی پیکردوو ه و به پپی جۆری بابته که م تا زۆر به لگه نامه کان ریخراون.

هیوادارین ئه مه سه ره تا و دوا کار نه بیته له سه ر شار و هۆزه کان به گویره ی به لگه نامه کانی عوسمانی، به لکو له سه ر هه موو مژار و لایه نه جۆربه جۆره کانی میژوو ی سیاسی و کارگیری و کۆمه لایه تی و زانستی و ئایینی کورد، ئه و جۆره توژیینه وانه بنووسرین. به لکو به هه موو لایه که به شیک له و ملیۆنان به لگه نامه ی که له سه ر کورد و کوردستان له ئه رشیفخانه ی عوسمانی پاریزراون، ساغ بکرینه وه و ههر نا بخرینه بهر دهستی توژیهرانی کورد، تا به شه تاریکه کانی ئه و میژوو ه هیدی هیدی رووناک بینه وه.

ئیدی له هه موو لایه که حه ره که ت و له خودی میری مه زنیش به ره که ت.

هیمن عومه ر خوشناو

بینگۆل / باکووری کوردستان

۲۰۱۸/۲/۲۱

گرفتگی میرهکانی خوشناو لهگه‌ل دهولت و مووچهکانیان

ئەو بەلگانه‌ی که میژوووه کهیان بۆ کۆتایی ده‌یه‌ی چله‌کانی سه‌ده‌ی نۆزده‌م ده‌گه‌رپه‌ته‌وه، ئەو کاته‌ی شه‌قلاوه‌ سه‌ر به‌ ویلایه‌تی به‌غدا بووه، دیاره‌ کار و ر‌ه‌فتاری میره‌کانی خوشناو به‌ دلی ده‌سته‌لاتدارانی عوسمانی نه‌بووه، بۆیه‌ ماوه‌یه‌ک له‌ به‌غدا زیندانی ده‌کرین و دواتر به‌ زۆر نیشته‌جیی هه‌ولپ‌ر و که‌رکوک و کۆیه‌یان ده‌که‌ن. جا بۆ ئەوه‌ی ده‌ولت لییان د‌نیاپه‌ته‌وه و ترسی جو‌له و بزواتی لی نه‌بن، پ‌یشنیاز کراوه که مووچه‌یه‌کی کاتییان بۆ ب‌په‌رته‌وه. ئەو پ‌یشنیازه‌ش هی والیی به‌غدا عه‌بدولکه‌ریم^۱ بووه، که‌چی لایه‌نی تر که ئەنجومه‌نی ویلایه‌ت و ئەنجومه‌نی ئەحکامی عه‌دلیان باوه‌ریان به‌وه‌ نییه و پ‌ییان وایه مووچه‌ب‌په‌رته‌وه ه‌یچ سوودیکی بۆیان نابیت و ئەو میرانه‌ هه‌ر له‌ کۆنه‌وه‌ سرووشتی خراپه‌کارییان هه‌بووه، به‌لام والی سووره‌ له‌سه‌ر ئەوه‌ی مووچه‌ ته‌رخانکردن هۆکاریکه‌ بۆ سه‌قامگیری ئەمن و ئاسایشی ناوچه‌که‌ و له‌ به‌رژه‌وه‌ندیی ده‌وله‌تی عوسمانیه‌یه. دیاره‌ پ‌یشتریش مووچه‌یان هه‌بووه لییان ب‌ردراوه، بۆیه‌ داوای دووباره‌ ناردنه‌وه‌ی ده‌که‌ن و سه‌ره‌تای مانگی تشرینی یه‌که‌می سالی ۱۲۶۹شیان دیاریکردوه بۆ خه‌رجکردنه‌که‌ی، که‌ ده‌کاته ۱۳/۱۰/۱۸۴۹ی میلادی و ر‌پ‌ژه‌ی مووچه‌ که‌ش به‌و شیوه‌یه‌ی خواره‌وه‌یه:

محمه‌د به‌گزاده‌ یه‌حیا به‌گ ۵۰۰ قرووش

^۱ عه‌بدولکه‌ریم نادر پاشا (عه‌بدی پاشا) لای سولتانی عوسمانی زۆر خو‌شه‌ویست بووه و ته‌نیا به‌وی گوتوه (عه‌بدی)، له‌ سالی ۱۲۵۶ ده‌ب‌په‌ته‌ سه‌رۆکی ئەرکانی سوپا به‌ روتبه‌ی میرلیوا، زۆر پۆستی جیا‌جیای بینیه‌وه، له‌ مانگی ر‌ه‌ب‌یعی یه‌که‌می سالی ۱۲۶۴ی کۆچی پۆستی موشیریه‌ی ع‌یراق و حیجاز به‌ روتبه‌ی وه‌زیر وه‌رده‌گریت، له‌ مانگی ر‌ه‌جبه‌ی سالی ۱۲۶۵ ده‌ب‌په‌ته‌ والی ویلایه‌تی به‌غدا و له‌ صه‌فه‌ری ۱۲۶۷ لاده‌دریت و دواتر پله‌که‌ی ده‌ب‌په‌ته‌ سه‌ردار و سه‌ره‌سکه‌ر. له‌ سالی ۱۳۱۰ کۆچی دوایی ده‌کات. پروانه: موسوعة تاریخ العراق، العهد العثماني الثالث، عباس العزاوی المحامی، الدار العربیة الموسوعات، ج ۷، ص ۱۰۲

به کر به گ ۴۵۰ قرووش
پشتگه لی قه دری به گ ۳۵۰ قرووش
پشتگه لی محمه د به گ ۴۰۰ قرووش
عوسمان به گزاده مه حمود و محمه د به گی برای ۳۰۰ قرووش
کۆی هه موویان: ۲۰۰۰ قرووش^۲

باری بازرگانی خوشناوه کان

دیاره دانیشتوانی خوشناوه تی زیاتر به کشتوکال و ئازهلدارییه وه خه ریک بوونه و هه ولیریش له سه رده می کدا ناوه ندی بازرگانی خه لکی خوشناو بووه، به تاییه تی میره کانی خوشناو مژوولی بازرگانی دار و میوه جات بوونه و، له سه ره تاکانی سه ده ی بیسته مدا سه رۆکی شاره وانی هه ولیر به ره بهستی بو بازرگانی میره کانی خوشناو دروست کردووه و هه ر سی میری خوشناویش (میرمه حمه لی و میریوسفی و پشتگه لی) له کۆیه وه که قه زای خو یان بووه، نامه یه ک بو وه زاره تی ناو خو ده نووسن و سکا لای حالی خو یان له ده ست عه بدولره زاق ئاغای سه رۆکی شاره وانی هه ولیر ده گه یه ننه وه زاره تی ناو خو. تییدا داواده کهن که ئیش و کار و بازرگانیان وه ستاوه و به یلن بکه ونه وه سه ر ئیش و، حاجی ره شیدئاغاش له شوینی ئه و بمینیته وه. ئه مه ش له ۱۹۰۳/۶/۲۹ بووه و ئه حمه د وه ک سه رۆکی پشتگه لی^۳ و ئه مین وه ک سه رۆکی میریوسفی و، مسته فا وه ک سه رۆکی میرمه حمه لی ئیمزایان کردووه و نامه که به م شیوه یه ی خواره وه یه:

"سه رۆکه کانی له ته ره ف حکومه تن له قه زای کۆیه و رۆله کانی میرمه حمه لی و میریوسفی و پشتگه لی، که بازرگانی جومله ی دار و میوه جات ده کهن و هه ر له

^۲ I_MVL_00159_004604_001_001

^۳ به پیی به دوا داچوونمان، پیمان وایه ئه م ئه حمه ده، میرانی ئه حمه دی به گی بیتواته یه.

كۆنەو رېگەى بازىرگانىيان لەسەر ھەولېر بوو. بۆ كېرېن و فرۆشتن و مامەلەى داراييان تەعدا و ستەمىكى زۆريان لەو مامەلە بازىرگانىيە لېكراو و بە ھېچ شىوھىەك نە خودا و نە مەقامى بالاي خەلافەتېش قېولېەتى. جا ئەمجارەيان عەبدولرەزاق ئاغا كە بە سەرۆكى شارەوانى ھەولېر دامەزراو و دەردىكى خراپى بە ئەمىندارى گومرگ و سەرپەرشتىارى دارەكان كەدوو، ئەو كاتەى عەشېرەتەكانمان بە وشتەرئوھ بۆ بازىرگانى لە ھەولېرەوھ حازرېوون، ئەوانە دەستدريژىيان كەدە سەريان و ستەمىكى وايان لى كەدوون قەت و قەت وېنەى نەبوو. جا ھەر لەبەر ئەوھ بازىرگانەكان ناپەزاييان دەربېرى و بەرژەوھندىي بازىرگانىش پەكى كەوت. لەو سۆنگەيەوھ تەكاي مەرحەمەتتان لىدەكەين كە بازىرگانىيەكەمان وەستاوھ و داوادەكەين سەبەبكار لە سەرۆكايەتى لادەن، كە عەبدولرەزاق ئاغيە و، حاجى رەشىد ئاغا كە كەسىكى بە توانا و شارەزايە دابنېن . داواى ئەو مەرحەمەتەتان لىدەكەين تا بازىرگانىيەكەمان ئەمىن بىت و ھەتا عەدالەت و دادگەرىي سولتانىش بىتە كايەوھ، تەنيا ئەو ئىستىرحامەمان دەوېت."°

دواتر لە لىژنەوھ وەلام بۆ ويلايەتى موسل دەنېردرېتەوھ كە داواى لىكۆلېنەوھ بىرياريان لەبارەوھ دەدرېت.

° لامان سەيرە ناوى وشتەر ھاتووھ، مەگەر ھى بازىرگانانى ناوھراست و خوارووى عىراق بن و ھاتبە ھەولېر!

مزگهوتى شه قلاوه و مهلامحه مه ده مین

مزگهوتى شه قلاوه كه به دهستى مه حمود به گ^۱ و بووك عه نبر نوئى كراوه ته وه، بئگومان وهك له و شيعرهى كه له ديوارى مزگهوتى گه وره شدا هه لكۆل دراوه ئاماژه به وه ده دات، كه له سه رده مى ئيبنوعومهر (واته عه بدوللاى كورپى عومهر) دروست كراوه، پاشان سه رده م دواى سه رده م نۆژه نكراوه ته وه و باشتري نۆژه نكردنه وه ش له وه سه رده مه دا نۆژه نكردنه وهى مزگه وته كه بووه له سه ر ئه ركى خانزادى ميرى سۆران، ته نانه ت ده گوتري ت نيشانه ي مانه وهى ئه و سيبايه ي خانزادى ميرى سۆران له وه دايه، كه ههر مزگه وتي كى نۆژه ن كردباوه، دارچناري كى تيدا ده چاند و ده رگاي مزگه وتيشى به ره و رۆژه ه لات ده كرده وه. له سنوره كه شدا مزگه وته كانى هيران و ههرير و شه قلاوه و قه لاسنج ئه و سيبايه يان هه يه و له ناو خه لكدا به وه ده ناسرينه وه، كه خانزاد نۆژه نى كردونه ته وه.

^۱ له كتيبي "العشائر الكردية فى العراق"ى به رپوه به رايه تىي گشتىي هه والگريى سه ربازىي به م شيوه يه ي خواره وه باسى عه شيره تى خو شناو و مه حمود به گى كردوه:

هۆزىكى گه ورن و به شيكيان له قه زاي رانيه و به شيكيش له قه زاي كۆيه و ئه وانى تريش له ده ورو به رى شه قلاوه نيشتنه جي ن و سه رۆكه كانيان له سنه وه هاتوون و شيخه كانيشيان بۆ باپيره گه وره يان شيخ سلييان ده گه رپنه وه. ده لپن باپيره يان ناوى ئه مبيز بووه و پاشان لقي لى بوونه ته وه و له دراوسىي ئه م عه شيره ته هۆزه كانى بلباس و ئاكو و سورچى هه نه، پياوه كانى ئه م هۆزه به عه قل و حيكه مت و ئيداره كه ر وه سفده كرين. له باپيره گه وره كانى ئه م هۆزه يه عوسان به گ بووه له سه رده مى پاشاي كۆره ي رواندزى كوژراوه و كورپكى به ناوى مه حمود به گ له دواى خويدا به جى هيشتووه. ئه م هۆزه له چه ند تايه فه يه ك پيك دين، مير مه حمه لى، كۆرى، مير يوسفى و پشت گه لى. بروانه:

العشائر الكردية فى العراق، مديرية الاستخبارات العسكرية العامة، سرى، بدون سنة الطبع. ص ۲۳

له سەردەمی مەحموود بەگی میرمەحمەلێشدا، کە لە بەلگەیه کدا بە حاجی مەحموود بەگ^۷ و لە بەلگەیه کی تردا بە مەحموود بەگی بالیسانی و مەحوودبەگی میرمەحمەلی شەقلاوێش ناوی هاتوو، راستییە کەشی دیارە سەرەتا لە بالیسانەو هاتوونەتە شەقلاوێ و لە شەقلاوێ لە بنەمالەیی بە کرەبەگ، بووک عەنبەری خواستوو. جا بە گوێرەیی بەلگەکان خۆی و بووک عەنبەری خێزانی لە بەرئەووی وەجاغکوێر بوونە، هەموو مولک و مائی خۆیان لە شەقلاوێ وەقف کردوو و مزگەوتیک و مەدرەسەیک و تەکیەکیان دروست کردوو. دوای وەفاتیشیان تاوێ کو شوینە کە هەر ئاوەدان بیت و بەردەوام قورئانی تێدا بخویندریت، وەقفیان کردوو و وەقفەکیان خستوتە ئەستوی شیخ سەعید^۸ی حەفید لە سلیمانی.^۹

ئەم بەلگەیه دوای وەفاتی مەحموود بەگ و بووک عەنبەر نووسراوێ و ریکەوتی ۱۳۰۷/۷/۲ی رۆمی لەسەر، کە دەکاتە ۱۸۹۱/۷/۱۴ی میلادی و تێیدا ئاماژە بەو

^۷ بەگ Bey: یەک لەو نازناوێ کۆنانەیی تورکییە، کە پیش ئیسلام لەناو تورکان بڵاوبوو، پیتی گ لە کۆتاییدا بە (ی) گۆدە کریت، بۆ ئەو کەسانە بەکاردهات کە بەرپرسیار و فەرمانکەر بوون جا لە هەر شوێن و پێگەیهک بووبن. مەغۆلەکانیش بە هەمان واتا بەکاریان هێناو. لای عوسمانییەکان بەگی هەریمیک حاکمەکی یان ئەمیرەکی بوو، هەر لەو وشەیهش وشەیی (بەگلەربەگی) واتە میری میران دروست بوو کە سەرۆکایەتی چەند ویلایهتیک دەکرد. پیش فەتحی ولاتانی عەرەبی ئەم پۆست و پایەیه نەبو تەنیا دووان هەبوون یەکیان لە ئەنادۆل و ئەوێتریان رۆمی.

^۸ شیخ سەعید کوری شیخ محەمەد کوری کاک ئەحمەدی شیخ، شیخ سەعید لە سەفەرێکییدا بۆ لای سولتان عەبدولحەمیدی دووهم لە سالی ۱۸۹۸، شیخ مەحمودی کوری کە تەمەنی حەقدە سال دەبیت، لە جیاوازی ژبانی ئەستەنبولی تورک و ژبانی دواکەتوویی کورد سەرسام دەبیت، کاتیک شیخ مەحموود هۆی ئەم جیاوازییە لە باوکی دەپرسیت، باوکی لە رستەیه کی ساکاردا وەلامیک قوولی دەداتەو، کە تا ئیستاش ئەم وەلامە کرۆکی کیشەیی سیاسی کوردە. شیخ سەعید دەلیت: ئەوان بۆ خۆیان دەژین و ئیمەش بۆ ئەوان. شیخ سەعید لە ۱۹۰۹/۱/۵ لە موسل خۆی و کورەکی دەکوژرین. یادنامەیی شیخ مەحمودی حەفید، ناسرەفید و ئەوانی تر، بڵاوکراوەکانی بنکەیی ژین، سلیمانی، ۲۰۰۶. ل ۲۱.

^۹ برۆانە بەلگەیی Y_MTV_00052_00079_005_001

دهدات، كه پيش دوو سال ئه و كاته ئه وان له ژياندا بوون، ئه و وه قههيان كردووه. له مه دا ده رده كه ویت كه كوچى دوايى مه محمود به گ و بووك عه نهر له ده و روبه رى سالى ۱۸۸۹ دا بووه و نيوانى وه فاتى ئه و ژن و مي رده ش زور نه بووه و رهنگه ههردوو كيان له هه مان سالدان يان به جياوازي يه ك سال مردبن.

جا مزگه وته كه ئاشكرايه و مه دره سه كه ش هه ر له ناو مزگه وته كه دا بووه، به لام هيچ ئامازه يه ك به شويني ته كيه كه نه دراوه و له نيو ئه و سه دان مولك و زه وييه وه قفكراوانه دا دياره ته كيه ش هه بووه و دواتر يش هه ر له لايه ن بنه ماله ي حه فیده وه سه ر په رشتيار و موده ريس و خزمه تكارى بو داده نريت.

ئه وه ي په يوه ندى به مه دره سه كه وه هه يه، دياره مزگه وته كه هه ر له كو نه وه مه دره سه ي تيدابووه و فه قى و مه لاي لى بوونه، له و به لگه يه ي كه وا باسى مه دره سه كه ده كات، له سالى ۱۸۵۳ ي ميلاديه و ناوى مزگه وته كه به مزگه وتى حه زره تى عومه ر دينيت، كه بيگومان له سه رده مى فتوحاتى ئه ودا دروستكراوه، ناوى ماموستا كه به محه مه ده مين ئه فه ندى^{۱۰} وه ك ئيام و خه تيب و خزمه تگوزار دينيت، كه

^{۱۰} ئه فه ندى: وشه يه كى رومانى-بيزه نتى-يه، له سه رده مى سه لاجيقه كانه وه هاتوته ناو زمانى توركى، له ده يه ي دووه مى سه ده ي پازده ي زايىنى له لايه ن عوسمانيه كانه وه بو كه سانى روشنبير و فيرخواز به كارده هات، وابوو له ناو توركه كاندا جيگه ي وشه ي چه له بى هاوشپوه ي گرته وه. پاشان بووه نازناويك بو توپژىكى ديارىكراوى ناو عوسمانيه كان كه ئه وانيش زانايان بوون، پاشان بووه نازناوى ره سمى ئه ميره كان دواى ناوه راستى سه ده ي نۆزده ي زايىنى.

ده گوتريت عوسمانيه كان له سه ده ي نويه مى كوچى (پازده ي زايىنى) بو كه سانى روشنبير و ئه و كه سانه ي خاوه ن په روه رده يه كى به رز و جوانن به كاريا نه پناوه، پاشان بو زانايان و هه ندك له پياوانى ده ولت به كارها ت و دواتر بووه نازناوى ره سمى ئه ميره كانى عوسمانى و گه وره زانايانى ده ولت، هه روا بيتته وه بو ئه و ئه فسه رانه ي پله ي ملازميان هه بوو تا ده گه يشته پله ي به كباشى (Binbaş) به كارده هات، هه روه ك قوتابيانى قوتابخانه سه ربازيه كانيش به ره سمى ئه م وشه يه يان به كارده هينا، پاشان له فه رمانگه ي نازناوه ره سميه كانى توركيا به ياساى ژماره ۲۵۹۰ له سالى ۱۹۲۴ به كارهيئانى ئه م وشه يه هه لوه شيئرايه وه.

ئەو دەرمانلەيەي لەلایەن دەولەتەو دەیدرایي کە بریتی بوو لە ۵۰۰ قرووش و دە
عولبە^{۱۱} گەنم بوو دیارە لییان بریو، بۆ ئەو مەبەستە داوکاری پيشکەشی سەدارەت
دەکریت و ئەوانیش رەزامەندی لەسەر دەدەن. بەو شیوہیەي خوارەوہ:

بۆ حەزرتی خاوەن سوۆز و بەزەي، ئەفەندەم^{۱۲}

ئەم مەزبەتە^{۱۳} یەي ئەنجومەنی ژمیاری پەيوەست بە راپۆرتی وەزارەتی دارایی و
ئەنجومەنی والیەکان بۆ خستە بەردەمی جەنابی حەزرتی پاشا^{۱۴} بریتیە لە: گوندی
شەقلوہ کە سەر بە قەزای کۆیەي ویلايەتی شارەزوورە و مزگەوتی حەزرتی
عومەری لییە (رەزای خودای لەسەر بێ) و محەمەدئەمین ئەفەندی ئیپام و خەتیب و
خزمەتگوزاری ئەو مزگەوتە پیروزیە، لەم دواییانەدا دەرمانلە کەي لی بردراوہ کە لە
کۆنەو دەیدرایي، ناوبراو لە کەسانی زانا دەحەسببندریت و ئیستاش هەژار و نەدارە و
هەر وەك پيشتر خزمەتی ئەو مزگەوتە دەکات و لە کارە کەي بەردەوامە، ئەوہش مەرج

^{۱۱} عولبە: هەشت قەسناغە و هەر عولبەيە کیش چوار دە کیلویە. (پروانە: اربل فی مختلف العصور، اللواء
والمدينة، المحامي عباس العزاوي، راجعه وعلق عليه و قدم له محمد علی القرداغي، ص ۱۵۲)

^{۱۲} I_MVL_00287_011391_002_001

^{۱۳} لە سەردەمی عوسمانیاندا زۆر جۆرەي سکالا و داوکاری هەبوون، ئەگەر لەسەر داوکاریيەك زیاتر لە
یەك تیمزا هەبوايە ئەوا مەزبەتەیان پیدەگوت و لە زمانی ئیستای تورکی دا (tutanak) بە کاردیت.

^{۱۴} پاشا Paşa: وشەي پاشا لە بنەرەتەو بە واتای هاتنی مەلیک یان پاشا دیت، پاشان واتایە کەي بۆ
خزمەتکار گۆردرا، دواي ئەوہش وەك نازناوی حاکم و دەستەلاتدارانی ویلايەتەکان بە کارهات،
ئاخیرە کەشي بوو نازناویکی تەشریفی لەناو دەولەتدا.

ئەم وشەيە نازناویکی عوسمانی بوو بۆ چەند پلەيەکی سەربازی و مەدەنییش بە کاردەهات. دواي نیوہي
دوہمی سەدەي نۆزدە بۆ ئەو کەسانە بە کاردەهات کە پلە کەیان بۆ وەزیر یان میری میران بەرز دەکرایەوہ.
هەر وەها لەناو چینی سەربازیدا بۆ ئەوانەي پلەي ئەمیر لیوا و فەریقیان وەردەگرت بە کاردەها، هەر وەك
هەندی لەو سەرۆك هۆز و شیخانی عەشیرەت کە خاوەن پیگەيە کي مەزن و بەرچاوبووبان ئەو نازناوہیان
بە دەست دەهینا.

بوو بۆ دانى ئەو دەرمالەيەي لە بەخشندەيى و سەخاوەتمەندى حەزرەتى سولتانهو
بۆي تەرخانكراپوو كە ۵۰۰ قرووش و دە عولبە گەنم بوو.

جا ئەگەر رەزامەندى درا، گەنجينە^{۱۵} يادداشتيک بۆ وەزارەتى ناوبراو حەوالە
دەكات و لەو بارەشەو ئەمر و فەرمان^{۱۶} ھەر پەيوەستە بە شەرەفى ئەمر و فەرمانى
جەنابى پادشا، بۆ ئەوہى كارى پى بکريت.

۱۵ى موحرەمى ۱۲۷۰ھ.

ديارە ئەم بەلگەي سەرەوہ سالى ۱۸۵۳يە، كەچى لە بەلگەيەكى ديكەدا، كە لە
سالى ۱۸۹۱ى ميلادى لە ئەنجامى مەملانپى نيوان شىخ سەعيد و مستەفابە گەوہ،
ئەوہى تيدا پروونكراو تەوہ كە مەحمود بەگ و خيزانە كەي ئەو مزگەوتەيان دروست

^{۱۵} خەزىنە (گەنجينە) Hazine: ئەو شوپنە بوو كە دوپر و گەوہەر و شتى گرانبەھى لى دەپاريزرا، جا
ئەو شوپنە ھى ھەر كەسيك بوايە يان ھى دەولەت بوايە. لەناو دەولەتى عوسمانيدا دوو خەزىنە ھەبوون،
خەزىنەيە كيان مالى و دارايى بوو، كە خەزىنەي دەولەت بوو كە بە خەزىنەي دەرەوہ زياتر دەناسينرا، ھى
دووەميان خەزىنەيەكى تايبەت يان ناخۆيى بوو، يەكەميان گريدرای دەولەت بوو، بەلام ھى دووەميان
تايبەت بوو سەر بە سولتان بوو، كە ئەمەش لە سى بەش يان سى ژوور لە ناو كۆشك پيکھاتبوو، ھەر
ژوورپك پر بوو لە سامان و شتى گرانبەھا. خەزىنەي دەولەت زۆر زۆر بوو، وەك پينجيكي بەرماوہى
شەرەكان، زەكاتى شەرعى، باجى ناسايى سەر عەرد و ئەرازىيەكان، ھەرەھا ئەو باجانەي كە لەو ولاتانە
دەھاتن كە سەرانە و باجيان دەدايە دەولەتى عوسمانى، ھەرەھا ئەو باجەي كە لەسەر كريستيانەكان
دانراپوو، زۆرى ديكەش لەو دەرامەتانە.

^{۱۶} فەرمان Ferman: فەرمانى نووسراوى رەسمى سولتانە، كە بۆ پرس و كيشەيەك لە بارەگاي سولتان
دەردەچوو. ھاوشيوہى ئەم وشەيە لە فەرھەنگى دەولەتى عوسمانيدا برىتى بون لە: نيشان، بەرات، حوكم،
مەنشور، تەوقيع... ئەم فەرمانە بە خەتى ديوانى لە ديوانى ھومايۆن دەنووسرا و پوختەكەشى لە تۆمارى
ديوان تۆماردەكرا. ھەندى جاريش بە دەستخەتى سولتان دەنووسرا.

^{۱۷} دەكاتە ۱۸/۱۰/۱۸۵۳ى ميلادى

کردوو و مه دره سه یان تیدا دروست کردوو، کهچی مسته فا به گ^{۱۸} له ئه نجامی نه مانى شیخ سه عید که سه رپه رشتیاری وه قفه که بووه، دهسته لاتی مه محمود به گی به خراب به کارهیناوه و، ئیستا واته له سالی ۱۸۹۱ و به پیی ئیفادهی مه لامحه مه ده مین له مزگه و ته که دا ده کهس له حافظانی قورئانی پیروژ و چند موده ریس و مورشید و مورید و فه قی و چند وه زیفه یه کی دیکه به به تالی ماونه ته وه.^{۱۹} لیره دا ده رکه وت که ئه و مه لامحه مه د ئه مینه نریک به چل سال له نیوان ئه و دوو میژوو ه دایه و ئه و هر له وی ماوه ته وه و^{۲۰} مزگه و ته که زیاتر له ده له به رکه ری قورئانی پیروزی لیبووه و برای چند موده ریس و فه قییه کی دیکه ش، که ئه مه ش به لگه ی به رده و امیی مه دره سه که یه و له ده سته ته کانیشدا ئه وه پشتراست کراوه ته وه.

له به لگه نامه یه کی دیکه دا که بابه ته که ی له سه ر ته رخان کردنی بری ئه و گه نمه یه که له ئه و قافه وه بو هه ندیک له زانیانی ئایینی ته رخان کراوه، ناوی ئیبراهیم ئه فه ندی وه ک و تاربیژ و ئیهای مزگه وتی شه قلاوه دیت، ئه مه ش له سالی ۱۲۷۵ ی کوچی، به رامبه ر ۱۸۵۹ ی میلادییه.^{۲۱}

له به لگه نامه کاند له ناو ئه و گرفت و کیشانه ی که له ناو شه قلاوه دا هه ن، ته نیا ناوی ماموستایه کی موده ریس هاتوو که مه لای مزگه وتی گه وره و ده رسیژ و خزمه تکاری مزگه و ته که ش بووه، ئیمه زور به دوا دا چوونمان کرد نه گه یشتیینه

^{۱۸} مسته فا به گ حمه د میران یه کیک بووه له برازاکانی مه محمود به گ و باوکی میرانی بایز به گ بووه.

^{۱۹} Y__MTV__00056_00048_001_001

^{۲۰} به لام ئیمه پیمان وایه ئه و مه لامحه مه د ئه مینه هه مان مه لامحه مه ده مینی پیشووتر نییه و به لکو ئه مه یان مه لامحه مه ده مین کوری مه لا عوسمان موفتییه و که کوره که شی مه لا عه بدوللا له سالی ۱۸۹۴ له دایک بووه

^{۲۱} EV_d_16693_00003

زانباریه کی وا که بناسریت، به لام بو پشتراستکردنه وهی به لگه کان له دهستخه تیکی دهستخه تخانه ی به غداد دا ناوی هاتوو به م شیوه یه ی خواره وه:

دهستخه تیکی به ژماره ۱۵۵۸۸ له دهستخانه ی به غدا به ناوی ریساله ی مه لاهه مزه به دهستی عه لی ناویک له خزمه تی ماموستا مه لامحه مه دئه میندا له مه دره سه ی شه قلاوه دا له سالی ۱۳۳۱ نووسراوه ته وه^{۲۲}. واته له سالی ۱۹۱۳ ی زاینی، ئه مه یان مه لامحه مه دئه مین کوری مه لاهه سهانی موفتییه که پیشتر له به لگه نامه که دا ناوی هاتوو.

دوای ئه م ماموستا مه دئه مینه، به گویره ی دهستخه تیکی دیکه، که ژماره که ی ۲/۸۷۲۷ یه چند کتیبیک له لایه ن ته ییبی دووشیوانی له گوندی شه قلاباد له خزمه تی مه لاطاهادا له سالی ۱۳۴۲ نووسراوه ته وه^{۲۳}، که ده کاته سالی ۱۹۲۳ ی میلادی.

سالی ۱۲۹۰ (۱۸۷۳) مه لا سولتان ناویک له شه قلاوه دا، وا دیاره موده ریس بووه، جا ئه و موده ریس هیه مه رج نییه هی سه ره کی بووبیت، ده گونجیت موسته عید بووبیت، به گویره ی دهستخه تیکی دهستخه تخانه ی به غدا کتیبی (الاستعارة ئیبراهیمی کوری سهید ئیسماعیلی به خاک سپیردراو له ناوچه ی موکریان، سالی ۱۲۹۰ له شه قلاوه له خزمه تی ماموستا مه لا سولتاندا نوسیویه تیه وه)^{۲۴}.

^{۲۲} بوژاندنه وه ی میژووی زانایانی کورد له ریگه ی دهستخه ته کانیه وه، محمه د عه لی قه ره داغی، به رگی دووه م، چاپی یه که م به غدا، ۱۹۹۹، ل ۳۴

^{۲۳} سه رچاوه ی پیشوو، ل ۴۴

^{۲۴} بوژاندنه وه ی میژووی زانایانی کورد له ریگه ی دهستخه ته کانیه وه، به رگی چواره م، ل ۳۱

زانست و زانیاری له مەدرەسەکانی شەقلاو و خۆشناوەتی

بێگومان خۆشناوەتی بە گشتی لە بەر کەش و هەوا دلفینە کە، لە بەشی زۆری گونەکانیدا مەدرەسە هەبوو و بە دەیان فەقێ لە مەدرەسەکاندا هەموو زانستەکانی ئەوسایان تەواو کردوو. لەناو کتێبە میژووویەکانیشدا باس لە مەلا و زانای خۆشناو کراون، بە تایبەتیش لە کۆتایی لیبوونەوهی نووسینی کتێبە دەستخەتەکاندا ناوی زۆر مەدرەسە و شوینی خۆشناوەتی هاتووون. کۆترین کتێبی کوردیی چاپکراو کە باس لە زانایەکی خۆشناو بکات، کتێبی (چل حیکایەتێد مەلامەحمودی بایەزیدی ۱۷۹۹- ۱۸۶۷)یە، کە لە کتێبەدا لە سەرەتادا بەسەرھاتی زانایەکی خۆشناو دەکات: نەقل دکن کو د ئیلامی خیلافەتا سولتان ئەحمەد دا، ژ قەسەبا خۆشناقی مەلا مەحمەد ناڤ، مرقە کۆ زیدە زەکی و ئەهلێ عیلم و کەمال پەیدا بووی، کو لوان کناران شوهرت دیتی، ئیجاری ژ خۆشناقی هاتیە باژیری سلیمانی و لوی دەری ژ موددەیه کی مودەریسی کری، ساکن بووی، لاکین فەقیرولحال مالی دنیایی تونینە، ئیجاری ئەهلێ سلیمانییە دايم دگۆتنە مەلا مەحمەدی کو قەنجە تو بچی ئستەنبولی، تو هنده فازل و عالم و کاملی....) ئەو مەلا مەحمەدە دواتر دەچیتە ئەستەنبول چونکە جلیکی شەپریو و خراپی لە بەر بوو کەس پیشوازی لێ نەکردو، پاشان دەچیت کار دەکات و بە پارە کە جلیکی باش و پۆشته و تازە دەکریت و دەچیتە بابی عالی^{۲۰} و خۆی بە نامسولمان لە قەلەم دەدات و دەلێت دەمەوی مسولمان بێ، ئەوانیش زۆر پیزی لێ دەگرن و دواتر دەیدەنە بەر خویندن و پاش ماوہیەك وا هەست دەکەن ئاستی زانستی زۆر باشە، بۆیە دوای ماوہیەك داوا دەکات بگەریتەو مەملە کەتی خۆی و

^{۲۰} بابی عالی Bab-1 Ali: بارەگای سەرۆک وەزیران، یان بارەگای دەستەلات بوو لە دەولەتی عوسمانی، سولتان مەحمەدی چوارەم لە سالی ۱۶۵۴ی زایینی دروستی کرد، دواتر بە ناوی ئەو کەسە ناودەنرا کە لێی دادەنیشت، ئەویش وەزیری ئەعزەم بوو. لە سەدەیی نۆزدەدا بابی عالی گرنگییەکی گەورە هەبوو، بەتایبەتی لە سەرەمی سولتان عەبدولعەزیز و سولتان عەبدولحەمیدی دووھەمدا.

سولتانیس یارمه تییه کی زۆری ده دات و ئەویش ده گه پیتته وه سلیمانی و لهوی به مه لا محمه دی ئیرسییان ده ناسریت.^{۲۶}

خۆشناوه تی و پرای ئەوهی به مه دره سهی زۆر به ناوبانگبووه، زانا کانیسی به موده پریس ناسراو بوونه، ته نانه ت گوتراوه (پیشهی دهرسدانه وه تایبه ته به ئالی خۆشناو)^{۲۷}. جا و پرای ئەم مه لا محمه دی ئیرسییان، مه لاهه بدولالی شیخمه موودیش سولتانی دیوه و ده گوتریت سولتان عه بای خوی پیشکesh کردووه. ههروه ها مه لا ئەبوه کر خۆشناو-شاره زووری که ده بیته نوینه ری سولتان بو ئەفریقا و هه موو ژیا نی خوی لهوی به سه رده بات و مه زهه بی شافیعی له سه ر ده ستی وی لهوی بلاوده بیته وه. له و باره دا له رۆژئاوا زۆر ناسراوه و به ئینگلیزی و به تورکی توێژینه وهی زۆر له باره وه کراوه و ته نانه ت له تورکیا کونفرانسی زانستی تایبه تی له سه ر به ستراوه و به وردی باس له رۆلی ئەو و مندال و نه وه کانی کراوه.^{۲۸}

له به لگه نامه یه کی دیکه دا که میژووی سالی ۱۸۵۹ی میلادی له سه ره، ناوی هه ندیک له زانی دوو گوندی خۆشناوه تی هاتووه، به گویره ی نووسراوی ئەوقاف و به مه به ستی ته رخا نکر دی گه نم بو یان. له وانه:

^{۲۶} چل حیکایه تید مه لامه حموودی بایه زیدی، ره شید فندی، بلاو کراوه ی ئاراس، چاپی یه کهم، هه ولیتر ۲۰۰۴، ل ۶۷.

^{۲۷} مراکز ثقافیه مغموره فی کردستان، د.عهاد عبدالسلام رۆوف، دار مکریان، ار بیل ۲۰۰۸، ۶۷.

^{۲۸} بو زانیاری زیاتر له باره ی ئەبوه کر ئەفه ندی، پروانه:

“Ondokuzuncu Yüzyılda Güney Afrika’da Bir Osmanlı Kürt Alimi: Ebubekir Efendi”, **Martin Van Bruinessen**, Hece Dergisi, H.246-247-247, İstanbul 2017.

140 Yıllık Miras Güney Afrika’da Osmanlılar, Ahmet Uçar, Tez Yayınları-İstanbul 2001.

Güney Afrika’da Osmanlılar, Ahmet Uçar, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2008.

Güney Afrika’da Osmanlı İzleri, Halim Gençoğlu, Tezkire Yayınları, İstanbul 2016.

موفتی عوسمان ئەفەندی باليسان، لەگەڵشیدا نائیبی باليسان ئەحمەد ئەفەندی و نائیبی بێتواتە حەسەن ئەفەندی و خەتیبی بێتواتە مەحمود ئەفەندی و خەتیبی باليسان مەحمود ئەفەندی.^{۲۹}

لێرەدا پێش ئەوەی لە بەلگەکاندا باسی مەدرەسەى شەقلأوه بکەین، بە پێویستی دەزانین بە گوێرەى هەندیک لەو دەستنووسانەى لە بەغدا پارێزراون، ئاماژە بەو سالانە بەدەین کە دەستخەت لەو مەدرەسە نووسراونەتەوه، بێگومان ئەمەش نیشانەى بەردەوامی و گەشەسەندنی مەدرەسەکانی خۆشناوتییە.

یەكەم: مەدرەسەى ناو شەقلأوه

مامۆستا محەمەد عەلى قەرەدەاغى لە کتیبى "بوژاندنەوهى میژووی زانایانى کورد لە رینگەى دەستخەتەکانییەوه" نمونەى ئەو سالانەى بە کۆچى وەك لە دەستخەتە کە هاتوووە هیناوتەوه و ئیمە لێرەدا بۆ زیاتر تیگەیشتن سالە میلادییە کەشى لە پال دەنووسین.^{۳۰}

بە پێى دەستخەتەکانى بەغدا مەدرەسەى شەقلأوه لە سالەکانى ۹۳۳ى کۆچى (۱۵۲۷ى میلادى)، ۹۷۳ (۱۵۶۵)، ۹۸۲ (۱۵۷۴)، ۱۰۲۴ (۱۶۱۵)، ۱۰۵۷ (۱۶۴۷)، ۱۲۵۹ (۱۸۴۳)، ۱۲۹۱ (۱۸۷۴)، ۱۲۹۲ (۱۸۷۵)، ۱۲۹۹ (۱۸۸۲)، ۱۳۳۱ (۱۹۱۳)، ۱۳۵۳ (۱۹۳۴)^{۳۱} ئەو مەدرەسە هەبوون. کە گرنگە بزاندريت پێش پینچ سەد سال ئەو مەدرەسە هەبوون و کاریگەرییان هەبوو.

^{۲۹} EV_d_16693_00003

^{۳۰} لەبەرئەوهى زۆرجاران سالە کۆچییە کە لەگەڵ سالە میلادییە کە لە مانگەکاندا جیاوازییان هەبە و لەم سالانەى دیاریکراون مانگی تێدانییە، بۆیە ئیمە مانگی چوارمان بە نمونە وەرگرت بۆ هەموو سالەکان، رەنگە هەندیک لەو سالە میلادییانە نیو سال یان سالیکیان کەم و زیاد بێت.

^{۳۱} میژووی زانایانى کورد لە رینگەى دەستخەتەکانییەوه، محەمەد عەلى قەرەدەاغى، بەرگی یە کەم، چاپى یە کەم چاپخانەى ومیض، بەغدا، ۱۹۹۸، ل ۹۸.

دوووم مه دره سه ی گونده کانی خوشناو هتی

مه دره سه ی باليسان: ئەو سالانه ی که له ده ستخه ته کاندای تۆمار کراوه به م شیوه یه ی خواره وه یه:

ساله کانی: ۱۱۰۷ (۱۶۹۵)، ۱۱۳۱ (۱۷۱۹)، ۱۱۴۵ (۱۷۳۲)، ۱۲۴۱ (۱۸۲۵)، ۱۲۹۱ (۱۸۷۴)، ۱۳۲۶ (۱۹۰۸)، ۱۳۴۰ (۱۹۲۲).

مه دره سه ی گوندى بیلاوه ی ناحیه ی خوشناف: ۱۱۹۴ (۱۷۸۰)^{۳۲}

مه دره سه ی گوندى بیتواته: ۱۳۱۹ (۱۹۰۱)، ههروه ها هه مان مه دره سه له سه رده می میربه گی کوری سه یدا شیخدا^{۳۳}.

مه دره سه ی گوندى چیه: ۱۲۶۲ (۱۸۴۶)^{۳۴}.

مه دره سه ی گوندى خوران: ۱۲۶۱ (۱۸۴۵).

مه دره سه ی گوندى خه ته (خه تی) ساله که نه نووسراوه^{۳۵}.

مه دره سه ی گوندى زیوه له ساله کانی ۱۲۶۱ (۱۸۴۵)، ۱۲۹۵ (۱۸۷۸).

مه دره سه ی گوندى زیاره ت له ساله کانی ۱۱۷۴ (۱۷۶۰)، ۱۱۷۸ (۱۷۶۴)، ۱۲۷۷ (۱۸۶۰)^{۳۶}.

مه دره سه ی گوندى گراف (گراو) له سالی ۱۲۱۷ (۱۸۰۲)، ۱۲۲۸ (۱۸۱۳)^{۳۷}. ۱۲۳۰ (۱۸۱۵).

^{۳۲} سه رچاوه ی پیشوو، ل ۹۰

^{۳۳} سه رچاوه ی پیشوو، ل ۹۱

^{۳۴} سه رچاوه ی پیشوو، ل ۹۳

^{۳۵} سه رچاوه ی پیشوو، ل ۹۴

^{۳۶} سه رچاوه ی پیشوو، ل ۹۶

^{۳۷} سه رچاوه ی پیشوو، ل ۱۰۴

مەدرەسەى گوندى ماوهران (دارالعلم) له ساله كانى ۱۱۴۳ (۱۷۳۰)، ۱۱۴۵ (۱۷۳۲)، ۱۱۸۷ (۱۷۷۳)، ۱۱۹۱ (۱۷۷۷)، ۱۱۹۳ (۱۷۷۹)، ۱۱۹۴ (۱۷۸۰)، ۱۱۹۶ (۱۷۸۲) ^{۳۸}. ۱۲۱۰ (۱۷۹۵)، ۱۲۳۳ (۱۸۱۸)، ۱۲۸۰ (۱۸۶۳).

مەدرەسەى گوندى هەرتەل له ساله كانى ۱۰۸۵ (۱۶۷۴)، ۱۱۵۶ (۱۷۴۳)، ۱۲۰۴ (۱۷۹۰)، ۱۳۰۳ (۱۸۸۶)، ۱۳۰۴ (۱۸۸۹) ^{۳۹}.

مەدرەسەى گوندى هەرمك له سالى ۱۲۲۶ (۱۸۱۱) ^{۴۰}.

مەدرەسەى هيران له سالى ۱۱۳۰ (۱۷۱۷) ^{۴۱} ۱۲۹۵ (۱۸۷۸) ^{۴۲}.

گوندى سارتكه مەدرەسەى مەلائەبوبە كرى مېرۆستەمى سالى ۱۲۴۵ (۱۸۲۹) سەردەمى فەرمانرەوايەتى مېرى رواندز ^{۴۳}.

بە گوڤرەى دەستخەتێك حوجرەيەك هەبوو بە ناوى حوجرەى خوڤشناو له هەرير له سالى ۱۰۸۶ ي كوچى كه دە كاتە (۱۶۷۵) ي ميلادى ^{۴۴}.

مەدرەسەى گوندى جەل له سالى ۱۲۵۳ (۱۸۳۷)،

مەدرەسەى گوندى وەرە (وهرى): ۱۳۰۴ (۱۸۸۷)،

مەدرەسەى گوندى شېخمە موديان: ۱۲۶۵ (۱۸۴۸) ^{۴۵}.

^{۳۸} سەرچاوهى پیشوو، ل ۱۰۵

^{۳۹} سەرچاوهى پیشوو، ل ۱۰۶

^{۴۰} سەرچاوهى پیشوو، ل ۱۰۷

^{۴۱} مراکز ثقافية مغمورة فى كردستان، د. عماد عبدالسلام رؤوف، دار مكریان، اربيل ۲۰۰۸ ص ۲۷

^{۴۲} مېژووێ زانایانى كورد له رێگهێ دهستخهته كانییهوه، محهمەد عەلى قەرەداغى، بەرگى دووهم، چاپى

یە كەم بە غدا، ۱۹۹۹، ل ۱۴

^{۴۳} سەرچاوهى پیشوو، ل ۱۵

^{۴۴} سەرچاوهى پیشوو، ل ۲۸

^{۴۵} مراکز ثقافية مغمورة فى كردستان ل ۱۰۸

مەدرەسەى گوندى كونهفلووسە^{۴۶} لە سەدەى سىز دەمى كۆچى چالاكىي زانستىي زۆر تىدا بوو.^{۴۷}

مەدرەسەى گوندى ھەرمك ۱۲۲۶ (۱۸۱۱).^{۴۸}

ئەشقىياكانى^{۴۹} خۆشناو و دەولەتى عوسمانى

لە نووسراوئىكى عوسمانىدا كە مېژوو۱۸۵۱/۷/۸ى لەسەرە، ديارە بە فرمانى شاكرا پاشا سەرۆكى ئەركانى لەشكرى حىجاز و عىراق، ھەردوو لەشكرى عىراق و شام كۆكرايەو ھە دەستگرتن بەسەر ئەشقىياكانى خۆشناو كە لە سنوورى پرواندزەو ھە ئىران ھە لاتوون. ديارە لە رېرەويك دەرباز بوونە و سەربازەكانى ئەو رېرەو ھە بانگ كراون بۆ ئەو ھى لە گەل سەربازانى سوپا بەيە كەو ھە رېرەو ھە كە گەمارۆ بدن و ئەو گوندە بگرن كە لىيەو ھە دەرچوونە و ئەو قەلايە بسووتىنن، كە تىيدامابوونەو ھە، لە ناوچەى شاورى (دۆلى شاورى) پازدە ئەشقىيا دەستگىركراون و يە كىكىشيان لى كوژراو ھە ئەو ھى ماو ھە تەو ھەش توانيويانە ھە لىنن، ئەو چىايەى لاي ئىرانىان برىو ھە دەربازيان بوو. ئەم ھىرشە و اىكردو ھە ھەندىك لە تىرە و ھۆز و ھە شىرە تەكانى ناوچە كە ترساون و تاساون و داوايان كدو ھە دەولەت لە گە لىان بە رەحم بىت، ديارە بە قسەى ھە كىلى قائىمقامى پرواندز بىت كە ئەو نامە كەى نوسىو ھە، خەلكىش بە گشتى دواى ئەو ھەلمە تەى دەولەت، ھەزى لە ھىمنايە تىيە و چاو ھە رىي فرمانى دەولەتن. ئەو

^{۴۶} زىدى نووسەرى ئەم كىتەبەيە.

^{۴۷} سەرچاو ھى پىشوو، ل ۱۴۳

^{۴۸} سەرچاو ھى پىشوو ل ۱۷۱

^{۴۹} ئەشقىيا كە كۆى وشەى (شقى)يە، لە فرەھنگى عوسمانىيە كاندە بە كەسانى چەتە، فىلباز، سووك و

چرووك، ياخى، دز، رىسوا، بەدكار، پىاو خراپ و رىگر دىت. پروانە:

<http://www.osmanlicasozlukler.com/osmanlica-sozluk-madde-37043.html>

نوسراوهی وه کیلی قائمقامی رواندز که ناوی سهید ئیسماعیل عومره بو قهزای
شاره زور نیردراوه و له ویشه وه بو سهرووی خویان بهرزکراوه ته وه^{۰۰}.

لیره دا ئه وهی له م به لگه یه ده فامریته وه ئه وه یه، هیشتا له و میژووه عه شیره تی
خوشناو به ته واوی پابه ندی یاساو حوکمرانی ده ولت نه بوونه، ئه مهش له وه وه
سه رچاوه ده گریت له ناو شه قلاوه دا هیشتا ئیداره یه کی به هیژ و توکمه ی ده ولت که
وهک ناحیه یه دانه مزراوه و ئه و هیژ و دهسته لاتیه نییه، بو یه دیاره ریژه و هیژی
ئه شقیاکانی خوشناو له ناو عه شیره ته کانی ده ورو بهر زور و به هیژ بوونه، له به ره ندی
هیژی ناوچه که په نای بو هیژیکی هاوبه شی حیجاز و به غدا بردووه بو هلمهت بردن و
راوه دونانی ئه و ئه شقیایانه.

دواتر له ۱۸۵۱/۱۰/۲۷ میلادی، محمه د راغیبی قائمقامی شاره زور
یادداشتیک به رزده کاته وه و تییدا ئامازه به هلمه ته که ی رابردو و ده کات و به
سه رکه وتنی خویان نیشانی ده دات و وا ده بنیت، که پیویسته والیی سنجاقی^{۰۱} ناوبراو

^{۰۰} بو زیاتر زانیاری بره وانه به لگه ی A_M_00009_00048_1_001_001

^{۰۱} سنجاق Sancak؛ واتا زمانیه که ی ئالا و لیوای تاییه تی ده ولته، پاشان له لایه ن سولتانه وه تاییه تکر بو
والی یان ئه میر، به واتای ئه وه ی سولتان باوه ری و متانه ی پی هه یه که ئه هلی دهسته لات و حوکمه.
پاشان ئه و وشه یه گۆرانی به سه رده ات و به واتای به شیکی کارگپری له به شه کانی ده ولت
ده سه سیندرا. له کو تاییدا له شوینی (لیوای) عه ره بی به کارده ات وهک به شیکی ئیداری و کارگپری.
به شه کارگپریه کانیش به م شیوه یه ریزه ده کران: ناحیه، قهزا، سنجاق، ویلایهت. لیواش که سنجاق بو له
پینج قهزاوه بو پازده قهزای ده گرته وه. حاکم یان دهسته لاتداری سنجاق پیش سه رده می ته نزیات واته
سالی ۱۸۳۹ ی زایینی، حاکمیک سهر بازی و مه دهنی بو، به لام دهستی وهر نه ده دا کاروباری قهزا و
دادگاوه، دوا ی سه رده می ته نزیات وهک موته سه ریف مامه له ی ده کرد. ده گوتریت له سه ره تای
دروستبوونی ده ولته تی عوسمانیدا، سنجاق یه که یه کی سه ره کیی کارگپری بو، به و پییه ی ده ولت
دابه شی سه ر چند سنجاقیک کرابوو، له سه رووی هه موویانه وه (سنجق بکی) واته ئه میری لیوا، به لام که
سنووری ده ولت فراوان بو و لیوایه کان زیاتر بوون، ده ولت چند لیوایه کی کرده یه ک ویلایهت.

رۆلى خۆى بىنىت له هۆشيار كوردنه وهى خه لك بۆ سه قامگىر بوونى دادگه رى ده ولت، بۆ ئه وهى خه لكى خۆشناوه تى له سنجا قى كۆيه وه به ره و سنجا قى رواندز و سنووره كان نه رۆن. له بهر هه ندی به ته مپى كردنى عه شيره تى خۆشناو و ئه و عه شيره تانه ی كه هاوكارى خۆشناوه كانن، ئه و هپرشه به دروست ده زانىت، ههروهك ده لیت: "ته مپى كردن و پهروه رده كردنى عه شيره تى خۆشناو و ئه و عه شيره تانه ی له و عه شيره ته وه نزيكن، كه سه ر به كۆيه ن بۆته شتىكى پيوست، ئه وهش له بهر بى وه عدييان له و باجانه ی^{۵۲} له سه ريانه و گوپرايه ل نه بوونيان به فرمانه كان و به رده وامبوونيان له كارى خراپ و شه قاوه يى، بۆيه له شكرى سولتانيى حيجاز و عيراق به فرمانده يى سه رۆكى ئهركان جه نابى به نده تان شاكر پاشا ره وان كرا، كه كاره كانى به ئاسانى جيبه جى كران و ئه شقيا كان تيكشكان و به زين.

جا بۆ ئه وهى خه لكى گوپرايه ل بووى عه شيره تى ناوبراو كه مه ندكيش بن و ئه شقيا تيباندا به زن، له و نووسراوه ی كه له حه فته ی رابردوو له سه ر چۆنيه تيه كه ی عه رزى سه داره تى بالامان كرددوو، له سه ر واليى سنجا قى ناوبراو پيوسته كه بير و هزر له باره ی دادگه رى سولتان بلاوبكاته وه بۆ ئه وهى خه لك ترسى نه مپنىت و چيتر به ره و سنجا قى رواندز و لايه نى ديكه رانه كهن و ههروه ها تيبگه ن له وهى كه ئه من و ئاسايش به رقه راره و پيوست به جيهيشتنى نيشتمانى خويان ناكات له ترسى ئه شقيايان، ههروه ها نيشته جى كردنى هه ژار و بى ده سته لاتان له زيدي خويان و

^{۵۲} باج Bac: وشه يه كى فارسىيه له زمانى توركى به كارها تووه و به واتاى سه رانه و باجى كالا كان يان ئه و ديارىيانه ی له لايه ن تاكه كانى گه له وه پيشكه شى حاكم و سولتانه كان ده كرا. ئه م وشه يه له قانوننامه ی سولتان محممه دى فاتح به واتاى رسومى فرۆشراوه كان هاتوه، باس له وه ده كرپت يه كه م كه س ئه و باجه ی له ناو عوسمانىيه كان دانا عوسمان به گى يه كه م بوو، كه دوو ئۆقجه ی له سه ر هه ر بارىكى كالا و شتومه ك سه پاند له ناو بازارى قه ره حه صاردا.

که مه‌ندکیش کردنیان بۆ وئ و به‌نده‌ی ناوبراویشتان عه‌رزو حالی^{۵۳} داوه و له چاوه‌پروانی وه‌لامه، هه‌روه‌ک زاتی ئه‌وه‌ی کردوه که ئه‌م داوايه بۆ مه‌قامی به‌رده‌ری ئاستانه پيشکەش بکات.^{۵۴}

چاره‌سه‌رکردنی کيشه‌کان به شيوه‌زێکی دیکه

دوای سالی ۱۸۴۹ی میلادی و دوای دامه‌زراندنی ئیاله‌تی^{۵۵} شاره‌زوور، سیسته‌می ئیداری سه‌ر له‌ نوو ریک‌خرايه‌وه و ریک‌خستنه‌وه که‌ش یه‌ک له‌ هۆکاره‌کانی بریتی بوو له‌ دووری سنجاقی سلیمانی و رواندز له‌ به‌غداوه و به‌وه‌یه‌وه نه‌ده‌تواندرا به‌ ته‌واوی ئه‌من و ئاسایشی تیدا به‌رقه‌رار بێت. بۆیه له‌و ساله‌وه دابه‌شکردنی کارگێری ئیاله‌تی شاره‌زوور له‌ هه‌ریه‌که سنجاقه‌کانی کۆیه، که‌رکوک و سلیمانی پیکه‌ت‌بوو. دوای سالی ۱۸۶۴یش یاسای ویلايه‌ته‌کانی عوسمانی ده‌رچوو که له‌ سیسته‌می فره‌نسابی وه‌ک نمونه وه‌رگیرابوو، بریاریدا هه‌موو عیراق بکاته یه‌ک ویلايه‌ت و له‌ ژێر سایه‌ی ویلايه‌تی به‌غدا بێت، که‌ حه‌وت سنجاقی له‌خۆده‌گرت: به‌غدا، به‌سه‌ره، شاره‌زوور،

^{۵۳} عه‌رز و حال Erzuhal: بریتی بوو له‌ خستنه‌پرووی هه‌موو ئه‌و سکاڵا و داواپانه‌ی که‌ هاوولاتی ده‌ینووسی یان وه‌لامدانه‌وه بوو بۆ مه‌قامی به‌رپرسيار له‌ ده‌وله‌ت.

^{۵۴} A_}MKT_UM__00081_00018_001_001

^{۵۵} ئه‌یاله، ئیالات: گه‌وره‌ترین دابه‌شکارییه له‌ په‌یکه‌ری ئیداری و کارگێری ده‌وله‌تی عوسمانی، خودی ده‌وله‌ت له‌ پرووی کارگێرییه‌وه دابه‌شی سه‌ر چه‌ند ئه‌یاله‌تیک ده‌کرا، ئه‌یاله‌ته‌کانیش دابه‌شی سه‌ر چه‌ند سنجاق و سنجاقیش دابه‌شی سه‌ر قه‌زا و قه‌زاش دابه‌شی سه‌ر ناحیه‌کان و ناحیه‌ش دابه‌شی سه‌ر گونده‌کان ده‌کران. ئه‌و که‌سه‌ی سه‌رپه‌رشتی ئه‌یاله‌تی ده‌کرد له‌ ده‌وله‌تی عوسمانیدا سه‌ره‌تا نازناویان ئه‌میری ئه‌میران (أمیر الامراء) بوون، پاش سه‌ده‌ی شه‌شی میلادی بوونه وه‌زیر، که‌ ئه‌مانه نوینه‌رایه‌تی خودی سولتانیان ده‌کرد و هه‌ردوو ده‌سه‌لاتی سه‌ربازی و ده‌سته‌لاتی کارگێری ئه‌یاله‌ته‌کیان له‌بن ده‌ست بوو. له‌ چه‌ند حاله‌تیکه‌ قه‌زایی به‌ترازی، هه‌موو ده‌سه‌لاته‌کانی له‌بن ده‌ستی خۆی بوو.

زەنگاباد، پرواندز، موسل، سلیمانی، دواتر له سالی ۱۸۷۹ موسل به تهواوی جیاکرایه وه و کرایه ویلایه تیکی سهر به خو.^{۵۶}

دهوله تی عوسمانی دواي ئه وهی ههست به وه ده کات، ناتوانیت دهست به سهر ناره زاییه کانی خه لکی ناو عه شیره تی خو شناو دابگریت، به تاییه تیش له و ناوچه یه دا له هه موو عه شیره ته کان زیاتر خو شناوه کان به ره لهستی عوسمانییه کانیان ده کرد و ئه شقییا به ریژه یه کی زور له نیو ئه واندا په رهیان سه ندبوو، بویه بیری له ریگه چاره یه کی دیکه کرده وه که په یوه ندیی له گه ل ئاغا و به گ و سه روک عه شیره ته کان توندوتول بکات. له و نیوانه شدا به گرنگی ده زانیت که له گه ل سه روکه کانی عه شیره تی خو شناو په یوه ندی به هیز بکات، ئه مهش له ریی قائیمقامی پرواندزه وه بووه. بو ئه م مه به سته داوا ده که ن که په یوه ندیی له نیوان موته سه ریفی لیواي موسل و هه زره تی پاشا و قائیمقامی پرواندز هه بیته، که له و سه رده مه دا راغیب پاشا بووه.

ئه گه رچی له به لگه نامه که دا هیچ میژوویه ک نه نووسراوه، به لام ئه م پرووداوه له سالانی په نجاکانی سه ده ی نۆزده بووه، به به لگه ی ئه وه ی نامیق پاشا^{۵۷} له و ده یه یه والی به غدا بووه و به گویره ی سه رچاوه کان که سیکی توندو تیژ بووه و خاوه نی بیروکه ی دامه زراندنی سیسته میکی توند و تول بووه بو هه موو سنجاقه کان و ئه و کاتهش هیشتا شاره زوور گریدرای به غدا بووه و بویه په یوه ندییه که له نیوان به غدا و

^{۵۶} التقسیمات الاداریه لسنجق السلیمانیه خلال العهد العثماني الاخير ۱۸۶۹-۱۹۱۸م، بان راوی شلتاغ الحمیداوی، مجلة القادسیه فی الاداب والعلوم التربویه، المجلد ۸، العدد ۳، ۲۰۰۹، ص ۱۸۶-۱۸۷

^{۵۷} له سالی ۱۲۱۹ی کوچی له دایک بووه، له پله و پۆستی سه ربازیدا زوو به ره و پیش چووه و تا له ای شه عبانی سالی ۱۲۶۵ پۆستی موشیرییه تی فه یله قی عیراق و حیجاز و هه رده گریته، پاشان له سه ره تای سالی ۱۲۶۸ی کوچی ده بیته والی به غدا و ئه مهش جاری یه که مینی بووه. تا ۲۹ی شه ووالی سالی ۱۲۶۹ ده مینیته وه و دواتر ده نیردریته وه ئه سته نبول. موسوعة تاریخ العراق، العهد العثماني الثالث، عباس العزاوی المحامی، الدار العربیة الموسوعات، ج ۱۰۶/ ۲۶۱/۷

شاره زووره، ئەمەش لە ناوەراستی پەنجاکان شارەزور پەيوەندی بە بەغداوە نامینیت،
بۆیە مەزەندە دەکریت کە لە سەرەتاکانی دەیهی پەنجاکانە. لەو بەلگەیهدا وا هاتوو
کە:

"دوای هاتنی دوو نووسراوی بەپیز و پەراوی پێچراو سەبارەت بە مامەڵەکردن
لەگەڵ بەگەکانی خۆشناو و دوای پێشکەشکردنی داوا بۆ مەقامی پایەبەلند، کە
لەلایەن جەنابی سولتانهوه فرمان دەرچوو و فرمانە کەش ئەوێه کە ئەو بەگەنە
باسکران بۆ راکێشان و لێ تەئەمین بوونیان و زەبەتکردنیان ئەو شتەنە داواکران وەك
حەزەرەتی دەوڵەتمەدار نامیق پاشاش ئاماژەي پێداوه، بەوێه ئەو بەگەنە بۆ ئەوێه لەو
بارەوه بە کاربەنرێن و پێویستە مووچەیه کیان بەدەینی تا گوزەرەن و کاروباریان بە
باشی جیبەجی بن و خەلکی گەندەل و خراپیان لەو ناوچەیه لێ دووربکەونەوه لە
ترسی خراپ بوونی بۆچوونی خەلکی تر بە گوێرەي ئەوێه لە راسپاردە کە لێی
دەفامریتەوه، ئەگەرچی ئیستا چاوپۆشی لەو بابەتە دەکرێ، بەلام لەمەودوا پێویستە
ئاگاداری مەترسی مانەوهیان بکەین لەو ناوچەیه و هەموو ئەوانەي بیروکە و نیازی
خراپیان هەیه پێویستە بیاننێرینە ئەستەنبول و پەيوەندی لە نیوان مۆتەسەریفی لیوای
موسل و جەنابی حەزەرەتی پاشا و قائیمقامی رواندز هەبیت تا رێ و شوین و تەگبیری
پێویست تایبەت بەم عەشیرەتانه بگیریتە بەر و ئەو هاوکارییهش کە لەنیوان
مۆتەسەریف و قائیمقامی ناوبرا و هەیه بەردەوام بیت و پەپرەوی لە بنەماکان بکریت
کە ئەمەش پەيوەستە بە شەرەفی دەرچوونی ئەمر و فرمان لەلایەن سولتانهوه،
هەرۆه پێویستە قائیمقامی ناوبرا و ئاگادار بکریتەوه بۆ ئەوێه ئاگای لەو بابەتە
هەبیت و لە ئیستاوه بە هەماهەنگی لەگەڵ یە کتر کاربەکن و هەموو جوڵەو کاریکیان
وەك یەك بن، لە هەموو باریکیشدا هیممەت و دەست و برد هەر هی دەوڵەتە.^{٥٨}

A_MKT_MHM_00048_00089_001^{٥٨}

ھەر دوای ئەم پېشنیازە بە گوێرەى بەلگەيەك، موعاون عەزیز بەگى سلیمانى دەنیردريتە لای عەبدولقادری سەرۆك عەشیرەتى خوشناو و ئەو ھەوالە بە وردە کارییەو ھەوالەى بابى عالی دەکریت و لە ئەنجامە کەشدا رەزامەندى دەدریت لەسەر دابینکردنى شوینیک و مووچەيەك بۆ ناوبراو و بۆ ئەو مەبەستەش والى شارەزورى لى ئاگاداردە کریتەو. ھەر وەك لەو نامەيەدا دەردەکەویت کە بۆ راغیب پاشای قائىمقامى رواندز نیردراو:

"بۆ راغیب پاشای قائىمقامى رواندز

ئەو نووسراوانەى کە تیبیدا باسى ئەو ھەر کرا کە دوای ئەو ھەر کە موعاون عەزیز بەگى سلیمانى خۆى گەياندە لای عەبدولقادری سەرۆك عەشیرەتى خوشناو^{۵۹}، کارە کە عەرز^{۶۰}ى ھەزرتى سولتان کرا و دوای ئەو ھەر کە ئەمر و فەرمانە کە لە بابى عالییەو ھەر زانرا، پراییکردنى کاروبارە کان و ئەو داواکارییە لە دەولەتدار پاشا والى شارەزورى ھەر دەرحەقى عەبدولقادری بەگ دابینکردنى شوینیکە و خەرجکردنى مووچەيە کە بۆى، چۆنیەتى کارە کە و روونکردنەو کە تەواو بوو و لە ھەر باریکدا لەو بارەو ھەر بە وردى ئاگادارمان بکەنەو." ^{۶۱}

^{۵۹} بە تەواوى روون نییە کە ئەو عەبدولقادری بەگ کئیە، بەلام لە دەستخەتى کتیبیکى ئەرشیفخانەى بەغداد دا کە لە سالى ۱۲۶۱ى کۆچى کە دەکاتە ۱۸۴۵ى میلادى ناوى ئەو کەسە ھاتوو کە لە گوندى زیوہ لای ماموستا مەلافەتحوڵلا نوسیویەتیو کە ئەحمەد پاشای بابان لە زستانى ئەوسالەدا ئاغای ناردوو بۆ بالەکان و عەبدولقادری بەگى ئەمینی پشتگەلیانى زیندانى کردوو. بروانە میژووی زانایانى کورد لە ریگەى، بەرگى دووہم، ل ۳۷

^{۶۰} عەرز Arz: پېشکەشکردنى زانیاریى زارەكى یان بە نووسراو بۆ سولتان، کە تیبیدا باسى کاروبارى دەولەتى تپداده کرا. سەدرى ئەعزەم و قازىی سەربازى و بەرپۆبەرى دارایی و ھەندى لەو کەسە تاییەتانی کە لە کۆشک کاریان دەکرد دەچونە لای سولتان و بە زارەکیى داواکارییە کەیان دەگوت، جگە لەمانە کەس بۆى نەبوو بە زارەکیى داوا پېشکەش بکات و دەبویە ھەر بە نووسراو بویە.

A_MKT_MHM_00052_00072_001 ^{۶۱}

تا ئیستا بۆمان روون نەبۆتەووە عەبدولقادر کامەیه و لە کام سی تیرەکەى
خۆشناوە، چونکە لێرەدا باسی شەقلاوہى تێدانىیە تا بەو ھۆیەوہ بیناسینەوہ.

پەيوەندی نیوان مسولمان و دیانەکانى^{٦٢} شەقلاوہ

بێگومان سەدان سائە مسولمان و دیانەکانى شەقلاوہ وەك ھەر ناوچەىەكى دیکەى
كوردستان بە شیوہىەكى ئاشتى و برايانە بەیەكەوہ ژیاون و لەناو ئەو پرەوپرەوہ
میژووویە دوور درێژەشدا جار نا جار وەك پەيوەندی نیوان ھەر چین و توێژىكى
دیکەى ناو كوردستان ھەوراز و نشیوى بەخۆیەوہ بینىوہ. بەتایبەتى لەو بارەدا كاتىك
نیوانى بەرپۆبەرانى شارەكە و خەلك ناخۆش بووبىت، لە نیو ئەو خەلكەشدا چ
مسولمان چ دیان پرۆبەرووى گرفت و ناخۆشى بوونەتەوہ. دیارە لەبەر مەسەلەى
كەمىنەبوونىان لە ناو ھەموو حكومرانى ناوچەكەدا وەك ھیللى سوور تەماشای
دیانەكان كراوہ و نەیانھىشتووہ كەسانىك ستمیان لى بكات.

لە نیو ئەو بەلگە كۆنانەى تايبەتن بە شەقلاوہ، باس لەو پەيوەندییە دەكات و ھەر
وەك چۆن بە درێژایى حوكمرانى مەحموودبەگ و مستەفابەگ، بە گشتى جىى
رەزامەندی عوسمانىیەكان نەبوونە و بە گوتەى ئەوان نیوانى ئەم دوو كەسایەتییە و
خەلكى شەقلاوہ بە دیان و مسولمانەوہ خۆش نەبووہ. جا یەكەم دیارە لەناو
بەلگەنامەكاندا لەسەر كەسایەتى مەحموود بەگ دەسەنگریتەوہ بەوہى چەند
دیانىكى وەك بەندە بۆ خۆى بەكارھىناوہ و ئىش و كارى خۆى پىكردوون و ستمى
لپكردوون، ئەمە سەرەتا وەك ھەوال بۆ عوسمانىیەكان دەنیردرىت و دواتر لەلایەن
كاربەدەستانى قەزای كۆیە و شارەزووورەوہ كە گوندى شەقلاوہ گریدراى كۆیە بووہ،

^{٦٢} بۆیە پەىقى (دیان) مان لە جياتى مەسىحى بەكارھىناوہ، چونکە پەىقەكە لەناو كورد و لە دەقەرەكە
بەكاردىت و پەىقى مەسىحىش عەرەبىیە و ھەر وەك چۆن ناكرىت بە مسولمانان بگوترىت موخەممەدى
ئاواش پىمان وایە بە كوردیى تەواو وشەى دیان راسترە مادام لەسەر زارى خەلكى شەقلاوہوہ بەكاردىت.

رەتدە كرىتەو و بە بانگەشەيە كى پوچ و درۆ لە قەلەم دەدرىت. بەلام بە بۆچوونى ئىمە لە ماوئەيە كى كەمى ناو حوكمپرانى مەحموود بە گدا حالەتتىكى وا هەبوو و زوو نەهپلراو تەشەنە بكات و بلاوبىتەو.

لە بەلگە كاندا چەند زانىارىيەك هەن كە گرنگترينيان:

۱- ديارە ناخۆشيبەك كەوتۆتە نيوان مەحموودبەگى خۆشناو و بەشيك لە ديانە كان و بە گوپرهى ئەو پروپاگەندەي كراو گوايە مەحموودبەگ پرى ۲۰۰ قرووشى لە ديانە كان ستاندوو، بۆيە سەردار ئەكرەم^{۶۳}، رەشىد ئاغاي ناردۆتە گوندى شەقلاو و دواي دەرچوونى فەرمانى خەلافەت، مەحموود بەگ بەلین و پەيبانى داو كە جارىكى تر شتى وا پروونەداتەو. ئەو پەيبانەش دە كەس ئىمزاين كردوو و ناوى وەكىلى نەتەوئى جوولەكەش هاتوو بەلام مۆرەكەي لىنەدراو و واتاي ئەوئەيە كە لە دانىشتنە كەدا ئامادەنەبوو، هەر وەها چەند كەسيكى ديكە و زەينەلى بەرپۆئەبەرى قەزاي كۆيەش مۆرى خۆي لىداو و ئەمەش لە رىكەوتى ۱۸۵۹/۸/۱۶ ي ميلادى بوو.^{۶۴}

۲- سەردار ئەكرەم بە پشت بەستن بە يادداشتى ئەنجومەنى قەزاي كۆيە، لە رىكەوتى ۱۷ ي موخەرەمى ۱۲۷۶ ي كۆچى، كە دەكاتە ۱۸۵۹/۸/۱۶ نامەيەك بۆ مەقامى سەدارەت دەنووسىت و زياتر جەخت لەو دەكاتەو كە هەوليان داو ئەو كارە

^{۶۳} ناوى عومەر پاشا سەردارى ئەكرەم بوو لە وەزارەتى عىراق و دياربەكر و موصل و كەركوك و هەولير و گونە كوردنشينە كانى دەوروبەرى هەولير و هەر وەها نيوانى بەغدا و بەسرە. لە ۴ ي مانگى پەجەبى سالى ۱۲۷۴ ي كۆچى (۱۸۵۸/۲/۱۸) داخيلى بەغدا بوو. سەردار ئەكرەم لە واليەتى و موشيريبەتى عىراق و حىجاز لادەبريت لە رىكەوتى ۱۸۵۹/۹/۲۵. لە سەردەمى ئەودا ئىدارەي دەولەت باش بەرپۆئەنەدەبرا و بە باشى كارەكانى خۆي نەدەكرد. موسوعة تاريخ العراق، العهد العثمانى الثالث، عباس العزاوى المحامى،

الدار العربية الموسوعات، ج ۱۳۷/۷

^{۶۴} پروانە A_MKT_UM_00367_00081_002

نه هیلن، چونکه پیچەوانەى فەرمانى سولتانه: "ئەم حالەتەش بە ھەموو شیوەیەك پیچەوانەى دادگەرییە و قەت و قەت ئەو کارە ناییتە جیی رەزامەندی دەولەت، جا ئەو کارەیان لئ قەدەغەکرا و لە ئیستاوە تا ھەتایە دیانەکان لە گوندی ناوبرا و مامەلەى وایان لە گەلدا ناکریت و رەواى هیچ کەسیکیش نییە کچ بفرۆشیت یان خەلکی دیکە بۆ خزمەتى مآل و موڵکی بە کاربێنیت، لەوبارەو ھە فەرمانى سولتانی دەرچوو ھە سەبارەت بەوانەى لە تەبەعییەتى سولتانان (نامسولمانەکان) و باج (جزیە)^{۶۵} دەدەن و لە فەرمانە کەدا جەخت لەسەر ئەو واتایانە کراوەتەو ھە و بۆ قەزای ناوبراویش نێردراو ھە کە لە گوندە کەدا کارى پێیکەن و جیبەجیبى بکەن. چونکە خەلکی ئیسلا م ئیستا ئەو کارەیان لا ئاسایی بوو ھە و وازی لئ ناھینن، بەلام خۆشگوزەرانى و ئارامى و سەقامگیری تەبەعییەکانى سولتان مەسەلەى کە داواکارو ھە و بە گوێرەى ئەو ھە بۆمان ھاتوو ھە گوندیکى دەورو بەرى موسلیش شتیکی ئاوا روویداو ھە، پشتیوان بە خوای گەورە دواى جیبەجیبکردنى تەنزیاتى خەیری^{۶۶} لە ویلاى تە شارەزوور و بە

^{۶۵} باج یان جزیە یە کێک بوو ھە و داخووزیانیەى عوسمانییەکان لە کەمایەتیە نامسولمانەکان لە بەرامبەر بەخشیانیان لە خزمەتى سەربازى. بە گوێرەى فەرمانى سولتانى لە سەردەمى سولتان محەمەدى فاتیح و لە سالى ۱۴۳۵مىلادی فەرمانیکى ھە بارو ھە دەرکرد سەبارەت بە ماف و ئازادى کەمایەتیە نامسولمانەکان، ئەویش خۆى لە چەند خالیک دەبینیو ھە، لەوانە: نەرىتى ئاینیان و ھە سەردەمى پێشوو جیبەجیبى دەکەن و بۆ کەس نییە ھێرشیان بکاتە سەر، یان پەرستگاکانیان تیک بەدات، ھەرو ھە ئەوان ئازادن لە کار و کاسبیدا چ لە وشکانى و چ لە دەریا و ھە ھەوولاتییە کى تر، باج و سەرانش لەسەر مسولمانان چۆنە لەسەر وانیش ھەیە و نابى ناچار بکرین بەو ھە کە ببنە مسولمان و ناییت ناچارى سەربازى بکرین.... و چەند خالیکى تر. پروانە حقوق الأقليات الغير المسلمة فى الدولة العثمانية، مصطفى ملاوغلو، سرافو، ۲۰۰۷، ص ۱۰.

^{۶۶} تەنزیاتى خەیری، بزوتنەو ھە کى چاکسازى عوسمانییەکان بوو لە ۳ى تشرینی دوو ھە مى سالى ۱۸۳۹ لە کۆشکى گولخانە راگەیەندرا و دەقى ناو بەیانە کە لەلایەن مستەفا رەشىدى سەدرى ئەعزەمەو ھە خویندراو ھە لە گەل خەتى ھومايۆنى سولتان عەبدولمەجید. ئەم بزوتنەو ھە، بزوتنەو ھە کى نوێخووزى

گویره‌ی فرمانه‌کانی سولتان دهستی سته‌مکاری عه‌شیره‌ته به‌هیز و ئەشقیاکان له‌سه‌ر خه‌لکی سته‌ملیکراو و هه‌زار لاده‌چن و هه‌موو ئەو سته‌م و زۆرداریبانه‌ لاده‌که‌ون و عه‌شیره‌ته‌کان توندوبه‌ند ده‌بنه‌وه و سه‌قامگیری دیته‌کایه‌وه و هه‌موو مژوولی جیبه‌جیکردنی ته‌نزیاتی خه‌یری ده‌بن له‌و باره‌وه سه‌رکه‌وتوو ده‌بن و ئینشائه‌للا به‌ زووترین کات له‌و شوینانه‌ بارودۆخ هیور ده‌بیته‌وه. که جیبه‌جیکردنی فرمان و ئیجرائه‌ته‌کانیش ته‌واو بوون به‌ دریژی عه‌رزتان ده‌که‌ین^{٦٧}. هه‌ر له‌ ئیفاده‌ی قه‌زای کۆیه‌ هاتوو که خه‌لکی مسولمان و دیانی گونده‌که‌ نکولی له‌و پروپاگه‌ندانه‌ ده‌که‌ن و پیمان وایه‌ شتی وا پرویان نه‌داوه و که‌سیش زات ناکات شتی وا بکات.

٢- له‌ یادداشتی قه‌زای کۆیه‌دا هاتوو، عه‌شیره‌تی خو‌شنا و تازه‌نه‌ و به‌م دواییانه‌ هاتوون و^{٦٨} مه‌حمود به‌گی دانیشتووی ئەو گونده‌ش جارێک ئاگادارکراوه‌ته‌وه و له‌و کاته‌وه تا ئیستا هیچ شتێک رووینه‌داوه‌ته‌وه.

٣- به‌ پێی یادداشتی ئەنجومه‌نی قه‌زای کۆیه‌، دیانه‌کانی گوندی شه‌قلاوه‌ سوپاسنامه‌یه‌کیان بۆ سه‌داره‌تی خه‌لافه‌ت ناردوو و مۆری قه‌شه‌ یوسف و قه‌شه‌ یه‌عقوبی پێوه‌یه‌^{٦٩}.

کارگیری و سیاسی بوو، ئامانجی نزیک‌کردنه‌وه‌ی هه‌ردوو کۆمه‌لگه‌ی عوسمانی و کۆمه‌لگه‌کانی رۆژئاوا بوو. بۆیه‌ به‌ ناوی ته‌نزیم ناونا چونکه‌ ته‌نزیمی کاروباری ده‌وله‌تی داهینا له‌سه‌ر بنچینه‌یه‌کی نوێ له‌ هه‌موو بواره‌کانی کارگیری و دارایی و قه‌زایی و په‌روه‌رده‌یی.

^{٦٧} پروانه A_MKT_UM__00367_00081_005

^{٦٨} به‌ گویره‌ی به‌دواداچوونی ئیمه‌ مه‌به‌ست له‌ تازه‌بوونه‌که‌، گوزارشته‌ له‌ مه‌حمود به‌گ که‌ سه‌ره‌تا له‌ باليسانه‌وه‌ هاتوونه‌ته‌ شه‌قلاوه‌.

^{٦٩} پروانه به‌لگه‌ی A_MKT_UM__00367_00081_003

٤- ئەم نووسراوه که لە لایەن سەردار ئەکرەمەوه بۆ خەلافەت بەرزکراوەتەوه، مانگیك دواى رووداوه کانه و میژووی ١٧ ی صەفەری ١٢٧٦ ی بەسەرەوهیە که دە کاتە ١٨٥٩/٩/١٧ ی میلادی.

مەحمود بەگی میرمەحمەلی جیی نارهزایەتی عوسمانییەکان

لە راستیدا ئیمە هیچ بەلگەیه کی لایەنی بەرامبەریشمان لا نییە، که وهلامی عوسمانییەکان بداتەوه، ئەو کاتە ی که سەرکردهیه کی کورد بە خراپ باس دە کهن دەبیت بۆچوونی لایەنی دیکەش بخویندریتهوه، چونکه هەر ئەو شیخ سەعیدی حەفیدە ی که لە بەلگە کاندای زۆر بە خراپ و بە ناشیرین باسی دە کریت، دواتر لە لایەن سولتانی عوسمانییەکانەوه بانگهێشتی ئەستەنبول دە کریت و ریزی لێدەنریت و روتبە ی بەرز دە کریتەوه، تەنانەت (سولتان شفرە ی موخابەرەتی نەهینی خۆی دا بە شیخ سەعید که لە کاتی پێویست و تەنگانەدا بە پێی ئەو شفرەیه بە تەلەگراف سولتان ئاگادار بکات، که ئەمە گەورەترین نەوازشیك بووه که سولتان لە گەل رەعیەتی خۆیدا بیکات)^{٧٠}. بۆیه بۆ مەسەلە ی مەحمود بە گیش بە هەمان شیوه رەنگە هۆکاری دژایەتی کردنە که ی مەحمود بە گ لە لایەن عوسمانییەکانەوه هۆکاریکی سیاسیش بووبیت، بۆیه بە ناچاری لە بەر نەبوونی بەلگە ی دیکە باسکردنە که ی ئیمە تەنیا لە چوارچێوه ی بەلگە کانی عوسمانیدا دەخولیتەوه.

لە بەلگە نامەیه کی دیکەدا، که میژووه که ی لەسەر نەنووسراوه، بەلام بە هۆی ناوهینانی تەقییەدین پاشاوه دەزانریت که سالی ١٨٨٠ یه، تیبدا لەسەر بنچینه ی شکاتنامە ی که سیک بەناوی عەبدوڵلا ئەفەندییەوه نامەیه ک بۆ مۆتەسەریفییەتی

^{٧٠} شیخ مەحمودی قارەمان و دەوله تە که ی خوارووی کوردستان، محەمەد رەسوول هاوار، بەرگی یە کهم،

لە نەدن، ١٩٩٠. ل. ١٤٠

شاره زوور ته قيه ددين پاشا^{۷۱} ده نيردریت و باسی ته وه ده کات که ته و باج سه ندنه ی ده ولت بریاری له سهر داوه، مه حمود به گ له سهر خه لک زیاتری کردووه و باج له سهر گریهستی ماره برین وهرده گریت و به گویره ی شکاتنامه که ناوبراو چوار که سیشی ئیعدام کردوون، بویه ته نجومه نی ویلایهت داوا ده که ن لیژنه یه کی شاره زا پیک بیت و لیکولینه وه له و رووداوانه بکه ن تا بویان پروون بیتته وه ئاخو هه واله که راسته یان راست نییه؟^{۷۲}

ته وه ی له م به لگه یه ده فامریتته وه چه ند خالیکه:

یه که م: ته و که سه ی شکاته که ی کردووه دیاره دانیشتووی شه قلاوه ش نه بووه و ناوی عه بدوللا ته فهنديیه و دانیشتووی قوتابخانه یه ی حاجی به شیر ئاغای نزیك بابی عالییه، پیده چی پیشتر فه رمانبه ر بووبیت له شه قلاوه و ئیستاش که له نزیك بابی عالییه به ده نگیککی به رزه وه و به جه ساره ته وه شکایهت ده کات.

دووهم: ناوی مه حمود به گ به مه حمود به گی میرمه حمه لی هاتوووه و ده لیت له ۱۲۶۳ وه به ریوه به ر و به رپرسی قه زای خو شناوه، که ده کاته سالی ۱۸۴۷ ی میلادی. بیگومان هه له له به لگه نامه که دا هه یه که هه م خو شناوی له جیاتی شه قلاوه

^{۷۱} دواى لابردينى عه بدولره حمان پاشا له پوستانى واليى به غدا، ته قيه ددين پاشه بو جارى دووهم له ۲۸ ی موچه رمی سالی ۱۲۹۸ ی کوچی (۱۸۸۰/۱۲/۳۱) دیتته به غدا و ده ست به کار ده بیت. ته قيه ددين پاشا له پیاوه گه وره کانی ده ولت و کونترین وه زیره کانی حسیب بو، پیاویکی به هه بیهت و راستگو و ته گبیرکه ریکی باش بو، نزیکه ی چل سال کاروباری ده ولته تی له ته ستو بو، زیاتر له شه ش سال والی به غدا بووه، له نیوان سالانی ۱۲۹۸ ی کوچی تا ۱۸۸۱ ی میلادی، جه میل سدی زه هاوی به قه سیده به ک په سنی ده کات. له ۱۰ ره مه زانی سالی ۱۳۱۰ ی کوچی وه فاتى کردووه. موسوعة تاريخ العراق، العهد العثماني الثالث، عباس العزاوى المحامى، الدار العربية الموسوعات، ج ۷ ص ۱۰۲

^{۷۲} بروانه به لگه ی A_MKT_UM__00472_00094_001

به کارهیناوه و هه‌میش به قه‌زای حسیب کردووه، له راستیدا وه‌ک سه‌رپه‌رشتیاریک بووه و هیچ به‌لگه‌یه‌ک نیشان نادات که له‌و میژوووه‌وه شه‌قلاوه ناحیه بوویت.

سییه‌م: دیارده‌یه‌کی سه‌رنج‌راکیش باس ده‌کات له‌باره‌ی شکایه‌ت‌کردنه‌وه، ده‌لیت ته‌گه‌ر که‌سیک شکایه‌ت له‌که‌سیکی تر بکات، ته‌وا مه‌حموود به‌گ پاره له‌شکایه‌ت‌کار ده‌ستی‌نیت و ته‌گه‌ر هیچی له‌سه‌ر ساغ نه‌بوویه‌وه ته‌وا دوو قاتی لی ده‌ستی‌نیت.

چواره‌م: عه‌بدوللا ته‌فه‌ندی ئاماژه به‌رووداو‌یکی گ‌رنگ ده‌کات، له‌نیوان والی به‌غدا و والی پیشووی شاره‌زوور له‌لایه‌ک و مه‌حموود به‌گ له‌لایه‌کی تر، ده‌لیت: "له‌به‌ر ته‌و سته‌م و زۆردارییه‌ی ته‌و، والی به‌غدا و والی پیشووی شاره‌زوور ده‌وله‌تداران نامیق و سه‌لیم پاشا به‌زه‌بری هیژ و سه‌رباز گ‌رتویانه و ته‌ویش توانیویه‌تی خوی له‌ده‌ستی‌ان پ‌زگار بکات، جا ته‌میری ناوبراو گه‌پ‌راوه‌ته‌وه قه‌زای ناوبراو و له‌نویوه‌بوته‌وه به‌پ‌یوه‌به‌ری ناوچه. له‌ماوه‌ی حه‌فت هه‌شت سا‌ل به‌ته‌واوی هه‌موو سته‌م و زۆردارییه‌ک له‌و خه‌لکه‌هه‌ژار و بیده‌سته‌لاته‌ کردووه که وه‌ک به‌نده و دیلیان لی‌هاتووه و له‌ناوخویان ده‌لین تاکه‌ی ته‌م سته‌مه به‌رده‌وام ده‌بی‌ت؟، ناتوانن شه‌کوای خویان بگه‌یه‌نن و دوای گه‌یشتنی ته‌م راپۆرته‌ داوا ده‌که‌ن که به‌پ‌یوه‌به‌ری قه‌زاکه‌ ل‌ابد‌ری‌ت و ته‌و مو‌لک و ما‌ل و سامانه‌ی هه‌ژاران که داگیری کردوه بیگه‌پ‌ینیت‌ه‌وه و له‌سه‌ر ئی‌عدامی ئی‌عدام‌کراوه‌کانیش لی‌پ‌رسینه‌وه‌ی له‌گه‌لدا بک‌ری‌ت و لی‌کۆلینه‌وه له‌و کیشانه‌ بک‌ری‌ت تا حه‌ق جیبه‌جی بی‌ت. له‌و پرووه‌وه داوا‌ده‌که‌ین به‌گویره‌ی یاسا لی‌کۆلینه‌وه له‌وه‌ی کردویه‌تی له‌ماوه‌ی خزمه‌ته‌که‌ی بک‌ری‌ت و په‌له‌ بک‌ری‌ت که زیاده له‌سه‌ر باجه‌کان نه‌ستی‌نیت و واز له‌به‌کاره‌ینانی خه‌لک بی‌نیت به‌

خۆرایى بۆ ئىش و كارى خۆى و با راسپاردهى والى به غدا دهوله تلو^{۷۳} و سه عاده تلو موله سه ريفى شاره زور حه زره تى پاشا و فه رمانىكى تاييه ت له جه نابى خه لافه تپه نا تاييه ت به مه ده ر بچيى و ئه مه ش واده كات داوايه كان له خه لكه وه به ره و سه لته نه تى پايه به رزه وه كه مه ند كيش بن.^{۷۴}

شهرى نيوان شه قلاوه و عوسمانيه كان

له ناو به لگه كانى عوسمانيدا، زور كه م شهر و تيكه ه لچوونه كان له و سنوره دا تو مار كراوه، ئه و شه رانه ي هه بوون به زورى له سه ر سته مكردن بووه و سته مه كه ش زياتر خۆى له مه سه له ي باج سه ندن ديوه ته وه، دياره باج ستاندى خه لكى زور نيگه ران كرده وه، چونكه ده وله تى عوسمانى له كو تاييه كانى ده سته لاتيدا تووشى دارووخانى دارايى هاتبوو به هۆى شهر، بۆيه به رده وام باجى له سه ر خه لك زياد ده كرد، ياساى كو كرده وي باج له هه موو شوينيكي ئيمپراتويه ت كارى پى ده كرا. له ديارى كرده ي باجيش سته ميكي زور له خه لك ده كرا، هه ر كاتيك فه رمانبه ره توركه كان به باشى خزمه ت نه كرابان و به رتيليان پى نه درابا، ئه وا له خه ملاندنى ده غل و دان و ئازهل و ميوه جات زيده رويان ده كرد، خه لكى گونده كانيش ئه مه يان پى نه ده درا، بۆيه به زورى له حكومه ت ياخى ده بوون. جارى وا بووه حكومه تى عوسمانى زه كاتى چه ند گونديكى به ئاغايه ك ده دا، كه به شى خۆيى و حكومه ت كو بكا ته وه، هه ندى جار ئه و ئاغايه

^{۷۳} دهوله تلو (خاوه ن دهوله ت دهوله تدار): به ماناى خاوه نى دهوله ت ديى، ئه مه ش نازناويكى ته شريفى بوو، كه به و نازناوه وه زي ره كان و سه رله شكره كان و مه شاخه كانى ئيسلام و ئه ميره كانى مه كه كه ... ي پى ده دويندرا، بۆ نمونه سه درى ئه عزم كه سه رو ك وه زي رانه به ده وله تلو فه خامه تلو ده دويندرا، سه ركرده كانى له شكر به خاوه ن دهوله ت و ميهره بان و، ئاغايه كانى ئه سته نبوليش به ده وله تدارى خاوه ن عينايه ت و هه روه ها نه وه كانى ئالى عوسمان دهوله تدار و نه جي يزاده يان پى ده گوتن و شيخه كانيش به صاحب الدوله والسماحه و، ئه ميره كانى مه كه ش به صاحب الدوله والسماحه ناويان ده برد.

^{۷۴} پروانه به لگه ي A_MKT_UM__00472_00094_002

بهشی حکومه تی بۆ ماوهی چهند سالیك نه ده دا، بۆیه حکومهت ده که وته و یزه ی خه لک و به سهر گونده کانی داده دا و زۆر جار ویرانی ده کردن.^{۷۵}

له یه ک له به لگه کاندای، دوا ی ئه وه ی عوسمانییه کان له که رکوو که وه چهند که سیکی سه ربازی ره وانی سنووری شه قلاوه و ههریر و رواندز ده که ن بۆ ئه وه ی باج و سه رانه ی سالانه کو بکه نه وه. له سنووری شه قلاوه و له گوندی (قۆیژه) که به دروستی بۆمان ساغ نه کرایه وه کامه گونده، به لام له رووی نووسینی عوسمانییه کانه وه له گوندی قیرژه ده چیت، خه لکی گونده که هه لده کوتنه سهر نیردراوه کانی عوسمانی و به ریوه بهری ناحیه که و، چاوش^{۷۶} (عهریف) یک ده کوژن و چه ک و رخت و فیشه که کانیشی ده به ن و هه ندیک که لوپه لی تاییه تی به ریوه بهری ناحیه ش ده به ن.

رووداوه که له ناوه راستی مانگی ئه یلولی سالی ۱۹۰۱ روویداوه. که سه کوژراوه که ناوی عومه ر چاوش بووه و به ریوه بهری ناحیه ی شه قلاوه ش له و

^{۷۵} قه زای شه قلاوه له سه رده می پاشایه تیدا (۱۹۲۱-۱۹۵۸)، کۆره ک حسن احمد، نامه ی ماسته ری بلاونه کراوه، زانکۆی سه لاهه دین، نیسانی ۲۰۱۷ ل ۱۳.

^{۷۶} چاوش çavuş: جو ره فه رمانبه ریکی ناو ده وه له تی عوسمانی بوون، له زۆر کاری وه زیفیدا به کارده هات، گرن گترینیان:

۱- خزمه تی دیوانی هوما یونی کاتیک دیوانه که ده به ستر، ده بویه به یه کیکیان گوتبا چاوشی دیوانی هوما یونی.

۲- چاوش قول، که سه کانی ناو له شکری پیاده ی ئینکیشاری بوون، که به رپر سیار بوون له گواستنه وه ی هه و آل له نیوان فه رمانده کان و سه ربازه کان له ناو گو ره پانی شه ردا.

۳- ئه و فه رمانبه ره ی که له دوا ی که تخودا ده هات.

۴- چاوشی ته رسانه: ئه وانه ی که له خزمه تی که شتی و کاروباری ده ریا بوون.

چاوش له بنه رته دا به مانای حاجیب دیت، که پۆسته چی و به رید هه لگر بوون، یان رابه ری شه ره کان بوون، یانیش کۆکه ره وه ی هه و آل بوون، سه رکردایه تی ده که سی ده کرد، به زاراوه ی ئیستا وشه ی عهریفی بۆ به کار دیت.

پروداوه‌دا بریندار بووه و بکه‌ری کاره‌کانیش هه‌لاتوون. له‌و باره‌دا فه‌رمانده‌ی سه‌ربازی به‌ ناوی (ره‌زا) ئاگاداری ویلایه‌تی موس‌ل ده‌کاته‌وه، که‌ ری و شوینی یاسایی بگرنه‌ به‌ر و کاریکی وا بکه‌ن که‌ خه‌لک زات نه‌کات جاریکی دیکه‌ کاری له‌و شیوه‌یه‌ دووباره‌ بکه‌نه‌وه.^{۷۷}

به‌کر به‌گی بالیسانی و کیشه‌ و گرتنه‌کانی له‌گه‌ل عوسمانییه‌کاندا

به‌کر به‌گی بالیسانی، وه‌ک له‌ به‌لگه‌کانیشدا هاتووه، یه‌کیکه‌ له‌ سه‌رۆکه‌کانی عه‌شیره‌تی خو‌شناو و دانیشتووی گوندی بالیسانه‌، ده‌وروبه‌ری سالی ۱۸۹۶ گرتی له‌گه‌ل عوسمانییه‌کاندا هه‌بووه و له‌ شاری موس‌ل ئاشووب و گو‌به‌ندی ناوه‌ته‌وه و به‌و بۆنه‌وه فه‌رمانی گرتنی بۆ ده‌رچووه. ناوبراو دوای ئه‌و فه‌رمانی گرتنه‌ بۆ ئییران رایکردووه و له‌ شاری مه‌باد نیشته‌جی بووه. دیاره‌ دوای دوو سی‌ سال‌ په‌شیمان بۆته‌وه و له‌وی له‌ مه‌باده‌وه په‌یوه‌ندی به‌ فه‌رمانگه‌ی ده‌ره‌وه‌ی ده‌وله‌تی عوسمانی ده‌کات و حال و مه‌سه‌له‌ی خۆی بۆ باس ده‌کات و له‌ویوه‌ نامه‌ بۆ سه‌رووی ده‌وله‌تی عوسمانی به‌رزده‌کریته‌وه که‌ به‌کر به‌گ په‌شیمان بۆته‌وه له‌و کارانه‌ی کردوویه‌تی و داوای به‌خشین و لیبوردن ده‌کات و داوا ده‌کات بگه‌ریته‌وه مه‌فته‌ن و ولاتی خۆی. بۆ ئه‌م مه‌به‌سته‌ له‌ سه‌داره‌ته‌وه (خه‌لافه‌ته‌وه) نامه‌ بۆ وه‌زاره‌تی ناوخۆ ده‌نی‌دریت تا له‌و باره‌وه وه‌لامی به‌کر به‌گ بده‌نه‌وه، نووسراوه‌که‌ش له‌ ۱۸۹۹/۳/۲۱ نووسراوه.^{۷۸}

^{۷۷} بۆ زانیاری ته‌واو له‌باره‌ی به‌لگه‌که‌ پروانه‌ به‌لگه‌ی ژماره

^{۷۸} پروانه‌ به‌لگه‌ی BEO_001283_096203_001

گرنگی شەقلاوہ لە رووی سەربازییەوہ لە بەلگەنامەکانی عوسمانیدا

شەقلاوہ ئەگەرچی بە درەنگیشەوہ دەبێتە ناحیە، بەلام لە رووی سەربازییەوہ شوینیکی گرنگی ھەبوو و لە سەر ھێلی نیوان کەرکوک ھەولێر و رواندزدا وەك ناوەندیك تەماشاکراوہ، بۆیە لە بەشێك لە بەلگەکان، شەقلاوہ وەك شوینیکی ستراتیژی ناوی ھاتووہ بەتایبەتی لە مەسەلە ی پەيوەندی لە گەل ئێراندا وەك شوینیکی نزیك لە سنوور تەماشای کراوہ.

ھەر بۆیەشە دەروازە ی پراکردن بۆ ئێران، لە شەقلاوہوہ تیپەر دەبوو و ئەو کاتەیشی بە کر بەگی باليسان رادەكات، نزیكترین شوین کە دوور بیت لە دەستەلاتی عوسمانییە کان مەھاباد بووہ. لە رووی سەربازییەوہ دەولەتی عوسمانی پێی باش بووہ کە سەربازگە یەك یان کۆگایەك لە شەقلاوہ بکاتەوہ بۆ ھەلگرتن و پاراستنی چەك و تەقەمەنی تیییدا، ھەر وەك لە بەلگە یەكدا ئاماژە بەوہ دەكات کە ویلا یەتی موسل نوسراوی بۆ سەررووی خۆی بەرزکردۆتەوہ و داوای ئەوہی کردووہ کە کۆگای چەك ھەلگرتنیان لە کەرکوک و کۆیە و ھەولێر نییە و ناچارن چەكە کان لە ناوہندی تابووہوہ دابنێن. بۆیە دەولەتی عوسمانی پێی باشە کە لە شەقلاوہ و ئالتون کۆپری و خورماتوو و دھۆك و رواندز و بەعشیقە کۆگای ھەلگرتنی چەك دروست بکریت، بۆ ئەو مەبەستە داوای پشکنین و گرتنە بەری ری و شوینی پبویست دەكات، ئەم نووسراوہش لە ریکەوتی ۱۶/۴/۱۹۰۱ ی نووسراوہ.

له به لگه نامه یه کی دیکه دا که دواى سالى ۱۹۰۵ نووسراوه، داواى دروستکردنى ناوه ندىكى تابوورى رهديف^{۷۹} له شه قلاوه و ههرير ده کات، ئەمەش له بهرژه وهندى دهوله ته وه دهيبين و به گرنگييه وه باسى ليوه ده که ن: "بو سهرکه وتنى له شكري سولتان و فراوانکردنى گه يشتنى فه رمانه کان و گرتنه بهرى هوکاره کان بو گه يشتن به ئەنجاميكي چاوه رپکراو له مهمله که تى سولتانی، ئەوا ئەو شوینانه ی که گرنگ و باشن و سهر به ويلايه تى موسلن، له وانه ناحيه ی شه قلاوه و ههرير پيوستيان به دامه زراندنى ناوه ندىكى تابوورى رهديفه له ههر يه کيکيان، ئەمەش بو وهرگرتنى سهر بازانى رهديف، ئەو ناوه ندهش به حکومه تى ناوچه ييه وه ته واو په يوه ست بيت.^{۸۰}

^{۷۹} رهديف Redif: پوليكي سهر بازى بووه له سهرده مى عوسمانيه کان، خزمه تى سهر بازى له سهرده مى سولتان عه بدولعه زيز چوار سال بوو، پييان ده گوت عه سکه رى، ئەمه وهك وه زيفه يهك و ابوو دواتر وهك يه ده گ دوو سالان ده بوایه خزمه تى بکر دايه، له کو تاييدا خزمه تى سهر بازى نيزامى ته واو ده بوو، به لام دواتر بو ماوه ی چوارده ساليش داواده کرا (مکلف)، ئەوهش له کاتيکدا بوو که شهر هه بوایه يان راهينان يان پي بکرايه، جا سهر بازى له و ماوه يه ی دووه مدا پييان ده گوت رهديف. ريکخستنى سهر بازى عوسمانيه کان که له سالى ۱۲۵۹ى کوچى سيسته مه که ی ريکخرا، برىتى بوو له سهر بازى نيزامى و سهر بازى رهديفى، پاشان له سالى ۱۲۶۴ فه رمانتيك ده رچوو، که تييدا ۱- نيزامى ده بوایه چوار سال بيت و ناچارى بوو. ۲- يه ده گ ئەمەش لقيک بوو له نيزامى و ماوه که ی دوو سال بوو ئە گهر پيوست بوو با. ۳- رهديفى ماوه که ی ۶ سال بوو. ۴- موسته حفه ظه ئەمەش لقيک بوو له رهديفى و ماوه که ی ههشت سال بوو. موسوعة تاريخ العراق، العهد العثمانى الثالث، عباس العزاوى المحامى، الدار العربيه الموسوعات، ج

۲۶۱/۷

DH_TMİK_S__00060_00040_001^{۸۰}

شەقلاوہ تابوور^{۸۱}ی سەربازی لی بووہ

بە پیتی بەلگە یەك لەشکری شەشەمینی ھوماپۆن لە شەقلاوہ بووہ، کە بەشی فەوجی ۹۰ و تابووری سیبەم و چەند بلۆکیك بووہ، لەوانە بلۆکی ۱۲، کەسیك بەناوی ملازمی یە کەم ئەحمەد جەمال لە شەقلاوہوہ داوای خانەنشینی کردووە. لەم بەلگە یەدا پروون نیبە ئەم ملازم جەمالە خەلکی شەقلاوہ بووہ یان شوینی تر، بەلام لەوہ دلیادە کاتەوہ کە بلۆکی ۱۲ی تابووری شەقلاوہ بووہ و لەوی خزمەتی کردووە و نامە ی بو سەدری ئەعزەم^{۸۲} ناردووە و داوای خانەنشینی کردوہ و سەدری ئەعزەمیش پەزنامەندیی لەسەر داوہ.^{۸۳}

^{۸۱} تابوور (طابور) Tabur: ریزی خەلک بوو بەدواییە کەوہ، یان یە کە یەکی سەربازی بوو لە لەشکری پیادە ی عوسمانی، کە لە چوار فیرقە پیکھاتبوو، جا جیاوازی فیرقە کانیش بەھۆی جیاوازی سەربازگە (مەسکەر)ە کەنەوہ بوو.

^{۸۲} سەدری ئەعزەم Sadriazam: ئەو کەسە بوو کە پەلی سەرۆک وەزیرانی ھەبوو لە دەوڵەتی عوسمانی، ئەم کەسە وەکیلی پەھای سولتان بوو. بەلام بو ئەوہی جیاوازی لەنیوان ئەو و وەزیرەکانی تر ھەبیت، ناوئرا وەزیری ئەعزەم. ھەر وەھا بە سەدری عالی و ساحیبی دەوڵەتیش ناودەنرا. بەلام نازناوی سەدری ئەعزەم زیاتر لە نازناوہ کانی دیکە پەرش و بلابوو. ئەم سەدری ئەعزەمە دەستەلاتیکی پەھای لە ھەموو کاروبارەکانی دەوڵەت ھەبوو، تەنانەت مۆری سولتان لەلابوو. سەرۆکی دیوانی ھوماپۆن و ھەموو ئەو فەرمانانە بوو کە دەردەکران بو دامەزراندن یان لە کارلادان یان کوشتن و لەلایەن ئەوہوہ دەردەچوون. ئەوہندە ھەبوو لەو بابەتانە ی پەیوہندی بە یەکیک لە وەزیرەکان یان قازیی سەربازی، یان شیخوئیسلام ھەبوو ئیزنی لە سولتان وەردەگرت. بەلام لە کاتی شەردا ئیزنی لە سولتان وەرنەدەگرت. ئەگەرچی سولتانیش ھەموو دەستەلاتیکی ھەبوو کە سەدری ئەعزەم لەسەر کار لابادات یان بیکوژیت. ئەو فەرمانگە یە کە سەدری ئەعزەم کاری تیدادە کرد بە بابی پاشا و بابی ئاصەفی ناودەبرا.

^{۸۳} بو زیاتر زانیاری پڕوانە بەلگە ی 00003_00034_004_HB_i

شەقلاوۋە و رېڭگەي تەلەگراف و بەرید

لەبەر گرنڭی شەقلاوۋە و شوینە ستراتژییە کەي، هەولدراوۋە لە هەموو لایە کەوۋە لەلایەن عوسمانیە کانەوۋە گرنڭی پېی بدریت، بۆ ئەم مەبەستە ئەو هیلەي تەلەگراف و بەریدەي کەوا لەنیوان کەرکوک و هەولیدرا هەیه، داوا دەکریت کە فراوانتر بکریت و شەقلاوۋەشی بخریتە سەر، بۆ ئەم مەبەستە دواي سالی ۱۹۰۵ ی میلادی داواکارییە کان بۆ فراوانکردنی هیلە کە فراوانتر دەبن و لە بابی عالییەوۋە ئەو داوايە دەکریت:

" بۆ دروستکردنی رېڭگەي کەي بەریدی لە نیوان ناحیەي کۆپری و قەزای هەولیر، ئەم رېڭگەي زۆر گرنڭە، بە ناحیەي شەقلاوۋە وە بۆ چەند دۆلیک تیدەپەریت، جا بۆ کارناسانی دروستکردنی پردیک بەسەر هەندیک لەو دۆلانی زۆر پێویستە و بۆ ئاوەدانکردنەوۋەي ئەم رېڭگەي خەتی تەلەگرافی پەیوەندیکردن بۆ مامەلە بازرگانییە کان و پەیوەندی کاروباری سەربازی، بەتایبەتی ئەو ناوچەيە بۆتە ناوەندی وەرگرتنی سەرباز، گرنڭی دروستکردنی ئەو خەتە تەلەگرافە لە نیوان ئەوی و شەقلاوۋەدا کە لە داهاوو گرنڭییە کە گەرەي دەبی.^{۸۴}

دواي ئەو میژووۋە بابەتە کە بە هەند دادەنریت و لیژنەي چاکسازی و خیراکردنی مامەلە کان دەکەویتە خۆو هەولە کە بە کردەي دەست پیدەکات و بە رەسمی دواي ئەو دەکریت کە شەقلاوۋەش بکەویتە نیو هیلی تەلەگرافەوۋە و لەو بارەوۋە لە ۱۹۰۶/۱/۲۹ نووسراو بۆ ویلایەتی موسل دەنیردریت و تیدیدا وەلامی نووسراوی ریکەوتی ۱۹۰۵/۱۱/۱ ی داوۋتەوۋە و "ئەوۋەي لی دەفامریتەوۋە کە خەرجی پێویست بۆ دروستکردن و راکیشانی خەتی تەلەگراف لە نیوان ناحیەي شەقلاوۋە و سنجار ۷۲۸۱ فرنق و ۱۳۰۸۸۸ قرووشە بە جاریک و پێویستی بە مووچە و خەرجی ناوەند هەیه، کە

بېرېكەى به ۳۰۹۳۰ قرووشى سالانه دهخه مليندرېت، جا ئەم بېرې پېويستىيه بهشى ئەم خەرجىيەى نه كړدووه و وهزاره تى داراييش له سەر خەرج كړدى ئەو بېرې پارەيه تواناى نييه، ئەم وه لامهش بۆ وهزاره تى پۆسته و ته له گراف ده نيردرېت، ئەمهش دواى به دوا داچوونى ليژنهى خيرا كړدى مامه له كان، له گه ل ئەوه شدا سوودى راكيشانى ئەو هيلەش له م باره وه موتالا كراوه و به دوا داچوونى فرماندهى پيشووى له شكرى هومايونيش سه باره ت به مه بۆ خاوهنى شه فقهه ت و رحمة ت (سولتان) نيردراوه. جا له و سونگه يه وه بۆ په يدا كړدى بېرې پارە كه ده ست و برد و هي ممه تيك.^{۸۵}

شه قلاوه له رووى كارگيرىيه وه

رهنگه بارى كارگيرى شه قلاوه له ناو ئه رشيشخانهى عوسمانيدا له زوربهى شار و ناحيه كانى تر جياواز بيت، ئه و يش له بهرئه وهى پيش بيته ناحيه، سه رپه رشتياري هه بووه و ئەو سه رپه رشتياريهش هيچ بنه مايه كى ياسايى و ره سمى نه بووه و ته نيا به زاره كىي بووه و له چوارچيوهى ناحيه بووندا جىي نه بوته وه.

به ر له وهى له رووى كارگيرىيه وه به گوږه ي به لگه نامه كانه وه هيچ ئاماره يه ك بدين، له نووسراوه كاندا به و شيوه يه ي خواره وه باس له بارى كارگيرى شه قلاوه و عه شيره تى خو شناو كراوه:

له سالنامهى عوسمانى سالى ۱۲۷۴ى كوچى كه ده كاته سالى ۱۸۵۷ى ميلادى، له گه ل ناوى ليو اى كه ركوك ناوى عه شيره تى خو شناو، ميرمه حه مدهى (ميرمه حه لى)، مير يوسفى، پشت گه رى، سكتان، شه قلاوه هاتووه.^{۸۶}

له سالنامهى ۱۳۲۷ى مالىي كه ده كاته ۱۹۱۱ى ميلادى قه زاي كوږه ته نيا يه ك ناحيه ي هه يه ئه و يش ناحيه ي شه قلاوه يه و دياره گونده كانى شه قلاوه نه ژميردراون و

⁸⁵ DH_TMIK_S__00060_00040_005

⁸⁶ پروانه سالنامه سنه ۱۲۷۴، دار العامرة للطباعة، ص ۱۲۰

به سفر ناوی هاتووه کهچی به هه مووی ناحیهی ناوهندی قهزای کۆیه وه ۱۲۱ گوند هاتووه و قائیمقامی کۆیه حاجی حهسن ئه فهندییه و جیگره کهی محهمه د ساپر ئه فهندییه^{۸۷}.

هه رچی په یوهندی به بواری کارگیرییه وه هه یه له ناو به لگه نامه کاند، ئه وا:
له ۱۸۸۷/۸/۲۴ ی میلادیدا مامۆستای قوتابخانهی سه ره تایى حافز سلیمان صالحلی له شوینی مه حمود به گ داده نریت، بریاره کهش له وهزاره تی ناوخواوه بۆ ویلایه تی موسل نیردراوه، به م شیویه یی خواره وه یه:
له ۴ زولحیحجهی سالی ۱۳۰۴ ی کۆچی که ده کاته ۱۸۸۷/۸/۲۴ ی زایینی نووسراویک له وهزاره تی ناوخواوه بۆ ویلایه تی موسل نیردراوه، که ده لیت: "له ناو سنجاقی شاره زووره وه چند ناحیه یه ک هه ن، مه حمود به گ ته نسیب کرا بۆ ئه وه ی بیته به ریوه به ری ناحیه ی شه قلاوه که له نویوه ئه م ناحیه یه دامه زراوه. جا ئه و مه زبه ته یه ی له ئه نجومه نی کارگیری ویلایه ت و لیژنه ی هه لپژاردنی فه رمانبه ران هاتووه ئه وه ی لی ده فامریته وه که رازی نین له سه ر ئه م دامه زرانده، چونکه له گه ل رینماییه کان نایه ته وه، بۆیه مامۆستای پیشووی قوتابخانه ی سه ره تایى حافز سلیمان صالحلی وه ک به ریوه به ری ناحیه ی شه قلاوه داده مه زریت. ئه مه ش له داخویانی ئه و مه زبه ته یه هاتووه که له لیژنه ی ناوبراوه وه ده رچووه و بۆ به ریوه به ری ناحیه ی شه قلاوه بری ۷۵۰ قرووش مووچه ی مانگانه له رۆژی ده سته کاربوونی ته رخانه کریت و به گویره ی بریاریش ده بی نیوه ی مووچه ی یه که می لی بپردریت بۆ سندووقی خانه نشینی، ههروه ک ۱۷۴۰ قرووشیش له جیاتی خه رجیه کان ی ریگای بۆ

^{۸۷} سالنامه دولت علیه عثمانیه، سنهء مالیه ۱۳۲۷، در سعادت، سلانیک مطبعه سی ۱۳۲۷، ص ۷۹۲.

خەرج دەكرىت. لەم پرووھە دەبىت وىلايەت و فەرمانگەى ژمىريارى
ئاگاداربكرىنەوھ.^{۸۸}

"ئىدارەى بەرپۆھبەرايەتى ناحيەى شەقلاوھ لەلايەن حافز سلىمان صالحلى
مامۆستاي قوتابخانەى سەرەتايى بەرپۆھدەبرىت، رى و شويىنە كانىش گىراونەتە بەر
ھەر وەك لە لىژنەى ھەلبژاردنى فەرمانبەران ھاتوھ و بۆ ئەو فەرمانبەرانە مووچەى
مانگانە تەرخاندەكرىت، وەك بۆ بەرپۆھبەرى ناحيەى شەقلاوھ ۷۵۰ قرووش
مووچە كەيەتى و لە رۆژى دەستبەكاربوونىيەوھ بۆى حسيبە و بە گويىرەى بربارنامە
نيوھى مووچەى يەكەمىنى بۆ سندوقى خانەنشينيە و بۆ ھەموو بەرپۆھبەرە كانىش
كرى رىگا ۱۷۴۵ قرووش لە دارايى ناوچەى سەرف دەكرىت و ئەمەش دەخرىتە
خستەى خەرجىيە كان و ئەم پروونكرىنەوھش دەدرىتە فەرمانگەى ژمىريارى."^{۸۹}

لە رىكەوتى ۱۸۸۸/۱۰/۵ى ميلادى، واتە دواى نزيكەى سالىك و دوو مانگ لە
دەستبەكاربوونى حافز سلىمان ئەفەندى، بەھۆى ئەوھى كارامە و لىھاتوو بووھ لە
بەرپۆھبەردنى ناحيە كەدا، بربارى گواستەوھى بۆ ناحيەى مزوورى بۆ دەدرىت و
برپارە كەش بەم شىوھەى خوارەوھە:

" گواستەوھى بەرپۆھبەرى ناحيەى شەقلاوھ حافز سلىمان ئەفەندى بە ھۆى ئەوھى
بە توانا و شياوھ، بۆ ئەوھى بىتتە بەرپۆھبەرى ناحيەى مزوورى سەر بە دەھۆك، ئەمەش

DH_MKT__01442_00048_001⁸⁸

^{۸۹} لە بارەى جۆرەكانى پارەى دەولەتى عوسمانى، جۆرىك ھەبووھ بەناوى "پارە": پارە ناويكى گشتى بووھ بۆ دراو
و فلوس و درھەم، لە بنەرەتدا دراويكى كانزايى، لە سەردەمى سولتان مورادى چوارەمەوھ لىدراوھ، ھەر
ئۆقجەيەك لە سەردەمى سولتان محەمەدى فاتىح بەرامبەر سى پارە بوو، ھەر يەك قرووشيش بەرامبەر
چل پارە بوو، كە دە پارەيى و بىست پارەيى ھەبوو. دواتر واى لىھات ھەر يەك پارە سى ئۆقجە بوو و ھەر
ئۆقجەيەكيش سى پوول بوو. بۆ سەرچاوھى ئەم زانباريە و ھەموو ئەو پەراويزانەى كە ناوى
سەرچاوھيان تىدا نەھاتوھ، پروانە المعجم الموسوعى للمصطلحات العثمانية التاريخية.

DH_MKT__01442_00048_001⁹⁰

له مه قامی به شکۆی ویلایه ته وه هاتوو له ریکه وتی ۲۱ ی کانوونی یه که می سالی ۱۳۰۳ و به ژماره ی ۳۵ له نووسراوه کانی ژمیریاری که موچه ی به رپوه بهری ناحیه ی مزووری ۴۳۲ قرووشه و موچه ی به رپوه بهری ناحیه ی شه قلاوه ۷۵۰ قرووشه. سه باره ت به بری موچه کانیش له به رپوه به رایه تیبه کانی سه ره وه، ئەوا به گویره ی حوکمی هاتوو له په راویزی بریاری موچه کانی تابلوی ریکخستنی موچه کان و ناکری دوی بریار له سه ردان و په زامه ندی ده برینی هیچی لی زیاد بکریت و کم بکریت.^{۹۱}

به پی به لگه یه ک له ۲۱ ی شه عبانی سالی ۱۳۰۵ ی کۆچی که ده کاته ۱۸۸۸/۵/۳ ی میلادی، وه زاره تی ناوخۆ نووسراویکی بو ویلایه تی موسل ناردوو و تییدا ئەوه ی باسکردوو که " لیژنه ی هه لئاردنی فه رمانبه ران مسته فا ئەفه ندییان وه ک به رپوه بهری ناحیه ی شه قلاوه دانا، چونکه پۆسته که به تاله. جا بو ئەو به رپوه به ره، موچه ی مانگانه به بری ۷۵۰ قرووش ته رخانکراوه، ئەمه ش له رۆژی ده سته کاربوونییه وه ده بیته، به گویره ی توواره کان و ئەو کاته ی هه والی گه یشتنی ده گات خه رچی رینگاشی به گویره ی ئوسول له دارایی ناوچه بو خه رج ده کریت، ئەمه ش ده بیته بچیتته ناو خسته ی خه رجییه کانه وه.^{۹۲}

به پی نووسراویک که میژووی ۲۹ ی موچه ره می سالی ۱۳۰۶ ی کۆچی له سه ره، که ده کاته ۱۸۸۸/۱۰/۵ ی میلادی، نووسراوه که له وه زاره تی ناوخۆوه بو ویلایه تی موسل ناردراوه و ئامازه به بریاری خه لافه ت ده کات بو به ستنی عه لاوه ی به رپوه بهری ناحیه کان و تییدا موچه ی مانگانه ی به رپوه بهری ناحیه ی شه قلاوه ده بیته ۷۵۰ قرووش له مانگیکدا. ئەمه ش به پشت به ستن به نووسراویک که بو خه لافه ته وه

DH_MKT__01550_00113_001⁹¹

DH_MKT__01505_00116_001⁹²

بەرزىركراووتەو و ئەو نووسراووش لە ۱۸۸۸/۱/۲ بەرزىركراووتەو^{۹۳}. واتە لەم رېڭكەوتەو مووچەى بەرپۆتەبەرى ناحىەى شەقلاو خەرجكراو.

بە پېى بەلگەيەك كە لە ۳ى شەعبانى سالى ۱۳۰۶ى كۆچى كە دەكاتە ۱۸۸۹/۴/۴ى ميلادى نووسراو، بە پشت بەستن بە نووسراوئىكى ويلايەتى موسل لە ۱۸۸۹/۲/۲۷ى ميلادى كە داواى ئەوەيان كەردبوو "ناحيەى شەقلاو و داقووق شوينە كەيان گەنگەن، بۆيە داوادمەكرىت كە بەرپۆتەبەرايەتى و لىقى لى دابمەزىندىت". لە وەزارەتى ناوخۆشەو وەلام دراووتەو كە: "جا داواى داواكارىيە كە لەم رپووتەو پىويستە بە گوپرىەى هەبوونى بەرژەوئەندى تىياندا زۆر لىكۆلئىنەو و بەداوادمەكرىت. ۹۴"

داواى ئەم مېژووتەو، وا ديارە گەرت و كيشە دەكەوتتە ناو شەقلاو و شىوئەى بەرپۆتەبەردنى ئىدارەى ناحىە كە تووشى گەرت دەبىت و بەرپۆتەبەردنە كە بە شىوئەى سەرۆكايەتى بەرپۆتەبەردنە و لەو بارەشەو دەولتەتى عوسمانى ترسى ئەوئەى هەيە كە لەبەر نەبوونى بەرپۆتەبەردنى رەسمى بۆ ناحىە كە، گەرتە كان زىدەتر بن و خەلكى خراب رەوشە كە بقوزىتەو، بۆيە وەزارەتى ناوخۆ بە نووسراوئىك لە رېڭكەوتى ۲۰ى شەعبانى سالى ۱۳۱۰ى كۆچى كە دەكاتە ۱۸۹۳/۳/۹ى ميلادى ئەم نووسراو بۆ ويلايەتى موسل دەنيرىت:

"ناحيەى شەقلاو كە دەكەوتتە سىنجاقتى شارەزور، بە شىوئەى سەرۆكايەتى بەرپۆتەبەردنى، جا بە هۆى گەنگە شوىنەكەى، پىويستى بە دامەزاندنى بەرپۆتەبەردنى هەيە بۆى، خەلكى گونەكە و موختارەكانىشى بە تەلەگراف داوايان بۆ مەقامى سەدارەتى سامى و وەزارەتى پايەبەندەىناو و ئەو داوايە دەكەن، هەوالىش لە دلسۆزانى ويلايەت هاتوو كە بەشىكىان نىەتى باشيان نىيە و كەسانى

DH_MKT__01550_00113_001⁹³

DH_MKT__01612_00108_001⁹⁴

بەرژەو ۋە نەدىخواز داۋاي پېچەوانەى ئەوان دەكەن. جا چەند كەسىك لە ھەولئى ئەو ھەدان فەكرى خەلكە كە بگۆرن ، لەبەرئەو ۋە پالپشت بەو داواكارىيە ۋ ئەو وئەنەيە لە پېناو پاراستنى ئەمنىيەتى ناوچە كە ناحىەى ناوبراۋ لەژىر سەرۆكايەتى دەمىنئەتەو ۋ بە رەچاۋكردنى تەلەگرافى ناوھاتىش كە بۆ ۋەزارەت نىردراۋ ھاۋپېچ دەكەين، بە زوۋىي بەدواداچوون لەسەر ئەو مەزبەتەيە بكرىت ۋ دەست ۋ برد ۋ ھىمەت بكرىت بۆ جىبەجىكردنى بىرپارە كە.^{۹۵}

يە كەم بەرپۆەبەرى ناحىەى شەقلاۋە داۋاي دامەزراندنەو ھى ناۋى شەوقى ئەفەندى بوو، لە بەلگەيە كدا دەردە كەوئت كە فەرمانى بوون بە بەرپۆەبەرى ناحىە لە رىكەوتى ۋى موخەرەمى سالى ۱۳۱۱ى كۆچى بوو كە دەكاتە ۱۸۹۳/۷/۱۸ى مىلادى، لە بەلگە كەدا دەلئى بەم داۋايانە شەقلاۋە بۆتە ناحىە (لە بەلگەيەك ديارە كە نوئىكردنەو ھى ناحىە ۋ دووبارە دامەزراندنەو ھى ناحىەى شەقلاۋە لە رىكەوتى ۱۸۹۳/۳/۱۸ى بوو)^{۹۶} ۋ شەوقى ئەفەندىش پىشتەر بەرپۆەبەرى ناحىەى سنقلى بوو ۋ گوازراۋ تەو ۋ بۆ شەقلاۋە. ئەم نووسراۋ لە ۋەزارەتى ناوخواۋە بۆ ۋىلايەتى موسل نىردراۋ ۋ جگە لە باسكردنى ئەو ۋەك بەرپۆەبەرى ناحىە، ئەو ھى نىشانداۋە كە دەبئت لە موۋچەى ناوبراۋ مانگانە سەدى پىنج بېردرىت ۋ ھەرۋەك مانگانە سەدى يەكى موۋچە كەى بۆ خانەنشىنى دەبېردرىت ۋ داۋاي مانگى دوو ھەم سەدى پىنج بۆ سندووقى مولكىيەتى لىژنەى چاۋدېرى بچئت. ھەرۋەھا خەرجى رىگاي بە برى ۱۷۴۰ قرووش بۆ خەرج بكرىت، ئەو ھى دەمىنئەتەو دەبئ ناوبراۋ ژياننامەى خۆى پىشكەش بكات ۋ داخويانە كەش بۆ بەشى ژمىريارى لە ۋەزارەتى ناوخواۋە نىردراۋ^{۹۷}.

DH_MKT__02053_00066_001⁹⁵

BEO_000172_012841_001_001⁹⁶

DH_MKT__00089_00044_001 بۆ زياتر زانىارى پروانە بەلگەى⁹⁷

به گویرهی سالنامهی عوسمانیش له سالی (۱۳۱۲ی کۆچی بهرامبهه ۱۸۹۴ی میلادی) به ریوه بهری ناحیهی شه قلاوه، شهوقی ئه فهندی بووه و کاتیبه کەشی حاجی ئەمین ئەفه ندیوووه.^{۹۸}

شهوقی ئەفه ندی له ریکهوتی ای شوباتی ۱۳۱۰ی رۆمی^{۹۹} که ده کاته ۱۳ی شوباتی ۱۸۹۵ وهک به ریوه بهری ناحیهی شه قلاوه دهستی له کاره لگرتوه .

له ۱۶ی ته مموزی ۱۸۹۶ مسته فا ئەفه ندی به وه کالهت بۆته به ریوه بهری ناحیه که^{۱۰۰} هه ر وهک له به لگه شدا به و شیوه یه هاتوووه: " شهوقی ئەفه ندی له ۱ی شوباتی ۱۳۱۰ه وه دهستی له کار هه لگرتوووه و مسته فا ئەفه ندی به وه کالهت هاتۆته شوینه که ی هه تا ۴ی ته مموزی سالی ۱۳۱۲، پاشان وه کاله ته که ی بۆته ره سه ن"^{۱۰۱}

له ۲۹ی مایسی ۱۳۲۰ی رۆمی که ده کاته ۱۱ی حوزه یرانی ۱۹۰۴ مسته فا ئەفه ندی له به ریوه بهری ناحیه لادراوه و عه بدولره حمان ئەفه ندی له ۱ی جه مادی دووه می سالی ۱۳۲۲ که ده کاته ۱۳/۸/۱۹۰۴ فه رمانی دامه زانندی وهک به ریوه بهری ناحیه ده رچوووه و چاوه ریی رۆژی ده سته کار بوونی کراوه.^{۱۰۲}

^{۹۸} موصل ولایتی، سالنامه رسمیسیدر ۱۳۲۵ موصل مطبعه سنده ، ل ۱۷۳

^{۹۹} سالی رۆمی یان سالی مالی Rumi Yıl-Mali Sene: سالی رۆمی ناوی ئەو میژوووه که له سالی ۱۷۹۰ه وه لای عوسمانیه کانه وه به کارهاتوووه. له به لگه نامه ره سمیه کاندایه سالی دارایی (مالی) ناوی هاتوووه. سه ره تای سال له سه ره تای مانگی نادار ده ست پیده کات و به سالی رۆمیش ناوده نریت. جیاوازی نیوان ئەم میژوووه و میژوووی زایینی (میلادی) ته نیا ۵۸۴ ساله. واته ئە گه ر ۵۸۴ سال بۆ ئەم میژوووه زیادبکه ین، میژوووه که ده بیته میلادی. ئەم میژوووه و میژوووی کۆچی (ئیسلامی) له نووسراوه ره سمیه کانی عوسمانی به کاره هاتن و میژوووی میلادی نه ده نووسرا.

BEO_001211_090823_001¹⁰⁰

BEO_001211_090823_001_001¹⁰¹

DH_MKT_00875_00023_001¹⁰²

بەلگەيەكى دىكە ئاشكارى دەكات كە فەرمانى گواستنه‌وهى عەبدولرەحمان
ئەفەندى لە ۱۹۰۵/۳/۱۲ دراوہ.

لە ۱۹۰۵/۳/۱۲ بە نووسراویك لە وەزارەتى ناوخۆوہ بۆ ویلايەتى موسل نێردراوہ،
بەپاریك دراوہ كە دەلیت: لەسەر بنەمای رەزامەندیی محەمەد نیازی بەرپۆه‌بەرى
ناحیەى ئالتون كۆپرى و عەبدولرەحمان ئەفەندى بەرپۆه‌بەرى ناحیەى شەقلاوہ، لە
كارەكانیان ئالوگۆرپیان پیکرا و ئەمەش لە رۆژى دەستبەكاربوونیانەوہ حسیبە و بۆ
عەبدولرەحمان ئەفەندى بەرى ۶۷۵ قرووشى مووچەى مانگانە و بۆ نیازی ئەفەندیش
برى ۵۵۸ قرووشى مووچەى مانگانە. لەو سۆنگەيەوہ لە رۆژى دەستبەكاربوون و
دەستلەكاره‌لگرتنیان رادەگەيەنین و ئەم ئیفا‌دەيەش بۆ ژمی‌ریارى دەنێردی١٠٣.

لە ۱۹۰۶/۶/۱۴ بەرپۆه‌بەرى پیشووی ناحیەى شەقلاوہ محەمەد شەوقى ئەفەندى
بەهۆى نەدارییەوہ داواى بەخشین و یارمەتیدانى لە خەلافەتەوہ کردوہ.١٠٤

لە ۱۹۰۶/۸/۱ نیازی ئەفەندى بەرپۆه‌بەرى ناحیەى شەقلاوہ دەگوازیتەوہ بۆ
ناحیەى خەسرو لە ویلايەتى دیاربەكر و لەگەل رەمزی ئەفەندى ئالوگۆر دەكریت.١٠٥
لە ۱۹۰۷/۱۲/۲۲ ی میلادیدا، وەزارەتى ناوخۆ داوا لە ویلايەتى موسل دەكات كە
لەبەر خەزەتەكانى محەمەد رەمزی ئەفەندى، ناوبراوشایانە كە ریزی لى بنریت و
تەكریم بكریت.١٠٦

ئەگەرچی لە بەلگەنامەكانى عوسمانیدا ناوی جیگری بەرپۆه‌بەرى ناحیە نەهاتوہ،
بەلام بە گۆیرەى سالنامەى عوسمانى لە سالى (۱۳۲۵ ی كۆچى بەرامبەر ۱۹۰۷ ی

DH_MKT__00937_00046_001 ¹⁰³

DH_MKT__01058_00027_003 ¹⁰⁴

DH_MKT__01104_00090_001 ¹⁰⁵

DH_MKT__01219_00058_002_002 ¹⁰⁶

میلادی) ناحیهی شه قلاوه، به ریو به ره که ی بایه زید به گ^{۱۰۷} بووه به وه کالهت و کاتیبه که شی سدید ئیبراهیم ئه فهندی بووه.^{۱۰۸}

دیاره به گویره ی سائننامه ی عوسمانیش له سالی (۱۳۳۰ ی کوچی به رامبه ر ۱۹۱۲ ی میلادی)، به ریو به ره ی ناحیه ی شه قلاوه ره مزی ئه فهندی بووه و کاتیبه که شی سدید ئه فهندی بووه.^{۱۰۹} له مه وه ده رده که ویت تا ئه م ریکه وته ره مزی ئه فهندی هه ره له سه ره کاره که ی ماوه ته وه.

هه لوه شانده وه ی ناحیه ی شه قلاوه

له نوسراویکی وه زاره تی ناو خۆدا که له ۱۸۹۴/۵/۹ ی میلادی ده رچووه و داوا ده کات له ۱۸۹۷/۵/۱۳ کاری پی بکریت، باسی هه لوه شانده وه ی ناحیه ی شه قلاوه ده کات و ئامازه به وه ده دات له یه که م پوژی مانگی تشرینی یه که می سالی ۱۳۰۴ ی پومی، که ده کاته ۱۸۸۸/۱۰/۱۳ به ریو به رایه تی ناحیه ی شه قلاوه ی سه ره به سنجا قی شاره زوور هه لوه شاوه ته وه و کاری ئه و به ریو به رایه تییه له ۱۰ ی ئاداری سالی ۱۳۰۵ واته له ۱۸۸۹/۳/۲۲ له ناحیه ی داقوق دهستی پیکردوه و سادق ئه فهندی گواستراوه ته وه ئه وی تا کاری تیدا بکات. به لگه که پرونتر ئاگاهیه کان ده دات و ده لیت: "به م دواییانه ش مزووری خورشید ئاغا دامه زریندراوه بو ئه وه ی کاره کان بکات و له ۱۰ ی مایسی سالی ۱۳۰۸ (واته ۱۸۹۲/۵/۲۲) دهستی له کارکردن له ناحیه ی داقوق هه لگرتوه تا له ناحیه ی شه قلاوه کار بکات که له نویوه دروستکراوه ته وه.

هه روه ها ۷۵۰ قرووش مووچه کهیشی بریاری لیدراوه و چووه ته سه ره بودجه ی سالی ۱۳۰۹ ئه مه ش له سه ره بنه مای بریاری ئه نجومه نی شوپرا و په یوه ست به ئیراده ی

^{۱۰۷} به گویره ی زانیاری تیمه، ئه م بایه زید به گه، میرانی بایزه گی باوکی سلیمان به گه.

^{۱۰۸} موصل ولایتی، سائننامه رسمیسیدر ۱۳۲۵ موصل مطبعه سنده، ل ۲۲۲

^{۱۰۹} موصل ولایتی، سائننامه رسمیسیدر ۱۳۳۰، موصل مطبعه سنده، ل ۲۶۱

سه‌نییه^{۱۱۰} و حسابی ئەو مووچانە‌ی که ئەفەندی ناوبراو وەر‌یگرتووە گە‌یشتۆتە ۱۶۶۴۰ قرووش وەك ئەو‌ە‌ی له وینە‌ی تەزکیرە و هاو‌پ‌پ‌چە‌کانی دا هاتووە، که له ژم‌یر‌یاری و‌یلایە‌تی مووسل و دارکە‌نار دەر‌چوون ئەو کاتە‌ی که ناوبراو پ‌ی‌ش‌تر وەزیفە‌کە‌ی له بە‌ر‌پ‌ۆ‌ه‌بە‌رایە‌تی شە‌قل‌اوه و داقوق بووه، که له کاتە‌دا ناحیە‌ی شە‌قل‌اوه هە‌لۆ‌ه‌ش‌اوه‌تە‌وه و ناحیە‌ی داقوق دروستکراوه و پاشان بە‌ر‌پ‌ۆ‌ه‌بە‌رایە‌تی ناحیە‌ وەك پ‌ی‌ش‌تر له شە‌قل‌اوه دروستکراوه‌تە‌وه. ب‌ی‌گومان چە‌ند س‌ال‌یک بە‌سەر ئەم بابە‌تە‌دا ت‌ی‌پ‌ه‌ر‌پ‌وه و هە‌وال‌ه‌کان که له و‌یلایە‌تە‌وه هاتوون ئاماژە‌ بە‌وه دە‌دە‌ن که کارکردن بە‌وه دە‌ب‌ی‌ت که حە‌وال‌ه‌ی ئە‌نجومە‌نی شوورای دە‌ول‌ه‌تی^{۱۱۱} له‌خۆ‌گرتووە له

^{۱۱۰} ئیراده Trade: فەرمانی سولتانی، مەر‌سووم‌یشی پ‌ی‌ دە‌گوت‌ر‌یت. ئەم زاراو‌ه‌یه سەر‌ه‌تا له س‌الی ۱۸۳۲‌ی زایینی بە‌کارهات، ئەو‌یش خ‌ستنه‌رووی بابە‌ت‌یک بوو بۆ سولتان که تە‌ن‌یا پ‌وخته‌کە‌ی عەر‌زکرا، ئەو کاتە بە‌ یادداستی خ‌ستنه‌روو یان پ‌وخته‌ ناو‌نرا، بە‌ نووسەر‌ه‌کە‌شی گوترا پ‌وخته‌کەر‌ه‌وه، ئە‌وجار سولتان دە‌یخو‌یندە‌وه و بۆ‌چوونی خۆ‌ی لە‌سەر دەر‌دە‌پ‌ری، ئەم بۆ‌چوونە‌ی سولتان پ‌ی‌ دە‌گوترا خە‌تی هوما‌یۆ‌نی. بە‌لام دوا‌ی ئەو م‌ی‌ژوو‌ه پ‌راو‌ی‌زک‌اری ت‌ایبە‌تی سولتان ئەو داوا‌کار‌ییانە‌ی دە‌خ‌رایە‌ بە‌رده‌می، جا ئەو پ‌راو‌ی‌زک‌اره نووسینه‌کە‌ی بۆ سولتان دە‌خو‌یندە‌وه، که ل‌ی‌دە‌بۆ‌وه سولتان بۆ‌چوونە‌کە‌ی بە‌ زاره‌کی دەر‌دە‌پ‌ری، پ‌راو‌ی‌زک‌اریش له پ‌ه‌راو‌ی‌زی نووسراوه‌کە‌ بە‌ خە‌ت‌یک‌ی خوار بۆ‌چوونە‌کە‌ی دە‌نووسیه‌وه، ئە‌مه پ‌ی‌ دە‌گوترا ئیراده. دوا‌ی سەر‌ده‌می مە‌ش‌رووتیه‌ ئە‌رکی سولتانە‌کان تە‌س‌دیق‌کردنی ئەو ب‌ر‌پ‌ارانە‌ بوو که له ئە‌نجومە‌نی نو‌ینە‌رانە‌وه دە‌دران، ئەم تە‌س‌دیق‌کردنە‌ش ناو‌نرا ئیراده. ئەو فەرمانە‌ش چە‌ند ش‌ت‌یک‌ی ت‌ایبە‌تی دە‌گرتە‌وه وەك دانانی پ‌له و نازناو و پایە‌کان بۆ‌ خاوه‌نە‌کانیان.

^{۱۱۱} شوورای دە‌ول‌ه‌ت Şura-i Devlet: ئەم فەرمان‌گە‌یه‌ی که له س‌الی ۱۲۸۴‌ی کۆ‌چی بە‌رامبەر ۱۸۶۷‌ی زایینی دوا‌ی هە‌لۆ‌ه‌ش‌اندە‌وه‌ی مە‌ج‌لیسی والا دروستکرا، که مە‌ز‌ن‌ترین ئە‌نجومە‌ن یان مە‌ج‌لیس بوو له دە‌ول‌ه‌تی عوسمانی. ئەم فەرمان‌گە‌یه‌ ت‌ایبە‌ت بوو بە‌ کاروبارە‌کانی تە‌ندەر و بە‌ل‌ی‌ندە‌رایە‌تی پ‌رۆ‌ژە‌کانی حکومە‌ت و داد‌گایی فەرمانبە‌ران، کاروباری خانە‌نشینی، ورد‌بینی، هە‌موو ئەو دادوسک‌ال‌ای نا‌کۆ‌کییە‌کانی نیوان حکومە‌ت و کۆ‌مە‌ل‌گە‌، هەر‌وه‌ها زۆر کاروباری دیکە‌ لە‌م فەرمان‌گە‌یه‌ ج‌یی دە‌ک‌رایە‌وه. ئە‌نجومە‌نی شوورا له‌چە‌ند ل‌ی‌ژنە‌یه‌ك پ‌یک دە‌هات، له‌وانه‌: تە‌ز‌یبات، دارایی، سیاسە‌ت،

۷ی شوباتی سالی ۱۳۰۹هه له ژووری پهراوه کانی وهزارهتی ناوخواوه دانراوه و پاریزراوه ، که له پیشتردا به ناوه پړوکه که یه وه هاتووه. بویه پیویسته ئه وه وه بیربهرینه وه و باس بکریت له گه ل باسکردنی ئه وه ی که له ئه نجومه نی شووراوه ده رده چیت. ۱۱۲

له و به لگه دا پروون ده بیته وه که به هوئی ناآرامیی شه قلاوه، ده وله تی عوسمانی ناچار بووه که به ریوه به رایه تییه که هه ل بوه شینیتته وه و دواي سالیك له هه لوه شاننده وه ی له ناو ناحیه ی داقووق ده ست به کاره کانی بکاته وه و سادیق ئه فهندي نیردراوه که کاروباره کان هه لسورپینیت و دواي ئه وه خورشید ناغای مزوری ده ست له ناحیه ی داقووق هه لده گریت و له ناحیه ی شه قلاوه ده ست به کارده بیته، ئه مهش له سالی ۱۸۹۲ بووه، ناوبراو سه ره تا به ریوه به ری هه ردوو ناحیه بووه، دواتر ده ولت ئه وه ی ئاشکرا کردووه که به هه لوه شاننده وه ی ناحیه ی شه قلاوه ناحیه ی داقووق دروستکراوه. نوسراوه کهش دواي پینچ سال له ده سته کاربوونی خورشید ناغای مزوری دیت وه ک به ریوه به ری ناحیه ی شه قلاوه.

مه عاریف، ئه شغالی گشتی، هه یته تی گشتی، دادگای ته مییز، دادگای ئیستیناف (تییه لچونه وه)، دادگای به رایه. ئه م ئه نجومه نه تا کو تایی ده سته لاتی عوسمانیه کان هه ر کارا بوو.

BEO_000411_030753_005¹¹²

ههتا سالی ۱۹۱۳ ش ناحیهی شهقلاوه خاوهنی باله خانیه تایبتهی خۆی نه بووه

به پیی ئەو به لگانهی دهستکه وتوون، ههتا سالی ۱۹۱۳ ش ئیدارهی ناحیهی شهقلاوه باله خانیه تایبته به خۆی نه بووه. بۆیه له ویلایهتی موسلهوه به ئیمزای میر لیوا ئەسعهده وه کیلی والیی موسلهوه نووسراو بۆ وهزارهتی ناوخۆ کراوه، داوای ئەوهی کردوووه تا باله خانیه کی حکومی بۆ بهرپۆه بهرایهتی ناحیه ده کریت، خانویهك که له دوو ژوور و هه یوانیک پیکهاتوو به کریی سالانهی ۳ لیره به کرئ ده گیریت. ئەمهش به ئاگاداری موته سه ریفیهتی که رکوکیش بووه. ئەم نووسراوش له ریکهوتی ۱۹۱۳/۱۱/۹ بووه.^{۱۱۳}

ههولئ به قهزا کردنی شهقلاوه

له ۱۳ی حوزهیرانی سالی ۱۳۲۱ی رۆمی که ده کاته ۲۶ی حوزهیرانی سالی ۱۹۰۵ی میلادی، فهرماندهی لهشکری شه شه مینی هوما یۆن داوایان له بابی عالی کردوووه که شهقلاوه شوینیک گرنگ و ستراتیژی ههیه و له بهرئهوهی شهقلاوه له ناوهندی قهزای رواندزهوه تهواویک دووره بۆیه پئویستی به کردنه قهزا ههیه، ههروهک هاتوووه: "ههروهک ئاشکرایه شهقلاوه به رووبه ریکی زۆر له ناوهندی قهزای رواندزهوه دووره، کردنی به قهزا و په یوه سترکردنی ناحیهی هه ریریش پیه وه ئەنجام و سوودیکی گه وهی ده بیته، ههچ بهر به ست و ریکریه کیش بۆ ئەم کاره نییه."^{۱۱۴}

^{۱۱۳} پروانه به لگه ی DH_MB_HPS_00042_00009_002

^{۱۱۴} DH_TMIK_S_00060_00040_001

نارەزايەتی خەلکی شەقلاو لە حوکمداریی مستەفا ئەفەندی

خالیکی گەش لە ناو بەلگەنامەکاندا دەبینرێت، سەبارەت بە سەرنج و تیبینی و نارەزایەتی خەلکی شارە که لە چۆنیەتی بەرپۆه بەردنی شارەکیان لە لایەن مستەفا ئەفەندییەوه. شایانی باسە مستەفائەفەندی لە دوای شەوقی ئەفەندی چەند سالیك بەرپۆه بەری ناحیە بوو و لە بەلگەنامەیه کدا هاتوووە خەلک داوایان بۆ ویلایهتی موسڵ بەرزکردۆتەوه و داوای گۆرینی بەرپۆه بەری ناحیەکیان دەکەن، ئەوەش لە بەر ستم و زۆرداری ناوبراو بوو، کەچی کە نووسراوە کە بۆ وەزارەتی ناوخۆ بەرز دەکرێتەوه، وەزارەت سەری سۆردەمینیت کە ئەو مستەفایە کێیه؟ چونکە لە ناو تۆماری وەزارەتدا ناوی شەوقی ئەفەندی هەر وەک بەرپۆه بەری ناحیە ماوەتەوه.^{۱۱۵} نووسراوە کە وەزارەتی ناوخۆ لە ۱۸ ی ۱۰ ی ۱۹۰۰ هەو نووسراوە.

جا لە سەرەتادا لە سەدارەتەوه نامە بۆ وەزارەتی ناوخۆ دەنێردرێت و داوا دەکرێت کە لە سەر داوای شەوقی ئەفەندی، کە دواتر دەرکەوتوووە کە شەوقی ئەفەندی ئەستۆ پاکییە کە سەلمینراوە بۆیه حەقی ئەوەی هەیه نیو مووچە کە خۆی وەر بگرێت.^{۱۱۶} داوای شەوقی ئەفەندی هەولەکان زیاتر لە سەر مستەفا ئەفەندی چر دەکرێتەوه و مشت و مەر و دادگایی بە داوای خۆیدا دەهینیت وەک لە ژێرەوه دیارمان کردوو:

لە ۱۹ ی ۱ ی ۱۹۰۱، جاریکی دیکە لە لایەن سلکی سەربازییەوه شکات لە بەرپۆه بەری ناحیە دەکرێت و تیبیدا پەراوی واژوو کراوی ملازم محەمەد روشدی لە لەشکری شەشەمینی هوماپۆنەوه لە گەل هاوپیچەکانی سەبارەت بەو تاوانانەی مستەفا توفیق ئەفەندی بەرپۆه بەری ناحیە شەقلاو کردویەتی و ئەو هەموو

^{۱۱۵} بۆ زیاتر زانیاری پروانە بەلگە DH_MKT__02415_00139_001

^{۱۱۶} بۆ زانیاری زیاتر پروانە BEO_001211_090823_001_001

بەرتىلەي ۋەرگرتوۋە ۋە لە خەلكى داۋە ۋە زىندانى كىردوون ۋە زۆر كارى نىياسايى كىردوۋە، داۋاي لىپىرسىنەۋەي لى دەكەن ۋە ۋەزارەتى ناوخۆ لى ئاگادار دەكەنەۋە.^{۱۱۷}
بۇ ۋەلامى ئەۋ نووسراۋانەش ۋەزارەتى ناوخۆ لە پىكەۋتى ۱۹۰۱/۱/۱۹ ئەم نامەيە بۇ ۋىلايەتى موسل دەنپىرەت:

"بەھۆي ئەۋەي مستەفا توفىق ئەفەندى بەرپۆبەرى ناحىيە شەقلاۋە بەرتىلى ۋەرگرتوۋە ۋە خەلكى بە ناحەق گرتوۋە ۋە زۆر كارى نىياسايى دىكەي كىردوۋە، داۋاكرارە بە ياسا مامەلەي لەگەلدا بكرىت، ھەرۋەك لە ئىفادەي مەنسوبى پىشۋوي لەشكرى ھومايۋنى رەدىف ملازمى يەكەم محەمەد روشدى ھاتوۋە كە پەراۋي ھاۋپىچ كىردوون ۋە بۇ حكومەتى پايەبلىدى ناردوۋە، فەرمانەكە جىبەجى كراۋە كە فەرمان دراۋە لىكۆلئىنەۋە لەۋ بارەۋە بكرىت، جا ئىۋەش سەبارەت بەم كارە گىرنگە دەست ۋە برد ۋە ھىممەتەك بەكەن.^{۱۱۸}

دواتر لىكۆلئىنەۋەكان بەردەوام دەبن بۇ ئەۋەي بەرپۆبەرى ناحىيە شەقلاۋە ۋە تەحسىلدار (بەرپۆبەرى دارايى ناحىيەكە) كە ناۋي سەيد سالى ئەفەندىيە دادگايى بكرىن، ديارە لەناۋ لىكۆلئىنەۋەكەدا سەيد سالى ئەفەندىش تۆمەتبار كراۋە، بۇيە سەيد حافز عەلى محەمەد ئەمىنى والىي پىشۋوي موسل داۋاي نىزىكەي دوو سالى ۋە لە پىكەۋتى ۱۹۰۳/۱۱/۲۱ ئەم نامەيە بۇ ۋەزارەتى ناوخۆ دەنووسىت ۋە پەراۋي ھەردوۋ تۆمەتبار دەنپىرەت بۇ ئەۋەي پىشكەشى ئەنجومەنى شووراي دەۋلەت بكرىت:

"ئىفادەي موددەي لىكۆلئىنەۋەي مولكىي گىشتى سەبارەت بە گەندەلىي بەشەك لە سامانى تەحسىلات لەلايەن رەمزي ئەفەندىي بەرپۆبەرى ناحىيە شەقلاۋە ۋە تەحسىلدار سەيد سالى ئەفەندى، پەراۋي مەزبەتە بۇ ئەم مەبەستە ھاۋپىچ كراۋە بۇ

^{۱۱۷} بۇ زىاتر زانىارى پروانە بەلگەي DH_MKT__02406_00007_001

^{۱۱۸} DH_MKT__02406_00007_001

ئەوھى پېشكەشى ئەنجومەنى شووراي دەولەت بىكرىت، بۆ ئەوھى وردىنى بىكرىت، جا لەم بارەشەوھ ئەمر و فرمان ھەر بۆ ھەزرىتى (من لە الامر) ھ. ۱۱۹

يادداشتنامەى خەلكى شەقلاوھ بۆ لە كارلادانى بەرپۆھبەرى ناحیە

لە رېكەوتى ۱۸۹۳/۱/۷ ى ميلادى دا، ئەحمەد بايەزىد و ھەموو ئەفەندىيەكانى شەقلاوھ و نوینەرايەتى ۷۰ گوندى سەر بە ناحیە كە داواى لە كارلادانى بەرپۆھبەر دەكەن، ئەگەرچى ناوى بەرپۆھبەرە كە نەھاتووھ، بەلام لە بەلگەيەك كە نزىكە لەو رېكەوتە ناوى بەرپۆھبەر بەو شىوھىە دياردەكات : دووبارە دامەزراندنەوھى ناحیەى شەقلاوھ لە رېكەوتى ۱۸۹۳/۳/۱۸ بووھ و يەكەم بەرپۆھبەرى داواى دامەزراندنەوھ شەوقى ئەفەندى بووھ.

داواكارى بۆ لە كارلادانىشى ئەم بەلگەيەى خواروھ يە:

"داواكارى پېشكەشكراو لە ئەحمەد بايەزىد و ھەموو ئەفەندىيەكان و خەلكى شەقلاوھ بۆ لە كارلادانى بەرپۆھبەر و كاتى بەرپۆھبەرايەتییە كە پەوانى ناوھندى تەلەگرافى ھەولپەر كراوھ و پېشترىش لە وھلامى وىلايەتى موسلدا پروونكردنەوھ دراوھتە خاوھن مەقام و بابەتەكەش ئەوھ بووھ كە شەقلاوھ و ۷۰ گوندى دەوروبەرى زۆر زۆر زەرەرمەندبوونە لە ئىدارەكردن و سەرۆكايەتییەكەى، پېشتر بە فرمانى خەلافەتەوھ ئەو بەرپۆھبەرايەتییە دامەزراوھ و بەرپۆھبەر و كاتى بۆ دامەزرېندراوھ، لە پېشدا كارەكانى باش بوو، بەلام بەم دوايىانە لە خەلكى ناحیەى شەقلاوھدا (كە شوینىكى گرنكى ھىە) ھاتووھ كە لە ئىدارەكردنەكەى رازى نىن كە شوینىكى گرنگە و ئەم كارەش شىاوى بە ھەند ھەلگرتنە لەبەر ئەو نارەزايىانە.

وینەیه کی ئەو ئیفا دەکردنە پێویستە بە گرنگییەوه چاوی لیبرکریت و چی ری و شوینی پێویست هەیه پێویستە بگێرێتە بەر و خەلافەت ریگا بەو کارە بدا و کاروبارە کان بە گوێرە ی رەزامەندی بەرپۆه بچن.^{۱۲۰}

رەمزی ئەفەندی بەرپۆه بەری ناحیە دادگایی دەکریت

لە وەزارەتی ناوخواوە نووسراویک بو ویلایەتی موسل نێردراوە، ئاماژە بەو دەکات کە رەمزی ئەفەندی لەسەر بریاری خەلافەت دەبیت دادگایی بکریت، ویلایەتی موسل دەتوانیت خۆی دادگاییکردنە کە پیکبێنیت، ئەم نووسراوەش لە ۱۹/۱۱/۱۹۰۸ ی میلادی نووسراوە، واتە لەم ماوەیەدا رەمزی ئەفەندی بەرپۆه بەری ناحیە شەقلاو بوو.^{۱۲۱}

شیخ سەعیدی حەفید و کیشە و گرتەکانی لە ناحیە شەقلاو

بێگومان بنەمالە ی شیخ سەعیدی حەفیدی سلیمانی یەك لە بنەمالە هەر دیار و ناسراوەکانی کوردستان و نەوێ کاك ئەحمەدی شیخ و شیخ ماری نوڤهیین و سەر بە ریبازی قادرین لە کوردستان و ماوەیەکی زۆر پلە و پایەیه کی مەزنیان هەبوو و حوکمرانی سلیمانی و دەورو بەریان کردوو. لەو بارەدا لەو چەند بەلگانه ی عوسمانی کە لەسەر مژاری شەقلاو ناکۆکی شیخ سەعیدی حەفید لە گەل چەند بنەمالەیه کی شەقلاو نیشان دەدات و زۆر بەی ئەو تۆمەتانه یشی دەخرینە پالی بەشی سەربازی دەولەتی عوسمانی لە ناوچە کە و ویلایەتی موسلن، بۆیه بەم شیوهیه ی خوارەوه پوخته ی ئەو گرتانه باس دەکەین:

DH_MKT__02039_00110_001¹²⁰

بۆ زیاتر زانیاری پروانه بەلگه ی لاپه ره ۱۰۱: DH_MKT__02663_00058_002_001^{۱۲۱}

یه که م: مه قامی سه ربازی راسته و خو نامه بو وه زاره تی ناو خو ده نی ریت و داوای
ئه وه ده کات که وه زاره تی ناو خو ریگا چاره یه کی دیکه بدوزیتته وه و ره خنه ی ئه وه
ده گریت، که تا ئیستا حکومت نه یتوانیوه ستمه کانی شیخ سه عید ئه فه ندی له سه ر
خه لکی شه قلاوه بوه ستینیت و ستمه کانیش له وه ده بینیتته وه، که ناوبراو دهستی
به سه ر (ئه رازی)^{۱۲۲} زهوی و زاری خه لکدا گرتوه و به های ئه و شتانه شی دهستی
به سه ردا گرتوه زیاتر له ۴۰۰۰ لیره ده بیت.

دووه م: مه قامی سه ربازی داوای ئیستیرحام ده کات که حکومت شتیکی وا بکات
خه لکی ستمه ملیکراو له دهستی شیخ سه عید و مسته فا به گ پاریزیت.
سییه م: له به لگه که دا ئه وه ی لی ده فامریته وه، که شیخ سه عید و مسته فا به گی
شه قلاوه هه ردووکیان له لایه ن عوسمانیه کانه وه تاوانبار ده کرین به وه ی ستمه میان
کردوه.

^{۱۲۲} ئه رازی Arazi: ئه رازی کوی وشه ی أرض ی عه ره بییه، بو هه موو زه وییه کانی ناو ده ولته تی عوسمانی
ئه م ناوه به کارده هات، ئه مه ش ده کرا چهند به شیک له وانه:

-زه ویی میری: ئه م زه وییانه خاوه نه که ی ده ولته تی عوسمانی بو، به چهند مه رجیک چهند خه لکیک
ده یانتوانی سوودی لی ببینن.
-زه ویی وه قفی.

-زه ویی مولک: ئه مانه ش خه لک خاوه نی بو و سه ره رشتییان ده کرد، به مه ش باج و ده یه کیان نه ده دا،
به م جوړه یان ده گوت مولکی صرف، به لام ئه گه ر خاوه نه که ی خه لک بوایه و ده ولته سه ره رشتی کردبا و
به کاریه ینا با پییان ده گوت "مالکانه دیوانی".

-زه ویی مه تروکه (أراضی متروکه): ئه مه ش زه ویی مه رعا و ئه و زه وییانه ی ده گرتته وه که سه ر به
ده ولته بوون، به لام سووده که ی بو گشتی بو، ئه و باجه شی که وه رده گیرا له و که سه وه رده گیرا که لینی
سوودمه ند ده بوو.

-أراضی مکتومه: ئه مه ش مولکی ده ولته بوو، به لام له به ر نه بوونی توُماری حکومی، خه لک به نه یینی و
شاراوه یی سوودیان لی وه رده گرت و باجیان لی نه ده دا.

چوارەم: نووسراوەکەى مەقامى سەربازى کە بە ئىمزاى فەرماندەى سەربازى
(پەزا) بەرزکراوەتەو، رێکەوتى ٢ى رەبىعى دووهمى ١٣١٢ى کۆچى بوو، کە
دەکاتە ١٨٩٤/١٠/٣ى میلادى.^{١٢٣}

پینجەم: وەزارەتى ناوخواش نووسراوەکەى هاوپیچ کردۆتەو بو وىلايه تى موسل و
داواى کردوو کە چاره سەرىک بکەن، ئەمەش دواى هەشت رۆژ لە دەرچوونى
فەرمانەکەى پیشوو، کە دەکاتە ١٨٩٤/١٠/١١ى میلادى.

لە بەلگەى کى دیکەدا کە عوسمان پاشاى والى موسل ئىمزاى کردوو، باس لەو
دەکات کە نەوہى کاک ئەحمەدى شىخ، کە شىخ سەعید ئەفەندییە، لەگەڵ مستەفا
بەگى میرمەحمەلى شەقلاو لە نیوان خۆياندا هەرچى سەرۆت و سامانى مەنقوول و
غیر مەنقوول هەیه دابەشیان کردوو. سەبارەت بە وەقفکراوەکانیش ئەوہى کە سەعید
ئەفەندى پیشکەشى دادگای شەرى موسل و بابى مەشیخەت و ئەنجومەنى وردبینى
کردوو، ئەوا زانیویانە کە ئەو شیوہ وەقفە مامەلەکەى دەبى جیبەجێکردنى حوکمەکان
بیت بە گوێرەى ئەوہى زانراو. جا بو هاتنە کایەى دادگەرى و حەق جیبەجێکردن، ئەوا
لەناو خەلکیش ديارە کە دواى لیکۆلینەوکان ئەم بابەتە هەمان مامەلەى وەقفى
بەسەردا دەکریت. جا بە گوێرەى حوکمى شەرى ئەمە ساغکرایەو کە لە بەشى وەقف
دايە، بۆیە لەو روانگەو داوالیکراوى ناوبراو کە مستەفا بەگ و هەقالەکانیەتى
مەبەستیان تیکدانى ئەو وەقفە، لەبەرھەندى سوورن لەسەر دەرچوونى حوکم لە
دادگای تەمیز، لەو بارەشەو ئاشکرایە کە لە پرووى شەرعەو مەسەلەکە پروونە و
پێویستى بە مەشیخەت نییە و پێشتریش هاوشیوہى ئەم ئەمر و فەرمانە نییە. جا لەو
بارەو دەرچوونى ئیرادەى سەنییە دواى دەرچوونى بریارى ناوہند بو دامەزراندنى

^{١٢٣} پروانە بەلگەى DH_MKT__00293_00011_001

فەرمانبەرئیک که کاروباری دادگا به گویرهی حوکمی شهرعی جیبه جی بکات ، ئەمەش دوای ئیزندانی ئیرادهی سەننیهیە، به دەرکردنی بریارئیک لەم بارەوہ.

دەردەکەوئیت که مەبەستی والی موسڵ ئەوہیە، که شیخ سەعید ئەفەندی و مستەفا بەگ دەیانەوئیت چەند مولکئیک دەست بەسەردابگرن، بەلام دیارە لایان پروون بوئەوہ که ئەو مولکانە وەقفن و ناتوانن داوای دادگا بکەن و ئەو مولکانە ببنە هی مستەفا بەگ و شیخ سەعیدی حەفید.^{۱۲۴}

پاشان وەزارەتی ناوخوا ئاگاداری ویلائیەتی موسڵ دەکاتەوہ، که بو ئەوہی ناکوکییەکانی شیخ سەعید و مستەفا بەگ کوئیانی پی بیئ، پیوستە پراوچوونی مەشیخەتی شیخوئلیسلامیش^{۱۲۵} وەرگیریئ و تا ئەو بوچوونە وەرنەگیریئ ناگریئ هیچ بریارئیک بدریئ. بوہ دواتر شیخوئلیسلام محەمەد جەمالەدین که لە نیوان سالی کانی (۱۸۹۱-۱۹۰۹) شیخوئلیسلام بوو نووسراو بو وەزارەتی ناوخوا دەکات و ئامازە بەوہ دەدات که "ناکوکییەک لە نیوان شیخ سەعید ئەفەندی سلیانی لەگەل مستەفا بەگی میرمەحمەلی سەرۆک عەشیرەت لە شەقلاوہ روویداوہ، ناکوکییەک لەسەر مولکی وەقفکراوہ، جا لەسەر داوای ویلائیەت و بو یەکلادکردنەوہی ناکوکییەک فەرمانبەرئیک بو دادگاییکردنە که دامەزرینراوہ. جا داوای پروونکردنەوہش کراوہ بە میژووی ۱۳ی رەجەبی سالی ۱۳۱۰ و بە ژمارە ۸۹، هەروەها بریاری پیشوو لە ئەنجومەنی وردبینی دەستووری تایبەت بە داوای ئیستینافی ناوبراو بە گویرهی

DH_MKT__00094_00006_002¹²⁴

^{۱۲۵} شیخوئلیسلام Seyhul-İslam: بەرزترین پایە ئایینی بوو لە دەولەتی عوسمانی، که بەرپرس بوو لە دامەزراندنی قازییەکان و لەسەرکارلادانیان و سەرپەرشتی دەرسگوتنەوہ و مەدرەسەکان و دەرکردنی فتوای شهرعی دەکرد. ئەم نازناوہ لە کوئیانی کانی سەدەی حەفدەهەمی زایینیەوہ بە کارهات دوای ئەوہی بە موفتی ناودەنرا. سەرەتا هەلبژاردنی شیخوئلیسلام لە ئەنجومەنی نوینەرانیوہ بوو لە ناوہراستی سەدەی نۆزدەمی زایینی، هەتا کوئیانی دەولەتی عوسمانی بەردەوام بوو.

ئەوھى لە ئىستى ئىعتراڧكردن ھاتووھ ئەمەش لەسەر ئەوھ وەستاوھ كە لە نوپوھ لە ئەنجومەن بېرپارىك سەبارەت بە ئىستىئافى دادگا و پەراوھ كانى تەمىز كە لە وىلايەتى موسلەوھ بۆ خانەى فتوا ھاتووھ بەدات.

ئەو بېرپارانەش وردىنى كراون و كە تىيدا لە بەشى پەراوھ كانى تۆمار روونكراوھ تەوھ بە گوپرەى ئەنجامى وردىنىيە كە ئەو بېرپارەى كە بە گوپرەى رېنمايەھە كان دەدرىت لە رېگەى تەلەگراف ھاوپېچ بۆ وىلايەت دەنېردىت، ئەو كاتەى بېرپارى ئىستىئاف بەدرىت. "۱۲۶" ئەم نووسراوھش لە ۲۵ى زولھىججەى سالى ۱۳۱۰ نووسراوھ كە دەكاتە ۱۸۹۳/۷/۱۰ى مىلادى.

تۆمەتېكى دىكەى كە خراوھ تە پال شىخ سەئىدى حەفەد ئەوھ بووھ لە شكايەتنامە كە دا ھاتووھ كە شىخ سەئىد وپراى ئەوھى سەئەمى كرووھ، فەرمانبەرانى دەولەتېشى بە كافر لە قەلەم داوھ، نووسراوھ كە لە رېكەوتى ۲۸ى تشرىنى دووھى سالى ۱۳۰۷ى رۆمى كە دەكاتە ۱۸۹۱/۱۲/۱۰ى مىلادى نووسراوھ، داواى ئەوھ دەكات كە پېشتەر چەند شكايەتنامەيەك بۆ سەلتەنەت بەرزكراوھ تەوھ بەلام ھېچ وەلامىك نەبووھ و داواى كۆتايىھاتن بە دادگايىكردنە كە دەكەن و لە ۱۸۹۱/۱۲/۱۴ى سى كەس بەناوھ كانى محەمەد شاكەر، شاكەر، ئىبراھىم دەرويش ئەم يادداشتە بەرزە كەنەوھ:

"بە روانىن لە ناوھ پۆكى تەلەگرافى ناوبرا، ئەوھى لى دەفامرىتەوھ كە بۆ چارەسەر كردنى مەسەلەى وەقف لىژنەيەك لە زانايان و شەرەزانان پىك بەئىنرىت، ئەم دەستە دانايانە بۆ يەكلا كردنەوھى ئەو ناكۆكىيە و پىشكەش كردنى مەزبەتەيەك، ھەتاوھ كوو بېرپارىك لە بابى عالى و ئىرادەى سەئىيە دەردەچىت تا ئەو كاتە دادگايى ناوبرا دەكرىت ئەوا سەئەم و دەستدرىژىيەھە كان لەسەر خەلك ھەر بەردەوام دەبىت،

هەر وهك له نوسراوه كه دا هاتوووه تا ئه نجامدانی لیکۆلینهوه و ده رچوونی ئه نجامه کان هۆکاره کان لابیرین و به گویره ی به رژه وهندی و سرووشتی گونجاو فرمان ده رچن. تا گه یشتن به دادگه ری، ده بیته لیکۆلینهوه کان بکرین، به و ئه ندازه یه ی له مه سه له ی وه قفه که و ئه و ده ستریزییانه ی ناوبراو کردوونی، له هه مان کاتدا پیویسته خوینی خه لک بپاریزریته و به لگه ی شه رعی و یاساییش بپاریزریته و وه لامی باشکاتی و یلیه ت به نده تان ناوبراو به شیوه ی ته له گراف بدریته وه و ئیمه ش جاریکی دیکه پیشکه شی ده که ینه وه، له م باره وه و له هه موو باریکدا ئه مر و فرمان هه ر ه ی حه زره تی من له الامره.

به نده تان محهمه د شاکر محهمه د

به نده تان شاکر

به نده تان ئیبراهیم ده رویش کوری ئیبراهیم^{۱۲۷}

دواتر مه سه له که به لایه کی تر دا ده چیته و شته کان روون ده بنه وه که هه له که له شیخ سه عید نییه، چونکه به و هۆیه وه شیخ سه عید به ناچار ی به ره و ئیران کۆچ ده کات و ئه مه ش ده بیته جیی ناره زایی دۆست و خۆشه ویستانی شیخ و ته ریه ته که ی، بۆیه چه ندین که س له سه ید و شیخ و کاسبکار و زۆربه ی چین و توپژه کان مه زبه ته یه ک ده نووسن و داوای گه رانه وه ی ده که ن. ئه م مه زبه ته یه له ۱۱ ی تشرینی دووه می ۱۳۰۷ ی رۆمی به رامبه ر ۱۸۹۱/۱۱/۲۳ ی میلادی بۆ باشکاتی هوما یۆنی ده نووسن:

شیخ سه عید ئه فه ندی نه وه ی خوالیخۆشبوو کاکه حمه ده فه ندی له نه وه ی پاکی پیغه مبه ر، له بابیه وه و ئه ویش له باپییه وه شیخایه تی وه رگرتوو، که ئه و باپییه ی له ئه ولیایانی به ریز بوو و به که رامه ته کانی ناسراو بوو، به هه لسه که وته جوانه کانی له شاره کانی عیراق و ولاتی ئیسلامی ناسراو بوو، له بانگخوازان و پالپشتانی

مه قامی سه لته نهت بوو له حالی حه یاتیدا. مه حموود به گی بالیسانی و ژنه که ی مه دره سه و ته کیه یه کیان له شه قلاوه دروست کرد و زه ویییان وه قف کرد، هه ردوو کیان شیخ سه عید ته فنه ندیان کرده سه ره پهرشت، دوا ی وه فاتی ته وان مسته فا به گ بالیسانی هات و دهستی به سه ره ته و زه وی زار و مولک و مال و مالته دا گرت و له سه ری دانیشته، جا خوالیخو شبوو کاک ته حمه دی شیخ بو مه بهستی ئیرشاد یه ک له موریده کانی خوی کرده خه لیفه له سه ره ته کیه که و موده ریسیشی بو مه دره سه که دامه زراند و بانگ بیژی دانا بوو بو نویره کان، ته و مسته فایه هاتوو ته بهانه ی ته وانه ی کردوو و ده ری کردوو و هه رچی خیر و بی ری ته وان هه بووه لی بیرون و پیچه وانه ی شهرعی شهریف مامه له ده کات و چ شتی ک دین پی ناخوشه ده ی کات و جا هه ره ته وهنده ش نا، به لکو له ولاتی ئیران خه لکی هیناوه بو ئیرشاد له مه قامی خوالیخو شبوو کاک ته حمه د و پرو پا گهنده ی بلاو کردو ته وه که نه وه ی شیخی ناوبراو که سه عید ته فنه ندیه که سیکی نه شیاوه بو ته و وه زیفه یه و دهسته لاتی شیخایه تی نییه و زور تومته و دروی دیکه ی، گه یشتوته مه قامی خه لافته.

جا ئیراده ی سه نییه لیژنه یه کی دروست کردوه تا چاو له و کیشه یه بکه ن و ده رامته و به روبومی وه قف بپاریژن ته ویش به هوی دهسته یه ک له زانایان و دانایان تا راستیه کان روون بنه وه، به تایه تیش که مسته فابه گ سه ری پیچی زوری کردوو و له ته نجامی ته و هزر و ته ماعکاریه ی به روبومی ته و مولک و مالیه به ئاره زوی خوی خه رج کردوو و له کاری ناشه ری سه رفی کردوو و ته وه ش جیی ره زامه ندی جه نابی سولتان نییه. هه روه ها خراب به کاره ییانی ته و مولکانه و بو خاتری ته وه ی سه رو کایه تییه که ی بمینیت له گه ل قائیمقامی هه ولیر و کو یه و عه بدوللا پاشا ته و سه روه ته یان خه رج کردوو و به هوی ته وه وه و بو ته وه ی له سه رو کایه تی شه قلاوه بمینیته وه و تا ته و مولک و مالی وه قفکراوه هه ره له بن دهستی وی بیت، پرو پا گهنده ی له سه ره لیژنه ی زانایان و دانایان دروست کردوو و به ریگای نامه شرروع و ته و درو و

بوختانانه گه یشتونه ته وه مه قامی عالی و، له ریگای هه لڅه له تاندنی قائیمقامی کویه و هه ولیر و سه روکی دادگای شاره زووره وه به بی پرسکردن، شیخ سه عید نه فهندیان بو سنووری ئیران ده رکردووه و به داخه وه نه وهش به پالنه ری مسته فا به گ بووه.

جا ناوبراو که له سه ر مه زه بی شافیعییه ئیستا له ولاتانی بیگانه غه ریب بووه، له و سونگه یه وه هه موو عه شیرت و تیره ی نیشته جی و کوچهرمان ناگادار کردو ته وه که ناوبراو له که سانی نه شرافه بو نه وهی بیناسن و ریژی له شان و مه قام و شه و که تی بگرن و نه و پیاوه سته ملیکراوه له ئال و به یتی حه زره تی پیغه مبه ره و سته میان لیکردووه و پاش نه و ئیستا مزگه وتی شه قلاوه بو ته ویرانه و له به رامبه ریشیدا کلیسه هه یه و جا داوای ئیمه نه وه یه حه ق به شوینی خو ی بگات دوور له سته مکردن. جا دوا ی موتالا کردن له رووی شه رعیییه وه له لای محمه ده مین نه فهن دی^{۱۲۸}، ده رکه وت که ده که س له حافظانی قورثانی پیروز له وه وقفه دان ویرای موده رییس و مورشید و مورید و فقهی چهند وه زیفه ی دیکه ش که ئیستا به چولی ماونه ته وه و چاوه ریپی دهستی عه دالت ده که ن له خاوه نی دادگه ری و به زه بی، له گه ل نه وه ی باوه ر و متمانه مان به دادپهروه ری نه و (خه لیفه) هه یه، له سه ر نه و بنه مایه ش به نده تان زاتی نه وه ی کرده که نه و داوا کارییه بو به رده رگای بلندی ئاستانه بنووسی، تا نه میری برواداران موتالای بکات و راستییه کان روون ببنه وه و ئیمه ش چاوه ریپی ده رکه وتنی دادگه ریین.^{۱۲۹}

نه وانه ی ئیمزاشیان کرده، له خانه دان و زانایان و دارتاشان و سه یدان و ها ولاتیانی ترن و هه موو خه تا که ده خه نه نه ستوی مسته فابه گ به وه ی دوا ی مه حمود به گ ده سته لاتی به خراپ بو خو ی به کارهیناوه و زیاتریش مه به سته که نه وه یه نیشانی بدن که مسته فا به گ به فیتی عه بدولابه گی قائیمقامی کویه و هه ولیره وه نه و کارانه ی

^{۱۲۸} مه لا و موده ریسی شه قلاوه بووه وهك پیشتر باسمان کردووه.

^{۱۲۹} Y_MTV_00056_00048_001_001

کردوو و ته له گرافنامه كەش له چه مچه ماله وه نيردراوه، ناشزانریت له لایه ن خه لکی شه قلاوه ئەمه نووسراوه یان باژیریکی تر؟

پاشان خه لکیك له ئالتون کوپرییه وه نامه بو بابی سه رعه سکه ر^{۱۳۰} ده نیرن و داواده کهن که شیخ سه عید بگه ریننه وه و چیت نه یه لن له غه ریبه و دووری نیشتمان ژیان به سه رببات، له به لگه که دا ناوی چه ند ژن و پیاویك هاتوو و ههروه ها ئیمزای که سیکی تیدایه ناوی مسته فا شه قلاوه ییه و له ریکه وتی ۱۸۹۴/۸/۲۸ نیردراوه و پیمان وایه به هوی پروپاگه نده ی به گیکی ده روون نه خو شه وه (مه به ست مسته فا به گه) ئەو زاته وای به سه رهاتوو و هیشتاش مولک و مالی وه فکراویش نه گه ریندراوه ته وه:

"حه زه ته ی سه رعه سکه رپاشا که بو لبردنی ئەو زولم و سته مه ی که ده رحه قی شیخ سه عیدی حه فید کراوه ئەمر و فه رمان ده رچوو و داوای ئیستیرحام بو فه رمان به ران و سه ربازان و خه لکی سقیل ده کهن، چونکه ئەو ماله زه وتکراوه تا ئیستاش نه گه رینراوه ته وه و ئەو زه وی مولک و مال و وه قف و بینایانه هه ر وه کو خو یانن، جا تکامان له کار به ده ستانه بو خاوه نه کانیا ن بگه ریننه وه و ناوبراویش بو زیدی خو ی بگه ریننه وه، چونکه له سه ر پروپاگه نده ی یه ک له و به گه ده روون نه خو شان نه ناوبرا و بو ده ره وه ی نیشتمان نه فی کراوه و مولک و ماله که ی لی سه ندراوه ته وه. جا له به ر سیبه ری مه رحه مه ت و عه داله تی خه لافه تیش نابیت که س به و شیوه یه زالمانه یه بریندار بکریت و که سیش ئەوه قبول ناکات، بو یه له مه رحه ته ی ئیوه مان داوایه له و سته مه خه لاسمان بکه ن و داوا له ئاستانه ی به رز و بالا ده کهن له و سته مه رزگارمان بکه ن، ئەمر و فه رمانیش هه ر بو حه زه ته ی (من له الامر)ه.

^{۱۳۰} بابی سه رعه سکه ری Bab-1 Seraskeri: باره گای ره سمی فه رمانده ی سه ربازی ده وله تی عوسمانی بوو، به باب تاغاش ناوده نرا، له سالی ۱۸۳۶-۱۸۳۷ی زایینی کوشکی کونی بو ته رخانکرا، پاشان باله خانه یه کی سه ربه خو ی له سه رده می سولتان عه بدولعه زیز بو دروستکرا، که ئیستا ده روازه ی باله خانه ی زانکو ی ئیسته نبوله. خودی سه رعه سکه ریش پله که ی له مه قامی وه زیری به رگریه.

بهنده تان: عهلی، محهمه د، ئەحمه د، حوسین، عه بدولغه نی، که نیه تان ئامینه، که نیه تان زولئخا. مسته فاشه قلاوه بی."^{۱۳۱}

پاشان سه رعه سکه ریش داواکارییه که هاوپیچ ده کات و بو سه رووی خوئی به رزی ده کاته وه.

لیره دا ده رده که ویت له سه ر بنچینه ی زانیاری هه له و به رژه وهندی به رپرسی یه که ئیدارییه کانی شاره کانه وه، ململانیی نیوان که سایه تییه کورده کان قوول کراوه ته وه، ئەو شیخ سه عیدی حه فیده ی که له به ر به رپرسی عوسمانی بو ئیران رایکردوه، دواتر له لایه ن خودی سولتانی عوسمانییه وه ریزی لی ده نریت، ئەمه ش چه ند سالیك دوا ی ئەو گرفتانه دیت. (شیخ سه عید ئەفه ندیی نه وه ی کاک ئەحمه دی شیخ له سالی ۱۳۱۸د^{۱۳۲} بی ئەوه ی هیچ پله یه کی مه ئموورییه تی هه بی روتبه ی ده دریتی)^{۱۳۳}.

به رپوه به ری ناحیه ی شه قلاوه له کاتی نه داریدا داوا ی به هانه وه چوون له سولتان ده کات

محهمه د شه وقی ئەفه ندی، که له کاتی به رپوه به ردنی به رپوه به رایه تی ناحیه ی شه قلاوه زور ره خنه ی لیگیراوه و له سه ر ئەو ره خانه دوورخراوه ته وه، دوا ی چه ندین سأل و له کاتی نه داری و هه ژاریدا په نا بو سولتان ده بات و داوا ی ئەوه ده کات که ئەو مووچانه ی لای ده ولت ماون پیی بدریته وه و به شیوه یه کی زور کپووزانه وه داوا ی به زهیی و شه فه قه ت له سولتان ده کات، ئەم نووسراوه ی ناوبرا و له ۶ی ئاداری سالی ۱۹۰۶ی میلادی نووسراوه، ئەمه ده قه که یه تی:

حه زره تی خودان ده ولت، ئەفه ندی

DH_MKT__00285_00049_001_001¹³¹

^{۱۳۲} واته سالی ۱۹۰۰ی میلادی

^{۱۳۳} سالنامه دولت علیه عثمانیه ۱۳۲۰ هجرية، دار الطباعة العامرة، در سعادت ۱۳۱۸، ص ۹۱

خه لیفه‌ی خودا، هیممهت بهرز، جوامیر و به‌خشنده و چاکه‌خواز و میرخاس و خاوه‌ن شکو‌ه‌زرتی ئه‌فه‌ندی سولتان، خه‌لافه‌ته‌کته هه‌ر بمینن تا مانه‌وه‌ی زه‌وی و ئاسمان.

دوای له‌کارلادانی به‌نده‌ی بیده‌سه‌لاتتان له‌ ویلایه‌تی موسل تا ئیستا موحتاج و نه‌دار بووه و په‌نا بو‌ فه‌رمانگه و به‌شه‌کانی وه‌زاره‌ت و بابی عالی ده‌بات، که پیویستی به‌چاره‌سه‌ری به‌په‌له‌هیه و ئه‌م هاواری هیناوه‌ته به‌ر ده‌رگای دادگه‌ر و به‌خشنده‌یی جه‌نابی مه‌قامی وه‌زاره‌ته‌وه و پیویستی به‌خه‌رجکردنی بریکه له‌پاره‌ی ئه‌و مووچه‌یه‌ی ماویه‌تی.

جا له‌و سو‌نگه‌یه‌وه له‌گه‌ل چه‌ند فه‌رمانبه‌ریکدا به‌و کاره‌وه خه‌ریکه و ئه‌وه‌ی له‌سه‌ریه‌تی کردویه‌تی و له‌م ته‌له‌گرافه‌شدا له‌گه‌ل چاوه‌روانی فه‌رمانه‌که‌دا هاوپیچ له‌گه‌ل دوعا و نزایه‌کانی خو‌ی و خانه‌واده‌که‌ی بو‌ ته‌مه‌ن دریژی سولتان و دو‌عای خیری بو‌ وه‌زاره‌ت و خه‌لکی دیکه‌شه. جا دوای ناردنی ئه‌و داوایه و تیپه‌رینی چل روژ به‌سه‌ر ناردنه‌که‌ی، هیچ وه‌لامیک نه‌هات و پاشان له‌نو‌یوه داواکه‌مان نارد و دوای هه‌شت نو‌ده روژیش هیشتا هیچ وه‌لامیکی په‌راوه‌کان نه‌هاتو‌ته‌وه و به‌ته‌له‌گراف له‌هیچ شتیکی نو‌ی ئاگادار نه‌کراوینه‌ته‌وه و به‌حه‌سه‌ره‌ته‌وه له‌باله‌خانه‌ی پو‌سته‌وه گوتمان (انا لله وانا الیه راجعون) و زور بی‌ئومید بووین. جا هه‌ر به‌ریکه‌وت چاومان به‌محمه‌د عه‌زیزه‌فه‌ندی به‌ریوه‌به‌ری ناحیه‌ی سورداش که‌وت و ئه‌ویش به‌چاوی خو‌ی حال و بار و هه‌ژاری و بی‌ده‌ره‌تانی ئیمه‌ی بینی، له‌کیسه‌ی خو‌یه‌وه چه‌ند پاره‌یه‌کی پی‌که‌رم کردین و داواکارییه‌که‌ی بو‌ جه‌نابی مه‌قامی وه‌زاره‌ت نارد و داوای مه‌رحمه‌ت و عه‌داله‌تی لیکردن و باسی حال و باری ئیمه‌ی بو‌کردن و ئیمه‌ش جه‌ساره‌ت ده‌که‌ین که‌ داواتان لیبکه‌ین، چونکه له‌که‌سی خانه‌دان داواده‌که‌ین.

جا دوای ئه‌وه‌ی که‌ توانای ئه‌وه‌مان نه‌بوو ته‌نانه‌ت کرئ خانوو بده‌ین، من و خانه‌واده‌که‌م که‌وتینه‌ کو‌لانان و زه‌مانه‌ خراپی به‌سه‌ر هیناین و سه‌رده‌مه‌مان لی‌گو‌راوه

له دادگه ريبهوه بو سته م و زورداری چوه. سویند به و خوايهی له سه رانه، له و جلانهی له بهرمانه بترایت، په ره تیرمان نه ماوه. نه لحو کمولیللا.

ئاخر منیاك ۴۰ سالی ره به قم له خزمه تی ده ولت به پیکرد، که نه مه له په راوه کان دیار و ئاشکرایه و نه و سالانه ملم له موو باریکتر بوو بو ده ولت و نه وهی به سه ر منیش هاتووه، پیم خوش نییه و دژی ره زامه ندی خوایشه. چاوه روانی مه رحه مه ت و به خشندهیی سولتانی که له و مامه له یه دا به زهیی پیماندا بیته وه و چونکه دوو مانگ ده بی من و خیزان و منداله کانم له ناو برسویه تیدا ده ژین و له و پیویستی و ئیحتیاجیه دا و وهك به خشین و سه ده قه و له رووی مه رحه مه ته وه شتیکمان له جه نابی مه قامی وه زاره ته وه پی که ره م بکات. جا جاریکی دیکه داوا و ئیستیرحامم دوو باره ده که مه وه و له و باره شدا نه مر و فرمان هر حی حه زره تی (من له الامر)ه.

به ریوه بهری پیشووتری ناحیهی شه قلاوه و دانیش تووی سنجاقی که رکوک

۲۱ شوباتی سالی ۱۳۲۱^{۱۳۴}

جا دواي نه وهی وه زاره تی ناوخو داواکهی بو خه لافه ت به رزده کاته وه، له ۱۹۰۶/۳/۱۴ برپاری سه نییه ی خه لافه ت سه باره ت به و داواکاریه ده رده چیت:

داواکاری پیسکه شکراو له لایه ن محمه د شه وقی نه فهندی به ریوه بهری پیشووتری ناحیهی شه قلاوه، به هوئی هه ژاری له راده به ده ری داواي به خشین و عه تای سه نییه ده کات . دواي لینورین به خشین و عه تای سه نییه به بری ۱۰۰ قروشی بو ری کخرا، له م باره وه نه مه ش په یوه سته به را و بوچوونی خاوه نی مه قامی سه داره ت.^{۱۳۵}

DH_MKT__01058_00027_001¹³⁴

DH_MKT__01058_00027_003¹³⁵

له به لگه یه کی دیکه دا به شی نووسراوه کانی سه داره تی عوزما نامه بو وه زاره تی ناوخو دهنیریت و بریاری نه وه ده دات که بری ۱۵۰ قرووش عه تا و به خشین به ناوبراو بدریت، نه مهش له ریکه وتی ۱۹۰۶/۶/۸ ی میلادییه.^{۱۳۶}

وا دیاره دوا ی چند مانگیك دووباره شهوقی نه فهندی داوا ی نه وه ده کات که پاره ی که له که بووی له گه نجینه ماوه و داوا ی ئیستیرحام له سه داره ت ده کات و بو نه مه به سته وه زاره تی ناوخو له ۱۹۰۶/۳/۱۴ ی میلادی دا داوا یه ک له سه داره ت ده کات:

سه باره ت به موچه ی به ریوه به ری ناحیه ی شه قلاوه محمه د شهوقی نه فهندی که پاره که ی که له که بووه و گه یشتو ته ۴۵۹۹ قرووش و نیوه ی وه رگرتووه و نیوه که ی تریش له گه نجینه ماوه ته وه. ناوبراو داوا کارییه کی پیشکهش کردووه و داوا ی به خشین له مه قامی سه داره ت ده کات تا ته واوبوونی فه رمانی موچه که ی و و سه ر له نوی پیشکه شکر دنه وه ی، جا ناوبراو هه وجی به ره حم و عه تفه و پیمان وایه بری ۱۰۵ قرووشی وه ک به خشین بو ته رتیب بکریت. بو نه مه به ستهش نه مه ر و فه رمانه په یوه سته به رای بالای خاوه ن شکووه.^{۱۳۷}

له هه مان ریکه وت، وه زیری ناوخو داوا له مه قامی سه داره ت ده کات، که شهوقی نه فهندی زور نه داره و که وتو ته حالی ته نگاسییه وه، بو یه نه گه ر عه تای سولتانی پی به خشریت. مه قامی سه لته نه تیش سی روژ دوا ی نه و ریکه وته وه لامی وه زاره تی ناوخو ده داته وه ره زامه ندی دهنوینیت که کار به ناوه رو که که ی بکه ن.^{۱۳۸}

BEO_002839_212865_001_001¹³⁶

DH_MKT__01084_00077_002¹³⁷

¹³⁸ بو زانیاری زیاتر پروانه هه ر دوو به لگه ی خواره وه:

BEO_002783_208684_001_001

BEO_002783_208684_002_001

ئەنجام

لەم ئىكۆلېنە وە يەدا گە يىشتىنە ئەم ئەنجامانەى خوارە وە:

لە كۆتايى دەيەى چلە كانى سەدەى نۆزدەدا، مېرە كانى خۆشناو لە گەل دەستەلاتى عوسمانىيە كاندا كېشە و گىرتيان ھەبوو و مېرە كان لە لايەن والى بە غداوہ لە بە غدا زىندانى دە كرېن و دواتر بە سەر ھەولېر و كۆيە و كەركووكيان دابەش دە كەن.

دە و لە تى عوسمانى بۆ داسە كناندى مېرە كانى خۆشناو لە ھەر جموجۆلېكى نە يارى عوسمانىيە كان، بۆ ماوہيە كى كاتىي مووچەيان بۆ دە پىتەوہ و دواتر مووچە كە نامىنيت و جارىكى دىكە لە لايەن والىي بە غداوہ ھەولېان بۆ دە درېتەوہ، بە لام كار بە دەستانى تر لە مېرە كان بى ھىوا دە بن و پىيان وايە مووچە تە مېيان ناكات.

ھەر سى مېرى خۆشناو (مېرمە حمەلى، مېرىوسفى، پشتگەلى) بازىرگانىيان لە سەر رېگاي ھەولېر بوو و گىرتيان لە گەل سەرۆكى شارەوانى ئەوساى ھەولېر بوو و لە نامەيە كدا حالى ستەملىكراوى خۆيان لە كارى بازىرگانىدا بۆ سەر ووى خۆيان بەرز دە كەنەوہ و داواى گۆرېنى سەرۆك شارەوانى دە كەن.

مەحموود بە گى مېرمە حمەلى شە قلاوہ، كە بە مەحموود بە گى باليسانى و حاجى مەحموود بە گى ناوى ھاتووہ لە گەل بووك عەنبەرى خېزانى وە جاغكوپر بوونە و ھەموو مولك و مالى خۆيان وە قف كر دووہ و لە كۆتايىە كانى ژيانىندا شېخ سە عىدى حەفىدىان كر دوۋتە وە كىلى سەر وە قفە كە و ئەويش ئەو مزگەوت و مەدرەسە و تە كىيە كە لە لايەن مېرمە حموود و بووك عەنبەرەوہ دروست كر ابوون سەر پە رشتى دە كات.

لە سالى ۱۸۵۳ وە بە گۆرەى بە لگە نامە كان مەلامحە مەدئە مېن مە لا و مودە رېسى مزگەوتى شە قلاوہ بوو و لە لايەن دە و لە تەوہ يارمە تى دراوہ و ديارە لە سەردە مېكدا يارمە تىيە كەى لى بردراوہ و داواى يارمە تىي بۆ كراوہ. دواتر مەلامحە مەدە مېنىكى تر

دەبىتتە لايەنگرى بنەمالەى شىخ سەئىد و نارەزايى خۆى لە كار و رەفتارە كانى شىخ سەئىد دەردە پىرئىت.

-بە گوپرهى دەستخەتى زانايان و ئەوھى تا ئىستا دۆزرايىتەوھ لە سالى ۱۵۲۷ى ميلادىيەوھ لەناو شەقلاوھ مەدرەسەى ئايىنى ھەبووھ، وپراى گوندە كانى دىكەى خۆشناوھتى لە دەوروبەرى ئەو سالانەدا و تا نەمانى عوسمانىيە كان لە خویندن و مەدرەسە بەردەوام بوونە و خەلكى خۆشناو وپراى خزمەتكارى مەدرەسە كان بە پىشەى مودەرىسەى لەناو كاروانى زانستدا ناويان ھاتوھ.

-لە سەرھەتاكانى دەيەى پەنجاكانى سەدەى نۆزدەدا، ئەشقىياكانى خۆشناو گىفتيان لەگەل دەولەتدا ھەبووھ و ھەردوو لەشكرى حىجاز و بەغدا بە ھاوبەشى ھىرشيان كىرئوتە سەر ئەو ئەشقىيانە و لە ديوى دۆلى شاورى ئاودىويان كىردوون و بەرھە ئىران رۆيشتوون. دەولەتەش ويستويەتى رىگاچارەيەكى دىكە بدۆزىتەوھ ئەويش بە دروستكىردنى پەيوەندىيەكى تازە لەگەل مېرەكانى خۆشناو، بۆ ئەوھى لە پەناى ئەوانەوھ بەرھەلستى دژى عوسمانىيە كان نەيەتە كايەوھ.

-لە سەردەمى مەحموود بەگ و مستەفا بەگدا گىزى كەوتۆتە نيوان مسولمان و دىيانە كان و دواتر ئەمە بە پروپاگەندە لىكدراوھتەوھ و لە بەرامبەردا دوو قەشەى شەقلاوھ بە نوپنەرايەتى دىيانە كان، سوپاسنامەيەك بۆ سولتان دەئىرن لەسەر پاراستنى مافە كانيان و بەرپىرسانى قەزاي كۆيەش بەلئىنى ئەوھ بە سولتان دەدەن كە ئىتر لە شەقلاوھ جارىكى دىكە كارىكى نەخوازراو نابىت پروبداتەوھ، كە پىچەوانەى ياسا و رىساي عوسمانىيە كانە و سنووربەزاندن بەرامبەر بە نامسولمانە كان لەلايەن عوسمانىيە كانەوھ بە بەزاندنى ھىلى سوور حىبىكراوھ.

-كەسىكى دانىشتووى ئەستەنبول شكايەت لە مەحموود بەگى سەرپەرشتىارى ئىدارەى گوندى شەقلاوھ دەكات و بە كۆمەلئىك تاوان تۆمەتبارى دەكات. ديارە پىش كۆتايىيە كانى ژيانى، مەحموود بەگ جىيى نارەزايى كاربەدەستانى عوسمانى بووھ و

دوای مردنی مستهفا بە گى برازای وهك میرى میرمه حمه لیبه کان سه رپه رشتیاری ئیداره ی شه قلاوه ی کردووه و به گویره ی به لگه نامه کان دهستی به سه ر مولکه وه قفکراوه کاندای گرتووه و هه ر ئەمهش بووه ته هوی ناکۆکیی نیوان ناوبراو و شیخ سه عیدی حه فید.

-به پیی به لگه نامه یهك به کر به گى بالیسانی، که له تیره ی میریوسفییه و یه کیکه له سه رۆکه کانی عه شیره تی خوشناو، دیاره له سالی ۱۸۹۶دا له موسل گرفت و ئازاوه ی ناوه ته وه و به و هویه وه به ره و ئیران رایکردووه و دوای دوو سال په شیمان بوته وه و داوای بوردنی کردووه و داوای کردووه رپگه ی بدن بگه رپته وه ولات و مه فته نی خو ی.

-له سالی ۱۹۰۱ له یه کیك له گونده کانی شه قلاوه، له کاتی سه ندنی باج و سه رانه له خه لک، خه لکی گونده که په لاماری عه ریف و به رپوه به ری ناحیه ده دن و وپرای کوشتنی عه ریفیک، به رپوه به ری ناحیهش بریندارده کهن و چهک و رخته و فیشهک و که لوپه له کانیشی ده بن.

-شه قلاوه له بهر هاوسنووری و نزیکى له گه ل ئیراندا، به شوینیکی ستراتیژی و سه ربازی گرنگ حسیبکراوه و ته نانهت تابووری سه ربازی لی بووه و هه ولدراوه رپگای ته له گراف و به ریدیشی بو بهیندریت و له گه ل شاره گه وره کاندای به یه که وه ببه سترینه وه.

- له ۱۸۸۷/۸/۲۴ ی میلادیدا مامۆستای قوتابخانه ی سه ره تایى حافز سلیمان صالحلی له شوینی مه حموود به گ دادنه ریت، چونکه رازی نین که مه حموود به گ وهك به رپوه به ری ناحیه دابنریت به بیانوی ئەوه ی له گه ل رپنهاییه کان ناگونجیت. له ۱۸۸۸/۵/۳ ی میلادی، مستهفا ئەفهندی به ره سمی وهك به رپوه به ری ناحیه ی شه قلاوه ده ست به کارده بییت. له ۱۸۹۳/۳/۹ ی میلادی گرفت ده که ویته ناوچه ی شه قلاوه و

بېراره درېت که ناحیه که به شیوهی سه‌وُکایه‌تی به‌رپوه‌بېریت و دواتر ئه‌مه سه‌رده کیشیت بۆ هه‌لوه‌شانده‌وه‌ی ناحیه‌که.

له یه‌که‌م رۆژی مانگی تشرینی یه‌که‌می سالی ۱۳۰۴ ی رۆمی، که ده‌کاته ۱۸۸۸/۱۰/۱۳ به‌رپوه‌به‌رایه‌تی ناحیه‌ی شه‌قلاوه‌ی سه‌ر به‌سنجاقی شاره‌زوور هه‌لوه‌شاوه‌ته‌وه و کاری ئه‌و به‌رپوه‌به‌رایه‌تییه له ۱۰ ی ئاداری سالی ۱۳۰۵ ی رۆمی واته له ۱۸۸۹/۳/۲۲ ی میلادی له ناحیه‌ی داقووق ده‌ستی پیکردوه و سادق ئه‌فه‌ندی گواستراوه‌ته‌وه ئه‌وی تا کاری تیدا بکات. له ۱۰ ی مایسی سالی ۱۳۰۸ (واته ۱۸۹۲/۵/۲۲) مزوری خورشید ئاغا ده‌ستی له کارکردن له ناحیه‌ی داقووق هه‌لگرتوه تا له ناحیه‌ی شه‌قلاوه کار بکات که له نوپوه دروستکراوه‌ته‌وه.

دووباره دامه‌زراندنه‌وه‌ی ناحیه‌ی شه‌قلاوه له ریکه‌وتی ۱۸۹۳/۳/۱۸ بووه و یه‌که‌م به‌رپوه‌به‌ری دوای دامه‌زراندنه‌وه شه‌وقی ئه‌فه‌ندی بووه. ناوبراو له ریکه‌وتی ۱ شوباتی ۱۳۱۰ ی رۆمی که ده‌کاته ۱۳ شوباتی ۱۸۹۵ وه‌ک به‌رپوه‌به‌ری ناحیه‌ی شه‌قلاوه ده‌ستی له کاره‌لگرتوه. له ۱۶ ی ته‌مموزی ۱۸۹۶ مسته‌فا ئه‌فه‌ندی به‌وه‌کاله‌ت بۆته به‌رپوه‌به‌ری ناحیه‌که. له ۱۱ ی حوزه‌یرانی ۱۹۰۴ مسته‌فا ئه‌فه‌ندی له به‌رپوه‌به‌ری ناحیه لادراوه و عه‌بدولره‌حمان ئه‌فه‌ندی له ۱ ی جه‌مادی دووه‌می سالی ۱۳۲۲ که ده‌کاته ۱۳/۸/۱۹۰۴ فه‌رمانی دامه‌زراندنی وه‌ک به‌رپوه‌به‌ری ناحیه ده‌رچووه و چاوه‌رپی رۆژی ده‌ستبه‌کاربوونی کراوه. له ۱۲/۳/۱۹۰۵ فه‌رمانی گواستنه‌وه‌ی عه‌بدولره‌حمان ئه‌فه‌ندی دراوه له‌گه‌ل محمه‌د نیازی ئه‌فه‌ندی به‌رپوه‌به‌ری ناحیه‌ی ئالتون کۆپری ئالوگۆریان پیکراوه.

له ۱/۸/۱۹۰۶ نیازی ئه‌فه‌ندی به‌رپوه‌به‌ری ناحیه‌ی شه‌قلاوه ده‌گوازریته‌وه بۆ ناحیه‌ی خسرو له ویلایه‌تی دیاربه‌کر و له‌گه‌ل ره‌مزی ئه‌فه‌ندی ئالوگۆر ده‌کریت.

- به پپی ئەو بەلگانهی دەستکەوتوون، هەتا سالی ۱۹۱۳ش ئیدارەى ناحیەى شەقلاوہ بالەخانەى تاییەت بەخۆى نەبووہ. خانوویەك كە لە دوو ژوور و ھەیوانیک پیکھاتووہ بە کرپی سالانەى ۳ لیرە بە کرئ گیراوہ.

- لە ۱۳ى حوزەیرانى سالی ۱۳۲۱ى رۆمى كە دەکاتە ۲۶ى حوزەیرانى سالی ۱۹۰۵ى میلادی، فەرماندەى لەشکرى شەشەمینى ھومايۆن داویان لە بابى عالی کردووہ کە شەقلاوہ شوینیکى گرنگ و ستراتیژی ھەيە و لەبەرئەوہى شەقلاوہ لە ناوھندی قەزای رواندزەوہ تەواویك دوورە، بۆیە پپووستى بە کردنە قەزا ھەيە.

- لە ۱۹ى ۱ى ۱۹۰۱ لە چەند لایەنیکەوہ لەوانە سلکى سەربازیشى تێدایە شکات لە بەرپۆەبەرى ناحیە مستەفا تۆفیق ئەفەندی دەکریت و چەندین گەندەلى و کارى خراپ تۆمەتبارى دەکەن و خەلکیش داواى لە کارلادانى ئەو و سەید سالح ئەفەندی بەرپرسی دارایی شەقلاوہ دەکەن.

- لە ۱۹/۱۱/۱۹۰۸ى میلادی بە برپارى وەزارەتى ناوڤۆ ئاماژە بەوہ دراوہ، کە دەبیت رەمزی ئەفەندی بەرپۆەبەرى پپشووی ناحیەى شەقلاوہ دادگایی بکریت.

- بەشیکى ھەرە گرنگی بەلگەنامە کان لەسەر مەملانی نیوان مستەفا بەگ و شیخ سەعیدی حەفیدە، ناکوکییە کەش ھەمووی لەسەر مولکی وەقفکراوی شەقلاوہ بووہ و دیارە مستەفا بەگ وەکیلايەتى کردووہ و مامەلەى خراپى بەسەر مولکەکاندا کردووہ و کەمتەرخەم بووہ بەرامبەر مزگەوت و مەدرەسە و تەکیە و زەوی و زارەکان. لەو پروانگەوہ راپۆرت و تەلەگرافی جیا جیا نێردراون و لە ھەندیکیاندا بە گویرەى بەرژەوہندی کاربەدەستان ھەوالە کە گەيەنراوہ و بە جۆریك داواى دادگاییکردنى شیخ سەعید کراوہ و ناچاربووہ بەرەو ئێران رابکات و دواتر خەلك داواى گەپاندنەوہى کردووہ و بەھیزی و پیرۆزى کەسایەتییە کەیان بۆ خەلافەتى عوسمانى باسکردووہ. بیگومان ئەم رووداوانە پپش روتبەوہرگرتن و ریزلینانى شیخ سەعید بووہ لەلایەن سولتانی عوسمانییەوہ.

سەرچاوهكان

به كوردى

-بوژاندنه وهى ميژووى زانايانى كورد له ريڭگه دهستخه ته كانيبه وه، محهمه د عهلى قه رداغى، بهرگى يه كه م، چاپى يه كه م چاپخانه ي وميىض، به غدا، ١٩٩٨.

-بوژاندنه وهى ميژووى زانايانى كورد له ريڭگه دهستخه ته كانيبه وه، محهمه د عهلى قه رداغى، بهرگى دووهم، چاپى يه كه م به غدا، ١٩٩٩.

-بوژاندنه وهى ميژووى زانايانى كورد له ريڭگه دهستخه ته كانيبه وه، بهرگى چوارهم، چاپى يه كه م، چاپخانه ي الخنساء، ٢٠٠٢.

-چل حيكايه تيد مه لامه حمودى بايه زيدى، رهشيد فندى، بلاوكراره ي ئاراس، چاپى يه كه م، هه ولير ٢٠٠٤.

-شيخ مه حمودى قاره مان و دهوله ته كه ي خوارووى كوردستان، محهمه د ره سوول هاوار، بهرگى يه كه م، له ندهن، ١٩٩٠.

-قه زاي قه زاي شه قلاوه له سهرده مى پاشايه تيدا (١٩٢١-١٩٥٨)، كوره ك حسن احمد، نامه ي ماسته رى بلاونه كراوه، زانكوى سه لاحه دين، نيسانى ٢٠١٧

-يادنامه ي شيخ مه حمودى حه فيد، ناسرحه فيد و ئه وانى تر، بلاوكراره كانى بنكه ي ژين، سليه يانى، ٢٠٠٦.

به عه ره بى:

-اربل فى مختلف العصور، اللواء والمدينة، المحامى عباس العزاوى، راجعه وعلق عليه وقدم له محمد على القرداغى.

-التقسيمات الادارية لسنجق السليمانية خلال العهد العثمانى الاخير ١٨٦٩-١٩١٨م، بان راوى شلتاغ الحميداوى، مجلة القادسية فى الاداب والعلوم التربوية، المجلد ٨، العدد ٣، ٢٠٠٩.

-حقوق الاقليات الغير المسلمة فى الدولة العثمانية، مصطفى ملا اوغلو، سرايفو، ٢٠٠٧

-العشائر الكردية في العراق، مديرية الاستخبارات العسكرية العامة، سرى، بدون سنة الطبع.

-مراكز ثقافية مغمورة في كردستان، د.عماد عبدالسلام رؤوف، دار مكريان، اربيل . ٢٠٠٨.

-موسوعة تاريخ العراق، العهد العثماني الثالث، عباس العزاوي المحامي، الدار العربية الموسوعات، ج ٧.

-المعجم الموسوعي للمصطلحات العثمانية التاريخية، د.سهيل صابان، مكتبة الملك الفهد الوطنية، الرياض، ٢٠٠٠.

به توركي:

-سالنامه دولت عليه عثمانيه، سنهء ماليه ١٣٢٧، در سعادت، سلانيك مطبعهسى .١٣٢٧.

-سالنامه دولت عليه عثمانيه، سنه ١٢٧٤، دار العامرة للطباعة.

-سالنامه دولت عليه عثمانيه ١٣٢٠ هجرية، دار الطباعة العامرة، در سعادت ١٣١٨.

-موصل ولايتى، سالنامه رسميسيدير ١٣٢٥ موصل مطبعهسندھ .

-موصل ولايتى، سالنامه رسميسيدير ١٣٣٠، موصل مطبعهسندھ.

-Ondokuzuncu Yüzyılda Güney Afrika'da Bir Osmanlı Kürt Alimi: Ebubekir Efendi", **Martin Van Bruinessen**, Hece Dergisi, H.246-247-247, İstanbul 2017.

-140 Yıllık Miras Güney Afrika'da Osmanlılar, Ahmet Uçar, Tez Yayınları-İstanbul 2001.

-Güney Afrika'da Osmanlılar, Ahmet Uçar, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2008.

-Güney Afrika'da Osmanlı İzleri, Halim Gençoğlu, Tezkire Yayınları, İstanbul 2016.

ئينتهرنيت

<http://www.osmanlicasozlukler.com/osmanlica-sozluk-madde-٣٧٠٤٣.html>

سەرچاوهی کۆدی به لگه به کارهاتووهدکانی ناو لیکۆئینه وه که

A_}MKT_UM__00367_00081_005	DH_MKT__01084_00077_002
A_}M__00009_00048_1_001_001	DH_MKT__01104_00090_001
A_}MKT_MHM_00048_00089_001	DH_MKT__01219_00058_002
A_}MKT_MHM_00052_00072_001	DH_MKT__01442_00048_001
A_}MKT_UM_00081_00018_001_001	DH_MKT__01505_00116_001
A_}MKT_UM_00367_00081_002	DH_MKT__01550_00113_001
A_}MKT_UM_00367_00081_003	DH_MKT__01612_00108_001
A_}MKT_UM__00472_00094_001	DH_MKT__02039_00110_001
A_}MKT_UM_00472_00094_002	DH_MKT__02053_00066_001
BEO_000172_012841_001_001	DH_MKT__02406_00007_001
BEO_000411_030753_005	DH_MKT__02415_00139_001
BEO_001211_090823_001	DH_MKT__02663_00058_001_001
BEO_001211_090823_001_001	DH_MKT_02663_00058_002_001
BEO_002783_208684_001_001	DH_TMIK_M_00147_00079_001_001
BEO_002839_212865_001_001	DH_TMIK_S_00060_00040_001
DH_MB_HPS_00042_00009_002	DH_TMIK_S_00060_00040_005
DH_MKT__00089_00044_001	DH_TMIK_S_00060_00040_001
DH_MKT__00094_00006_002	i__HB_00003_00034_004
DH_MKT__00094_00006_003	I_MVL_00159_004604_001_001
DH_MKT__00285_00049_001	I_MVL_00287_011391_002_001
DH_MKT__00293_00011_001	Y__MTV__00052_00079_005_001
DH_MKT__00875_00023_001	Y__MTV__00056_00048_001_001
DH_MKT__00937_00046_001	Y_MTV_00057_00030_002_001
DH_MKT__01058_00027_001	EV_d_16693_00003
DH_MKT__01058_00027_003	

دهقى بەلگەنامەكان بە ۋەرگىپدراۋى^{۱۳۹}

DH_MKT__01505_00116_001_001

ژمارە: ۴۶۹

مىژوۋى نووسىنى رەشنىۋوس: ۲۰ى نىسانى ۱۲۰۴

مىژوۋى ئامادەكردن : ۲۱ى شەعبانى ۱۳۰۵ى كۆچى^{۱۴۰}

۲۰ى نىسانى ۱۳۰۴ى رۆمى

بۇ ويلايەتى پاىە بەرزى موسل

بە گوپرهى بپارى لىژنەى دامەزراندنى فەرمانبەران، مستەفا ئەفەندى بە ۋەزىفەى بەرپوۋەبەرى ناحىەى شەقلاۋە دامەزرىندرا بە تەرخانكردنى بپرى ۷۵۰ قرووشى مانگانە ۋەك موۋچە بۇ ئەۋ ۋەزىفەى، موۋچەكە لە مىژوۋى دەستبەكاربوۋنى لە كارەكەى بۇى خەرج دەكرىت، لەبەرئەۋە مىژوۋى دەستبەكاربوۋنى رادەگەيەندرىت و بە گوپرهى بپارهكە سندووقى خانەنشىنى ۋا دەبىت كە نيۋەى موۋچەى يەكەمىنى ناوبراۋ ۋەرىدەگرىت، ھەرۋەك خەرجى دىكەى ۋەك گەياندن و نىشتەجى و ... برىتبيە لە ۱۷۴۰ قرووش، لەۋ بارەۋە بەشى ژمىرپارى رادەسپىردرىت كە خشتەى خەرجىيەكان دابنىت، ئپوۋەش دەست و برد و ھىممەتپك بەكن.

بە ژمىرپارى راگەيەندرا.

^{۱۳۹} بە پپويست نەزانراۋە ھەموۋ بەلگەنامەكان لەناۋ لىكۆلپنەۋەكەدا بە نمونە بەپىرنپنەۋە، بەتايپەتى لەۋەدا ھەندىك لە بەلگەنامەكان نووسراۋى دووبارەن و بۇ لايەنى تر نپردراۋن. بەلام لپره لە بەشى ۋەرگىپرانى بەلگەنامەكاندا ھەموۋپان داناۋە. ھەرۋەھا لە بەشى ۋپنەى بەلگەنامەكانپشدا لەبەر گەرەبوۋنى قەبارەى كتپبەكە، بە پپويست نەزانرا كە ھەموۋ ۋپنەكان دابنپن، خوپنەر دەتوانپت بە ھۆى كۆدى بەلگەنامەكانەۋە، ھەموۋ ۋپنەكانى لە ئەرشىفخانەى عوسمانى دەستبەكەۋپت.

^{۱۴۰} دەكاتە ۱۸۸۸/۵/۳ى مىلادى

ژماره‌ی په‌راو: ۱۳۱

میژووی نووسینی ره‌شنووس: ۲۱ ی ئاداری ۱۳۰۵

میژووی ئاماده‌کردنی نووسینه‌که: ۳ ی شه‌عبانی ۱۳۰۶ ی کۆچی^{۱۴۱}

۲۳ ی مارتی ۱۳۰۵ ی رۆمی

بۆ ویلایه‌تی پایه‌به‌رزی موسل

نووسراوه هاتوو‌ه‌کان به میژووی ۱۵ ی شوباتی ۱۳۰۴ و له ده‌ستپیکدا که له ویلایه‌تی پایه‌به‌رزه‌وه هاتوو‌ه بۆ دامه‌زراندنی چهند لقیکی به‌ریوه‌به‌رایه‌تی دارایی له داقووق و له ناحیه‌ی شه‌قلاوه. له‌م پرووه‌وه سه‌رنجی ئیوه‌ی پیویسته بۆ موتالا‌کردنی زیاتر له‌و بابه‌ته و گرتنه‌به‌ری ری و شوینی پیویست و لیکۆلینه‌وه، به‌وه‌ی ئایا ئه‌و کاره به‌رژه‌وه‌ندی تیدایه یان نا؟

^{۱۴۱} که ده‌کاته ۱۸۸۹/۴/۴ ی میلادی

ويلايه تي موسل

به شي نووسراوه كان

ژماره: ۸۸

بو وهزاره تي به شكوي دارايي

حه زره تي نه فهندي ده ولته تمه ندمان

ده قي ئيفاده ي داواكاري گشتي مولكييه ت و، ورده كاري په راوه كانتان
پيشكش ده كه ين، سه باره ت به كيشه ي دزيني ههندي پاره كه ره مزي نه فهندي
به رپوه به ري ناحيه ي شه قلاوه پيي تومه تبار كراوه له خانوي سهد صالح
نه فهندي، له م باره وه نيدر اوه ته نه نجومه ني شووراي ده ولته ت بو ليكولينه وه
له سه ري، له م رووه وه نه مر و فه رماني هه زره تي (من له الامر)^{۱۴۲} ه.

فه ريق

والي موسل

مؤر: سهد حافظ محمده عه لي

۲۵ ره مه زاني سالي ۱۳۲۱ ي كوچي^{۱۴۳}

۱۱ تشريني يه كه مي سالي ۱۳۲۴ ي رومي

^{۱۴۲} هه زره تي مه نله هولته مر، واته نه و كه سه ي كه نه مر و فه رمان هه ر بو نه و ده گه رپته وه

^{۱۴۳} كه ده كاته ۱۹۰۳/۱۲/۱۵ ي ميلادي

له گوندى شەقلاۋەى سەر بە كۆيەى گرىدراى ويلايەتى شارەزور، بەشېك له مسولمان ديانە كان وەك دىل بۆ خۆيان بە كاردېنن و له مائە كانيان وەك بەندە كاريان پىدەكەن و كچيان لى دەخوازن تا سامانيان لىۋە دەستكەويت و بە ئاشكرا زات دەكەن كارى وا بكەن. بۆيە دواى ئەوەى له ئەنجومەنى قەزاي ناوبراۋەو ھەوال ھات كە ئەو كەسانە ھېشتا لەسەر ئەو كارەيان بەردەوامن، وپراى ئەوەى فەرمانى قەدەغە كرنىشيان بۆ چوۋە. له يادداشتە كەدا له رۆژى ۱۷ى موحرەمى ۱۲۷۶^{۴۴}ى كۆچىدا ديارە كە لەسەر ئەو شىۋازەى نووسراو و باسكراۋە شتېك پرونادات، ھەر وەك ئەنجومەنى قەزاش پرايگە ياندوۋە، بېگومان خەلكى مسولمان و ديانىش نكولى لەو پروپاگەندانە دەكەن بەوەى جولەيەكى وا پروينەداۋە و كەسېش زاتى ئەو كارە ناكات.

ھەرۋەھا عەشېرەتى خۆشناۋىش لە نوي ھاتوون و مەحمود بەگى دانىشتوۋى ئەو گونە جاريك ئاگادار كراۋەتەوۋە و تا ئىستاش دواى ئەو شتېك پروۋى نەداۋە، وەلامى ھاتووش لەو بارەوۋە لە ئەنجومەنى قەزاۋە ئەوۋەيە كە لە مەزبەتەيە كدا سوپاسنامەيەك بۆ مەقامى سامبى دارى سەدارەتەوۋە (خەلافەت) لە لايەن ديانە كانەوۋە ھاتوۋە كە لەو گونەدا دەژىن. بە ھەر حال ھەموو ئەمر و فەرمانىك ھەر بۆ ھەزرەتى (من لە الامر)ە.

۲۰ى صەفەرى ۱۲۷۶^{۴۵}ى كۆچى

محەمەد سەلمان

بەندەتان سەردار ئەكرەم

عومەر لوئفى

^{۴۴} دەكاتە ۱۸۵۹/۸/۱۶ى ميلادى

^{۴۵} دەكاتە ۱۸۵۹/۹/۱۸ى ميلادى

ئەو بىر پارەيەيى كە مەحمود بەگى خۇشناو بە زۆر لە تايەفەي ديانە كانى ستاندووه و ئەو تايەفەيەش بەشېكن لە دەولەت و نامسولمان و لە گوندى شەقلاوھى قەزاي كۆيەنە، جا بۆيە بۆ قەدەغە كەردن و لابردنى ئەو ستەمە، سەردار ئەكرەمى بەندەتان رەشىد ئاغاي نارد، داواي دەرچوونى فەرمانى خەلافەت وەك نوينەريك بۆ جيبەجيكردنى فەرمانى شەريف. جا لە ناوەرۆكى دانىشتنى ئەنجومەندا ئەويە كە داواي فەرمانى شەريفتان ناوبراو (مەحمود بەگ) هيچ جولەيەكى لەو جۆرەي لى نەبينراوه، بۆيە مەحمود بەگ پەيمان و بەليني داوه كە جاريكى ترشتى وا نەكات، ھەر وەھا سەردار ئەكرەمىش بەلین و پەيمان دەدات كە ھەموو جولەيەك و جاريكى وا قەدەغە بكات و لە ئىستاوه تا لەمەوداوش ناپيت هيچ كاري وا رووبدەنەوه، ئەمەش داواي ئاغاي بەندەتانه بۆ پيشكەشكردنى ئەو مەزبەتەيە و لەم بارەشەوه و لە ھەموو حالەتەكاندا ئەمر و فەرمان ھەر ھى حەزرتى (من لە الامر)ە.

۱۷ى موخەرەمى ۱۲۷۶ھ

بەندەتان وەكيلي نەتەوھى جوولە كە (ھيچ ناويك نەھاتووه)

ئەندام، بەندە: عەبدوپرەزاق

ئەندام، بەندە: خودابەندان عەبدولغەفور

ئەندام، بەندە: سەليمان

ئەندام، بەندە: مەحمود

ئەندام، بەندە ئەبوبەكر عەبدوللا

ئەندام، بەندە: محەمەدئەمىن

دوعاگۆتان: محەمەدئەمىن

دوعاگۆتان: محەمەد حەسەن

بەندەتان بەرپۆھەرى قەزاي كۆيە/ زەينەل

A_}MKT_UM__00367_00081_003_001

بەلگەنامە كە بە زمانى سريانئىيە و ھەمان بابەتە

A_}MKT_UM__00367_00081_005_001

مەقامى والىي ھەزرەتى سەدارەت

خستىنەرۈۈ بۇ بەرپىزتان

بەھۋى نەرمى نواندى والى وىلايەتى شارەزۈۈر ھەزرەتى دەۋلەت پاشا، تا ئىستاش لە گۈندى شەقلاۋەى سەر بە كۆيە، بەشېك لە مسولمانە كان وەك بەردە مامەلە لە گەل دىانە كان دەكەن و بە بى ئىزنى ئەوان كچيان لى دەخۈازن و ۲۰۰ قرووشيان لە بەرامبەر وەردە گرن و ناچارىان دەكەن كە لە مائە كانىان وەك دىل خزمە تىان بكنە و زور كارى ھاوشىۋەى تىش دەكەن. جا ئەم ھالەتەش بە ھەموو شىۋەيەك پىچەوانەى دادگەرىيە و قەت و قەت ئەو كارە ناپىتە جىي رەزامەندى دەۋلەت. لەبەرئەۋە ئەو كارەيان لى قەدەغەكرا و لە ئىستاۋە تا ھەتايە دىانە كان لە گۈندى ناوبراۋ مامەلەى واىان لە گەلدا ناكرىت و رەۋاى ھىچ كەسىكىش نىيە كچ بفرۈشپت يان خەلكى دىكە بۇ خزمەتى مال و مولكى بەكارىنپىت، لەوبارەۋە فەرمانى سولتانى دەرچۈۋە سەبارەت بەۋانەى لە تەبەعىيەتى سولتانان (نامسولمانە كان) و باج (جزىە) دەدەن و لە فەرمانەكەدا جەخت لەسەر ئەو واتايانە كراۋەتەۋە و بۇ قەزاي ناوبراۋىش نىردراۋە كە لە گۈندەكەدا كارى پىبكنە و جىبەجىي بكنە، چونكە خەلكى ئىسلام ئىستا ئەو كارەيان لا ئاسايى بوۋە و وازى لى ناھىنن، بەلام خۈشگۈزەرانى و ئارامى و سەقامگىرى تەبەعىيە كانى سولتانان مەسەلەيەكى داواكراۋە و بە گۈيرەى ئەۋەى بۇمان ھاتوۋە لە گۈندىكى دەۋرۈبەرى موسلىش شتىكى ئاۋا پروویداۋە.

پشتىۋان بە خۋاى گەۋرە دۋاى جىبەجىكردنى تەنزىياتى خەيرى لە وىلايەتى شارەزۈۈ و بە گۈيرەى فەرمانە كانى سولتانان دەستى ستمەكارى عەشىرەتە بەھىز و ئەشقىاكان لەسەر خەلكى ستمەملىكراۋ و ھەزار لادەچن و ھەموو ئەۋ ستمەم و زوردارىيانە لادەكەون

و عهشیره ته کان توندوبه ند ده بنه وه و سه قامگیری دیته کایه وه و هه موو مژوولی
جیبه جیکردنی ته نزیباتی خهیری ده بن، لهو باره وه سه رکه وتوو ده بن و ئینشائه لّلا به
زووترین کات لهو شوینانه بارودووخ هیور ده بیتته وه و که جیبه جیکردنی فه رمان و
ئيجرائه ته کانیش ته و او بوون به دريژی عه رزتان ده که یکن. لهم باره وه ئه مر و فه رمان هه ر
هی حه زه تی (من له الامر) ه.

۱۸ ی موحه رهمی ۱۲۷۶ ی کۆچی^{۱۴۷}

حه مه د سه لمان

به نده سه ردار ئه کرهم

عومه ر لوتفی

A }MKT_UM__00472_00094_001_001

بو موته سه ریفی شاره زوور، حه زه تی ته قیه ددین پاشا

مه حمود به گی میرمه حمله لی به رپوه به ری قه زای خوشناو که سه ر به سنجاقي
شاره زووره، له قه زای ناوبراو و پپچه وانه ی سیسته می ده ولت ئه و پیاوه به که یفی خو ی
خه لک ناچار ده کات و ده یانکاته خزمه تکار و وه ک به رده و به نده مامه له یان له گه لدا
ده کات و ئه و باجه ی بریاری له سه ر دراوه له سه ر خه لکی زیاد ده کات و ئه و باجه ی که به
ره سمی (سور) ناسراوه ئو قجه ی خه یالی له سه ر گریبه ستی ماره برین وه رده گریت و له
سه رووی باجیش له خه لکی بیده سته لات ده ستینیت و به ناحه قیش چوار که سی ئیعدام
کردوه و زاتی ئه وه ده کات هه موو جوړ ده ستریزی و سته میک بکات.

لهو باره وه ش بو ئاواکردنی دادگه ری و به حه ق گه یانندن، داوای دادگاییکردن بو
ئه میری ناوبراو ده خه ینه روو له ئه نجومه نی ویلایه ته وه، ئه و داوایه ش له لایه ن که سیکه وه
به ناوی عه بدوللا ئه فه ندییه وه پپشکه شکراوه که عه رزوحالی هیناوه سه باره ت به

^{۱۴۷} ده کاته ۱۸۵۹/۸/۱۷ ی میلادی

پرووداوی سهرهوه و به لگه ی دروستیشی هیئان که به لگن له سهر سه ریچی ناوبراو به بریاره کانی جه نابی خه لیفه وه. جا بو ئه وه ی راستیه کان روون بینه وه، داواده که یین ئه و دۆسیه بو ئه نجومه نیک له شاره زایان بنیردریت بو لیکۆلینه وه و وردبینی له و داواکارییه ی هاتووه و ریچکخستنی دادگا بو ئه وه ی راستیه که روون بیته وه و تاوه کوو هاوشیپوه ی ئه و حاله تانه روونه ده نه وه و هه مووش پابه ندبن پییه وه، جا له و باره وه هیممه ت و ده ست و برد!

له دلسۆزییه وه، وه لامی داواکاری و لیکۆلینه وه ده دریتته وه.

A }MKT_UM__00472_00094_002_001

مه حمود به گی میرمه حمه لی له سالی ۱۲۶۳^{۱۴۸} وه تا ئیستا به ریپوه به ری قه زای خوشناوی سهر به سنجاقی شاره زووهره و ناوبراو پیچه وانه ی سیسته می ده ولت له ده یه ک زیاتر له ده رامه ت و به روبوم وهرده گریت. به ئاره زووی خۆی له سه رووی ئه وه ی تۆمارکراوه له ده فته ر، له خه لک ده ستینیت، جا ئه وانه ی نه دن، به ناچاری و به زۆری و زۆرداری لپی ده ستین و خه لک ناچار ده که ن که خزمه تی بووکی و کچی و مالاتی و کشتوکال و شته تایبه ته کانی بکه ن، ههروه ک سزای ئه و که سانه ش ده دن که ئه و زیاده یه ناده ن که له سه رووی باجی بریارلیدراوی سالانه یه. له کاتی ماره برینیشدا باجیکی ۲۰۰ تا ۲۵۰ ئۆقجه ده ستین و ههروه ها ده ست به سهر زه وی و حه یوانات و جل و به رگ و شتی تری خه لکی بی ده سلات ده گریت، وپرای ئه وه ش ده ست به سهر مولکی ئه و که سانه داده گرن که ئه ولادی نیرینه یان نییه و کچه کانیا ن وه ک دیل له خزمه تی خۆیان به کاردینن و به شه شه رعی میراتیش نادات و هه مووی به خۆی وهرده گریت، جا ئه گه ر که سیکیش

^{۱۴۸} ده کاته سالی ۱۸۴۷ ی زایینی

شكايهت له كه سيكي تر بكات، حهقي شكايهته كه له كهسي شكايهتكار دهستين و نه گهر هيچي له سهر ساغ نه بوويه وه نه وا دوو قاتي لي دهستين.

لهم دو اييانهش ناوبراو زاتي نه وهي كردوه كه چوار كهس له و خه لكه بكوژيت. جا له بهر نه و ستم و زوردارييهي نه و، والي به غذا و والي پيشووي شاره زوور دهوله تمه ندان ناميق و سه ليم پاشا به زه بري هيز و سه رباز گرتويانه و نه ويش توانيويه تي خوي له دهستيان رزگار بكات، جا نه ميري ناوبراو گه راوه ته وه قه زاي ناوبراو و له نوپوه بوته وه به رپوه بهري ناوچه، له ماوهي حهفت ههشت سال به ته واوي هه موو ستم و زوردارييه كي له و خه لكه هه ژار و بيده سته لاته كردوه كه وهك بهنده و ديبيان ليها تووه و له ناو خويان ده لين تا كه ي نه م ستمه به رده وام ده بي؟ ته نانهت ناتوانن شه كو اي خويان بگه يه نن و دو اي گه يشتني نه م راپورته داوا ده كه ن كه به رپوه بهري قه زا كه لا بدر يت و نه و مولك و مال و سامانه ي هه ژاران كه داگيري كردوه بيگه رينيته وه و له سهر ئيعدامي ئيعدامكراوه كانيش ليپرسينه وه ي له گه لدا بكر يت و ليكو لينه وه له و كي شان به بكر يت تا حهق جي به جي بيت. له و رووه وه داوا ده كه ين به گو يره ي ياسا ليكو لينه وه له وه ي كردويه تي له ماوه ي خزمه ته كه ي بكر يت و په له بكر يت له وه ي كه زياده له سهر باجه كان نه ستين يت و واز له به كار هي ناني خه لك بين يت بو ئيش و كاري خوي به خورايي و راسپارده ي والي به غذا دهوله تلو و سه عاده تلو موته سه ريفي شاره زوور حه زره تي پاشا و فه رمان يكي تاييه ت له جه نابي خه لافه تپه نا تاييه ت به مه ده ر بچ يت و نه مهش واده كات داوايه كان له خه لكه وه به ره و سه لته نه تي پايه به رزه وه كه مه ندكيش بن و، نه مر و فه رمانيش له م رووه وه هه ر هي خاوه ني (من له الامر)ه.

دوعاگوۆتان عهبدو لالا

نيشته جي ي قوتابخانه ي حاجي به شير ئاغا له نز يكي بابي عالي

به فرماندهی جهنابی شاکر پاشا سه‌رۆکی ئه‌رکانی له‌شکری حیجاز و عیراق، هه‌ردوو له‌شکری عیراق و شام کۆکرایه‌وه. ئه‌مه‌ش بۆ رێکخستنه‌وه‌یان تا ئه‌شقیاکانی خۆشناو ته‌مبێ بکه‌ن و ئیراده‌ی خه‌لافه‌تیان به‌سه‌ردا جێبه‌جێ بکه‌ن. جا ئه‌شقیاکانی خۆشناو له‌ رواندوز هه‌لاتوون و ده‌ربازی سنووری ئێران بوونه، بۆ ئه‌وه‌ی ئه‌و رێژه‌وه‌ بپرن که‌ لێیان‌وه‌ بۆ ئێران راپانکردووه‌ و رێ و شوین له‌ قه‌زاوه‌ به‌سه‌ر ئه‌شقیاکانی خۆشناو بگه‌یته‌ به‌ر و ئه‌من و ئاسایش به‌ ته‌واوی و به‌ هه‌میشه‌یی دابین بکریته‌، هه‌روه‌ک له‌ ئیراده‌ی بالاوه‌ هاتووه‌، ئیراده‌ی بالاش جێی رێژ و به‌گه‌وره‌زانینه‌ و ده‌بێ فرمانه‌ که‌ جێبه‌جێ بکریته‌.

جا بۆ ئه‌وه‌ی رێژه‌وه‌ که‌ بگه‌یته‌ که‌ تێیدا راپانکردووه‌، سه‌ربازانی فه‌رمانبه‌ر له‌و ناوچه‌یه‌ بانگ کراون بۆ ئه‌وه‌ی له‌گه‌ڵ سه‌ربازانی سوڵتان و جه‌نابی فه‌ریقی ناوبراو رێژه‌وه‌ که‌یان گه‌مارۆ داوه‌ و هێرشیان کردۆته‌ سه‌ر ئه‌شقیاکان و چه‌ک گرتن له‌و گونده‌ی که‌ لێیه‌وه‌ هه‌لاتوون و سوتاندنی ئه‌و قه‌لایه‌ی که‌ لێیه‌وه‌ راپانکردووه‌ و سه‌ربازانی سوڵتان و ده‌وله‌ت چاودێریان ده‌که‌ن و له‌و ناوچه‌یه‌ی ناوی شاوره^{١٤٩}، ١٥ ئه‌شقی ده‌ستگیرکراون و زه‌لامیکیشیان لێ کوشتوون و ئه‌وه‌ی ماوه‌ته‌وه‌ش توانیویانه‌ هه‌لبێن و ئه‌و چیا‌یه‌ی لای ئێرانیان برپوه‌ و ده‌ربازیان بووه‌. سه‌ربازانی سوڵتان به‌سه‌ر ئه‌و ئه‌شقیایانه‌ سه‌رکه‌وتوون و رێگا‌که‌ پارێزراوه‌. جا له‌و ناوچه‌یه‌ هه‌ندی له‌ عه‌شیره‌ته‌کان تاساون و سه‌ریانسورماوه‌ و داواده‌که‌ن به‌ره‌حم بین له‌گه‌ڵیان و ده‌لێن ئه‌وان پابه‌ندن و خۆشی و ئاسایشیان ده‌وێت و راستییه‌که‌ش ئه‌وان هه‌ژاران و ئیستا دوا‌ی راوه‌دوونانی ئه‌و ئه‌شقیایانه‌، هێمنایه‌تی رووی

^{١٤٩}مه‌به‌ست دۆلی شاوریه

تیکردوون، چونکه ئیستا ئەوانه دەپاریزین و بەتایبەتی دواى فرمانى خەلافەت، جا بەو ھۆیەو زۆر کەیفخۆشن بەو مەرحەمەتەى سولتان و ئیستا دواى ھەلاتنى ئەشقیاکان دەتوانریت باج لە خەلکی لیواى ناوبرا و بسەندریت. لەو بارەشەو ئەمر و فرمان ھەر ھى حەزەرەتى (من لە الامر)ە.

۹ى رەمەزانی سالی ۱۲۶۷ ۱۵۰

بەندەتان وەکیلى قائىمقامى رواندوز

سەید ئیسماعیل عومەر

A_M_00009_00048_1_001_002

وہلامى نووسراوى ھاتوو لە قائىمقامى شارەزور و وەکیلى قائىمقامى رواندوز سەبارەت بە چۆنیەتى مامەلە کردن لە گەل ئەشقیاکانى خۆشناو و بەرقەرارکردنى ئەمن و ئاسایش بۆ ھەمووان و نیشتەجێکردنى خەلک لە ناوچە یەدا.

۱۵۰ دە کاتە ۱۸۵۱/۷/۸ ی میلادی

دوای هاتنی دوو نووسراوی به پیژ و په راوی پیچراو سه بارهت به مامه له کردن له گه ل به گه کانی خوشنا و، دوای پیشکه شکردنی داوا بو مه قامی پایه بلند که له لایه ن جه نابی سولتانه وه فرمان درچوو و فرمانه کesh ته وهیه، که نه و به گانه ی باسکران بو راکیشان و لی ته مین بوونیان و زه بتکردنیان نه و شتانه ی داواکراون وهك حه زره تی دهوله تمه دار نامیق پاشاش ئاماژه ی پیداوه، به وهی نه و به گانه بو ته وهی له و باره وه به کاربه یترین و پیویسته موچه یه کیان بدهینی تا گوزه ران و کاروباریان به باشی جیبه جی بن. ههروه ها خه لکی گنده ل و خراپیان له و ناوچه یه لی دووربکه ونه وه له ترسی خراپ بوونی بوچوونی خه لکی تر به گویره ی ته وهی له راسپارده که لیی ده فامریتته وه. نه گه رچی ئیستا چاوپوشی له و بابه ته ده کریت، به لام له مه ودوا پیویسته ئاگاداری مه ترسی مانه وه یان بکه ین له و ناوچه یه و هه موو نه وانه ی بیروکه و نیازی خراپیان هه یه پیویسته بیاننیرینه نه سته نبول و، په یوه ندیش له نیوان موته سه ریفی لیوای موسل و جه نابی حه زره تی پاشا و قائیمقامی رواندز هه بیته تا ری و شوین و ته گیری پیویست و تایهت به م عه شیره تانه بگیریته بهر و نه و هاوکارییه ش که له نیوان موته سه ریف و قائیمقامی ناوبرا و هه یه به رده وام بیت و په پره وی له بنه ماکان بکریت. نه مه ش په یوه سته به شه ره فی ده رچوونی نه مر و فرمان له لایه ن سولتانه وه.

ههروه ها پیویسته قائیمقامی ناوبرا و ئاگادار بکریتته وه بو ته وهی ئاگای له و بابه ته هه بیته و له ئیستاوه به هه ماهه نگی له گه ل یه کتردا کاربکه ن و هه موو جو له و کاریکیان وهك یه ك بن، له هه موو باریکیشدا هیمهت و ده ست و برد هه ر هی ده وله ته.

بۆ راغیب پاشای قائیمقامی رواندوز

ئەو نووسراوانەى كە تىيدا باسى ئەو كرا كە دواى ئەوہى كە يارىدەدەر عەزىز بەگى سلىمانى خۆى گەياندە عەبدولقادرى سەرۆك عەشىرەتى خۆشناو، كارەكە عەرزى حەزرەتى سولتان كرا و دواى ئەوہى كە ئەمر و فەرمانە كە لە بابى عالييەوہ زانرا، پرايىكردنى كاروبارەكان و ئەو داواكارىيە لە دەولەتمەدارى پاشا والى شارەزوورەوہ دەرەقى عەبدولقادىر بەگ داينىكردنى شوينىكە و خەرجكردنى مووچەيە كە بۆى، چۆنيەتى كارەكە و پروونكردنەوہ كە تەواو بووہ و لە ھەر بارىكدا لەو بارەوہ بە وردى ئاگادارمان بكەنەوہ.

تەمبىي كۆردىن و تەربىيەتدانى عەشپىرەتى خۇشناو و ئەو عەشپىرەتەنەي لەو عەشپىرەتەو نىزىكن كە سەر بە كۆيەن، بۆتە شتىكى پىويست، ئەوئەش لەبەر بىي وەعدىيان لەو باجانەي لەسەريانە و گوپرايەل نەبوونيان بە فەرمانەكان و بەردەوامبوونيان لە كارى خراپ و شەقاوئەي. بۆيە لەشكرى سولتانيي حىجاز و عىراق بە فەرماندەيى سەرۆكى ئەركان جەنابى بەندەتان شاكىر پاشا رەوان كرا كە كارەكانى بە ئاسانى جىبەجىي كران و ئەشقىيان تىكشكان و بەزىن. جا بۆ ئەوئەي خەلكى گوپرايەلبووي عەشپىرەتى ناوبراو كە مەندكىش بن و ئەشقىياندا بېزەن، لەو نووسراوئەي كە لە حەفتەي رابردوو لەسەر چۆنيەتتە كەي عەرزى سەدارەتى بالامان كەردبوو، لەسەر واليى سىنجاقي ناوبراو پىويستە كە بىر و ھزر لەبارەي دادگەريى سولتان بلاوبكاتەو، بۆ ئەوئەي خەلك ترسى نەمىنى و چىتر بەرەو سىنجاقي رواندز و لايەنى دىكە رانە كەن و ھەرۋەھا تىبىگەن لەوئەي كە ئەمن و ئاسايش بەرقەرارە و لە ترسى ئەشقىيان پىويست بە جىھىشتنى نىشتەمانى خۇيان ناكات.

ھەرۋەھا نىشتەجىي كەردنى ھەزار و بىي دەستەلاتان لە زىدى خۇيان و كە مەندكىش كەردنىان بۆ وئى و بەندەي ناوبراويشتان عەرزو حالى داوہ و لە چاوپروانى وەلامە، ھەرۋەك زاتى ئەوئەي كەردوۋە كە ئەم داوايە بۆ مەقامى بەردەرى ئاستانە پىشكەش بكات، دواي موتالا كەردنتان ئەمر و فەرمان ھەر بۆ ئاستانەيە.

سەرەتاي موخەرەمى سالى ۱۲۶۸ى كوچى ۱۵۱

بەندەتان، قائىمقامى شارەزوور

سەيد محەمەد راغىب

له یه کهم رۆژی مانگی تشرینی یه کهمی سالی ۱۳۰۴ هوه به پڕۆه به رایه تی ناحیهی شه قلاوهی سهر به سنجاقی شاره زوور هه لوه شاهه ته وه و کاری ئه وه به پڕۆه به رایه تییه له ۱۰ی ئاداری سالی ۱۳۰۵ له ناحیهی داقووق دهستی پیکردوه و، سادق ئه فهندی گواستراوه ته وه ئه وی تا کاری تیدا بکات. بهم دوایانهش مزووری خورشید ئاغا دامه زریندراوه بۆ ئه وهی کاره کان بکات و له ۱۰ی مایسی سالی ۱۳۰۸ دهستی له کارکردن له ناحیهی داقووق هه لگرتوه تا له ناحیهی شه قلاوه کار بکات که له نوپوه دروستکراوه ته وه. ههروهها ۷۵۰ قرووش مووچه کهیشی بریاری لیدراوه و چووه ته سهر بودجهی سالی ۱۳۰۹. ئه مهش له سهر بنه مای بریاری ئه نجومه نی شووپا و په یوه ست به ئیرادهی سه نییه و حیسابی ئه وه مووچانهی که ئه فهندی ناوبراو وه ریگرتوه گه یشتۆته ۱۶۶۴۰ قرووش وه که ئه وهی له وینهی ته زکیره و هاوپیچه کانی دا هاتوه، که له ژمیریاری ویلایهتی مووسل و دارکه نار ده رچوون ئه وه کاتهی که ناوبراو پیشتر وه زیفه کهی له به پڕۆه به رایه تی شه قلاوه و داقووق بووه، که له وه کاته دا ناحیهی شه قلاوه هه لوه شاهه ته وه و ناحیهی داقووق دروستکراوه و پاشان به پڕۆه به رایه تی ناحیه وه که پیشتر له شه قلاوه دروستکراوه ته وه. بیگومان چهند سالی که به سهر ئه م بابه ته دا تیپه ریوه و هه واله کان که له ویلایه ته وه هاتوون ئاماژه به وه ده دن که کارکردن به وه ده بیته که هه واله ی ئه نجومه نی شوورای ده ولته تی له خوگرتوه له ۷ی شوباتی سالی ۱۳۰۹ هوه له ژووری په راره کانی وه زاره تی ناوخووه دانراوه و پارێزراوه که له پیشتردا به ناوه رپۆکه که یه وه هاتوه. بۆیه پیویسته ئه وه وه بیر به یندریته وه و باس بکریته له گه ل باسکردنی ئه وهی که له ئه نجومه نی شووراره ده رده چیت. له م پرووه وهش ئه مر و فه رمان هه ر هی حه زره تی خاوه ن ئه مره.

۲۳ی نیسانی ۱۳۱۰^ه

ژمیریاری/ کارکردن پپی له ۲۷ی نیسانی ۱۳۱۰

رېځکهوتی ۲۸ی جه مادی په کهم ۱۳۱۶^{هـ} بهرامبهر ۳ی تشرینی په کهمی سالی ۱۳۱۴ له سهر بنه مای داواکاریی شهوقی ئەفهندیی بهرپوه بهری پیشووی ناحیهی شه قلاوه، بو پیدانی نیو مووچه، دواي ئەستۆپاکییه کهی له لایه نی ئاراسته کراو، ئەو نووسراوهی که له لایه ن ئەنجومه نی شو وراوه هه واله کراوه له رېځکهوتی ۲۶ی ره بیعی دووه می ۱۳۱۶ و به ژماره ی ۲۴۶۵ ئەوه ی لی ده فامریتته وه، که ناوبراو له ای شوباتی ۱۳۱۰هـ دهستی له کار هه لگرتووه و مسته فا ئەفهندی به وه کالهت هاتۆته شوینه کهی هه تا ۴ی ته مموزی سالی ۱۳۱۲، پاشان وه کاله ته کهی بوته ره سه ن. ئەمهش دواي ئەو ری و شوینه یاسایانه ی که ئەستۆپاکی ناوبراو نیشان ده دن. ئەم بریارهش ته سدیق کراوه. هه روه ها له ای ئەیلولی سالی ناوهاتییه وه پروونکردنه وه یه ک له ویلایه تی موسله وه هاتووه بو پرسین له و فه رمان به ری که له ژیر فه رمانی لیپرسینه وه دایه و پاشان بریاری ئەستۆپاکی ده رچوووه که چون مامه له له گه ل مووچه راگیراوه کهی بکریت له و ماوه یه دا و به گویره ی مادده ی شه شه م له به ندی دووه می مادده ی نیزامییه، ناوبراو (شهوقی ئەفهندی) له رۆژی ده ست له کاره لگرتنییه وه تا رېځکهوتی ته سدیق کردنی دامه زرانندی مسته فا ئەفهندی به ره سه نایه تی له وه زیفه کهیدا، حه قی نیو مووچه ی هیه. بۆیه کار به هاوشیوه ی ئەم مادده یه ده کریت و ئەم نووسراوهش بو وهزاره تی ناوخۆ و بو فه رمانگه ی دارایی بو ئەم مه به سته ده رچوووه و کاری پی ده کریت.

بۆ بهرپۆه بهرایه تی بالا ئاماژه به نووسراوتان

BEO_000172_012841_001_001

بۆ وهزارهتی دارایی و ناوخۆ

ژماره ۱۹۷۱

له سهر بنچینهی وینهی نووسراوی مهزبه تهی ئه نجومه نی شوورای ده ولت و
رینماییه کانی ده رچوو و مهزبه تهی فه رمانگه ی دارایی و ئه نجومه نی نوینه ران و
به تایبه تی ئه ندامانی شوورای ده ولت له مهزبه تهی تایبه تی ئه نجومه ن و ئه
یادداشتی خراوه ته روو، ئیراده ی سه نییه له لایه ن جه نابی خه لیفه وه ده رچوو و
کاری پێ ده کریت و پاشان فه رمانه که بۆ وهزاره تی خاوه نشکۆی دارایی و
وهزاره تی ناوخۆ ده چیت، جا ئیوه و هیممه ت و ده ست و بردتان.
ئیراده ی سه نییه له ۶ ی ئاداری سالی ۱۳۰۹^{۱۵۴} ده رچوو، تایبه ت به دامه زرانندی
به رپۆه بهرایه تی ناحیه ی شه قلاوه که سهر به ویلایه تی موسله.

۲۶ ی شه عبانی سالی ۱۳۱۰ ی کۆچی^{۱۵۵}

۳ ی ئاداری ۱۳۰۹

^{۱۵۴} ده کاته ۱۸۹۳/۳/۱۸ ی میلادی

^{۱۵۵} ده کاته ۱۸۹۳/۳/۱۵ ی میلادی

BEO_000210_015694_001_001

بۆ وهزارهتی شكوڤداری ناوخۆ / ژماره ۵۵۷

به گویرهی وینهی نووسراو لهو یادداشتهدا، دهست و برد بکهن بۆ جیبه جیکردنی ئەم
فهرمانه‌ی سه‌بارهت به تهرخانکردنی مووچه‌ی به‌ریوه‌به‌ری ناحیه، دوا‌ی دامه‌زراندنی
به‌ریوه‌به‌رایه‌تی ناحیه‌ی شه‌قلایه له ویلایه‌تی موسل و تهرخانکردنی بری ۷۵۰ قرووش.

BEO_000210_015694_002_001

بابی عالی / فه‌رمانگه‌ی کاروباری ناوخۆ

به‌شی نووسراوه‌کان (مه‌کتوبی قه‌له‌می) / ژماره ۵۵۷

بۆ جه‌نابی حه‌زهره‌تی سه‌داره‌ت په‌نای مه‌زن

دامه‌زراندنی به‌ریوه‌به‌رایه‌تییه‌ک له ناحیه‌ی شه‌قلایه‌یه‌ی ویلایه‌تی موسل ته‌واوبوو،
له‌سه‌ر بنچینه‌ی راسپارده‌ی ئەنجومه‌نی شوورای ده‌وله‌ت و ریناییه‌کانی سه‌داره‌ت په‌نا و
ئه‌نجومه‌نی نوینه‌رانی تایبه‌ت و دوا‌ی ره‌زامه‌ندی وه‌رگرتن، ئیراده‌ی سه‌نییه له تهره‌ف
جه‌نابی خه‌لیفه‌وه به‌میژووی ۳ی ئاداری ۱۳۰۹ ده‌رچوو و به‌خه‌رجکردنی بری ۷۵۰ قرووش
بۆ به‌ریوه‌به‌ری ناحیه، که ئەم بره‌پاره‌یه‌ی به‌جیته‌ سه‌ر بودجه‌ی سالی ۱۳۰۹ و دوا‌ی کو‌تایی
پیهاتنی وردبینیه‌کانی سه‌ر بودجه‌ی سالی ۱۳۰۹ خه‌رجکردنی بری پاره‌ی راده‌وه‌ستیت،
ئه‌مه‌ش به‌ فه‌رمانی ئیراده‌ی سه‌نییه که له حه‌زهره‌تی سو‌لتانه‌وه هاتوو، بۆیه بۆ به‌ریکردنی
کاره‌که و پیدانی مووچه به‌ بری ۷۵۰ قرووش له‌سه‌ر خه‌ملاندنی حیسابی سالی ۱۳۱۰ له
ده‌ره‌وه‌ی بودجه‌وه پاره‌ی خه‌رج بکریت. بۆیه داوا‌ی ریگه‌پیدان به‌و کاره‌ ده‌که‌ین و ئەو ئەمر و
فه‌رمانه‌ش به‌ گویره‌ی رالیبوونی جه‌نابتانه، هه‌ر له‌و باره‌ش ئەمر و فه‌رمان ه‌ی حه‌زهره‌تی (من
له‌ الامر). ۸ی زولقه‌عه‌یده‌ی سالی ۱۳۱۰ی کو‌چی^{۱۵۶}

۱۲ی مایسی سالی ۱۳۰۹

وه‌زیری کاروباری ناوخۆ

^{۱۵۶} ده‌کاته ۱۸۹۳ / ۵ / ۲۴

DH_TMİK_S___00060_00040_004_001

وہزارہتی تہلہگراف و پوستانہ

بہشی نووسراوہکان

ژمارہ: ۵۳۲

بو وہزارہتی پایہبہرزی ناوخو

حہزرتی تہفہندی خودان دہولہتمان

تہمہ وہلامی نووسراوی پایہبہرزی وہزارہتہ کہ تہیمہی شہرفمہند کردبوو بویمان
ہاتبوو، تہو نووسراوہ بہ ژمارہ ۵۲ و لہ میژووی ۱۹ی تشرینی یہکہمی سالی ۱۳۲۱
ہاتوہ، دوای لی وردبوونہوہ تہوہی لی دہفامریتہوہ کہ خہرجیہکانی دامہزراندن و
پراکیشانی ہیلی پوستانہ و تہلہگراف لہ نیوان ہہردوو ناحیہی دیر و شہقلاوہ لہ قہزای
سنجار و بہستنی بہ ناوہندہوہ، پیویستی بہ ۷۲۸۱ قروش و کرپی گواستہوہی ۱۳۰۸۸۸
قروش ہہیہ و سالانہش تہو ناوہندہ پیویستی بہ بری ۳۹۳۰۰ قروش ہہیہ بو مووچہ و
خہرجیہکانی ناوہند، جا بری پیویست بو تہو کارہ تہرخان نہ کراوہ و ناشتوانریت سالانہ
تہو برہ دابین بکریت، لہ کاتیکدا بری ہاتووی سالانہ ناتوانیت تہو خہرجیہانہ دابین
بکات، لہبہرئہوہ گرتنہبہری تہم ری و شوینہ پہیوہستہ بہ بوچوون و سہرنجی وہزارہتی
ژمیاری، لہبہرہندی تہم وہلامہمان خستہروو و تہمر و فہرمانیش ہہر بو حہزرتی
(من لہ الامر) دہگہریتہوہ.

وہزیری پوستانہ و تہلہگراف

نیمزا

۱۵۷
۲۹ی شہووالی ۱۳۲۳ی کؤچی

۳ی کانونی یہکہمی ۱۳۲۱ی رومی

^{۱۵۷} کہ دہکاتہ ۱۹۰۵/۱۲/۲۷ی میلادی

بەشى نووسراوھەکانى وەزارەتى ناوخۆ

بۆ ويلايەتى شىكۆدارى موسى

ژمارە ۲۵ / ۷۳۰

۲۳ جەمادى دووھى سالى ۱۳۱۸ى كۆچى^{۱۵۸}

۵ تشرىنى يەكەمى سالى ۱۳۱۶ى رۆمى

نووسراوېك لەلايەن خەلكى ناحيەى شەقلاوھوھ نېردراوھ، داواى گۆرىنى بەرپۆھبەرى ناحيە مستەفا توفىق ئەفەندى كىردوھ، داواى ئەو ستەم و دەستدرېژىيانەى كە كىردوونى. بەلام وەك لە تۆمارەكاندا ھەيە كە بەرپۆھبەرى ناحيەى ناوبراو محەمەد شەوقى ئەفەندىيە و ناحيە لە سەردەمى ئەودايە و ھىچ زانىارى و ئاگاھىيەك لەبارەى گۆرىنى و ھىچ بەروارىك نىيە كە ئەو رى و شوين و ئىجرائاتە پىويستىيانە بگىرئە بەر. جا دەستكردن بەو ئىجرائاتەش ئەو كاتەيە ئەگەر كەى ناوبراو (مستەفا توفىق ئەفەندى) گواسترايەوھ ئەو كات بە رەچاوكردنى، بەدواداچوونمانە بۆ ئەنجامە كەى. لەو بارەوھ دەست و برد بكنەن.

^{۱۵۸} كە دەكاتە ۱۸/۱۰/۱۹۰۰ى مىلادى

بەشى نووسراوھەکانى وەزارەتى ناوڭۇ

بۇ ويلايەتى شىكۆى موسى

ژمارە ۸۸ / ۲

۲۴ شەھوۋالى سالى ۱۳۲۶ى كۆچى^{۱۵۹}

۵ تشرىنى دوۋەمى سالى ۱۳۲۴ى رۆمى

ۋەلامى نووسراۋى ھاتوو لە ۱۱ى تشرىنى يە كەمى سالى ۱۳۲۴ بە ژمارە ۸۸. لەسەر فەرمانى ئىرادەى سەنىيە، ئەو كەسەى بە پلەى بەرپۆھبەرى ناحىيە دامەزىندراۋە، پىويستە دادگايى بىكرىت، بۆيە بە گوپرەى ياسا والى ويلايەت دەتوانىت دادگايىيە كە پىك بىنىت و تايىبەت بە بەرپۆھبەرى ناحىيەى شەقلاۋە رەمى ئەفەندى ئەوا لىكۆلىنەۋە كە رەوانەى ئەنجومەنى شووراي دەۋلەت كراۋە. بۆيە لەم پروۋەۋە پىويست بە دادگايىكردنى ناكات و كۆتايى پىھاتنى دۆسىيە كە و ژماردنى پەراۋە كان بۇ داروسسە عادە (ئەستەنبول) نىردراۋن.

-پەراۋ نە ماۋن.

مهقامی سهربازی

بهشی نووسراوهکان

ژماره: ۲۰۸

بۆ وهزارهتی دارایی خاوهنشکۆ

حهزرهتی ئهفههندی خودان دهولتهت

هه موو ئه و روونکردنه وه و ورده کاربیانهی سه بارهت به نه وهی سه عید ئه فهندی سلیمانی بۆ لایه نی هیژا ده نیڕین، که ناوبرا و چۆته شه قلاوه و بانگه شهی ناراستی کردووه و سته می له خه لک کردووه و دهستی به سه ر چه ند ئه موالیك داگرتووه که نرخه که ی چوارهزار لیره ده بیته. له نووسراوه کاندای ورده کاری زیاتر هه یه و له لایه نی حکومه ته وه پیدا چوونه وه بۆ ئه م بابته ته ته واو بووه و لیکۆلینه وه کراوه. ههروه ها عه رزو حالی گوندیکی سه ر به قه زای کۆیه ش که قه زایه کی سه ر به سنجاقی شاره زووه سه بارهت به و کاره ی مسته فا شه قلاوه یی به هاوړییه تی له گه ل چه ند ژنیک که کردویه تی بۆتان ده نیڕین، له م رووه وه ئه مر و فه رمانی جه نابی (من له الامر)ه.

سه ر عه سکهر

رهزا

۲۱ ره بیعولئاخه ری سالی ۱۳۰۲

۲۰ ی ئه یلولی سالی ۱۶۰۱۳۰۰

كۆشكى سولتانى / يەلدىز

فەرمانگەى سەرۆكى نووسەران

ژمارە: ۲۷۲۰

ئەو داواكارىيەى كە بۇ ئاستانەى باﻻ خرابووه روو سەبارەت بە وردە كارى ئەو دەستدرېژىيە و ستەمەى كە شىخ سەعيد ئەفەندىيى سلىمانى لە شەقلاوه قەوماندىويەتى و ئىھانەى فەرمانبەرانى حكومەتى كردووه، داواكارىيى ناوھاتوو پىشكەشى دادگا كراوه لەسەر ئەو رووداوه. دواى گەيشتنى ھەوالە كە سەبارەت بە شكايەتە كەى پىشوو و گەيشتنى ئەنجامى لىكۆلینەوہ كە لە ويلايەتى موسلەوہ ھاتووہ دواى خستنەروو بۇ چاوپىداخشاندەوہ لە مېژووى ۲۱ى تشرىنى دووہمى سالى ۱۳۰۷ بە شىوہى تەلەگراف، ئەو كارە ھەوالەى لىژنەيەكى سەربازى كراوہ، ئەمەش ويستى خەلافەتى لەسەرە كە لەلايەن خەلافەتەوہ بۇ والى ناوبراووہ نىردراوہ. لەم بارەشەوہ ئەمر و فەرمان ھەر ھى ھەزەرەتى (من لە الامر)ە.

سەر ھەزەرەتى باشكاتب

ئىمزا

۱۸ى جەمادى يەكەمى سالى ۱۳۰۹ى كۆچى^{۱۱۱}

۲۸ى تشرىنى دووہمى سالى ۱۳۰۷

^{۱۱۱} كە دەكاتە ۱۸۹۱/۱۲/۱۰ى ميلادى

بابی عالی/ فه مانگهی کاروباری ناوڅو / به شی نووسراوهگان

ئهمه وینهی ئه و ته له گرافه یه که له وه زاره تی ناوڅوه بو ویلایه تی موسل نیردراوه له ۱۰ ی کانونی دووه می سالی ۱۳۰۹^{۱۲} دا.

به گویره ی فه رمان و ئیراده ی هاتوو له ۴ ی ئابی ۱۳۰۶ و به ژماره ی ۵۴، سه باره ت به شیخ ئه حمده فه ندی، ئه و نه وه که ی که شیخ سه عید ئه فه ندیه له گه ل مسته فابه گی میرمه حمه لیه شه قلاوه، له نیوان څویان هه رچی سه روه ت و سامانی مه نقوول و غیر مه نقوول هه یه دابه ش کردوو. سه باره ت به وه فقراوه کانیش ئه وه ی که سه عید ئه فه ندی پیشکشی دادگای شه رعی موسل و بابی مه شیخه ت و ئه نجومه نی وردبینه کردوو، ئه و زانیویانه که ئه و شیوه وه قفه مامه له که ی ده بیته جیه جیکردنی حوکمه کان بیته به گویره ی ئه وه ی زانراوه. جا بو هاتنه کایه ی دادگه ری و حق جیه جیکردن وه که له ناو خه لکیش ئاشکرایه که ئه م وه قفه هه مان مامه له ی وه قفی به سه ردا ده کریت دوا ی لیکو لینه وه کان. جا به گویره ی حوکمی شه رعی ئه م وه قفه ساغکرایه وه که له به شی وه قف دایه، بویه له و روانگه وه داوالیکراوی ناوبراو که مسته فا به گ و هه قاله کانیه تی مه به ستیان تیکدانی ئه و وه قفه یه، له بهر هه ندی سوورن له سه ر ده رچوونی حوکم له دادگای ته میز، له و باره شه وه ئاشکرایه که له رووی شه رعه وه مه سه له که روونه و پیوستی به مه شیخه ت نییه و پیشتریش هاوشیوه ی ئه م ئه مر و فه رمانه نییه. جا له و باره وه ده رچوونی ئیراده ی سه نییه دوا ی ده رچوونی بریاری ناوه ند بو دامه زرانندی فه رمانه ریک که کاروباری دادگا به گویره ی حوکمی شه رعی جیه جی بکات، ئه مه ش دوا ی ئیزندانی ئیراده ی سه نییه یه، به ده رکردنی بریاریک له م باره وه.

والی موسل/ عوسمان

^{۱۲} ده کاته ۱۸۹۴/۱/۲۲ ی میلادی

Y_MTV_00056_00048_001_001
Y_MTV_00056_00048_001_002
Y_MTV_00056_00048_001_003

تهلهگرافنامه

ژماره ۹۶

رېښه ووتی ۱۱ تشرینی دووهمی ۱۳۰۷^{۱۶۳}

بؤ بهرېز باشکاتبی مابهینی هومايؤن

شیخ سعید ئه فهندي نه وهی خوالیخوشبوو کاکه حمه ده فهندي له نه وهی پاکی پیغه مبهر، له بابیه وه و ئه ویش له باپیویه وه شیخایه تی وهرگرتووه، که ئه و باپیویه له ئه ولیایانی بهرېز بوو و به کهرامه ته کانی ناسراو بوو، به هه لسوکه و ته جوانه کانی له شاره کانی عیراق و ولاتانی ئیسلامی ناسراو بوو، له بانگخوازان و پالپشتانی مه قامی سه لته نه ت بوو. مه حمود به گی بالیسانی و ژنه که ی له حالی حه یاتیاندا مه دره سه و ته کیه یه کیان له شه قلاوه دروست کرد و زه وییایان وه قف کرد، هه ردووکیان شیخ سعید ئه فهنديان کرده سه رپه رشت، دوا ی وه فاتی ئه وان مسته فا به گ بالیسانی هات و دهستی به سه ر ئه و زه وی زار و مولک و مال و مالته دا گرت و له سه ری دانیشته، جا خوالیخوشبوو کاک ئه حمه دی شیخ بؤ مه به سته ی ئیرشاد، یه ک له موریده کانی خوی کرده خه لیفه له سه ر ته کیه که و موده رپسیشی بؤ مه دره سه که دامه زرانده و بانگیبژی دانابوو بؤ نویژه کان، ئه و مسته فایه هاتوو ئیهانه ی ئه وانیه ی کردوو و ده ریکردوون و هه رچی خیر و بیری ئه وان هه بووه لئی بریون و پیچه وانیه ی شه رعی شه ریف مامه له ده کات و چ شتیک دین پیی ناخوشه ده یکات و جا هه ر ئه وه نده ش نا، به لکو له ولاتی ئیران خه لکی

^{۱۶۳} ده کاته ۱۸۹۱/۱۱/۲۳ ی میلادی

هیناوه بۆ ئیرشاد له مهقامی خوالیخۆشبوو كاك ئەحمەد و پروپاگەندەى
بلاوکردۆتەوه كه نهوهى شیخی ناوبراو كه سعید ئەفەندییە كەسیكى نەشیاوه بۆ
ئەو وهزیفەیه و دەستەلاتى شیخایەتى نییه و زۆر تۆمەتى درۆى دیکەى كه
گەشتۆتە مهقامی خەلافەت.

جا ئیرادەى سەنییه لیژنەیهكى دروستکردوه تا چاو لهو كێشهیه بکهن و
دەرامەت و بەروبومی وهقف بپاریزن ئەویش بهۆى دەستەیهك له زانایان و دانایان
تا راستییەکان پروون ببنهوه، بهتایبەتیش كه مستەفا بەگ سەرپیچی زۆرى
کردوووه و له ئەنجامی ئەو هزر و تەماعکارییهى بەروبومی ئەو مولك و مالەى به
ئارەزووى خۆى خەرج کردوووه و له كاری ناشەرعى سەرفى کردوووه و ئەوەش جیى
رەزامەندى جەنابى سولتان نییه. هەرۆهها خراب بهکارهینانى ئەو مولكانه و بۆ
خاترى ئەوهى سەرۆکایەتییه كەى بمینیتەوه له گەل قائیمقامى ههولیر له کۆیهوه
عهبدوڵلا پاشا ئەو سەرۆهتەیان خەرج کردوووه و به هۆى ئەوهوه و بۆ ئەوهى له
سەرۆکایەتى شەقلأوه بمینیتەوه و تا ئەو مولك و مالى وهققراوه هەر لهبن
دەستى وى بێت پروپاگەندەى لهسەر لیژنەى زانایان و دانایان دروستکردوووه و به
رێگای نامەشرووع و ئەو درۆ و بوختانانە گەشتونەتەوه مهقامى عالی و له
رێگای هەلخەله تاندنى قائیمقامى کۆیه و ههولیر و سەرۆكى دادگای شارەزوورهوه
به بى پرسکردن، شیخ سعید ئەفەندیان بۆ سنوورى ئیران دەرکردوووه و بهداخهوه
ئەوهش به پالنهرى مستەفا بەگ بووه، جا ناوبراو كه لهسەر مهزهەبى شافعییه
ئیستا له ولاتانى بیگانه غەریب بووه، لهو سۆنگەیهوه ههموو عەشیرەت و تیرهى
نیشتهجى و کۆچەرمان ئاگادارکردۆتەوه كه ناوبراو له كەسانى ئەشرافه بۆ ئەوهى
بیناسن و ریزی له شان و مهقام و شهوکهتى بگرن و ئەو پیاوه ستهملیکراوه له ئال
و بهیتى حەزرهتى پیغەمبەرە و ستهمیان لیکردوووه و، پاش ئەو ئیستا مزگەوتى

شەقلاوہ بوۋتە و یرانە و لە بەرامبەریشیدا کلێسە ھەییە و جا داوای ئیمە ئەوھییە ھەق بە شوینی خۆی بگات دوور لە ستەمکردن. جا داوای مۆتالاکردن لە رووی شەرعییەوہ لەلای محەمەدەمین ئەفەندی، دەرکەوت کە دە کەس لە حافزانی قورئانی پیروژ لەو وەقفەدان و یرای مودەرپیس و مورشیید و مورید و فەقی چەند وەزیفەیی دیکەش کە ئیستا بە چۆلی ماونەتەوہ و چاوەرپی دەستی ەدالەت دەکەن لە خاوەنی دادگەری و بەزەیی، لەگەڵ ئەوہی باوەر و متمانەمان بە دادپەرورەری ئەو (خەلیفە) ھەییە، لەسەر ئەو بنەمایەش بەندەتان زاتی ئەوہی کردوہ کە ئەو داواکارییە بو بەردەرگای بلندی ئاستانە بنووسیت، تا ئەمیری برواداران مۆتالای بکات و راستییەکان پروون ببنەوہ و ئیمەش چاوەرپی دەرکەوتنی دادگەریین.

ناو و مۆر: لە سەیدان:

ئەحمەد، محەمەد، عارف، رەسوول، مستەفا، محەمەد، کەریم، حسین، مستەفا،

حەسەن

لە زانیان: عەبدولرەحمان، قادر، محەمەد، قادر، عەبدولرەحمان، ئەحمەد، قادر،

ئەحمەد، مەحموود، عەبدوڵلا، محەمەد

لە شیخان: محەمەد، حەسەن، عەبدوڵلا، حەسەن

لە خانەدانان: قادر، فەتاح، ئەحمەد، حسین، مەحموود، عەبدولرەحمان، مەعرووف،

ئەحمەد، فەتحوڵلا، محەمەد، ئەحمەد، عەزیز، رەفەعت، توفیق

لە دارتاشان: عەزیز، حسین، عەبدوڵلا، حوسین، مەعرووف، محەمەد

لە ھاوولاتیان: عەبدوڵلا، ئەحمەد، ئەحمەد، مستەفا، مەعرووف، محەمەد، سالح،

کەریم، محەمەد، عەزیز، سلیمان، عەبدوڵلا، محەمەد، مستەفا، عەبدوڵلا، حسین،

عەبدولرەحمان، حسین، سەعید، محەمەد، عەبدوڵلا.

شیخ سه عید ئەفەندی نەوہی خوالیخۆشبوو کاکەحمەد ئەفەندی لە ماوہی مانەوہ کەہی لە موسڵ، مۆلەتی وەرگرتوہ تا بچیتە شەقلاوہ و کەمیک ئیسراحت بکات، بە ھۆی ئەوہی نەخۆشە و دەیەوێت ھەوایەک بگۆرێت. جا لەوێ مۆلک و مائی مسۆلمان و دیانەکانی دەستبەسەر داگرتوہ و ھەندیک خەلکی ئەشکەنجە داوہ، ئەوہش بە گۆرہی ئیفادەہی ھاتوو لە میر لیوا سلیمان پاشای لەشکری شەشەمینى ھومایۆنەوہ و دوای ئەوہی سۆلتان بەدواداچوونی بو ئەو بابەتە کرد، لیژنەہیەکی لیکۆلینەوہ لەو پروداوانە دروستکراوہ بو ئەوہی راستییەکان روون ببنەوہ و تاوانبارە کە بگیریٹ. جا دەرکەوتوہ کە ئەو پروپاگەندانە ھەموویان بوختانن و پێویستە لیبچینەوہ لەو بارەوہ بکریٹ و ئەو یادداشتەہی کە لە پاشاوە بو ئاستانەہی بالآ خراوہتە روو و ھەر وەک لە یادداشتی ھاتوو لە ریکەوتی ۶ی زولحیحجەہی ۱۳۰۸ دا لەلایەن بەندەتان باشکاتبەوہ نووسراوہ و لە تەلەگرافە کەشدا ئەوہ باسکراوہ، کە پەیوہستە بە ئەمر و فەرمان تا راستییەکان روون دەبنەوہ، دەبیٹ والی موسڵ و موتەسەریفی کەرکوک و سلیمانی ناگادار بکریٹەوہ و دواتر وەلامەکانیان بو ئاستانەہی بالآ بنیەردرین.

ئیفادەشکراوہ کە بەندەتان مستەفا بەگی سەرۆک عەشیرەتی میرمەحمەلی لە شەقلاوہ لە نیوان ئەو و شیخ سه عید ئەفەندی ناکۆکی لەبارەہی مۆلک و مائی وەقفکراوہوہ ھەہیە و، پبشتریش لیژنەہیەک لە زانیان و شارەزایان پیکھاتبوو تا ئەو کبشەہیە چارەسەر بکەن. ئەوہش لەسەر رەزامەندی ئەوان بوو، جا ئەوہی لی دەفامریٹەوہ کە بەندەتان سلیمان پاشا ئەو نووسراوہی پبچەوانەہی ھالەت و واقیە کە نووسیوہ و ئەوہش بە ھەموو شیبوہیەک دروست نییە و لەخۆوہ شکایەتنامەنووسین کۆمەلیک سزای ھەہیە و، ببجگە لەوہش کاریگەری بەسەر ئەمن و ئاسایش و سەقامگیری ناوچە کە و باری دادگەرییەوہ ھەہیە. حکومەتیش بریاری ئەوہی داوہ کە

وهقفه كان له بن دهستی خاوهن وهقفه كه به مهرج بمیئتهوه و بپاریزیت و ئه نجا لیژنه یه كه له زانایان و شاره زانیانیش پینك هاتوووه بۆ ئه وهی ئه و كیشه یه له سه ر پیره وی شه رع یه كلابكه نه وه. له و باره شدا هه موو ئه مر و فه رمانیک بۆ سو لطان ده گه رپه تته وه تا بریاره كه جیبه جی بکریت و جاریکی دیکه ته له گرافه كه پیشکەش ده کریته وه و له هه موو باریکدا ئه مر و فه رمان هه ر هی چه زه تی (من له الامر)ه.

٢٢ ی زولحیججه ی ١٣٠٨^{١٦٤}

١٦ ی ته مووزی ١٣٠٧

به نده تان محهمه د شاکر محهمه د

به نده تان شاکر

به نده تان ئیبراهیم ده رویش ئیبراهیم

Y__MTV__00052_00079_002_001

نووسراوی هاوپیچ له لیژنه وه و ئه و مه زبه ته یه ش بۆ ده سته ی زانایانی ناوچه كه ده نیردریت، كه ده سته یه کی دانا و زانا و شاره زان، له وانیشه وه بۆ چه زه تی سو لطان، له و باره وه ئه مر و فه رمان هه ر هی چه زه تی (من له الامر)ه.

٢٤ ی زولحیججه ی ١٣٠٨^{١٦٥}

١٨ ی ته مووزی ١٣٠٧

چه زه تی سه رکاتب شه هریاری ثورایا

^{١٦٤} ده کاته ١٨٩١/٧/٢٩ ی میلادی

^{١٦٥} ده کاته ١٨٩١/٧/٣١ ی میلادی

شیخ سەئید ئەفەندی نەوێ خوالیخۆشبوو کاکەحمەد ئەفەندی لە ماوەی مانەوێکە لە موسڵ، مۆلەتی وەرگرتووە تا بچیتە شەقلاوێ و کەمێک ئیسراحت بکات، بە هۆی ئەوێ نەخۆشە و دەیهوێت هەوا یەک بگۆرێت، جا لەوێ مۆلک و مائی مسوڵمان و دیا ئەکانی دەستبەسەردا گرتووە و هەندێک خەلکی ئەشکەنجە داوێ، ئەوێش بە گۆرێ ئیفا دەی هاتووە لە میر لیوا سلیمان پاشای لەشکری شەشەمینی هوما یۆنەوێ و دوا ی ئەوێ سولتان بەدوادا چوونی بۆ ئەو بابەتە کرد، لیژنە یەکی لیکۆلینەوێ لەو پروداوانە دروستکراوێ بۆ ئەوێ راستییەکان روون ببنەوێ و تاوانبارە کە بگێرێت. ئەو لیژنە یەش بە سەرۆکایەتی موشیری یەتی بالا دەبیێت و ئەو لیژنە سەربازیە لیکۆلینەوێ لەو پروپاگەندانە دەکات ئاخۆ ئەوانە بوختان؟ ئەگەر وایە دەبیێت بوختان کەرە کە بدۆزێتەوێ و هەموو ئەو شتانە عەزری ئاستانە ی بالا بکریێت و ئیرادە ی پادشای بۆ وەر بگێرێت، ئەمر و فەرمانیش لەو بارەوێ هەر هی حەزرتی (من لە الامر) ه.

٦ ی زولحیججە ی ١٣٠٨^{١٦٦}

٣٠ ی حوزەیرانی ١٣٠٧

حەزرتی سەرکاتب شەهیریاری ثورایا

تەلەگرافنامەيەك لە سلېمانىيەوہ بو کاتبى مابەينى ھومايۆنى

ژمارە ۹۰۴

رېڭكەوتى ۶ى تەمموزى ۱۳۰۷

حەزرەتى دەرويش پاشا شەھريارى

لە ۱ى تەمموزى سالى ۱۳۰۷ سەبارەت بە كيشەكەى شەقلاوہ برپارى سولتانى ھاتوہ، ئەو شوينەى كە پىي دەلېن شەقلاوہ لەناو سلېمانى نىيە و بەلكو پەيوەستە بە قەزاي كۆپەوہ و سەر بە شارەزوورە و، سەبارەت بە شكايەتەكەش ئەو بابەتەى باسكراوہ حەوالەى موتەسەرىفيەتى شارەزوور و داواكارى قەزاي ناوبراو دەكرىت. ئەو ئاگاداركدنەوہيەش لە رېڭاي لىواى ناوبراوہوہ دەبىت بو ئەوہى راستىيەكان پروون ببنەوہ و لىكۆلېنەوہ كانىش پەيوەستە بە دەرچوونى ئىرادە و ئەمر و فەرمانەوہ.

۱۶۷ ۴ى تەمموزى ۱۳۰۷

موتەسەرىف

رەزا

۱۶۷ دەكاتە ۱۸۹۱/۷/۱۶ى ميلادى

تەلەگرافنامە لە ھەولپەرەو ەو باشکاتى مابەينى ھومايۇن
 شىخ سەعيد ئەفەندى نەوھى خوالىخۇشبوو کاکەحمەد فەندى خەلکى سلىمانىيە،
 بە بيانوى ھەواگۆرپىيەك پيش چوار مانگ چۆتە سنجاقى کەرکوک و گوندى
 شەقلاو و لەوى مۆلک و مالى مسولمان و ديانانى دەست بەسەرداگرتوو و خەلکى
 ئەشکەنجە داو و پاشان گەراو تەو سلىمانى. بەو شىوھىيە ھەوالە کە بەمە گەيشتوو،
 بىگومان ئەم حالەتەش جىي رەزامەندى سولتان نيە، جا بو لىکۆلینەو لەمە،
 يە کسەر چومە گوندى ناوبراو و لە لىکۆلینەو دا دەرکەوت کە ئەو کارانەى کردوو
 و لە ژن و پياوانى ئەو گوندم بىست کە خەلکى ئەشکەنجە داو و ھەر لەوى
 ئەفسەرىکى سەربازى سولتانىيە لە گەل ملازمىک و چەند کەسىکى تر لەو گوندم ھەن
 و، شىخ سەعيد سووکايەتى بە ملازمە کە کردوو و چەند کەسىکىشى لى چەپس
 کردوو و زۆر بە رقەو مامەلەى لە گەل کردوو. ئەوھى من لەو خەلکە ستەملىکراو
 تىگەيشتم ئەوھى، کە ئەو خەلکە بو ئەوھى ئەو دووبارە نەبىتەو نيازى کۆچکردنيان
 ھەيە بو ئىران و جىھىشتنى ولاتى خويان لەبەر ئەو دەستدرىژى و زۆردارىيە، منىش
 يەك بە بارى خۆم بۆم روون کردنەو کە عدالەتى پادشا ئەو جۆرە کارانەى قبول نيە
 و خەلکە کەم ھىور کردەو کە رانە کەن و لەبەر خاترى ئەوان لەوى مامەو. بۆيە
 چاوەرپى وەلامم و ھەولدان بو چاکسازى و دەست و برد و ھىمەت کردن لەو
 پىناوھدايە و ھەر بەو شىوھىيەش ئەو يادداشتەم پيشکەش کرد.

٢٦ى حوزەيران ١٣٠٧^{١٦٨}

بەندەتان مير ليوا سلىمان

^{١٦٨} دە کاتە ١٨٩١/٧/٨

تەلەگرافنامە لە ویلايەتی موسڵەوہ بۆ کاتبی مابەینی ھومايۆن

ژمارە ۱۸۱۳

۲ی تەمموزی ۱۶۹۱۳۰۷

لە سعات چواری ۲۷ی حوزەیرانی ۱۳۰۷ بەریدیك ھاتووہ و زانیاری تێدایە لەبارەى حاجی مەحمود بەگ و بووك عەنبەرخانى خێزانی كە وەجاغكوپربوونە و ھەموو مولك و مالى خويان لە شەقلاوہ وەقف كرددووہ و مزگەوتیك و مەدرەسەيەك و تەكیە كیان دروست كرددووہ. دواى وەفاتیشیان بۆ ئەوہى ئەو شوپنانه ئاوەدان بكرینهوہ و بپاریزین و بەردەوام قورئانیان تێدابخویندریت، وەقفەكە لە سلیمانیهوہ شیخ سەعید ئەفەندی ئەوہى كاك ئەحمەد ئەفەندی گرتویەتیە ئەستۆ، كە دوو سأل لەمەوبەر لە حالی حەياتی ئەو دوو كەسەدا ھەلبژێردرا و سەعید ئەفەندیش چەند كەسیكى وەك خزمەتكار لەسەر ئەو وەقفە دامەزراند بە گوێرەى شەرت و مەرجی وەقفكەرەوہ و، جا پێش ئەوہى لەوئ دەربچیت مستەفا بەگى كرده وەكىلى خوئ كە ناوبرا و ئامۆزای مەحمود بەگە و ئەویش دەورانی بەو مولك و مالى دەكرد و دواى ئەوہى شیخ قەناعەتى بەو ئیشە نەھات، وەكىلەكەى گوپرى و كە دەچووہ سلیمانی ھەندی كەلوپەل و مالى لەگەل خوئ دەبرد و دەچووہ كەركوك و لەوئ دەمایەوہ، لەو ماوہیەدا ھەندی لە خەلكى شەقلاوہ چوونەتە كۆیە تا شكایەت لە شیخ سەعید بكەن، چونكە وەكىلەكەى لاداوہ و سەعید ئەفەندیش ئاگادار كراوہتەوہ كە بچیتە لایان. جا بۆ لیکۆلینەوہیە لەو شكایەتە ئەمین ئەفەندی ئەندامى ئیدارەى شارەزوور دامەزریندراوہ كە دادگەرییەكە بكات، بەلام ھیچی لەسەر شیخ سەعید بۆ دەرنەكەوت و ئەمین ئەفەندی لە لیکۆلینەوہكەى بوویەوہ و بۆی دەركەوت كە ئەو پروپاگەندانەى لەسەر شیخ سەعید دەكرین ئەسل و ئەساسیان نییە و ئەوہى لە پشت ئەو كارەشە ئامۆزاکانى مەحمود بەگ و بووك عەنبەرن و ئەو

۱۶۹ دەكاتە ۱۸۹۱/۷/۱۴ى میلادى

چەواشە كارىيەش كەسە بە دەستە لاتە كان كرديوانە و بەوہى كە ناوبراۋ مالى وە قفى خواردوۋە و دواى ئەو شكايەتەى قائىمقامىش كە پىشكەشى ئەويان كرديوۋ ئايا كىشە كە مىراتە يان وە قف و ئەوہش پەيوەستە بە حوكمى شەرىعى و زانراشە كە ھەندىگ لەو مالە وە قفكاراۋە كە مېۋتەۋە ئەمەش پىچەوانەى شەرىعە. بۆيە شىخ سەئىد ئەفەندى لىستىكى لە ۷ى حوزەيرانى ۱۳۰۷ بۆ مەقامى مەشىخەت ناردوۋە تا ئەوان لە لاي خويانەۋە جەخت لەوہە بكنەۋە كە ئەو مولكانە وە قفن و برىارىش لەو بارەۋە بنىرن.

جا لەو رۆژەۋە شىخ سەئىد ئەفەندى نەچۆتەۋە شەقلاۋە و حاجى مەحمود بەگى كۆچكردوۋ و ژنە كەشى و شىخ و زانايانى سلىپانىش پىيان باش بوو كە شىخ سەئىد ئەفەندى ھەلبژىرن و سەرپەرشتى ئەو وە قفانە بكات و ئەو پروپاگەندانەشى كە دەكرىن بەوہى شىخ سەئىد ئەفەندى پىچەوانەى شەرىع و ياسا جولاًۋەتەۋە، پىيوستى بە بەلگە و دەلىلە و لەو كاتەۋەى كە لە لايەن دادگاي كۆيەۋە داواكاراۋە، ناوبراۋ چوۋە بەلام داواكارە كان تا ئىستا ئامادە نەبوۋنە و ئەو كاروبارەش بە رىگەى شەرىع و ياساۋە جىبەجى دەبىت. ھەرچى سەبارەت بەو ملازمەيە كە لە گەل چەند كە سىك چۆتە شەقلاۋە بۆ ئەوہى بەرۋوبوم كۆبكاتەۋە و گوايە شىخ سەئىد سو كايەتى پىكردوۋن، ھىچ شتىكى لەو جۆرە رۋوینە داۋە و تەنيا مستەفا بەگى شەقلاۋە لە لاي خويەۋە ئەو قسانە دەكات و پىيوستە لىكۆلىنەۋە لەو بارەۋە بكرىت و با فەرمانبەرىك لە ئەستەنبولەۋە بە رىككەۋتن و ھەماھەنگى لە گەل شارەزۋورەۋە بنىردرىت بۆ ئەوہى راستىيە كان بە تەواۋى رۋون بىنەۋە و ئەو كىشەيەى لە نيوان شىخ لە سلىپانى و يەك لە بەگە كانى خۆشناۋ كە خاۋەن جەماۋەرن لە ناۋ كوردان تەنيا بە ھەردوۋ لايەنەۋە پەيوەست نىيە، چونكە ھەردوۋوكيان كە سانى دىندارن و بى حەد دۆستى حكومەتن و ھەردوۋوكىشان رەچاۋى حوكمى شەرىفى شەرىعەت دەكەن، بىگومان ئەو مەسەلەش ساختە و گزى كەۋتۆتە ناۋ، لە لايەنى ئەو وە كىلە دژ بەيە كانەۋە. فەرمانى حەزرىتى سولتانىشە كە كىشە كە چارەسەر بكرىت و لەو بارەشەۋە ھەردوۋ لا ئاگادار بكرىنەۋە و دلنبا بكرىنەۋە لە دروستكردى لىژنەيەك لە زانايان بۆ كۆتايى ھىنان بەو كىشەيە.

ئەم تەلەگرافە لە سەعات حەفتەوہ گەپەندرایە فەرمانگەى تەلەگرافى موسل بۆ
دەرچواندنى فەرمانىك لەو بارەوہ.
-وینەپە كى تر.

Y__MTV__00052_00079_006_001.

تەلەگرافنامە لە كەركووكەوہ بۆ كۆشكى پەلدىز

ژمارە ۳۶۰۲

رېكەوتى ۱۰ تەمموزى ۱۳۰۷^{۱۲۰}

بۆ حەزرتى دەرويش پاشا پاوهرى ئەكرەم

زانپارى لە مير ليوا سليمان پاشا بە گوپرهى پريارى ئيرادهى سەنيپە لە رېكەوتى ۱ى
تەمموزى ۱۳۰۷ تەواو بوو، وەلامەكە ئەوہپە كە سەعيد ئەفەندى نەوہى كاك
ئەحمەدەفەندى ستەمى لە خەلكى شەقلاوہ كردووہ، ھەر وەك لە شكايەتنامەكان لىي
دەفامرپتەوہ. لە ھەموو بابەتەكەدا وەك من لىي تىگەيشتم ئەوہپە كە ناكۆكيپەك لە نيوان
مستەفا بەگى سەرۆكى عەشیرەتى ميرمەحمەلى شەقلاوہ و شىخ سەعيد ئەفەندى ھەپە،
بۆتە ھۆى خيلاف لە نيوانيان و لە بنەرتيشدا مستەفا بەگ لە ئاموزايانى مەحمود بەگ
و خانمەكەپەتى، كە ئەو دوو كەسە وەقفى مولك و ئەمواليان داوہتە شىخ سەعيد كە
پارەپەكى خەپالى تىداپە و مستەفا بەگيش ھىچ حيسابپكى بۆ شىخ سەعيد نەكردوہ و
واپلپھاتووہ پيش شەش حەوت مانگ لە كۆپە شكايەتپشى لىكردوہ و حكومەتپش
زانپارى لە لاپەن والى پاشاوہ وەرگرتووہ و ئەمىن ئەفەندى لە ئەندامانى ئىدارەى
ئەنجومەنى ليواى راسپاردووہ كە لىكۆلپنەوہ بكات و دەرکەوتووہ لە لىكۆلپنەوہ كەدا كە

^{۱۲۰}دەكاتە ۱۸۹۱/۷/۲۲ى ميلادى

ئەو قسانەى لەبارەى سەعید ئەفەندییەو دەگوتریت راست نین و، لەو حالەشدا ئەمرەى ئیوہیە و ئیمە پەلەمانە بو ئەوہى، ئەوہى لەسەرمانە جیبەجیبى بکەین.

وہکیلى مۆتەسەرىفى شارەزوور

رەئووف

۱۰ى تەمموزى ۱۳۰۷ھ

Y_MTV__00052_00079_007_001

تەلەگرافنامە

تایبەت بەو پۆستەى کە سەبارەت بە شەقلۆوہ ہاتووہ، ناوبراو گەیشتۆتە موسل و لەوئى داواى مۆلەتى کردووہ کە بچیتە شەقلۆوہ لەبەر ھەواى دلرفینى و دار و بار و تاوو پرووبارەکەى. بە گوێرەى پۆستەکە کە لە تەرەفى کاتبى سلیمان پاشا نیردراوہ گوایە ناکۆکى کەوتۆتە نیوان شیخ سەعید ئەفەندى و مستەفا بەگ، ئەوہى لى دەفامریتەوہ کە خەلکى گوندەکە ناتوانن چ قسەى بەک لە نیوان شیخ و بەگدا بکەن و سلیمان پاشاش بەبى ئاگادارى و زانینەوہ نووسراوہکەى ھەلگێراوہتەوہ بەوہى کە شیخ سەعید ئەفەندى دەستى بەسەر مۆلک و مالى گشتى و دام و دەزگای زانستى گرتووہ و کە ئیستا سى مودەرپس و زۆر لەو فەقییانە بى دەرس و دەور ماونەتەوہ و بەشیک لە بەگەکانى شەقلۆوہش داواى ئەوہیان کردووہ کە سەرپەرشتیاریى وەقفەکان لە شیخ سەعید بەسەندریتەوہ و مۆلک و مالى وەقفکراوہکە بەسەر میراتگرانیان دا بەش بکریت. ئەمەش پیچەوانەى شەرت و مەرجى کەسى وەقفکەرە، وەقفیش لە کاردەخات و ئەوہى ناکۆکى ھەردوولاشە ئەوہیە ئایا ئەو مۆلک و مالانە میراتن یان وەقفن؟ ھەردوولاش کەسانى دیندارن و دوستی دەولەتن، جا بو ئەوہى کیشەکە یە کلابییتەوہ لیژنەى بەک لە زانیان

۱۳ دەکاتە ۲۲ى تەمموزى ۱۸۹۱ى میلادى

هه لېژېردراون و ئه وهى كه سلېمان پاشا بۆ وهزاره تى نه قل كرده و ئه وه ئه نجامه شى كه پېي گه يشتووه له دلسافيه وه بووه. به گوڤره ي دانپېدانانى ناوبراوه وه خراوه ته روو.

ياوه رى ئه كره م چه زره تى شه هريارى

ئه وه پۆسته يه ي كه له دوو پارچه پېكه اتبوو و له باشكاتبى مابه ينى هومايۆنه وه له ۱ى ته مموزى سالى ۱۳۰۷ه وه هاتبوو، ئه وه ي لى تېگه يشتين وه كه له ئيفاده ي كاتبى مسته فا به گېشه وه كه ئېستا لېره يه، ئه وه يه كه حزوورى شېخ له شه قلاوه بۆ ئيسراحت بووه و سلېمان پاشا به گوڤره ي تېگه يشتنى خۆى له بابه ته كه نووسيو يه تى و هه ر دوولا دیندارن و دۆستى ده ولّه تن، ئه وه ي شهرع بۆيان دابنى پېي رازينه و لېي لاناده ن.

۲ى ته مموزى ۱۳۰۷^{۱۷۲}

والى موسل

تاهير

^{۱۷۲} ده كاته ۱۸۹۱/۷/۱۴ى ميلادى

شیخ سعید ئەفەندی سلیمانی لە شەقلاووە ستەم و دەستدریژی زۆری کردوو، تەنانت رەواجی بە تەکفیکردنی فەرمانبەرانى دەولەت داو و هەموو جۆرە خراپەییەکی کردوو، جا بۆ کۆتاییهاتن بە دادگاییکردنی، دەرەقی ناوبراو چەند شکایەتنامەییەکی بەرەو رۆوی عەتەبەیی بالا بەرزکراونەتەو و دواى ئەو لیکۆلینەووەیەش هیچ فەرمانیک دەرنەچوو. ئەم داواکردنەش لە ویلايەتی موسڵەو هاتوو بۆ ئەوێ بەخریتە بەردەمی حەزرتی خیلەتپەنا، هەرۆک لە وینەیی کۆدی تەلەگراف هاتوو لە باشکاتیی بەندەتان لە ریکەوتی ۲۸ تشرینی دووەمی سالی ۱۳۰۷، ئەمەش یادداشتی پیراگەیانە وەک نوینەری ئیرادەیی سەنییەیی حەزرتی سولتان.

بە روانین لە ناوەرۆکی تەلەگرافی ناوبراو، ئەوێ لێ دەفامریتەو، کە بۆ چارەسەرکردنی مەسەلەیی وەقف لیژنەییەکی لە زانایان شەرعزانان پیک بەیندریت، ئەم دەستە دانایانە بۆ یەکلەکردنەوێ ئەو ناکوکییە و پیشکەشکردنی مەزبەتەییەکی، هەتاووەکوو بریاریک لە بابی عالی و ئیرادەیی سەنییە دەردەچیت تا ئەو کاتە دادگایی ناوبراو دەکریت، ئەوا ستەم و دەستدریژییەکان هەر لەسەر خەلک بەردەوام دەبیت، هەر وەک لە نوسراوەکەدا هاتوو تا ئەنجامدانی لیکۆلینەووە و دەرچوونی ئەنجامەکان هۆکارەکان لابریڤ و بە گوێرەیی بەرژەووەندی و سرووشتی گونجاو فەرمان دەربچن.

تا گەشتن بە دادگەری، لیکۆلینەووەکان بکریڤ بەو ئەندازەییە لە مەسەلەیی وەقفە کە و ئەو دەستدریژیانەیی ناوبراو، لە هەمان کاتدا پیویستە خوینی خەلک بپاریزریڤ و بەلگەیی شەری و یاساییش بپاریزریڤ و وەلامی باشکاتیی ویلايەت بە شیوێ تەلەگراف بدريتەو و ئیمەش جاریکیی دیکە پیشکەشی دەکەینەو، لەم بارەو و لە هەموو باریکدا ئەم و فەرمان هەر هی حەزرتی (من لە الامر)ە.

بەندەتان محەمەد شاکر محەمەد، بەندەتان شاکر، بەندەتان ئیبراھیم دەرویش کوری ئیبراھیم

۱۲ی جەمادی یەکەمی ۱۳۰۹^{هـ} بەرامبەر ۲ی کانوونی یەکەمی ۱۳۰۷

مەقامى سەربازى

بەشى نووسراوھەكان

ژمارە ۲۰۸

بۆ وەزارەتى شىكۆدارى ناوخۆ

ھەزرەتى دەولەتمەدار، ئەفەندىم

سەئىد ھەفەندى ئەفەندى سەئىدى سەئىدى چۆتە شەقلاوھە و گەرت و كەشەئى ناوھتەوھە و بانگەشەئى بىئەنەمەئى كەردوھە و دەگوتەئى كە ناوبراو دەستى بەسەرتە دا گەرتوھە كە بەھايەكەئى ئە ۴۰۰۰ لىرە زىاتەرە، جا ئەو بارەوھە زانىيارى و وردەكارى زۆر ئەبارەئى دەستەئىيەكەئى ناوبراو ھەيەكە دەستەئىيەئى كەردۆتە سەرتە مەفەئى خەئىكى تەرە، ئەو بارەوھە ئەو كاتەوھە تەئىستە ھەكۆمەت ئەوھەئى كەردوھەئى بىئەنەمەئى بوھە. بۆيە ئەگەئى ئەم داوايەدا ھەوئىيەئى ئىستىرھام دەئىرەئى بۆ پاراستەئى خەئىك ئەستەم و دەستەئىيەكەئى ناوبراو و مستەفەئىش، ھەردوھەكەئى ئە شەقلاوھەئى سەرتە بەكۆيەئى شەرەزورەئى، جا بەشەئىك ئەو ھەرزو ھەئىش ئەمزائى ھەشتەكەئى تەئىدانەكە بەو بابەتەوھە ھەلاقەدارەئى، ئەم رەوھەئى ئەمەر و فەرمان ھەرتە ھەزرتەئى (مەن ئەلامر)ھە.

۲ رەبىئەلئاخەرى سەئى ۱۳۱۲ى كۆچى^{۱۷۴}

۲۰ ئەپىلوولى سەئى ۱۳۱۰

سەرعەسكەر رەزا

^{۱۷۴} دەكاتە ۱۸۹۴/۱۰/۳ى مەئىلادى

بەشى نووسراوھ كانى وەزارەتى ناوھۆ

بۆ ويلايه تى شكۆدارى موسل

ژماره ۲۲/۲۰۸

۲ى رەببوعولئاخەرى سالى ۱۳۱۲ى كۆچى

۲۰ى ئەيلولى ۱۳۱۰

۱۰ى رەببوعولئاخەرى سالى ۱۳۱۲^{۱۷۰}

۲۸ى ئەيلولى سالى ۱۳۱۰

(ھەمان ئەو بەلگەنامەيەى پيشووه، بەلام ئەمجاره بۆ ويلايه تى موسل نيردراوه و

ئەمەى خوارەوہى لى زيادكراوه):

ويئەيە كى عەرزو ھالى سەر عەسكەر و عەرزو ھالى ھەشت كەستان بە

ھاويپچى بۆ دەنيرين بۆ گرتنەبەرى رى و شوين و ليكۆلينەوہ، تكايە لە

ئەنجامە كەى ئاگادارمان بكنەوہ و دەست و برد و ھيىمەت بكن لە فەرمانە كەدا.

له كۆپرىيەوۋە بۇ بابى سەرەسكەر

ژمارە ۱۵۶ / رېكەوتى ۱۶ ى ئابى ۱۳۱۰^{۱۷۶}

حەزرەتى سەرەسكەر پاشا كە بۇ لابرەنى ئەو زولم و ستەمەى دەرەقى شېخ سەئىدى حەفید كراوۋە ئەمر و فەرمان دەرچوۋە و داۋاى ئىستىرحام بۇ فەرمانبەران و سەربازان و خەلكى سقىل دەكەين. چونكە ئەو مائە زەوتكراۋە تا ئىستاش نەگەرپىراۋەتەوۋە و ئەو زەوى مولك و مال و ۋەقف و بىنايانە ھەر ۋە كو خۆيانن، جا تكامان لە كاربەدەستانە بۇ خاۋەنە كانيان بگەرپىننەوۋە و ناوبراۋىش بۇ زىدى خۆى بگەرپىننەوۋە، چونكە لەسەر پروپاگەندەى يەك لەو بەگە دەرۋون نەخۆشانە ناوبراۋ بۇ دەرەوۋەى نىشتان نەفى كراۋە و مولك و مائەكەى لى سەندراۋەتەوۋە. جا لەبەر سىبەرى مەرەمەت و عدالەتى خەلافەتىش نابى كەس بەو شىۋەىە زالمانەىە برىندار بكرىت و كەسىش ئەوۋە قبول ناكات. بۇيە لە مەرەمەتى ئىۋەمان داۋايە لەو ستەمە خەلاسمان بكەن و داۋا لە ئاستانەى بەرز و بالآ دەكەين لەو ستەمە رزگارمان بكەن، ئەمر و فەرمانىش ھەر بۇ حەزرەتى (من لە الامر)ە.

بەندەتان: عەلى، محەمەد، ئەحمەد، حوسىن، عەبدولغەنى، كەنيزەتان ئامىنە، كەنيزەتان زولپىخا. مستەفا شەقلاۋەىى

له كۆپرىيەوۋە بۇ سەرەسكەر

ژمارە ۱۵۶

رېكەوتى ۱۷ ئابى ۱۳۱۰^{۱۷۷}

ھەمان بابەتە كەي سەرەوۋەيە، بەلام بە ئىمزاى موشىرى لەشكرى يە كەم

رەئفەت پاشا

بەشى نوسراوھكان

۱۷۶

بۇ وھزارەتى تازەي ناوخۇ

ھەزەرەتى خاوەن دەولەت، ئەفەندەم

ئەمە ئەو ئىستىرحامنامە يەيە كە ھاتوۋە بۇ رزگار كەردنى شىخ سەعيد ئەفەندى،
كە چەند ئىمزا يە كى بە سەرەوۋەيە و لە رېگەي بە رىدەوۋە لە ناوھندى كۆپرى ھاتوۋە و
ئىمەش وەك خۇي بە ھاوپىچ بۇ ئاستانەي پايەبلىندى بە رزدە كەينەوۋە. لەو بارەشەوۋە
ئەمر و فەرمان ھەر ھى ھەزەرەتى من لە الامرە.

۲ى رەبىعى يە كەمى ۱۳۱۲^{۱۷۸}

۲۲ى ئابى ۱۳۱۰

سەرەسكەر/ رەزا

^{۱۷۷} دە كاتە ۱۸۹۴/۸/۲۹ى مىلادى

^{۱۷۸} دە كاتە ۱۸۹۴/۹/۳ى مىلادى

كۆشكى سولتانیی یه ئدز

فهرمانگهی سهروکی نووسهران

داواکاریی له ویلایهتی موسلهوه

ئیرادهی سهنییه له حهزرتی سولتانهوه فهرمانی ده رکردوه به دادگاییکردن و دۆزینهوهی ریگه چارهیهك بۆ پرسى "وهقف" و پروونکردنهوهی ئهوهی که تا چهند شیخ سهعید ئهفندی سوله بیانیه لی گوپرایه لی دهولته و، پروونکردنهوه بدریت سهبارت به ستهم و زۆرداری و ئەشکه نجه دانهی که له شه قلاوه کردویه تی. جا بۆ پیکهینانی دادگه رییش حهیدەر ئهفندی نوینهری شاره زوور و عهبدو للا پاشا ته کلیف کراون که بچنه شوینی باسکراو و ده رکه وتوو له ئه نجامی لیکۆلینه وه وه که شیخی ناوبراو له گه ل ژماره به کی زۆر له هاوکاره کانی دوو جارن چۆته شه قلاوه و سته می کردوه و له هه ندی خه لکی داوه و زیندانی کردوون و ئەشکه نجه ی داون و دوور له مه سه له ی وه قفیش زیاتر له سی هه زار لیره ی له که لپه لی مال و خشل و خاری ژنانی ده ست به سه ردا گرتوو. هه رچی سه باره ت به گوپرایه ل نه بوونی و به کافردانانی هه ندی له فهرمان به رانی ده ولته ت و زیاده ره ویش له سه ر بوختانکردن پیی و شتی تریش، به قسه ی ئەوان ئەوه پیشه یه تی و هه ر به رده وامیشه. جا ده رکه وتوو ئەم بانگه شانە بۆ دروست کرنی کاریگه رییه له سه ر ئیجرائاتی ده ولته ت و تا کار له سه ر پیره وی دادگاییکردنه که بکات و سزایه که ی سووک بیت، ئەو نووسراوانه شی که زۆریان ده گه نه خه لافه ت سه باره ت به و، زۆر به یان درۆ و ده له سه ن و ئیمه هیچ شکایه تی له و جۆره مان نه دیوه سه باره ت به ناوبراو (سه عید ئه فندی)، به لکو بۆ ئەوه نیردراون تا پیره وی دادگاییکردن بگۆرن، جا داوای ئیستیرحام و به زه بیتان لی ده که ین له پینا و به رقه رابوونی عه داله ته وه.

۲۱ ی تشرینی دووه می ۱۳۰۹ ۱۷۹

که مال/ والی موسل

۱۷۹ ده کاته ۱۸۹۳/۱۱/۲ ی میلادی

DH_MB_HPS_00042_00009_001_001

به‌رپوه‌به‌رایه‌تی فه‌رمانگه‌ی زیندان له وه‌زاره‌تی ناوخو

بو ویلایه‌تی شکوی موسل

ژماره ۱۶/۳۹۴

۱۶ی ئه‌یلولی سالی ۱۳۲۹ی رومی^{۱۸۰}

وه‌لامی نووسراوی به‌پیزی هاتوو له میژووی ۱ی ئابی سالی ۱۳۲۹ به ژماره‌ی ۱۰۲، سه‌باره‌ت به نه‌ناردنی ئه‌و کرییه‌ی له جیی باله‌خانه‌ی حکومی ناحیه‌ی شه‌قلاوه ده‌نی‌دری‌ت، له‌و باره‌یه‌وه ئاگادار‌کردنه‌وه‌مان به میژووی به‌کری‌گرتنی باله‌خانه‌که‌یه.

ئیمزا

^{۱۸۰} ده‌کاته ۱۹۱۳/۹/۲۹ی میلادی

ويلايه تي موسل

به شي نووسراوه كان

ژماره ۱۰۲

بو وهزاره تي شكوداري ناوخو

حه زره تي دهوله تدار..

هه تا باله خانه يه كي حكومي دروست ده كریت، خانويه ك كه له دوو ژوور و هه يوانيك پيكهاتووه، سالانه به سي ليره به كرى گيراوه. به گویره ي داخوياني ژمپيريبي و يلايه ت ري دراوه به خه رجكردني نه و بره پارويه كه برى باسكراو حه واله بكریت، هه روهك موته سه ريفيه تي كه ركوكيش نه وه ي دياركردووه. نه مر و فه رمانيش له و رووه وه هه ر بو حه زره تي (من له الامر)ه.

۹ ي شه و والي سالي ۱۳۳۱^{۱۸۱}

۲۹ ي ئابي ۱۳۲۹

وه كيلى والي موسل

مير ليوا نه سعده

له باره ي ناردني برى ۳ ليره بو ساليك له جياتي به كرى گرتني خانويه ك بو حكومه ت.

^{۱۸۱} ده كاته ۱۹۱۳/۹/۱۱ ي ميلادي

بەشى نووسراوھكان لە وھزارەتى ناوھۆ

بۆ وىلايەتى موسل

ژمارە ۳۰ / ۱۲۳۸

۴ى موھەرەمى سالى ۱۳۱۱^ھ

۶ى تەمموزى سالى ۱۳۰۹ى رۆمى

بە گوڤرەى ئەو مەزبەتەيەى لە ليژنەى دانانى فەرمانبەران ھاتوو، محەمەد شەوقى بەرپۆھبەرى پيشووى سنقەط گوازيابەوہ بۆ ئەوہى ببيتە بەرپۆھبەرى ناحيەى شەقلاوہ كە لەم دوایانە بە ئيرادەى سولتانی بوو تە ناحيە. ھەر وھەا لە مووچەى ناوبرا و مانگانە سەدى پينج بپرديت و ھەر وھەك مانگانە سەدى يەكى مووچەكەى بۆ خانەنشینی دەپرديت و دوای مانگی دووہم سەدى پينج بۆ سندووقى مولکيیەتى ليژنەى چاودیری بچیت. ھەر وھەا خەرجى رینگای بە برى ۱۷۴۰ قرووش بۆ خەرج بکريت، ئەوہى دەمینیتەوہ دەبى ناوبرا و ژياننامەى خۆى پيشکەش بکات و داخويانە کەش بۆ بەشى ژميريارى لە وھزارەتى ناوھۆ نيردراوہ، بۆيە بۆ جيپە جيکردنى ھيممەت و دەست و برد بکەن.

-دام بە مەقامى ژميريارى.

بەشى نووسراوھكان لە وھزارەتى ناوھۆ

بۆ وىلايەتى شكۆدارى موسل

ژمارە: ۱۵/۱۹۰۵

۱ى جەمادولئاخىرەى سالى ۱۳۲۲^{۱۸۳}

۲۰ى تەمموزى سالى ۱۳۲۰

وھلامى نووسراوى بە نرختان كە لە ميژووى ۲۹ى مايسى سالى ۱۳۲۰ بە ژمارە ۴۵ ھاتووھ و بەھۆى باسكردنى ھۆكارەكانەوھ، مستەفا ئەفەندى بەرپۆھبەرى ناحىەى شەقلاوھ لە كارلادرا و بەرپۆز عەبدولرەھمان ئەفەندى ھينرايە شوينى، ئەوھش لە ميژووى دەستبەكاربوونى ناوبراوھوھيە، برى مووچەى تەرخانكراوئيش بۆى برىتييە لە ۶۷۵ قرووش، دەستبەكاربوونيشى لە خزمەت و كاروبارى پئيش خۆى رادەگەيەندريت و لەم رووھوھ داخويانى بۆ ژمياري دەچيت.

-يادداشتيەك بۆ ژمياري

بەشى نووسراوھكانى ناوخۇ

بۇ ويلايەتى موسل

ژمارە ۲۲/۴۲۲۷

۵۵ موحەرەمى سالى ۱۳۲۳^{۱۸۴}

۲۷ شوباتى ۱۳۲۰

وھلامى نووسراوى بەپېز كە لە ۲۴ ى كانونى يە كەم بە ژمارە ۱۱۹ ھاتوۋە.
لەسەر رەزامەندى، محەمەد نيازى ئەفەندى بەرپۆھبەرى ناحىيە ئالتون كۆپرى
دەگوازيۋتەۋە، ھەرۋەك عەبدولرەھمان ئەفەندى بەرپۆھبەرى ناحىيە شەقلاۋەش
دەگوازيۋتەۋە، موۋچە كەش لە رېكەۋتى دەستبە كاربوون خەرج دەكرېت و، بۇ
عەبدولرەھمان ئەفەندى برى ۶۷۰ ليرە موۋچە مانگانە و بۇ نيازى ئەفەندىش برى
۵۵۸ ليرە موۋچە مانگانە. ئەمەش بە گوپرەى حوكمى وەزارەت سەبارەت بە
دەستبە كاربوون و دەستلە كارھەلگرتن، بۇ ھەردوو رېكەۋتە كە ژميريارى
ئاگادار دەكرېتەۋە سەبارەت بەمە و رۆژى دەستبە كاربوونيان ديارى دەكرېت.
-بۇ فەرمانگەى ژميريارى

^{۱۸۴}دە كاتە ۱۹۰۵/۳/۱۲ ى ميلادى

بهشی نووسراوهکان له وهزارهتی ناوخۆ

بۆ چهزهرهتی خاوهن سهدارهت

ژماره ۲۶/۸۵۱

۱۸ موحه پرهمی سالی ۱۳۳۴^{هـ}

۱ کانوونی ۱۳۳۲

به هۆی زهروورته و پپووستییهوه، محهمهد شهوقی ئهفهندي بهرپپوهبهري
پپشووی ناحیهی شهقلاوه داوای عهتای سالانهی ۱۰۰ قرووشی کردووه بۆ خۆی،
له م رووهوه ئه مهش په یوهسته به رای خه لافه تپه نا و سه داره ته وه.

بهشی نووسراوهکانی ناوخۆ

بۆ ویلایهتی موسڵ

ژماره ۶/۱۷۵۹

۱۰ی جهمادی دووهمی سالی ۱۳۲۴^{۱۸۶} بهرامبهەر ۱۹ی تهمموزی سالی ۱۳۲۲

وهلامی نووسینی بهپیتان که له ۲۹ی مایسی ۱۳۲۲ به ژماره ۴۳ هاتبوو.

لهسەر بناغهی رهمهندی، نیازی ئهفهندی بهپروههبری ناحیهی شهقلاوه گواسترایهوه بۆ ئهوهی بیته بهپروههبری ناحیهی خهصرو له ویلایهتی دیاربه کر، که له گهڵ رهمزی ئهفهندی ئالوگۆر ده کریت له میژووی دهستبه کاربوونی و، بری ۶۷۵ پرووش مووچهی مانگانهی بۆ تهرخانده کریت. ههروهها به هۆی پله بهرز کردنه وهی پالپشت به حوکمی ناوخۆ بری ۱۹۵ قرووشی بۆ خهرج ده کریت، ئهمهش دوای زانینی میژووی دهستله کارهه لگرتنی له کاری پیشووی، ههروهها به هۆی کۆچی ههردووکیانه وه بۆ ههردوو ناوبراوان خهرجی ریگابانیان بۆ تهرخانده کریت. جا به پیی راگه یاندنه که بۆ ویلایهتی دیاربه کر و ناحیهی خهصرو رهمزی ئهفهندی و له ویلایهتی کهرکوک و ناحیهی شهقلاوهش نیازی ئهفهندی دوای وهرگرتنی رهمهندی ههردوکیان ئالوگۆرده کرین و مووچهشیان له رۆژی دهستبه کاربوونیان بۆ خهرج ده کریت. نیازی ئهفهندی مانگانه ۴۸۰ قرووشی وهك مووچه بۆ خهرج ده کریت، میژووی دهستبه کاربوونیشی دهبی ههمان میژووی دهستله کارهه لگرتنی بیت، لهم پرووه وه به هۆی گواستنه وه وه خهرجی ریگای بۆ خهرج بکریت.

-بۆ ژمیریاری

^{۱۸۶} ده کاته ۱۹۰۶/۸/۱ی میلادی

بەشى نووسراوەكان لە وەزارەتى ناوڤۆ

بۆ ويلايه‌تى موسڵ

ژماره ٥/٧٦

١٧ى زولقەعیدەى سالى ١٣٢٥^{١٨٧}

٩ى كانوونى يەكەمى سالى ١٣٢٣

وہ لامي نووسراوى پايه‌به‌رزى هاتوو له پيکه‌وتى ١١ى تشريني دووهمى سالى ١٣٢٣ به ژماره ٧٦ دواى پروونکردنه‌وهى خزمه‌ته‌كانى محهمەد رەمزی ئەفەندیی بەرپۆه‌به‌رى ناحیه‌ى شه‌قلآوه، به باش و گونجاو زانراوه كه پيژى لى بنريت، جا بۆيه له‌م پرووه‌وه دەست و برد و هي‌ممه‌تيك بکەن.

بۇ ويلايه تى موسلى

ژماره ۴/۱۴۱۲

پىكەوتى ۴ى زولحىججەى سالى ۱۳۰۴^{۱۸۸} بەرامبەر ۱۱ ئابى ۱۳۰۳

^{۱۸۹} لەناو سىنجاقتى شارەزورەوہ چەند ناحیہیہك هەن، مەحمود بەگ تەنسىب كرا بۇ ئەوہى بىتتە بەرپۆہبەرى ناحیہى شەقلاوہ كە لە نوپۆہ ئەم ناحیہیہ دامەزراوہ. جا ئەو مەزبەتەيەى لە ئەنجومەنى كارگىرى ويلايه ت و ليژنەى هەلپژاردنى فەرمانبەران هاتووه ئەوہى لى دەفامرىتەوہ كە رازى نين لەسەر ئەم دامەزراندانە، چونكە لەگەل رىنمايىه كان نايەتەوہ، بۆيە مامۆستاي پيشووى قوتابخانەى سەرەتايى حافز سلىمان صالحلى وەك بەرپۆہبەرى ناحیہى شەقلاوہ دادەمەزرىت. ئەمەش لە داخويانى ئەو مەزبەتەيە هاتووه كە لە ليژنەى ناوبراووہ دەرچووہ و بۇ بەرپۆہبەرى ناحیہى شەقلاوہ برى ۷۵۰ قرووش مووچەى مانگانە لە رۆژى دەستبەكاربوونيەوہ تەرخاندە كرىت و بە گوپرهى برياريش دەبى نيوہى مووچەى يەكەمى لى بېردرىت بۇ سندووقى خانەنشینی، هەروەك ۱۷۴۰ قرووشيش لە جياتى خەرجییه كانى رىگای بۇ خەرج دەكرىت. لەم پرووہوہ دەبىت ويلايه ت و فەرمانگەى ژمىريارى ئاگادار بكرىنەوہ.

جا بۇ جىبە جىكردنى ئەمە دەست و برد و هيممەت بكەن.

-بۇ فەرمانگەى ژمىريارىم نارد.

^{۱۸۸} دە كاتە ۱۸۸۷/۸/۲۴ ى ميلادى

^{۱۸۹} لەم بەلگەيەدا باسى دامەزراندنى بەرپۆہبەرى ناحیہى كان دە كات و زۆر ناوى هيناون، ئىمە تەنيا هى شەقلاوہ مان وەرگىپراوہ.

بەشى نووسراوەكان لە وەزارەتى ناوڤو

بو وىلايهەتى موسل

ژمارە ٤٦٩/٢٠

٢١ شەعبانى ١٣٠٥^{١٩٠}

٢٠ نىسانى سالى ١٣٠٤ رۆمى

ليژنەى هەلبژاردنى فەرمانبەران، مستەفا ئەفەنديان وەك بەرپۆهەبرى ناجيهى شەقلاوہ دانا، چونكە پۆستە كە بەتالە. جا بو ئەو بەرپۆهەبرە مووچەى مانگانە بە برى ٧٥٠ قرووش تەرخانكراوہ، ئەمەش لە رۆژى دەستبەكاربوونىيەوہ دەبىت، بە گويزەى تۆمارەكان و ئەو كاتەى هەوالى گەيشتنى دەگات. خەرجى رېگاشى بە گويزەى ئوسول لە دارايى ناوچە بوى خەرج دەكرىت، ئەمەش دەبىت بچىتە ناو خستەى خەرجىيەكانەوہ.
-هەوالە كە گەيەنرا ژمىريارى.

^{١٩٠} دەكاتە ١٨٨٨/٥/٣ ي ميلادى

دامەزىراندىنى بەرپۆتەبەرى ناھىيەكان و وەرگىرانى ئەو بەشەى تايبەتە بە شەقلاۋە

DH_MKT__01550_00113_001_001

DH_MKT__01550_00113_001_002

بەشى قەلەم لە وەزارەتى ناوخۇ بۇ ويلايەتى موسىل

ژمارە ۶/۱۶۲۶

۲۹ى موحەرەمى سالى ۱۳۰۶ى كۆچى^{۱۹۱}

۲۴ى ئەيلولى سالى ۱۳۰۴ى رۆمى

لەسەر بنچىنەى ئەوەى كە بەرپۆتەبەرى ناھىيەى شەقلاۋە كەسىكى شياو و بە توانايە، بۆيە وەك بەرپۆتەبەرى ناھىيەى مزورى لە قەزاي دەۋك دامەزىندرا. برى ۴۳۲ قرووشيش زيده لەسەر مووچەكەى بدرىتى، ۱۶۰ قرووش لە ناھىيەى شەقلاۋە وەربرگىت و ئەوەى دەمىنىتتەوەش لە ناھىيەكانى دىكە وەربرگىت، ئەمەش لە ۲۱ى كانونى يەكەمى سالى ۱۳۰۳^{۱۹۲} ەوە حسىبە كە علاۋەى بەرپۆتەبەرى ناھىيەكان سەرف دەكرىت بە گوپرەى نووسراوى مەقامى ويلايەت لە ۲۱ى كانونى يەكەمى سالى ۱۳۰۳ى رۆمى و بە ژمارە ۳۵ ھەرۋەك لە فەرمانگەى ژمىرياريش ھاتوۋە، بەم جۆرە مووچەى بەرپۆتەبەرى ناھىيەى شەقلاۋە مانگانە دەبىتە ۷۵۰ قرووش، ئەمەش لە دەفتەرى ژمىريارى ناوچەى تۆماردە كرىت.
-بۇ فەرمانگەى ژمىريارى چوو.

^{۱۹۱} دەكاتە ۱۸۸۸/۱۰/۵ى ميلادى

^{۱۹۲} دەكاتە ۱۸۸۸/۱/۲ى ميلادى

بۆ ویلايه تى موسلى

ژماره ۱۵/۱۳۱

۳ شەعبانى ۱۳۰۶ ى كۆچى^{۱۹۳}

۲۳ ى ئادارى ۱۳۰۵

نووسراوى ھاتوو لە ویلايه تى بەشكۆوہ لە میژووی ۱۵ ى شوباتى سالى ۱۳۰۴^{۱۹۴}، ئەوہى لى دەفامریتەوہ کہ ناحیهى شەقلاوہ و داقووق شوینە کهیان گرنگان، بۆیہ داوادە کریت کہ بەرپۆہ بەرایه تى و لقی لى دابمەزریندریت. جا دواى داواکارییه که لەم پرووہوہ پیویستە بە گویرەى ھەبوونی بەرژەوہندی تیاندای زۆر لیکۆلینەوہ و بەدواداچوونی لەبارەوہ بکریت، ئەمەش لەوبارەوہ فەرمانە.

^{۱۹۳} دە کاتە ۱۸۸۹/۴/۴ ى میلادی

^{۱۹۴} دە کاتە ۱۸۸۹/۲/۲۷ ى میلادی

بەشى نووسراوھکانى وەزارەتى ناوھۆ

بۆ ويلايەتى موسۇل

ژمارە ۱۵۶۷/۱۹۵۶-۸۰۹

۲۰ شەعبانى سالى ۱۳۱۰^{۱۹۵}

۸ شوباتى ۱۸۰۸

ناھىيە شەقلاوھ كە دەكەويىتە سىنجاقي شارەزور، بە شىۋەي سەرۆكايەتى بەرپۆھدەبەردىت، جا بە ھۆي گىنگى شوينەكەي، پىويستى بە دامەزاندنى بەرپۆھبەرىك ھەيە بۆي، خەلكى گوندەكە و موختارەكانىشى بە تەلەگراف داوايان بۆ مەقامى سەدارەتى سامى و وەزارەتى پايبەبلىند ھىناوھ و ئەو داوايە دەكەن. ھەوالىش لە دلسۆزانى ويلايەت ھاتووه كە بەشىكىان نيەتى باشيان نييە و كەسانى بەرژەوھەندىخواز داواي پىچەوانەي ئەوان دەكەن. جا چەند كەسىك لە ھەولى ئەوھەدان فەكرى خەلكە كە بگۆرن، لەبەرئەوھ پالپشت بەو داواكارىيە و ئەو ويئەيە لە پىناو پاراستنى ئەمنىيەتى ناوچەكە، ناھىيە ناوبراۋ لەژىر سەرۆكايەتى دەمىنىتەوھ و بە رەچاۋكردنى تەلەگرافى ناوھاتىش كە بۆ وەزارەت نىردراوھ ھاوپىچ دەكەين، بە زوويى بەدواداچوون لەسەر ئەو مەزبەتەيە بىكرىت و بۆ جىبەجىكردنى بىرپارەكە دەست و برد و ھىممەت بىكرىت.

^{۱۹۵} دەكاتە ۱۸۹۳/۳/۹ى مىلادى

بهشی نووسراوی وهزارهتی ناوڤۆ

بۆ ویلایهتی موسڵ

ژماره ۲۸ / ۲۸۰

۲۸ رهمهزانی سالی ۱۳۱۸^{۱۹۶}

۱۰ ئهیلولی ۱۳۱۶

بههۆی ئهوهی مستهفا توفیق ئهفهندي بهرپوهبهری ناحیهی شهقلاوه بهرتیلی وهرگرتوو و خهڵکی به ناحق گرتوو و زۆر کاری نایاسایی دیکهی کردوو، داواکراوه به یاسا مامهلهی لهگهڵدا بکریت. ههروهک له ئیفاذهی مهنسووبی پیشووی لهشکری هومايونی رهديف ملازمی یه کهم محهمه د روشدی هاتوو، که پهراوی هاوپیچ کردوون و بۆ حکومهتی پایهبلندی ناردوو، فرمانه که جیبهجی کراوه که فرمان دراوه لیکۆلینهوه لهو بارهوه بکریت، جا ئیوهش سهبارت بهم کاره گزنگه دهست و برد و هیممه تیک بکهن.

ويلايه تي موسل

به شي نووسراوه كان

ژماره ۸۸

بو خاوهنشكو و هزاره تي ناوخو

هزاره تي دهوله تمه ند ته فهندم

ئيفاده ي داواكار ي ليكولينه وه ي مولكي گشتي سه باره ت به
گنده لي (اختلاس) ي به شيك له ساماني ته حصيلا ت له لايه ن ره مزي ته فهندي
به ريوه به ري ناحيه ي شه قلاوه و ته حصيلا دار سه يد صالح ته فهندي. په راوي مه زبه ته
بو ئه م مه به سته هاو پيچ كراوه بو ئه وه ي پيشكه شي ته نجومه ني شووراي دهوله ت
بكريت و وردبيني بكريت. جا له م باره شه وه ئه مر و فه رمان هه ر بو هزاره تي (من
له الامر) ه.

۱۱ رهمه زاني ۱۳۲۱^{۱۹۷}

۱۱ تشريني يه كه مي سالي ۱۳۲۴

والي پيشووي موسل

سه يد حافظ علي محمده ئه مين

^{۱۹۷} ده كاته ۱۹۰۳/۱۱/۲۱ ي ميلادي

لەم بەلگەنامەیدا باسی چەند ناحیەییەك دەكات، ئێمە تەنیا لەسەر ناحیەى شەقلاوہ

رادەوہستین.

DH_TMİK_S___00060_00040_001

بابى عالی

فەرمانگەى مەزنى سەدارەت

بەشى نووسراوہ کان

بى ژمارە

وینەى نووسراوى ھاتوو لە فەرماندەبى لەشکرى شەشى ھومايۆنى لە ریکەوتى ۱۳ى

حوزەيرانى ۱۳۲۱.

بۆ سەرکەوتنى لەشکرى سولتان و فراوانکردنى گەيشتنى فەرمانە کان و گرتنەبەرى ھۆکارە کان بۆ گەيشتن بە ئەنجاميکى چاوہرپیکراو لە مەملەکەتى سولتانى، ئەوا ئەو شويانەى کە گرنگ و باشن و سەر بە ويلايەتى موسلن، لەوانە ناحیەى شەقلاوہ و ھەري پيوستيان بە دامەزراندنى ناوہنديکى تابوورى رەديفە لە ھەر يە کيکيان، ئەمەش بۆ ھەرگرتنى سەربازانى رەديف، ئەو ناوہندەش بە حکومەتى ناوچەيیەوہ تەواو پەيوەست بىت. ھەر ھەك ئاشکرايە شەقلاوہ بە رووبەريکى زۆر لە ناوہندى قەزای رواندزەوہ دوورە، کردنى بە قەزا و پەيوەستکردنى ناحیەى ھەريريش پيیەوہ ئەنجام و سووديکى گەورەى دەبىت، ھيچ بەرەست و ريگريیە کيش بۆ ئەم کارە نيیە.....(پاشان باسى ناحیەى کۆپرى دەكات).

بۆ دروستکردنى ريگايە کى بەريدى لە نيوان ناحیەى کۆپرى و قەزای ھەوليير، ئەم ريگايە زۆر گرنگە، بە ناحیەى شەقلاوہ ھە بۆ چەند دۆليک تيدەپەريت، جا بۆ کارناسانى دروستکردنى پرديک بەسەر ھەنديک لەو دۆلانە زۆر پيوستە و بۆ ئاوەدانکردنەوہى ئەم ريگايە خەتى تەلەگرافى پەيوەنديکردن بۆ مامەلە بازارگانىيە کان و پەيوەندى کاروبارى سەربازى، بەتايبەتى ئەو ناوچەيە بۆتە ناوہندى ھەرگرتنى سەرباز (پاشان بەلگە کە

دەچىتە سەر قەزاي سنجار)، گرنكى دروستكردنى ئەو خەتە تەلە گرافە لە نيوان ئەوى و شەقلاوهدا كە لە داھاتوو گرنگىيە كى گەورەى دەبىت.

DH_TMIK_S__00060_00040_005_002

يادداشت و نووسراوى ليژنەى خپراکردنى مامەلەكان و چاكسازى

بۆ ويلايهتى موسل

بى ژمارە

۳ى زولحيججەى سالى ۱۳۲۳^{۱۹۸}

۱ى كانونى دووهمى سالى ۱۳۲۱

ئەو نووسراوانەى لە ۱۹ى تشرىنى يەكەمى ۱۳۲۱ هەهاتوون ئەوھى لى دەفامرىتەو، كە خەرجىي پىويست بۆ دروستكردن و راکيشانى خەتى تەلە گراف لە نيوان ناحىەى شەقلاوھ و سنجار ۷۲۸۱ فرنق و ۱۳۰۸۸۸ قرووشە بە جارېك و پىويستى بە مووچە و خەرجىي ناوھند ھەيە، كە برەكەى بە ۳۰۹۳۰ قرووشى سالانە دەخەملىندرىت، جا ئەم برە پىويستىيە بەشى ئەم خەرجىيەى نە کردووھ و وەزارەتى داراييش لەسەر خەرجكردنى ئەو برە پارەيە تواناي نييە، ئەم وەلامەش بۆ وەزارەتى پۆستە و تەلە گراف دەنيردريت، ئەمەش دوای بەدواداچوونى ليژنەى خپراکردنى مامەلەكان، لە گەل ئەوھشدا سوودى راکيشانى ئەو ھيلەش لەم بارەوھ موتالاكراوھ و بەدواداچوونى فەرماندەى پيشووى لەشكرى ھومايؤنيس سەبارەت بەمە نيردراوھ بۆ خاوەنى شەفەقەت و رەحمەت. جا لەو سۆنگەيەوھ بۆ پەيداکردنى برە پارەكە دەست و برد و ھيممەتېك!

دەكاتە ۱۹۰۶/۱/۲۹ى ميلادى^{۱۹۸}

بەشى نووسراوھەكانى صەدارەت

بۆ ۋەزارەتى بە شكۆى ناوخۆ

ژمارە ۵۶

رېكەوتى ۹ى زولقەئىدەى ۱۳۱۶^{۱۹۹}

۹ى ئادارى ۱۳۱۵

بە كر بە گ يە كېك لە سەرۆك عەشیرەتەكانى خۇشناۋە و دانىشتوۋى گوندى
بالىسانى سەر بە كۆيەيە، ئەو پياۋە دوو سى سالى دەبىت كېشە و ئاژاۋەى لە
ۋىلايەتى موسلى نابوۋىيەۋە و پاشان رايكردە ئىران و ئىستاش داۋاى لىبوردن و
بەخشىن لە جەنابى عالى دەكات و پىدەچىت گۆرا بىت. ھەرۋەك داۋا دەكات رىيى
پى بىدەن بگەرپىتەۋە مەفتەنى خۆى. ناوبراۋ بەلىنى داۋە كە گوپرايەل و تەبا بىت
ھەر ۋەك لە ئىفادەكەى ديارە كە لە شابەندەرى شارى مەھابادەۋە بۆ ۋەزارەتى بە
شكۆى دەرەۋەى نووسراۋ ھاتوۋە و ئەو نووسراۋەشى رىكەوتى ۶ى زولقەئىدە و
بە ژمارە ۵۶ى لەسەرە و ئەو يادداشتە بۆ سەرۋوى دەۋلەت نىردراۋە تا مەزنانى
دەۋلەت بىخویننەۋە و ۋەلامى بە كر بە گ لەو روانگەۋە بدرىتەۋە و نووسراۋە كە بۆ
ۋىلايەت بگەرپىتەۋە.

^{۱۹۹} دەكاتە ۱۸۹۹/۳/۲۱ى مىلادى

بەشى نووسراوھەكانى صەدارەت/ ژمارە ۳۷

بۆ والىي سەرەسكەر

رېڭكەوتى ۲۶ى زولھىججەھى ۱۳۱۸^{۲۰۰} بەرامبەر ۳ى نىسانى ۱۳۱۶

(ئەم بەلگەنامەيە ناوى زۆر شوين دىنيت، ئىمە تەنيا ئەو بەشەمان وەرگىراوھ كە

باسى شەقلاوھ دەكات)

سەبارەت بە ھەلگرتنى چەك و سىلاھى ئەمىرى و دروستکردنى كۆگا بۆ
گواستەنەوھى ئەو چەكانە بۆ كۆگا كە، دواى زانىارى وەرگرتن و گرتنەبەرى پى و
شوین و وەلامىك بۆ ئەو تەلەگرافەھى لە وىلايەتى موسلەوھە ھاتووھ و ئەوھى لى
دەفامرىتەوھ، كە ھىچ كۆگايە كى ھەلگرتنى چەك و سىلاھ لە زۆر لەو شوپنەنەھى
وھەك كەركووك و ھەولپىر و كۆيە نىيە و ناچار ئەو چەكانە لە ناوھندەكانى تابوور
رەدىفەوھ ھەلدەگىرىن. جا ئەوھ فەرمانى ئىرادەھى سەنىيەھە لە ھەزەرەتى پادشاوھ كە
ئاگاداربكرىنەوھ لەماوھىە كى نزيك كۆگاي چەك ھەلگرتن لە ئالتون كۆپرى و
شەقلاوھ و خورماتوو و قەرەتەپە و رواندز و دھۆك و موسل و بەعشىقە و شوينى
تر دروست بكرىن، بۆيە پىويستە كەشفى شوينە كە بكن بۆ دروستکردنى ئەو
كۆگايانە و نووسراو بۆ موشىرىيە بنىرن و سەبارەت بەم كارە كۆشش بكن و
داواكارىيە كە جىبەجى بكن پاكانەيەك دەر بكن بۆ دروستکردنى ئەو كۆگايانە،
لەو بارەوھ دەست و برد و ھىممەت!

^{۲۰۰} دەكاتە ۱۶/۴/۱۹۰۱ى مىلادى

ئو نووسراوهی له ریکهوتی ۲۳ی رهبیعی دووهمی ۱۳۱۶ و به ژمارهی ۲۴۹۵هوه له وهزارهتی ناوخواوه بو ئه نجومهنی شوورای دهولته نیردرابوو، موتالهعه کرا و ههروهک له فهرمانگهی داراییش به دواداچوونی بو کرا.

(زانیاارییهکانی نووسراوی پیشوووه دووباره دهبیتهوه)

لهم حالتهدا ئو بهرپوهبهرهی که له کارهکهی لادراوه، نیوهی مووچهکهی وهردهگریت، تا یه کیك دواي ئو وهزیفه که وهردهگریت. بیگومان پروونکردنهوه له ویلایهتی موسلهوه دراوه و وهلامیش به گویرهی نووسراوهکان ئهوهیه که ناوبراو له رۆژی ۱ی شوباتی ۱۳۱۰ دهستی له کارهه لگرتوووه و دواي ۲۷ رۆژ مستهفاهه ندی به وه کالهت دامهزراوه له ۴ی ته مموزی ۱۳۱۲هوه و به گویرهی مادههی شه شه میس ناوبراو لهو میژوووه نیوهی مووچهکهی وهردهگریت، و به گویرهی مادههی دووهمی هه موارکراویش وایه که له ریکهوتی دهستله کارهه لگرتنی تا دهستبه کاربوونی ئهوهی دواي ئو دیت و داده مهزریت که مستهفاهه ندییه به شیوهی رهسهن (نهک وه کالهت). ئه م یادداشتهش بو وهزراهتی ناوبراو ده نیردریت و له م رووهوه ئه مر و فهرمان هه ر بو حه زره تی (من له الامر)ه.

۲۷ی جه مادی دووهمی ۱۳۱۶^{۲۰۱} به رامبه ر ۱ی تشرینی یه که می ۱۳۱۴

ئه ندامه کان: محهمه د عه زیز، ره شاد به گ (لیره نه بوو)، حوسین بن عه لی، مسته فا ئه فه ندی (لیره نه بوو)، شه ریف عه بدوللا پاشا (لیره نه بوو)، سه روکی فهرمانگهی دارایی: جه ماله ددین، فلیب مه لحه مه، حوسین نازم، مه نصور باعتصامی بالله، عه بدولا پاشا (لیره نه بوو)، سه ید محهمه د عارف حیکمه ت، سه ید مسته فا رائیف، ئیبراهیم محمده لی نیازی، مسته فا، سه ید عه لی ره زا سه ید.

بهشی نووسراوهکانی ووزارهتی ناوخۆ

بۆ ویلایهتی به شکۆی موسڵ

ژماره ۱۵-۱۹۰۵

۱ی جهمادی دووهمی ۱۳۲۲^{۲۰۲}

۲۰ی تهمموزی ۱۳۲۰

وهلامی نووسراوی بهپیزتان هاتوو له ریکهوتی ۲۹ی مایسی ۱۳۲۰ و به ژمارهی ۲۵، دواي باسکردنی ئەو هۆکارانهی که بوونته هۆی لادانی بهرپوهبهری ناحیهی شهقلاوه مستهفا ئەفهندي لهسەر کارهکهی و دهركردنی فهرمان به تهنسیبکردنی بهرپزعه بدولرهحمان ئەفهندي بۆ دامهزراندن، ئەوا بۆ ناوبراو مووچهیهکی به بری ۶۷۵ قرووش تهرخان دهکریت. ئەمهش رۆژی دهست به کاربوونی له کاری تازهی و دهست له کارهه لگرتنی له کاری پیشووی دهبیته میژووی دهستبه کاربوونی. لهمهشدا ژمیاری ئاگاداره کریتهوه. نووسراو بۆ ژمیاری.

دهکاته ۱۳/۴/۱۹۰۴ی میلادی

بەشى نووسراوھکانى ناوخۆ
بۆ ويلايه تى پايه به رزى موسل
ژماره ۲۵/۷۳۰
۲۳ى جهمادى دووھمى ۱۳۱۸^{۲۰۲}
۵ى تشرىنى يەكھمى ۱۳۱۶

ئەو نووسراو و ھاوپېچانەى لە خەلکى شەقلاوھ وھ ھاتوون كە داواى گۆرپىنى
مستەفا توفيق ئەفەندى بەرپۆھبەرى ناحیەيان کردووه و لە نووسراوھ كەدا ھەموو
ئەو ستەم و زۆردارىيەى كە ناوبراو کردويه تى پروون بۆتەوھ، كە محەمەد شەوقى
ئەفەندى بەرپۆھبەرى ناحیەيە و بەرپۆھبەرايە تىيە كەى ھىشتا لەسەردەمى ئەوھ و
ھىچ شتىك نىيە كە باس لە ئال و گۆرى و ھاتنى مستەفا ئەفەندى و دامەزراندنى
بۆ ناحیەى شەقلاوھ بكات، ئەمە لە چ ميژوويەك بووھ و چۆن نىردراوھ؟ لەسەرتانە
لېكۆلېنەوھ سەبارەت بەم بابەتە بکەن و لەو بارەوھ دەست و برد بکەن.

^{۲۰۲} دەكاتە ۱۸/۱۰/۱۹۰۰ى ميلادى

بەشى نووسراوهكانى ناوخۆ
بۆ ويلايهتى پايهبندى ناوخۆ
ژماره ۲۸/۲۸۰
رېڭكهوتى ۲۸ى رهمهزاني ۱۳۱۸^{۲۰۴}
۱۰ى ئەيلولى ۱۳۱۶

بە گوڤرهى پەراوى واژووكرامى ملازم محهمەد روشدى لە لەشكرى شهشه ميني
هومايۆنهوه، لە گەل ھاوپيچەكانى سەبارەت بەو تاوانانەى مستەفا توفيق ئەفەندى
بەريۆه بەرى ناحيهى شهقلاوه كردويهتى، ئەو هەموو بەرتيلهى وەرگرتوووه و لە
خەلكى داوه و زيندانى كردوون و زۆر كارى نياسايى كردوووه. فەرموون
ليكوئينهوهى پيويست سەبارەت بەم بابەتە بکەن و پرى و شوپىنى ياسايى دەرچهقى
بگرنه بەر، لەم بارهوه دەست و بردىك بکەن.

^{۲۰۴} دەکاتە ۱۹/۱/۱۹۰۱ى ميلادى

ملازمی یه‌که‌م ئه‌حمه‌د جه‌مال ئه‌فه‌ندی له‌شکری شه‌شه‌مینی هومايۆن، فه‌وجی ۹۰ له‌ تابووری سییه‌م له‌ شه‌قلاره و بلۆکی ۱۲، به‌ گویره‌ی ئه‌حکامه‌کانی قانوننامه‌ی سولتانی بۆ گرتنه‌به‌ری رێ و شوینه‌کانی خانه‌نشینی، ته‌سویه‌ی دارایی ته‌واو بووه به‌ گویره‌ی میژووی له‌دایکبوونی ناوبراو و هه‌ر وه‌ک له‌ یادداشتی عوسمانی هاتوو، بۆ ئه‌م مه‌به‌سته به‌ پێی ئه‌و هه‌موارکردنه له‌ مانگیدا ده‌بی٢٢ قرووش مووچه‌ی خانه‌نشینی بۆ بېردرێته‌وه به‌ گویره‌ی راپۆرتی هاتوو له‌ وه‌زاره‌تی جه‌نگه‌وه. جا فەرمانی شه‌ره‌فی ئیراده‌ی سه‌نیه‌ ماوه له‌لایه‌ن جه‌نابی پادشاهه و دواتر جیبه‌جیکردن و ژماره‌ی ته‌زکیره که ده‌می٢٢.

سه‌دری ئه‌عه‌زم

مسته‌فا

داواکاری بۆ جه‌نابتان

دوای سلاو و ته‌عزیم، جه‌نابی عالی ئه‌م داواکارییه‌ی بینی و نووسراو به‌ گویره‌ی ئیراده‌ی سه‌نیه‌ له‌ جه‌نابی پادشاهه ده‌رچوو، ئه‌م و فەرمانیش له‌و باره‌وه هه‌ر هی هه‌زهرتی (من له‌ الامر)ه.

۱۴ی موحه‌ره‌می ۱۳۲۸ ۲۰

۱۳ی کانونی دووه‌می ۱۳۲۵

ئیمزا/ سه‌ر نووسه‌ری هه‌زهرتی شه‌هریاری

ئەو پۆستەییەکی ئەمە قەمە موشیرییه تەو ئە لە شکرە شە شەمی هوماپۆنەو هاتوو، باس لەو دە کات ئە ئەقیب محەمەد ئاغا ئالای سوار (ئامیر فەوج) ئە ئە رکوک بۆ وەرگرتنی دەرمالەیی باج و سەرانی نێردراوە تە رواندز و دیری حەریر. جا ئە کاتی جیبە جیکردنی کارەکانیدا ئە خۆش ئە وتوو، بۆیە بەرپۆه بەری ناحیە ئە گەل ئای چاوشیە و دوو ئە فەر ئە سواری و چاوشیک ئە زابتییه دەستیان بە وەرگرتنی باج و سەرانی ئە کردوو، ئە و کاتی ئە ئە گوندی قۆیزە^{۲۰۶} بوونە ئە ناو ناحیەیی شە قلاو ئە خەلکی گوندە ئە ئە سەرەتیان کردوو و ئە ئیانکوتاو سەریان و تەقەیان لیکردوون، عومەری چاویش (عەریف) کوژراوە و بەرپۆه بەری ناحیەش بریندار بوو و تەفەنگ و جەخانەیی کوژراوە ئە شیان بردوو و هەر ئە کەل و پەلی ئە میرایەتی و ئەندی شتومەکی تاییەتی بەرپۆه بەری ناحیەشیان بردوو و ئە لاتوون. بەو جۆرە فەرماندەیی فیرقەیی دوازدە بە ئە کالەت ئە ئە و ئە راگەیاندوو، بۆیە پوونکردنەو دراوە و فەرمان کراوە و نووسراو بۆ ویلائیەتی موسڵ نێردراوە ئە ری و شوینی یاسایی خۆیان بگرە بەر بۆ ئەوانەیی ئە زات دە ئە ئەو کارە بکەن و بابی عایش و خاوەن پەکان ئە ئە ئاگادار کرداونە تەو و زانیاریان دراوە تی سەبارەت بەم بابەتە. جا ئە و بارەو ئە مر و فەرمان هەر بۆ ئە زەرەتی ئە ئەندیانە.

دەسپیککی جەمادی دووهمی ۱۳۱۹ / یەکی ئەیلولی ۱۳۱۷^{۲۰۷}

سەر عەسکەر/ رەزا

^{۲۰۶} بۆمان ساغە بوویەو ئە کام گوندە، بەلام گومانمان بۆ گوندی قیرزە دەچیت.

^{۲۰۷} دە کاتە ۱۹۰۱/۹/۱۴ ی میلادی

باره گای سه رعه سکه ر

به شی نوسراوه کان

تایبته

ئه حمده ئه فه ندی به پله ی بنباشی^{۲۰۸} تابووری ره دینی شه قلاوه له ناو ویلایه تی به غداد، سه باره ت به و هه والهی هاتوو که پۆسته که ی خوی خراپ به کاره یناوه، و پرای مامه له ی خراپی له گه ل ئه ندامانی تابوور که ۱۲۳ که س ده بن و هه روه ها له سه ر دزییه کانی. بو لیکۆلینه وه له و بابه ته، عه بدولره حمان میر ئالای (ئامیرفه وج) ره دینی که رکوک بو شوینی ناوبرا و ده نیردریت، ئه وه ش له سه ر بنچینه ی به ریدی هاتوو له موشیرییه ی به شکۆوه له له شکری شه شه مینی هوما یۆنییه وه، ناوبرا و وه لامی موشیرییه ده داته وه به هوی ته له گرافه وه و ئه نجامی لیکۆلینه وه کانیا ن پی راده گه یه نیته، ئه مه ش په یوه سته به ئه مر و فه رمانی حه زره تی (من له الامر).

۱۱ ره جبه ی ۱۳۲۰^{۲۰۹}

۳۰ ئه یلولی ۱۳۱۸

سه رعه سکه ر

ره زا

^{۲۰۸} بینباشی یان بیکباشی واته سه ری هه زار، روتبه یه کی عوسمانییه کان بوو، دو تر له ناو ولاتانی عه ره بی هاوشیوه که ی بووه موقه دده م. (بروانه معجم مصطلحات العثمانيه)
^{۲۰۹} ده کاته ۱۹۰۲/۱۰/۱۴ ی میلادی

بابی عالی/ فەرمانگهی سەدارەتی عوزما

بەشی نووسراوەکان. ژمارە ٦٩٩

بۆ وەزارەتی بە شکۆی ناوخوا

رێکەوتی ٢٤ی زولقەعی دەی ١٣١١^{٢١٠}

١٧ی مایسی ١٣١٠

حەزەرتی دەولەتمەند، ئەفەندم

دوای بەدواداچوونی پیاوani دەولەت لەسەر ئەو یادداشتە ی که بە ژمارە ٦٩٩ یە و لە رێکەوتی ١٥ ی زولقەعی دەی ١٣١١ ی کۆچی هاتوو، بۆ راوبۆچوون وەرگرتن دەربارە ی ئەو مووچەییە ی که تەخرانکراوە بۆ خورشید ئاغای بەرپۆه بەری ناحیە ی داقووق، دوای گواستنه وە ی ناوہندی بەرپۆه بەرایە تییه که بۆ داقووق. جا دەرمالە کان حەوالە ی بەرپۆه بەرایە تییه تازە که کران و پاشان لە بەر گرنگییه که ی بەرپۆه بەرایە تییه کی دیکە لە ناحیە ی شەقلآوہ دروستکرا، جا پرس و راویژ کراوە لەسەر ئەو برە پارە ی، که بۆ بەرپۆه بەری داقووق تەخرانکراوە و برە که ی دەگاتە ١٦٦٤٠ قرووش. بە گوێرە ی نووسراوی ژمیریاری دوای گواستنه وە ی ناوہندی بەرپۆه بەرایە تی بۆ داقووق و ئاواکردنە وە ی بەرپۆه بەرایە تی ناحیە ی شەقلآوہ وە ک لە پیشوودا هەبوو، پرس و رایە که سەبارەت بەو مووچەییە ی که لەو نیوانە دا لە نیوان گواستنه وە ی بەرپۆه بەرایە تی بۆ دووبارە دامەزراندنە وە ی، ئایا هەر لە ناحیە ی شەقلآوہ بمینیتە وە وە ک لە وینە ی ژمیریاری هاتوو بۆ ئەو مەبەستە دەبی بریار لە ئەنجومە نی شوورای دەولەت بیت و ئەو بریارە ش پە یوہستە بە دەرچوونی بریاری ئیرادە ی سە نییه لە لایە ن جە نابی سولتانە وە . لەو فەرمانە ییش که لە رێکەوتی ١٦ ی زولقەعی دەی ١٣١١ بۆ وەزارە تی بە شکۆتان هاتوو تا پیتان رابگە یە نیّت بە رەزامە ندبوونتان لەسەری، بۆ ئەو مەبەستە ش دەست و برد و هیممەت بکەن.

^{٢١٠} دە کاتە ١٨٩٤/٥/٢٨ ی میلادی

DH_MKT__00211_00042_004_002

بەشى نووسراوەکانى وەزارەتى ناوخۆ

بۆ ویلايەتى بە شکۆى موسڵ

ژمارە ۱۱/۶۱۷

رېكەوتى ۲۲ى زولقەعیدەى ۱۳۱۱^ھ / ۱۶ى مايسى ۱۳۱۰

بەپرئو بەرايەتى ناحیەى شەقلاوہ کە گریدرای ویلايەتە، گواسترایەوہ داقووق و
هەموو دەرمالە کانیش حەوالەى ئەو بەپرئو بەرايەتییە تازە دامەزراوہ کران، برپاری
دامەزراندنى بەپرئو بەرايەتى دیکە درا لە ناحیەى شەقلاوہ ئەمەش لەبەر
گرنگیە کەى، پرس و پراویژیش کراوہ لەسەر ئەو پرە پارەيەى، کە بۆ بەپرئو بەرى
داقووق داندراوہ و پرە کەى ۱۶۶۴۰ قرووشە بە گوێرەى نووسراوى ژمیريارى دواى
ئەوہى ناوہندى بەپرئو بەرايەتییە کە بۆ داقووق گوێزرایەوہ و دووبارە
بەپرئو بەرايەتى ناحیەى شەقلاوہ دامەزرینرایەوہ وەك جارى جارن، پرس و پراویژ
کراوہ لەبارەى ئەو مووچەيەى لە کاتى ئەو گواستنەوہیەدا دەدریت، ئایا لە ناحیەى
شەقلاوہ دەمینیتەوہ؟ بۆ ئەو مەبەستە پشت بە برپاری ئەنجومەنى شووپرای
دەولەت دەبەستین و ئەو برپارە پەيوەستە بە دەرچوونى برپاری ئیرادەى سەنییە
لەلایەن جەنابى سولتانهوہ. ئەو فەرمانەيشى هاتووہ لە رېكەوتى ۹ى مايسى
۱۳۱۰ یە و کارى پى دەکریت و ئەو زانیاریانەش بۆ فەرمانگەى ژمیريارى
دەنیردریت و لەو بارەوہ دەست و برد و هیممەت!

فەرمانگەى ژمیريارى ئاگادارکرایەوہ

^ھ دە کاتە ۱۸۹۴/۵/۲۷ى میلادى

وہزارہتی ناوخۆ

بہشی نووسراوہکان

ژماره ۳-۵۳۸

رپیکهوتی ۸۱ زولقہعیدہی ۱۳۱۰^{۲۱۲}

۱۲ مایسی ۱۳۰۹

بۆ حہزہرتی پایہ بلندی سہدارت

بہرپوہبہرایہ تیپہک له ناحیہی شہ قلاوہی ویلایہ تی موسل دامہ زریندرا و لہسہر
بنہمای راسپاردہی ئەنجومہنی شوورای دہولت و رینمایہکانی سہدارت و
ئەنجومہنی تایبہ تی وہ کیلانہوہ و دوای ئیزن وەرگرتن، ئیرادہی سہنییہ لہ لایہن
جہنابی خہ لیفہوہ لہ رپیکهوتی ۳ی ئاداری ۱۳۰۹ دەرچوو بہ خہرجکردنی بری ۷۵۰
قرووش بۆ بہرپوہبہری ناحیہ، بہو مہرجہی کہ ئہو برہ پارہیہ لہسہر بودجہی
۱۳۰۹ بیت و دوای وردبینیکردنی بودجہی سالی ۱۳۰۹ خہرجکردنی پارہ بہ
فہرمانی ئیرادہی سہنییہ لہ حہزہرتی سولتانہوہ قہدہغہ کراوہ. بۆیہ بۆ بہرپوہبردنی
کاروبارہکان لہ دہرہوہی بودجہوہ پارہ خہرجدہ کریت و مووچہی تہرخانکراو کہ
۷۵۰ قرووشہ لہسہر حیسابی بودجہی سالی ۱۳۱۰ دہدریت، بۆیہ داوات لیدہ کہین
رپیکا بہوہ بدہیت و ئەم ئەمر و فہرمانہیش بہ جہنابتانہوہ پەپوہستہ و ہہموو
فہرمانیکیش ہەر بۆ حہزہرتی (من لہ الامر)ہ.

بۆ فہرمانگہی ژمیریاری

^{۲۱۲}دہ کاتہ ۱۸۹۳/۵/۲۴ ی میلادی

بۆ حەزرەتی خاوەن سۆز و بەزەیی، ئەفەندەم

ئەم مەزبەتەییە ئەنجومەنی ژمیریاری پەیوەست بە راپۆرتی وەزارەتی دارایی و ئەنجومەنی والییەکان بۆ خستە بەردەمی جەنابی حەزرەتی پاشا بریتییە لە: گوندی شەقلاوێ که سەر بە قەزای کۆیە و یلایەتی شارەزورە و مزگەوتی حەزرەتی عومەری لێیە (رەزای خۆی لەسەر بێ) و محەمەد ئەمین ئەفەندی ئیمام و خەتیب و خزمەتگوزاری ئەو مزگەوتە پیرۆزەییە، لەم دوایانەدا دەرمالە کە لە لای بردراوە کە لە کۆنەو دەیدرای. ناوبراو لە کەسانی زانا دەحەسیندەریت و ئیستاش هەژار و نەدارە و هەر وەک پیشتر خزمەتی ئەو مزگەوتە دەکات و لە کارە کە بەردەوامە، ئەوەش مەرج بوو بۆ دانی ئەو دەرمالەییە بۆی تەرخانکراو کە ۵۰۰ قرووش و دە عەلبە گەنم بوو لە بەخشندەیی و سەخاوەتمەندی حەزرەتی سولتانەو.

جا ئەگەر رەزامەندی درا، گەنجینە یادداشتیک بۆ وەزارەتی ناوبراو حەوالە دەکات و لەو بارەشەو ئەمر و فرمان هەر پەیوەستە بە شەرەفی ئەمر و فرمانی جەنابی پادشا بۆ ئەوێ کاری پێ بکری.

۱۵ی موحرەمی ۱۲۷۰^{۲۱۳}

لەسەر بنەمای مەزبەتە و راپۆرتی پیشکەشکراو بۆ حەزرەتی پادشا ئەم یادداشتە بۆ ئیزندانە بە دەرکردنی یادداشتیک بۆ دانی دەرمالەییە بە بری ۱۰ عەلبە گەنم بۆ ئەفەندی ناوھاتی بەو مەرجانەیی باسکراون، جا سەبارەت بەمە فرمانە کە دەرچوو و بۆ وەزارەتی دارایی چوو تا گەنجینە ئەو بریارەیی ئیرادەیی سەننیه جیبەجی بکات و راپۆرت و مەزبەتە کە بنیڕیتەو. لەو بارەشەو ئەمر و فرمان هەر هی حەزرەتی (من لە الامر)ە.

۱۶ی موحرەمی ۱۲۷۰

^{۲۱۳} دەکاتە ۱۸/۱۰/۱۸۵۳ی میلادی

لہ رۆژی یہ کہمی مانگی تشرینی یہ کہمی سالی ۱۳۰۴^{۲۱۴} ھوہ، بہرپوہ بہرایہ تی ناحیہی شہ قلاوہی سہر بہ سنجاقی شہرہ زور ھہ لہوہ شینراوہ تہوہ و کاری ټہو بہرپوہ بہرایہ تیہ لہ ناحیہی داقوق دہ بیت، کہ لہ ۱۰ ی ئاداری ۱۳۰۵^{۲۱۵} ھوہ دامہ زیندراوہ و لہو بارہ شہوہ سادق ټہ فہندی دہ گوژریتہوہ ټہو، تا لہو ی کار بکات. بہم دوا بیانہش خورشید ئاغای مزووری تہ عین کرا و، پاشان لہ ۱۰ ی مایسی ۱۳۰۸ دہستی لہ کار ھہ لگرت لہ ناحیہی داقوق تا لہ ناحیہی شہ قلاوہ کار بکات، کہ لہ نوپوہ دروستکراوہ تہوہ و بریاری ټہوہش دراوہ، کہ مووچہ کہی ۷۵۰ قرووش بیت و چوتہ سہر بودجہی سالی ۱۳۰۹. ټہوہش لہ سہر بنہمای بریاری ټہنجومہنی شوورپاوہ و پھوہستہ بہ ئیرادہی سہنییہ و حیسابی ټہو مووچانہی کہ ټہ فہندی ناوبرا و ټہو کاتہی لہ بہرپوہ بہرایہ تی شہ قلاوہ و داقوق لہ سہر کار بوہ و ھریگرتوہ دہ گاتہ ۱۶۶۴۰ قرووش و ھک لہ وینہی یادداشت و ھاوپیچہکانی نووسراوی ژمیریری ویلایہ تی موسل و دارکہ ناردا ھا تووہ، ټہو کاتہی بہرپوہ بہرایہ تی ناحیہی شہ قلاوہ ھہ لہوہ شینراوہ و ناحیہی داقوق دامہ زینرا و پاشان لہ نوپوہ و ھک جارن ناحیہی شہ قلاوہ دامہ زیندراوہ چہند سالیک بہ سہر ټہم سہین و بہینہ تیپہری، بوپہ سہبارت بہم بابہ تہ و ټہو ھہوالانہی کہ لہ ویلایہ تہوہ سہبارت بہ ناوبرا دین ھہوالہی ټہنجومہنی شوورای دہولت کراون لہ ریکہوتی ۷ شوباتی ۱۳۰۹ لہ ژووری پھراوہکانی ناوخوا. بوپہ پیویستہ ټہمہ و ټہو فہرمانہی لہ ټہنجومہنی شوورای ناوبرا دہردہ چیت لہ بیر نہ کریت، لہو بارہ شہوہ ټہمہ و فہرمان ھہر بو ھزرتی ساحیب ټہمہ و فہرمانہ.

۲۳ نیسانی ۱۳۱۰ / ژمیریار / کاری پی بکریت. ۳۷ نیسانی ۱۳۱۰

^{۲۱۴} دہ کاتہ ۱۳/۱۰/۱۸۸۸ ی میلادی

^{۲۱۵} دہ کاتہ ۲۲/۳/۱۸۸۹ ی میلادی

^{۲۱۶} دہ کاتہ ۳/۵/۱۸۹۴ ی میلادی

BEO_002783_208684_001_001

سەدارەتى عوزما/ بەشى نووسراوەکان

بۆ وەزارەتى بە شکۆى ناوخۆ / ژمارە ۷

رېڤکەوتى ۲۱ى موحەرەمى ۱۳۲۴^{۲۱۷}

۱۳۲۲ى ئادارى

بە گوڤرەى وڤنەى نووسراوى وەزارەتى بە شکۆى ناوخۆ، کار بە ناوەرۆكى
بېرپارە کە دە کریت و لەو بارەو دەست و برد و هیممەت بکەن سەبارەت بە پیدانى
بەر پارەيەك بە محەمەد شەوقى ئەفەندى بەرپۆهەرى پېشووى ناحیەى شەقلاو.

BEO_002783_208684_002_001

بەرپۆهەرایەتى کاروبارى ناوخۆ/ بەشى نووسراوەکان

بۆ جەنابى حەزەرەتى خاوەن سەدارەت. ژمارە ۷

۱۸ى موحەرەمى ۱۳۲۴^{۲۱۸} / ۱ى ئادارى ۱۳۲۲

داواکارى

بەھۆى تەنگاسى و نەدارىيەو، محەمەد شەوقى ئەفەندى بەرپۆهەرى پېشووى
ناحیەى شەقلاو داواى پېشکەش کردوو بە ئەوئەى عەتای سولتانی وەر بگریت،
ئەم کارەش پەيوەستە بە راى بەرزى سەدارەتەو، لەو روانگەو ئەمر و فەرمان
هەر هی حەزەرەتى وەلیولتەمرە.

وەزىرى کاروبارى ناوخۆ

ئیمزا

۲۱۷ دە کاتە ۱۹۰۶/۳/۱۷

۲۱۸ دە کاتە ۱۹۰۶/۳/۱۴ى میلادى

بەشى نووسراوهكانى سەدارەتى عوزما

بۆ وەزارەتى بە شكۆى ناوخۆ

ژمارە ۱۲۱۳

۵ى رەبىعى دووهمى ۱۳۲۴^{۲۱۹}

۱۶ى مايسى ۱۳۲۲

ئەو وەلامى ئەو يادداشتەيە كە لە دەولەتەو بە ژمارەى ۱۲۱۳ و لە رېكەوتى
۴ى رەبىعى دووهمى ۱۳۲۴هەو هاتووه دواى داواكارىيەكەى محەمەد شەوقى
ئەفەندى بەرپۆه بەرى پېشووى ناحىەى شەقلأوه، عەتا و بەخشىنى دەولەتى بۆ
خەرج دەكرىت بە برى ۱۵۰ قرووش و كار بەو برپارە دەكرىت.
حەزەرەتى راويژكارى بالآى دەولەت

بەشى موراسەلات لە وەزارەتى ناوھخۆ

بۆ ويلايەتى بە شكۆى موسل

ژمارە ۳۰/۱۳۳۸

پيکەوتى ۴ى موھەرەمى ۱۳۱۱^{۲۲۰}

۶ى تەمموزى ۱۳۰۹

لەو يادداشتەى كە لە ليژنەى ھەلپژاردنى فەرمانبەرانەو ھەرچوو، محەمەد شەوقى ئەفەندى بەرپۆھبەرى پيشووى ناحيەى سرقنطى تەنسيب كراو ھەو ئەو ھى بېتە بەرپۆھبەرى ناحيەى شەقلاو، دواى ئەو ھى بەم دوايانە لەلايەن ئيرادەى سەنيە لە جەنابى سولتانەو ھەريارى دامەزراندنى ئەم بەرپۆھبەرايەتییە درا. بۆ ئەم بەرپۆھبەرەش برى ۷۵۰ قرووش مووچەى مانگانەى پى دەدریت و مووچەكەش لە رۆژى گەيشتنى بۆ سەر كارەكەى و دەست بەكاربوونى حسيب دەكریت و ھەوالى دەستبەكاربوونەكەشى رادەگەيەنریت. جا بە گویرەى پيارنامەكە سەرەتا نيوھى مووچەكەى دەبردیت و سەدى پينج لە مووچەكەشى ھەموو مانگيك لى دەگيردريتەو ھەو سەدى يەكيش بۆ خانەنشینی.

لە مانگى دواتردا ئەو سەدى پينجە دەبردیت و دەنيردريتە ليژنەى ھاريكارى سەدووقى پادشايەتى و كرى گواستەو ھەو بە برى ۱۷۴۰ قرووش لە دارايى ناوچەى پى دەدریت و ھەر ھەمووى دەخریتە سەر خستەى خەرجییەكان. جا ناوبراو دەبى لە كاغەزىكدا ئەو شتانە بنوسیت و پياريزریت و ژميريارى لى ئاگادار بكریتەو. جا لەو سۆنگەيەو ھەو دەست و برد و ھيممەتیک بەكن.

^{۲۲۰} دەكاتە ۱۸۹۳/۷/۱۸ى ميلادى

بەشى مۇراسىمات لە ۋەزارەتى ناۋەخۇ

بۇ ۋىلايەتى بە شىكۆى مۇسۇل

ژمارە ۲۲/۴۲۲۷

رېكەوتى ۵۵ مۇخەپمى ۱۳۲۳^{۲۲}

۲۷ شۇباتى ۱۳۲۰

ۋەلامى نووسراۋى بە شىكۆى ھاتوو لە رۆژى ۲۴ى كانوونى يەكەمى سالى ۱۳۲۰، بە ژمارەى ۱۱۹ و لەسەر بنەماى رەزامەندىيى مۇھەمەدنىيازى بەرپۆۋەبەرى ناھىيەى ئالتون كۆپرى و عەبدولرەھمان ئەفەندى بەرپۆۋەبەرى ناھىيەى شەقلاۋە، لە كارەكانىيان ئالوگۆرپىيان پىكرا و ئەمەش لە رۆژى دەستبەكاربۇونىيانەۋە حىيىبە و، بۇ عەبدولرەھمان ئەفەندى برى ۶۷۵ قرووشى مۇۋچەى مانگانە و، بۇ نىيازى ئەفەندىش برى ۵۵۸ قرووشى مۇۋچەى مانگانە. لەو سۆنگەيەۋە لە رۆژى دەستبەكاربۇون و دەستلەكارھەلگرتىيان رادەگەيەننن و ئەم ئىفادەيەش بۇ ژمىرىارى دەنئىردىت.

بۇ پەراۋى ژمىرىارى

حه زره تی خودان ده ولت، ئەفهندی

خه لیفه ی خودا، هیممهت بهرز، جوامیر و بهخشنده و چاکه خواز و میرخاس و خاوهن شکۆ هه زره تی ئەفهندی سولتان، خه لافه ته کهت هه ر بمینی تا مانه وه ی زهوی و ئاسمان.

دوای له کارلادانی بهنده ی بیده سه لاتتان له ویلایه تی موسل، تا ئیستا موحتاح و نه دار بووه و په نا بو فه رمانگه و به شه کانی وه زاره ت و بابی عالی ده بات، که پیوستی به چاره سه ری به په له هه یه و، ئەم هاواری هیناوه ته بهر ده رگای دادگه ر و به خشنده یی جه نابی مه قامی وه زاره ته وه و پیوستی به خه ر جکردنی بریکه له پاره ی ئەو مووچه یه ی ماویه تی. جا له و سۆنگه یه وه له گه ل چه ند فه رمانبه ریکدا به و کاره وه خه ریکه و ئەوه ی له سه ری ه تی کردویه تی و له م ته له گرافه شدا له گه ل چاوه پروانی فه رمانه که دا هاوپیچ له گه ل دوعا و نزایه کانی خۆی و خانه واده که ی بو ته مه ن دریزی سولتان و دوعا ی خیری بو وه زاره ت و خه لکی دیکه شه.

جا دوای ناردنی ئەو داوایه و تیپه رینی چل روژ به سه ر ناردنه که ی، هه یچ وه لامیک نه هات و پاشان له نوپه داواکه مان نارد و دوای هه شت نو ده روژیش هیشتا هه یچ وه لامیکی په راوه کان نه هاتوه و به ته له گراف له هه یچ شتیکی نوئ ئاگادار نه کراوینه ته وه و به سه ره ته وه له باله خانه ی پۆسته وه گوتمان (انا لله وانا الیه راجعون) و زور بی ئومید بووین، جا هه ر به ریکه وت چاومان به محمه د عه زیزه فهندی به ریوه به ری ناحیه ی سورداش که وت و ئەویش به چاوی خۆی حال و بار و هه ژاری و بی ده ره تانی ئیمه ی بینی، له کیسه ی خۆیه وه چه ند پاره یه کی پی که رم کردین و داواکارییه که ی بو جه نابی مه قامی وه زاره ت نارد و داوای مه رحمه ت و عه داله تی لیکردن و باسی حال و باری ئیمه ی بو کردن و ئیمه ش

جەسارەت دەكەين كە داواتان لیبكەين، چونكە لە كەسی خانەدان داوا دەكەين. جا دواى ئەوەى كە تواناى ئەوەمان نەبوو تەنانت كرى خانوو بدەين، من و خانەوادە كەم كەوتىنە كۆلانان و زەمانە خراپى بەسەر هیناين وسەر دەممان لىي گۆراوه لە دادگەرييه وه بۆ ستهم و زۆردارى. سویند به و خوايهى لەسەرانه، لەو جلانهى لەبەرمانە بترازى، پەرە تیرمان نەماوه. ئەلحوكموليللا.

ئاخر منيک ٤٠ سالى ره به قم له خزمه تي ده و له ت به ر پ کرد، که ئەمە لە پەراوه کان ديار و ئاشکرايه و ئەو سالانه زۆر گوپرايه ل بووم بۆ ده و له ت و ملم لە موو بارىکتر بوو، ئەوەى بەسەر منيش هاتوو پيم خوش نيه و دژى ره زامه ندى خوايشه. چاوه روانى مەرحەمەت و بەخشندەيى سولتانيان كە لەو مامەلەيه دا بەزەيى پيماندا بيته وه و چونكە دوو مانگ دەبى من و خيزان و منداله كانم لەناو برسپيه تيدا ده ژين و لەو پيوستى و ئىحتياجيه دا و وهك بەخشين و سه ده قه و لە رووى مەرحەمەت وه شتيكمان لە جەنابى مەقامى وه زارته وه پى كەرەم بکات. جا جار يکى دیکه داوا و ئىستىرحامم دووباره ده كەمه وه و لەو باره شدا ئەمر و فرمان هەر حى حەزرتى (من له الامر) ه.

بەرپۆه بەرى پيشووترى ناحيهى شه قلاوه و دانىشتوى سنجاقى كەرکووک

٢٢٢ ٢١ شوباتى سالى ١٣٢١ ى رۆمى

٢٢٢ ده كاته ١٩٠٦/٣/٦ ى ميلادى

DH_MKT__01058_00027_002_001

بابی عالی

فهرمانگهی کاروباری ناوخۆ

بهشی فهرمانبهران

ژماره ۸۵۱

ریکھوتی ۱۰ موحهره می حهرام سالی ۱۳۲۴^{۲۲۳}

۲۵ ی شوباتی ۱۳۲۱

نامه ی بهزه ییپیداها تنه وه ی پیشکه شکراو له لایهن محهمه د شهوقی ئەفهندیی بهرپوه بهری پیشووتری ناحیه ی شه قلاوه بو پپبه خشینی بره پاره یهك، چونكه خۆی و خانه واده که ی له گوزه رانیکی خراپدانه.

له راستیدا له سهر بناغه ی ئەوه ی که ئیمه ئاگادارین ناوبراو زور هه ژار و نه داره، بویه داوای به خشین و عه تا له سولتان ده که یین، که بریکی گونجاوی بو ریکبخهن و پیی ببه خشن، ئەمهش په یوه سته به رای به رزی جه نابی خاوه ن مه قامی وه زارته. له م بواره شدا ئەمر و فهرمان هه ر هی حه زره تی (من له الامر) ه و عه رزو حااه کهش هه ر بو ئەو ده گه ریته وه.

بهرپوه بهری بهشی فهرمانبهران

ده کاته ۱۹۰۶/۳/۶ ی میلادی^{۲۲۳}

بهشی موراسه لالت له وهزارهتی ناوخۆ

بۆ چه زرهتی مه قامی سه دارهت

ژماره ۲۶/۸۵۱

رېكه وتی ۱۸ ی موچه ره می ۱۳۲۴^{۲۲۴}

۱۲ ی كانوونی یه كه می ۱۳۲۲

داواکارییی پیشكه شكراو له لایهن محمه د شهوقی ئەفهندی به رېوه بهری
پیشووتری ناحیه ی شه قلاوه، به هۆی هه ژارییی له راده به دهری، داوا ی به خشین و عه تای
سه نییه ده کات. دوا ی لېنۆرین، به خشین و عه تای سه نییه به بری ۱۰۰ قروشی بۆ
رېکخرا، له م باره وه ئەمه ش په یوه سته به را و بۆچوونی خاوه نی مه قامی سه دارهت.

ده کاته ۱۹۰۶/۳/۱۴ ی میلادی^{۲۲۴}

بابی عالی

فهرمانگهی کاروباری ناوخۆ

بهشی فهرمانبهران

ژماره ۱۸۷

رېښهوتی ۲۳ی رهبعولئنهوتلی ۱۳۲۴^{۲۲۵}

۱۳۲۲ی مایسی

ئو عهرزوحالهی له لایهن محهمه د شهوقی بهرپوهبهری پیشووی ناحیهی شهقلاوه بو خاوهنی مهقامی سهدارت (خه لافهت) پیشکه شکراره، تیدا هاتوه، که موچه که ی له بهرپوهبهرایهتی ناوبراوی بری ۴۵۰۰ قرووش که له که بووه و نیوهی له گه نجینهوه ماوه تهوه و نیوهیشی به دهستی خوی وه رگرتوه و تا فهرمانه که تهواو بووه و داوای بهخشینی کردوه له حهزرتی خه لیفهوه. بویه ئیستیرحاننامهیه کی پیشکه شکراره بو به دهستهینانی بره پارهیه کی گونجاو و نامازهی به نه داری و پیوستی به زه بیهاتنهوه به حالی داوه و دووباره عهرزوحالهی که ی پیشکه شکراره و پرا و بوچوونیش هیلراوه تهوه بو جهنابی خاوهن پراو و بوچوون له وهزارت، له م پرووهوه ئه ممر و فهرمان هی حهزرتی (من له الامر)ه.

بهرپوهبهری بهشی فهرمانبهران

بهشی موراسهلات له وهزارتی ناوخۆ

^{۲۲۵} ده کاته ۱۹۰۶/۵/۱۷ی میلادی

بۆ خاوهنى مهقامى عالى له سه دارهت

ژماره ۸/۱۸۷

رېڤيکهوتى ۴ى رهبيعى دووهى ۱۳۲۴^{۲۲۶}

۱۵ مایسى ۱۳۲۲

سه بارهت به مووچهى به رپوه بهرى ناحیهى شه قلاوه محمه د شه و قى ئە فه ندى
که پاره کهى که له که بووه و گه يشتۆته ۴۵۹۹ قرووش و نيوهى وه رگرتووه و
نيوه کهى تريش له گه نجينه ماوه ته وه. ناوبراو داوا کاريه کى پيشکهش کردووه و
داواى به خشين له مه قامى سه دارهت ده کات تا ته واو بوونى فه رمانى مووچه کهى و
و سه ر له نوى پيشکهش کردنه وهى، جا ناوبراو هه وجى به ره حم و عه تفه و پيمان
وايه برى ۱۰۵ قرووشى وهك به خشين بۆ ته رتيب بکريت. بۆ ئە م مه به ستهش ئە م
ئە مر و فه رمانه په يوه سته به راي بالاي خاوهن شکۆوه.

^{۲۲۶} ده کاته ۱۹۰۶/۵/۲۸ ی ميلادى

بەشى مۇراسەلات لە ۋەزارەتى ناۋەخۇ

بۇ ۋىلايەتى بە شكۆى مۇسل

ژمارە ۶/۱۷۵۹

رېكەوتى ۱۰ جەمادى دوۋەمى ۱۳۲۴^{۲۲۷}

۱۹ تەممۇزى ۱۳۲۲

ۋەلامى نووسراۋى بەپىزتان ھاتوۋ لە رېكەوتى ۲۹ مائىسى ۱۳۲۲ بە ژمارەى ۴۳ لەسەر رەزامەندى محەمەد نىيازى ئەفەندى بەرپۆبەرى ناھىيەى شەقلاۋە و رەمزى ئەفەندى بەرپۆبەرى ناھىيەى خىسرو لەناۋ ۋىلايەتى دياربەكر، ھەردووكيان لە ۋەزىفە كانيان لە گەل يە كتر ئالوگۆركران ئەمەش لە رۆژى دەستبە كاربوونيانەۋە پارەيان بۇ خەرج دەكرىت. كە ھى رەمزى ئەفەندى موۋچەى مانگانەى ۶۷۵ قرووشە و رېكەوتى دەستلە كارھەلگرتنە كەى و دەستبە كاربوونە كەى روون دەكەينەۋە و كرىي گواستەنەۋەشى لە داھات و سامانى ناۋچەيى پى دەدرىت و بۇ رەمزى ئەفەندىش لە رېكەوتى دەستبە كاربوونە كەى بىرى ۴۸۰ قرووش موۋچە كەيەتى و رېكەوتى دەستبە كاربوون و دەستلە كارھەلگرتنە كەى بە نووسراۋ روون دەكەينەۋە و كرىي گواستەنەۋەشى لە داھاتى ناۋچەيىۋە پى دەدرىت. ئەم زانىارىيانەش دەدرىتە ژمىريارى.

بۇ پەراۋى ژمىريارى.

^{۲۲۷} دە كاتە ۱۹۰۶/۸/۱ مىلادى

ويلايه تي موسل

به شي نووسراوه كان

بو وهزاره تي به شكوي ناوخو

ژماره ۷۶

ريكه وتي ۱۸ شه ووالي ۱۳۲۵^{۲۲۸}

۱۱ تشريني دووهمي ۱۳۲۳

حه زره تي خودان ده ولت، نه فهدم

محهمه د رهمزي نه فهندي به رپوه به ري ناحيه ي شه قلاوه، ناحيه كه ي خوي له
رووي ناسايشه وه ريكخستوتته وه و باش به رپوه ي ده بات و داهاتي ده ولت تيشي له
كاتي خوي بو ده ولت به ده سته يناوه و تابووريشي له سهر سنووري ئيراني له
له شكري چواري سولتاني هواندوتته وه و، شاهيدي بو ده دريت كه خزمه تيكي باش
ده كات. بويه نه نجومه ني قه زاي كويه پيي باشه كه لوتفيكي له گه لدا بكريت وه ك
له مزبه ته ي موته سريفيه تي كه ركوكيشدا هاتووه. نه م كارش په يوه سته به
مه قامي به شكوي وه زاره ت و له و باره وه نه م و فرمان هه ر هي هه زره تي (من له
الامر)ه.

به ناوي والي موسله وه

مسته فا

^{۲۲۸} ده كاته ۱۹۰۷/۱۱/۲۴ ي ميلادي

ويلايه تى موسل

به شى نووسراوه كان

بو وهزاره تى به شكوى ناوخو

ژماره ۵/۷۶

رېكه وتى ۱۷ى زولقه عيدهى ۱۳۲۵^{۲۲۹}

۹ى كانوونى يه كه مى ۱۳۲۳

وهلامى به پېزى هاتوو له مه قامى دهوله ته وه، له رېكه وتى ۱۱ى تشرىنى دووه مى ۱۳۲۳ و به ژماره ۷۶، كه تييدا باسى خزمه ته كانى محمه د ره مزى ئه فهندي به رپوه به رى ناحيه ى شه قلاوه ده كات، بو ئه وهى لوتفيكى شايانى خو ى به رامبه ر بنوئندريت. فرمانه كه ده رچووه و ئپوهش بو جيبه جيكردى ده ست و برد بكه ن.

^{۲۲۹} ده كاته ۱۸۸۸/۷/۲۶ى ميلادى

بۇ ويلايه تى بەشكۆى موسل

ژمارە ۴/۱۴۱۲

رېكەوتى ۴ى زولحىججەى ۱۳۰۴^{۲۳۰} / ۱۱ى ئابى ۱۳۰۳

ئەم بەلگەيە باسى دامەزراندنى بەرپۆەبەرى ناحيەكان دەكات، تەنيا ئەو بەشەى باسى شەقلاوويە وەرىدەگىرپىن:

لە ناو سىنجاقتى شارەزوور و ئەو بەرپۆەبەرايەتییەى كە لە نوپۆە دامەزراوہ، بەرپۆەبەرايەتى ناحيەى شەقلاوہ كە بەرپۆەبەرەكەى مەحمود بەگە، ھەر وەك لەو مەزبەتەيەى كە لە ليژنەى ھەلپژاردنى فەرمانبەران ھاتوہ، فەرمانبەر بە ھوكمى رېنمايىيەكان دادەمەزرىن.

ئىدارەى بەرپۆەبەرايەتى ناحيەى شەقلاوہ لەلايەن ھافز سەليمان صالحلى مامۆستاي قوتابخانەى سەرەتايى بەرپۆەدەبرىت، رى و شوپنەكانىش گىراونەتە بەر ھەر وەك لە ليژنەى ھەلپژاردنى فەرمانبەران ھاتوہ و بۆ ئەو فەرمانبەرانە مووچەى مانگانە تەرخاندە كرېت. وەك بۆ بەرپۆەبەرى ناحيەى شەقلاوہ كە ۷۵۰ قرووش مووچەكەيەتى و لە رۆژى دەستبەكاربوونيەوہ بۆى ھسىبە و بە گوپرەى برىارانامە نيوہى مووچەى يەكەمىنى بۆ سىندوقى خانەنشينيە و بۆ ھەموو بەرپۆەبەرەكانىش كرېى رېگا ۱۷۴۵ قرووش لە دارايى ناوچەيى سەرف دەكرېت و ئەمەش دەخرىتە خىشتەى خەرجيەكان و ئەم پروونكردنەوہش دەدرىتە فەرمانگەى ژمىريارى. جا ئپوہ و دەست و برد و ھىممەت بۆ جىبەجىكردنى.

فەرمانگەى ژمىريارى ئاگاداركرايەوہ^{۲۳۱}

^{۲۳۰} دەكاتە ۱۸۷۷/۸/۲۴ى مىلادى

^{۲۳۱} تىبىنى: ھەر لەم بەلگەنامەيەدا باسى ناحيەكانى برادۆست و ئالتون كۆپرى و سولتانىيە دەكات.

بۆ ویلايه تى به شكۆى موسل

ژماره ۶/۱۶۲۶

رېكەوتى ۲۹ى موچه رەمى ۱۳۰۶ / ۲۴ى ئەپىلولى ۱۳۰۴

(ئەوھى پەيوھندى به شەقلاوھوھ ھەپە)

گواستنهوھى به رېوھبەرى ناحيهى شەقلاوھ حافظ سلیمان ئەفەندى، به ھۆى ئەوھى به توانا و شیاوھ، بۆ ئەوھى بېتتە به رېوھبەرى ناحيهى مزوورى سەر به دھۆك، ئەمەش له مەقامى به شكۆى ویلايه تەوھ ھاتوھ له رېكەوتى ۲۱ى كانوونى يەكەمى سالى ۱۳۰۳ و به ژمارهى ۳۵ له نووسراوھ كانى ژمېرىارى، كە موچەى به رېوھبەرى ناحيهى مزوورى ۴۳۲ قرووشە و موچەى به رېوھبەرى ناحيهى شەقلاوھ ۷۵۰ قرووشە. سەبارەت به برى موچە كانیش له به رېوھبەرايه تىبه كانى سەرھوھ، ئەوا به گوېرەى حوكمى ھاتوو له پەراوېزى برىارى موچە كانى تابلۆى رېكخستنى موچە كانەوھ ناكرىت دواى برىارلەسەردان و رەزامەندى دەربرىنى ھىچى لى زیادبكرىت و كەم بكرىت.

DH_MKT__01550_00113_001_002

به رېوھبەرى ناحيه كان لەمەدا ئاگاداركرانەوھ و ھەوالیش دەنېردرىتتە ویلايه ت تا لەمەدا ئاگادار بكرېنەوھ و ئەو ئىفادەيەش رەوانى دەرکەنار و ژمېرىارى دەكرىت. جا لەو سۆنگەيەوھ بۆ جېبەجى كەردنى دەست و برد بکەن. فەرمانگەى ژمېرىارى پېى راگەيەندرا

۲۳ دە كاتە ۱۸۸۸/۱۰/۵ى مىلادى

بهشی پهراوهکانی ناوځو

بو حه زرهتی مهقامی سه دارهت

ژماره ۲۱/۷۵۱

رېځکه وتی ۱۸ جهمادی دووهمی ۱۳۱۰^{۲۳۳}

۲۶ ی کانوونی یه که می ۱۳۰۸

داواکاری پیشکه شکر او له ئه حمده بایه زید و هه موو ئه فنه ندییه کان و خه لکی شه قلاوه بو له کارلابردنی بهرپوه بهر و کاتبی بهرپوه بهرایه تییه که رهوانی ناوه ندی ته له گرافی هه ولیر کراوه و پیشتریش له وه لامی ویلایه تی موسلدا پروونکرده وه دراوه ته خاوه ن مه قام و بابه ته کهش ئه وه بووه، که شه قلاوه و ۷۰ گوندی ده و روبه ری زور زور زهره رمه ندبوونه له ئیداره کردن و سه رو کایه تییه که ی، پیشتر به فه رمانی خه لافه ته وه ئه و بهرپوه بهرایه تییه دامه زراوه و بهرپوه بهر و کاتبی بو دامه زریندراره، له پیشدا کاره کانی باش بو، به لام بهم دوا بیانه له خه لکی ناحیه ی شه قلاوه دا (که شوینیک کی گرنگی هه یه) هاتووه که له ئیداره کردنه که ی رازی نین بیگومانیش شوینیک کی گرنکه و ئه م کارهش شیایوی به هه ند وه رگرته له بهر ئه و ناره زایبانه.

وینه ی ئه و ئیفاده کردنه پیویسته به گرنگیه وه چاوی لیبرکیت و چی ری و شوینی پیویست هه یه پیویسته بگریته بهر و خه لافهت ریگا به و کاره بدات و کاروباره کان به گویره ی ره زامه ندی بهرپوه بچن.

^{۲۳۳} ده کاته ۱۸۹۳/۱/۷ ی میلادی

له کۆیه وه بۆ داروسسه عاده (ئىسته نبول)

بۆ وهزارهتى به شكۆى ناوخۆ

ژماره ۳۳۵

۱۶ى حوزهيرانى ۱۳۱۹ى رۆمى^{۲۳۴}

سه رۆكه كانى له تهرهف حكومهتن له قهزاي كۆيه ميرمه حمه لى و ميرىوسفى و پشتگه لى كه بازرگانى جوملهى دار و ميوه جات ده كهن و ههر له كۆنه وه رپىگاي بازرگانىيان له سهر ههولپره وه بووه، بۆ كرين و فروشتن و مامه لهى داراييان ته عه دا و سته ميكي زوريان له و مامه له بازرگانىيه لى كراوه و به هيچ شيويه كه نه خودا و نه مه قامى بالاي خه لافه تيش قبوليه تى. جا ئه مجاره يان عه بدولره زاق ئاغا كه به سه رۆكى شاره وانى ههولپره دامه زراوه و ده رديكى خراپى به ئه ميندارى گومرگ و سه رپه رشتياري داره كان كردووه، ئه و كاته ي عه شيره ته كانمان به وشتره وه بۆ بازرگانى له ههولپره وه حازربوون ئه وانه ده سترى ژيان كرده سه ريان و سته ميكي و ايان لى كردوون قهت و قهت و پنه ي نه بووه. جا ههر له بهر ئه وه بازرگانه كان ناره زايان ده ربرى و به رژه وه ندى بازرگانىش په كى كه وت. جا له و سۆنگه يه وه تكاى مه رحه مه تان ليده كه ين كه بازرگانىيه كه مان وه ستاوه و داواده كه ين سه به بكار له سه رۆكايه تى لابه دن كه عه بدولره زاق ئاغيه و حاجى ره شيد ئاغا كه كه سيكى به توانا و شاره زايه دابنين . داواى ئه و مه رحه مه ته تان ليده كه ين تا بازرگانىيه كه مان ئه مين بيت و هه تا عه دالهت و دادگه رى سولتانىش بيته كايه وه، ته نيا ئه و ئىستىرحامه مان ده و يت.

^{۲۳۴} ده كاته ۲۹ى حوزهيرانى سالى ۱۹۰۳ى ميلادى

سەرۆکی پشتگه‌لی / ئەحمەد

سەرۆکی میریوسفی / ئەمین

سەرۆکی میرمه‌حمه‌لی / مسته‌فا

بۆ لیژنه‌ له ١٦ ی حوزه‌یرانی ١٣١٩

DH_TMİK_M__00147_00079_002_002

له لیژنه‌وه بۆ ویلایه‌تی به‌ شکۆی موسڵ

رێکه‌وتی ٢٨ ی حوزه‌یرانی ١٣١٩^{٢٣٥}

لیژنه‌ ره‌زامه‌ندیی له‌سه‌ر ئەوه‌ دا، که‌ ورد و درشتی کیشه‌که‌ به‌یندریت و موتالای له‌سه‌ر بکریت و لیکۆلینه‌وه‌ی تیدا بکریت و بریاری حکومی له‌ باره‌ی ئەو داوایه‌ بدریت، که‌ سه‌رۆک عه‌شیره‌تی میرمه‌حمه‌لی و هه‌قاله‌کانی له‌ ناوه‌ندی قه‌زای کۆیه‌وه‌ له‌ میژووی ١٥ ی حوزه‌یرانی ١٣١٩ه‌وه‌ ناردویانه‌ و ناو و ئیمزایان له‌سه‌ره‌.

^{٢٣٥} ده‌کاته ١١ ی ته‌مموزی ١٩٠٣ ی میلادی

I_MVL_00159_004604_001_001

بری مووچهی تهرخانکراو بۆ به گه کانی خوشناو، له سه ره تاي مانگی تشرینی

یه که می سالی ۱۲۶۵ ی رۆمییه وه ۲۳۶:

محهمه د به گزاده یه حیا به گ ۵۰۰ قرووش

به کر به گ ۴۵۰ قرووش

پشتگه لی قه دری به گ ۳۵۰ قرووش

پشتگه لی محهمه د به گ ۴۰۰ قرووش

عوسمان به گزاده مه حموود و محهمه د به گی برای ۳۰۰ قرووش

کۆی هه موویان: ۲۰۰۰

I_MVL_00159_004604_002_001

داواکاری و خستنه روو بۆ جه نابتان

مووچهی به گه کانی خوشناوتان بۆ ده خهینه روو، ئەمه ش زیاتر بۆ راکیشانی

خۆشه ویستییان، ئەو به گانه له کۆیه و ههولیر و کهرکوک نیشته جین، جا له لوتف

و مه رحه مه تی سولتانه وه داوای مووچه یان بۆ ده کهین، تا خۆشگوزهرانی ئەمن و

ئاسایش به رقه رار بیت، ئەوه ش جیی به رژه وه ندیی، چونکه له کۆنه وه و دوای ئەو

کیشه و گرفتانه ی روویاندا بانگی به غذا کراون و ماوه یه که له زیندانی ماونه ته وه،

دواتر نیردراونه ته کهرکوک و له میانی مانه وه یان له وی، ههولیان داوه کاری

نابه جی بکه ن، له و کاته دا مووچه یه کی کاتییان بۆ بردراوه ته وه، بۆ ئەوه ی ئەو

مووچه کاریان تیبکات و وایان لی بکات بحه وینه وه و ئاسایش و خۆشگوزهرانی

بینیته کایه وه، جا دوای ئەوه مووچه که بردرا و ئەوانیش وه که خه لکی تر به

۲۳۶ ده کاته ۱۸۴۹/۱۰/۱۳ ی میلادی

كشتوكال و جوتياريهوه خهريك بوون. له بهرئهوه ئهوه دهخهينه بهردهمتان كه له سهرهتاي مانگي تشريني يه كه مي 65 هوه مووچه كهيان بو خهرج بكريت و له داهاتووشدا بپريت كه بوونهوه جوتيار و ئه گهر سه داره تيش راي له سه رنه بوو با بوه ستيت، له و باره وه و له هه موو بار يكي شدا ئه مر و فرمان هه ر هي حه زره تي (من له الامر)ه.

19 ي زولحيجه ي سالي 65 237

به نده تان، والي ويلايه تي به غدا/ عه بدولكه ريم

I_MVL_00159_004604_004_001

حه زره تي خاوه ن ده وله ت، ئه فه ندي

له پيناو كو تاييه ينان به كيشه كان به گه كاني خو شنا و بانگ كراون و ئيستا له كوويه و هه ولير و كه ركوك نيشته جي ن و جا داواي مووچه يه كي كاتيان بو ده كه ين، ئه و داوايه ش له حه زره تي والي به غداوه حه زره تي پاشاوه هاتووه و له نووسينه كه ئه وه ي لي ده فامر يته وه، كه ئه م مووچه يه كاتيه و بو ئه وه بو يان ته رخان ده كريت تا كاروباره كاني خو يان له شويني تازه جي به جي بكن و تا له پاشه روژ سووديان لي وه ربگيريت. له و باره وه پرس و را به ئه نجومه ني ويلايه ت كراوه تا زانباري ته واو بدن و ته زكيره يه كيش له ئه نجومه ني ويلايه ت ده رچووه، هاويچ بو تاني ده ني رين.

7 صه فه ري سالي 66 238

237 ده كاته 1849/11/5 ي ميلادي

238 ده كاته 1849/12/23 ي ميلادي

خسته پروو بو سه دارهت

دوای سلاو و ریژی بی پایان بو چه زره تی مه قامی سه دارهت، نه وهی که والی نوبراو پیشکشی کردووه بو ته رخانکردنی موچه بو به گه کانی ناو هاتوو، نه واه له پاشه پرۆژ هیچ سوود و چاکه یه کی بویان نابی، چونکه نه وانه له خراپه بترازی شتیکی تر نازانن و نه گهر دهر فه تیشیان بو بلوی زاتی خراپه و خراپه کاری ده کهن، مادامیش والی نوبراو ههر سووره له سهر خهر جکردنی موچه بویان، له و باره دا نه و نه مره وه ستاوه ته سهر ریپیدانی ئیراده ی شه هه نشاهی، نه وسا کار به ناوه پرۆکه که ی ده کریت و نووسراوی نوبراو و له گه ل مه زبه ته دووباره ده کریته وه و ده بی کار به فرمانه که بکریت، له و باره شه وه نه مر و فرمان ههر هی چه زره تی (من له الامر)ه.

۱۱ صه فهری سالی ۶۶ ۲۳۹

I_MVL_00159_004604_005_001

نه و پارچه نووسراوه ی که له ده وله تمه ند والی به غدا چه زره تی پاشاوه بو نه نجومه نی ویلایه ت هاتوو، تییدا هاتوو به هوی نه و پرووداوانه ی پروویانداوه به گه کانی خوشناو بو کویه و که رکوک و هه ولیر بانگ کراون تا له سهر زیان رابین و نه وانیش ده ستیان به کشتوکال و جووتیاری کردوو و کاری خوین ده کهن، له و کاته وه داواکراوه که موچه یه کیان بو ته رخان بکریت دوای نه وه ی لیان پردراوه نه ویش له مانگی تشرینی یه که می ۶۵ه وه و کوی موچه کانیشیان

۲۳۹ ده کاته ۱۸۴۹/۱۲/۲۷ ی میلادی

۲۰۰۰ قرووشه. لهو باره شه وه پرس و راویژ کراوه له والی پیشووی به غدا حه زره تی دهوله تمه ند پاشاوه و ئه ویش ئاماژه ی به وه داوه که تهرخانکردنی مووچه ش هیچ سوودی نابیت، چونکه ئه وانه له کۆنه وه ته بیعه تیان وابووه زاتی ئه وه ده که ن خراپه کاری بکه ن و تهرخانکردنی مووچه که ش وه ستاوه ته سهر ئیراده ی سه نییه، ئه وه ش له وه لام و ئیفاده که هاتووه که خه ر جکردنی مووچه بو په پره وانی سه لته نه ت بو ئه وه ی نه رم و نیان بن و ئوقره بگرن، دیاره سوودیکی زوری نییه. بو تیپینیش ئه مه له پیشتریش سوودیکی وای نه بوو، به لام والیی ناوبراو تا ئیستاش سووره له سهر رایه که ی بو تهرخانکردنی مووچه بو یان، ئه و مووچه یه ش به شیوه ی کاتی ده مینیتته وه و ناوبراوانیش له شوینی نیشته جیبوون و نشینگه ی خو یان ده میننه وه و له وی کشتوکال و جوتیاری ده که ن، به گویره ی به یانه که مووچه که ده بی له سه ره تای مانگی تشرینی یه که م ده ست پی بکات و له و کاته وه ش ده پچریت که ده ست به کاره خراپه کانیا ن بکه نه وه و ۲۰۰۰ قرووشیا ن بو تهرخان ده کریت، پیش ئه وه ش ده بی مؤله ت له گه نجینه ی به شکووه وه ربگیریت. جا ئه گه ر به گویره ی ئیفاده ی ده فته ری به غدادی خاوه ن سۆز و ره حم (ئه فه ندی) و پیراگه یانندی وه زاره تی به شکویی دارایی و ده رچوونی ته زکیره ی ئه نجومه نی ویلایه ت بیت، هه موو ئه مانه په یوه سته به ده رچوونی بریاری ئیراده ی سه نییه و دواتر کار به ناوه رۆکی ده کریت، له و باره وه ئه مر و فه رمان هه ر هی حه زره تی (من له الامر)ه.

۲۹ ی صه فه ری ۶۶ ۲۴۰

ئه نجومه نی ئه حکامی عه دلی

I_MVL_00159_004604_006_001

خودان سۆز و به زه یی، ئه فه ندی!

۲۴۰ ده کاته ۱۸۵۰/۱/۱۴ ی میلادی

ئەو نووسراوانەى لە والى بەغداوہ بۆ ئەنجومەنى ویلايەتەوہ ھاتوون، تیییدا ھاتووە بە ھۆى رووداوہ کانەوہ بەگەکانى خوشناو بانگکراونەتە کۆیە و کەرکوک و ھەولیر تا داسەکنین و داواى خەرچکردنى مووچەیان بۆ کراوہ لە سەرەتای مانگی تشرینی یەكەمى ٦٥هەوہ و، کۆى مووچەکەیان کە بۆیان تەرخانبکریت ٢٠٠٠ قرووشە، پاش ئەوہ دەپردریت. جا دواى پرس و راویژ لەلایەن ئەنجومەنى ویلايەتەوہ والیى پیشووى بەغدا ئیفادەى داوہ کە تەرخانکردنى مووچەش ھیچ سوودیكى بۆ ئەوان ناییت، چونکە ئەوانە لە کۆنەوہ تەبیعیەتیان وابووہ زاتى خراپەکارى دەکەن و لەسەریان فەرزکراوہ کە جیگیربین و لە شوینی خویمان نەجولین تا ئەو کاتەى دەست بە کشتوکال و جووتیاری دەکەنەوہ و مووچەکەشیان کاتییە. لەو بارەوہ کار بە ناوەرۆکەکەى دەکریت.

٢ى رەبیعی یەكەمى ٦٦ ٢٤١

خستنەرۆو بۆ جەنابتان

دواى سلاو و ریز، ئەمە تەزکیرەى سامییە دواى تەماشاکردنى مەزبەتە و پەراوہکانى بە گویرەى داواى حەزەرەتى پاشا، کار بە ناوەرۆکیان دەکریت، ئەمەش دواى ئیزن وەرگرتن لە گەنجینەى بەریز و وەزارەتى ناوبراوہوہ دیت، کە شەرەف صدور (بەریارى) حەزەرەتى سولتان دیت، تا کار بە ناوەرۆکەکەى بکریت و مەزبەتە و نووسراوہکان بۆ وەزارەتى ناوبراو دەچنەوہ و ئەمر و فەرمانیش ھەر بۆ حەزەرەتى (من لە الامر)ە.

٤ى رەبیعی یەكەمى ٦٦ ٢٤٢

٢٤١ دەکاتە ١٨٥٠/١/١٦ ی میلادى

٢٤٢ دەکاتە ١٨٥٠/١/١٨

حوز و عاده اوردی هیمنه بیجا کانی الهیه فوشاد انصاریک نامه و تریه ضحک بو طرفه کله اولد حاضری
 بنا مقدری قریشی و قوجو و اوده لریک قاید اجنه و انصاری مقوم و اولد حوز و عاده اینه طرفه قریشی
 اغیه مولد ایرکین مرپون حردی قطع ایله انصاریک ایضاً و و اولد حوز و عاده اینه طرفه قریشی
 اجل الهیه و اولفق برکتی بونک ایچده بعضی کانی الهیه مذکور فوشاد انصاریک قاید ایله انصاریک ایضاً
 ایچده بعضی قاید فاط اولیغنه و انا بصیرت اوزه بولنده لکسی تطفیل و نامه ایله انصاریک ایضاً و اولد حوز و عاده اینه
 واقعه ماره لیه اعتققی اوده عید شامل سیده موقع تجیل و تکییم اولد اینه عیدله مقومده بعضی کانی الهیه و اولد حوز و عاده اینه
 اولفق و کافر صیده هر ااده و انصاریک ایچده بعضی کانی الهیه مذکور فوشاد انصاریک قاید ایله انصاریک ایضاً و اولد حوز و عاده اینه
 مر اوده بولنده کولونک بونک عاکر موظف ایله فاکه عولری ادهای عوریه ایله ضلوعه کانه سوه اولد حوز و عاده اینه
 ش ایله مقدری قریشی انصاریک و قومه لره اوزه سیده کتیده علم حضرت ایرک انصاریک قومه سوه اولد حوز و عاده اینه
 موکانه ک قتم و هجوم واقعه تاج آور اولد حوز و عاده اینه فواج تفنیک انصاریک قومه سوه اولد حوز و عاده اینه
 و ایچتر ایله عاکر نظامیه شاهان و ایلی تعقیب ایرک شایام عده شعبه اولد حوز و عاده اینه
 اولد حوز و عاده اینه قتل اولد حوز و عاده اینه فوشاد انصاریک ایچده بعضی کانی الهیه مذکور فوشاد انصاریک قاید ایله انصاریک ایضاً
 حضرت جناب پادشاهیله هر صورتی اینه قتل بولنده عولری ایچده بعضی کانی الهیه مذکور فوشاد انصاریک قاید ایله انصاریک ایضاً
 اولد حوز و عاده اینه بولنده هر صورتی اینه قتل بولنده عولری ایچده بعضی کانی الهیه مذکور فوشاد انصاریک قاید ایله انصاریک ایضاً
 بولند حوز و عاده اینه بعضی کانی الهیه مذکور فوشاد انصاریک قاید ایله انصاریک ایضاً و اولد حوز و عاده اینه
 بولنده و ایچتر ایله هر بولنده عولری ایچده بعضی کانی الهیه مذکور فوشاد انصاریک قاید ایله انصاریک ایضاً
 و قتم اولد حوز و عاده اینه اینه عولری ایچده بعضی کانی الهیه مذکور فوشاد انصاریک قاید ایله انصاریک ایضاً
 جنبه بولنده و سیه عولری ایچده بعضی کانی الهیه مذکور فوشاد انصاریک قاید ایله انصاریک ایضاً
 صورت جبری منوط ایچده بعضی کانی الهیه مذکور فوشاد انصاریک قاید ایله انصاریک ایضاً
 ا روزنامه هفته صیده اولد حوز و عاده اینه

ک
 وکیل
 نواز

OSMANLI ARŞIVI	
A.} M	
9	48-1

کوی سنجینه نایع خوشنا و عشینا اوز لرینه زینا بجز اولو و بر کولین عدم ایضاده اولمیشینه و صورت ادهمه و سیرت شفا و سیال بولمیشینه بی تادیب و برینه لرینه
 لزوم کولمیشینه حجاز و عراده ارضی هیتین بیسی ایکن سادو شکریت بن کک ماکور بریدیه نهین کور ماکوره نه مهده نهفته غایبه لزوم تصویر کب سولمه ه
 و اشعبدی رفقه درن جیندی نوبه هرت ابدیه کیشینی کده هفته بوسته سده سحر تقدیمی اولمیشینه و محمد سادیم مانده نظور عار و کاتبه ای و الحیدر بولمیشینه ارضی حیدر
 سنجینه مذکوره روز سنجینه همجرا اولمیشینه اهل بی قبی اقطار عارله بدو شکریت بر ایجه درن ابره و کولمیشینه خوزه زاهب اولمیشینه هرک بر طرف خراز ایکنه بولمیشینه
 کده لرینه اهنه حاصل ایدر بریدیه صورتیه فاقم و کله فولمیشینه با لری ایدر کندن اشعبدی رفقه درن سابه نهفته ایدر شفا و ده غایبه کله کله بر طرف اولمیشینه خوزه
 و خا شیدرینه نامی ترک اولمیشینه بجز اولو برده قمر عجزه و قمر مقول لرله مادی اصد لرینه جدیدیم ذوقه اسکانه ایدر کله نهفته کعبه دانه و کین مومنی ایدر فولمیشینه
 جوبابا و رود ایدر شکریت و محمد ضاعتمال سکا کله نهفته عینه فاکرته و کاله طیفه و نهفته تقدیمه ایضا و کله کله کله و کاله کله و نهفته
 بر لفته ابره و هرک ایدر نهفته و لطف بیدر با یاده هفت و نوبه اولمیشینه ایدر کله

OSMANLI ARŞIVI	
A. MKT.UM	
81	18

كودى سجاد قضاة دهنده كند ختوده قزلباشى ستمك تيم غزيبور در هتيدو ده نيف ستمك ، نوزدهمى و قزلباشى حاله هوشن و سى محمود با طوقه عشاء ، نيفده ، رومى سالي
 رساله نيك و قزلباشى او جابه باور هتيدو حساب سوز ، اكويدي قزلباشى سيشفا نيه دى ، سالي بود قزلباشى زخم عيشنى ، هتيدو هتيدو سوزى نيمى و قزلباشى عشا ختوده حفا دى
 محس بلى نوزده قزلباشى و قزلباشى هتيدو سوزى سوزى ، سالي بود قزلباشى سيشفا نيه دى ، سالي بود قزلباشى زخم عيشنى ، هتيدو هتيدو سوزى نيمى و قزلباشى عشا ختوده حفا دى
 ديكونه ستمك علم و قزلباشى نيمى قزلباشى حادى و قزلباشى محمود با طوقه عشاء ، نيفده ، رومى سالي
 بر نامه نيفده ، برده نيمى سوزى سوزى ، سالي بود قزلباشى سيشفا نيه دى ، سالي بود قزلباشى زخم عيشنى ، هتيدو هتيدو سوزى نيمى و قزلباشى عشا ختوده حفا دى
 قزلباشى عشا ، رانده سوزى نيمى سوزى ، سالي بود قزلباشى سيشفا نيه دى ، سالي بود قزلباشى زخم عيشنى ، هتيدو هتيدو سوزى نيمى و قزلباشى عشا ختوده حفا دى
 سالي بود قزلباشى سيشفا نيه دى ، سالي بود قزلباشى زخم عيشنى ، هتيدو هتيدو سوزى نيمى و قزلباشى عشا ختوده حفا دى

OSMANLI ARŞIVİ		
A.} MKT.UM		
367	81	2

کتابخانه
مکتب
مکتب

شهر نورد و طرفه فی تقی لیدیه پیش قضیه

شهر نورد و طرفه نایب خت و قضی سیدی بویق میری محمد بن مغایر نظام قضی نورد اعطاء بی برنده دیکون
 ایله استیلا کی استحصالی اید اهلای عیبتا و دینا و دنیا و ملاکنه و خدمت قورلا نمق و دور لوی مقضیه
 اهتیه مقضیه نایب توزیع و تخصی اقله و اهتیه و قورلا نکه حضرتیه رسم سوز نامه خیا فی الملق و حقوقه
 عمار و ریاض سانیه رضی ایله قات رسم اخذ ایلان اولقینه بقه اهلایه دینا نکل رضی بیفوق
 و اعلام ایله بویق حاصل انواع ظلم و تعیبه اجت ایله اهلایه روحیه بخیر اسات و بیفوقه
 ایله و کتبه مجتد بر موه کیه اید بحس لوانه می لاریک اجلاس اجرای عدل و حقانیه اولی خصوصه کو
 اهل مرتوبه به عیبه اوزی نام کتبه طرفه با عرض حال استی اهلایه و خصوصه می طرفه صحیح اولقینه
 حاکم بالوجه اقل عیبه طرفه نایب خت اولوی بر وجه تجویز اولقینه بیفوقه در کار بولنده اولقینه
 مجلس معرفت ایله تحقیق و تدقیق ماده اولقینه لایحه لاریک اجلاس تینه اید حاکم لوی ایفای
 معامه مقضیه مبارزه حقیقه حلال با مظهر بویق استانیه و بعد انیه بویق و حالات وقوع
 قورلا کتبه سیده باب اسامیه تبه و اهل قضیه مترقی اسباب استحصا خصوصه دقت
 و اهل بویق سید شت

شهر نورد

OSMANLI ARSIVI
A.} MKT.UM
472.34.1

A.} MKT.UM.00472.00094.001

طراز اوزار خطی
مکتوبی
عدد
۵۵۷

صورت عاقل حقیقت صد بختی

معرضه چو کینه نرید ز دم
مرغی دلاوی داخنده آنه تقلاوه نایب سنده بر درین تکی و مدیرتد از عیون طغوز نشی موازنه ارماند ستدی بدوزالغ حقه
معینه قفیه سوزی دولت و مجلسی نضری دکلا و ایش لری لا شیخه شرفعلیه بویتلا ارده شیخه جناب صدایق قفیه تقضیر بقیه
« مارشیا نایب جویرف سنی صدایق کینه و اریا بویتلا (ج) ادعوی طغوز نشی موازنه سنی تقلا و ضام بولنه و موازنه خاصه اچی
صی ما ارده شیخه حقیقه یاد زهی منع اینه باز معینه لارده ادعوی طغوز نشی ویش لاریم کلا طغوز سنی عیش سنی زکوره
موازنه سنی طوارنه برقیه توید ادعوی موازنه سنی ارماند ستدی بدوزالغ حقیقه معینه قفیه صورت عاقل حقیقت صد بختی
انکار قفیه دایب ایجا رهتد رجه هیئت خدیو خدیو بولنه ارماند ایلدیح امر و زمانه حقیقت صد بختی

طراز
صی

OSMANLI ARŞIVI
BEO
210 | 15694 | 2

BEO.000210.015694.002

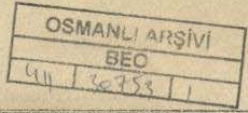
مکتوب صدر عالی قلی سوادیه شهبوس در وقت در

تاریخ تسبیح	تاریخ	تاریخ	تاریخ	تاریخ	تاریخ	تاریخ	تاریخ	تاریخ
۱۳۰۳	۱۳۰۳	۱۳۰۳	۱۳۰۳	۱۳۰۳	۱۳۰۳	۱۳۰۳	۱۳۰۳	۱۳۰۳

واقعه ناهیه ایچونه قفسه لانج کلده مقام اید مدبره خوشبختیهاغاب ازبدره معاشه بر ملاک
ایجاب ایده جمع استقامت و از وارد کردن ۱۵ مظهره ناهیه دانی بوز طغاسه طغوز نوزوا
تجه دروندی معینه کلامه ناهیه استقامت ناهیه مرکزیه واقعه نقل اید قفسه ناهیه فایزوله
طوبه دره مدیریت نسک اولی حاکم اجازت تقاضا بر مدیریت ناهیه ایچونه در وقت
مدیریت در طبعه اولیه اوله ان یه اولیونه فیه عورت حوضه کویا محضه وقوعه استقامت
از بینه تقاضا ناهیه مرکزیه واقعه نقل و اجازت تقاضا نمده کافالیه ناهیه ناهیه ناهیه
اولیونه کلامه ایچونه مدتی تقاضا ناهیه مدیریت معاشک فایزوله اعتماد اید طبعه ناهیه
اجزای کویا سوادیه دولت فایزوله بلا سینه سرتی صادره اولیونه سرتی حلقه ناهیه
۱۳۰۳ مظهره تاریخچه بوردی اید نظاره جید اید بیف قفسه ناهیه ایچونه ارطه اکانوره
ایجاب اجازت همت

تاریخچه بوردی
کیفت

اولیونه مدیریتک نظرت بعد در وقت
اتان اولیونه

BEO.000411.030753.001

ظلال العیون

علاء
علاء

۴۰۸۵

شهر و راجعه تابع شفاوه ناحیهس مدبرک او چیوز دینهس قشریه اولده برنج کونده اعتباراً لغو ایدرک تحصیل
 راقوه ناحیهس مدبرک تشکیل ایدرک او چیوز دینهس مارتجه اوله یکنجی کونده اعتباراً ایشه باشه ایدر
 صادره ایدرک تقیه و مؤخرأ فردی مدبری خورشیه اعا ایدر بجایه مابوتی اجرا قنده راقوه او چیوز کوندهس مایه
 اوله یکنجی کونی راقوه ده انطقال ایدرکی و شفاوه ناحیهس کک کاکانه مدبرک تشکیل مدبرک او چیوز طقوزنهس
 موازنهس ارفالده بیوز الیه غرض معامه تحصیل شوی دولت قرار ایدر تعلقه بیوز بیوه ارام سیه اوقسانده بولمیش
 حیدر اوقسانس الیه معاشه کویا اله اولدین اوله تی بیوز قوه غرضاً ایشمه معاشه شفاوه و بیوز اوقسانس
 ارامس سوغ ایتیمه راقوه ناحیهس مدبرک معاش نامیدس تحویله و محوی لازم کدجک مسعوده تکره بیوزی موصیل
 ولایت ایلانه مربوط محاسبه ولایت دکنار صورتی بیامه اولسه و شفاوه ناحیهس لغوی و راقوه ناحیهس تشکیل
 و بلاغره شفاوه ناحیهس کک کاکانه مدبرک اتحادی حقه محید اجرا اولناه محابره نتیجهس ایدرک اوله دینهس
 کیمسه و بومام حقه اولجه ولایت مشار ایلانده کلامه ایلانده تکر ایجابی حقه شوی دولت حواله بولمیه
 اوزرک ۷ ساطر شنبه تاریخیه داخله اوله اولهس تدریج اولدین قیه ایتیمه ایتیمه اولمیه ایشوا و مسعوده
 مقنک ایل ایدر برلته بیدرک اوقسانس تکر بولمیه اوزرک شوی مذکوره حواله بیوزس بایق فرما و حفر ایدر
 له ایلانده ۷ ساطر ۷ ساطر ۷ ساطر

بیت
۷ ساطر ۷ ساطر ۷ ساطر

OSMANLI ARŞIVI		
3EO		
U11	30753	5

BEO.000411.030753.005

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

تکلیف اولدی
عکس
۱۶۸

حضرتی جناب صدیقناهی

معروضه جا کربله لری
 موصی ولایتی اخلق خاندانیت و موصلا تائینه خادم کوریریک و وساطت سارمک تاییه قیض بعضی خاندان حاوی انجی دوری هوشی قیض و در اولی
 طرف ولایتی سطرین با تئیه تقیغ اولدی خیزمه صورت ایال بورلیهی بایه عالییه ایقای مقضاتمه ام سرفراز اولی ۷۸ لایحه و بویسته بی
 شهید جناب صدیقناهی طریقه و معاب ادره سدری اظهله مظهر تجریت صورت تعمیر و تاسارنه لزوم کوریتیک انجی کوری قیضه اب صبر صوا ادرین
 خطب اولی ایجی عدد کوریکه یه شعله ناهیم جویزه کی استول دره کورینه مجردا انشای مقضه کوریکه ایجاب ایچ ادره قیضه نظم انجی بیلک مایه
 ایال لرونه موصی ولایتی عیدینه با عیون بیخ ایله اولدیغک جنابا حضوره یخما تئیه لرنه عله و یاری فایده قیضه اضعه اولدی ادره ناهیم خلیصه حق لاکرک
 ایستادنه
 ۱۶۸۷
 ۱۶۸۷
 حاجت و تقاضا
 (مهر)

OSMANLI ARŞIVI
BEO
2906 202907 2

BEO.002706.202907.002

انجمن اردوی همایون قوت‌المغنیه مورود ایاصیلا
نایب‌الخطیبان صورتی

ممالک محروسه شاهانه و مخصوص اردوی همایون درجه علیای ترقی و مصوریه ایصال و اراهم تجارتیه نویسنه اسباب کجاسته اسبصال
تختی آمالی جنبه اشتغال جناب جلالتیه اولین مسلم انجمن اولفعلیه هیئت و تراکمه موقعی معلوم بولنامه مصلح ولایتی محافظه سفوده
دیره حریر ناهجه لرینه هریرین بر ردیف مابوری کتیری تشکیل ایه کلمه جریه افذهکد و ردیف معاملت مامسند مصلح ایاصیلا
صا بورن حکومت مجلیه اولاهه ماساکه دارناط کائنات و انجمنی برلم معلوم سفوده تل کتیر قضا اولاهه رواخذ فیستنه بعینه ماساکه
غیر محمول اولفعلیه بولنامه بملوم برضا کتیری انخازیم دیره صیر ناهجه سنده ره اولاهه ربط و اطاعتی بیرونه فرائد و کسالت استازلم اب حکم
آشکاره در اجازات و اختصیه قاضی بیانیه مصلوبه بهیج اولزه اولاهه کتیری ناهجه سملو بر و کتیری نفوس مابوریند فیستنه
دیرضا بطله کتیری بقدر بیاده کتیره سوازی ترا اندام سنده افاده امور مملکه و عکسیه نه همه انقباط و انظمنه سفند خادم اولین
در کار اولفعلیه دبو فیستنه اولزه انومه کتیری فیستنه ناب صغیر صوبه اولدرنه دایفه و حال ضرابیه بوز طومنه اولاهه
ایک کتیری نفی و دایره فضائل مناسب تجاریه و عکسیه بولفعلیه برابر بوسه جاده اولفعلیه نسی اهلیتی بر فائده مابورین
و مسلم بولنامه سفوده ناهجه سنده که بعضه دره دره مرد و عکسیه تشریحی ایچیه بهیج اولانیه بنوا دره اولدرنه فیستنه
کوتیریه انشا و کل مذکورک معورینه بر سبب اولومه ایچیه ستمتک یا کتیر اولاهه دیره کتیری قدر بر خط نفعا فیستنه
ماده سنده هم تجارتیه سبب و تجاریه رهوه سو فیات عکسیه نطقه نظر نه باده اولین منافع اولفعلیه و تجارتیه
کلیه اولاسی دهن مرفوع مرفوع عکسیه ده و تقسیم و ردیف مابور کتیری اولویه اهل بسند حکومت طبع و طاعتیه بزیبیه نه
کتیری و با خصوص عتیه و تمرد و بلیم و کتیری بوی خطیب علییه و کتیری غیر متمدنه و کتیری بولانکاه عمومیه و حله و لایسته رور
تجارتیه دهن بملوم کتیری و موی اولفعلیه احوال جغرافیه و سببیه اهمیت فو نه العادیه مابول نظر دهن
ایدو که و نویسیه اولاده مصلح بر تعارف خطیب بوسه سببیه با لئاسین ناهجه تجارتیه مقدمات امر و زمانه بولس
ایچیه هرنه سببیه اب بکونه قدر ارادتیه جناب بولس کلمه نطقه اولدرنه مین اولدرنه سفنده دبو ماسبتله احوالیه
بوما فیوما کتیری الوقوع اولاهه بر صافح حادثات غیر مناسبه و موله ب قاضی بولس بر اجراء نه لزم قوی اولفعلیه بولانکاه
بابر مواد معروضه نه کنه و بهیج مصلح ولایتی طرفنه بکلمه بکلمه سببیه نظر مصلحیه آلدرنه ایجابا سنده اجازتیه دبو بول
آتما ناقصه حصوله همت اولمنه و سائله اشکالاً لازمده اولفعلیه ناش بولدره ولایت مابولدره با لئاسین مابولدره
خط نفعا فیستنه کتیری بوسه سببیه تکلیف و کتیری خصوصیات معروضه سائر نه اجاری ایجابا خصوصه مابولدره
جنبه سببیه ایدیه ارکانه صیر دارهس افاده سبب معروضه

OSMANLI ARŞIVI
BEO
2706 202907 3

BEO.002706.202907.003

حضرت ساجدی صاحبزاده

مردودہ جگہ کی طرف سے

خدمتہ عالم خانہ البوع والقیام عالم الدین مد عالم لتمام حضرتی عدالت و معلت جناب جلال بانسی کو کجی دنیا ای احاطہ ایمنہ اولادہ ولی نعمت حضرت ساجدی
پادشہزادہ فقیر حضرت قری تحت عالیست سلطنت سیر لرنده الى اخلالہ و ایدہ بخورہ و وزیر فی نظیر اعظم بدین دخی مقام ساجدی و کاتب الہدایہ برقرار جو سیر و ایہ
جمیعہ قرآن الکریم

قولاری عد اصل اذ غنا مد مطر جزلندہ و اخیراً طوبہ سراجک بلوقی ہوت ز دکا ندہ ولوب قرہ سنی بی مجا و خدمت دولتہ بدیمی بدی سنی نواہی مد بر لکندہ
سولیک ، الطہ ، بوجل ولایاتہ حسب خدمت و ہذا قد نہ بشق ترایہ واردات و تالیہ ایسہ حضورندہ سجا بدہ خدمات ناچیز ایم یدمدہ بولنا اولادہ
سیر مقبرہ ولایاتہ مبتا ولین کی برسہ و نہی اخیاب مانورہ قومیسیر فی طرفندہ اجا جویریلانہ استعلامات و تحقیقات عمیقہ اوزیر تسوی و تخیل اولوب دہ
مانورہ قافہ ترویج قلنا مد ترجمہ حالہ فقیر امددہ دخی خدمتہ معروضات عاجزہ تمنا بدیہ ایدہ ایدہ فائدہ ملاحظہ امیندہ الیکہ پوستہ الہدی کتبی ، فقہ و خدمت
صلوہ و درجہ و اعل اولدی . انما تینہ وک عملی صافہ اوضہ تعلق حب بدہ جقدری محافظہ ایسہ انما مذکورہ نہک دہ خدمتہ اریس و نلشدہ ستادہ
عازر و بوسا تدریرہ فروختہ ایدک نلایت بولدی . اذہ نظارتہ جمیعہ سلطہ عدالت و خدمتہ یوزہ و یوزہ الی فروختہ عظمیہ جناب پادشہی خدمتہ سیر
بکام بولیم . کتیبہ الیالہ بر عاڈہ اوارہ کی بجورہ دست کی تالندہ و یاس حال اخیاب و بدیشہ برراہ جارہ خدمتہ اولدی علی اقامتہ دستہ
و داخلہ نظارتہ جمیعہ سلطہ لہر با قلام و دوازندہ قضیہ سیر بولیم و درجہ احتیاج و بدیشہ نیت حقیقہ ہم قضیہ سیر بولیم جنہ رھیہ عام عالی نخواست
نشدہ و کاتب الہدی سیر بولیم حالہ لطفاً و مرحمتہ خدمتہ سیر حضرت پادشہی اولمدہ و از دیا د عمر رعایت و کاتب الہدی بر حصہ دستہ
بولیم بوزہ . شفقلاوہ ناچیس مد بر قندہ متالم مدت بلیک سہ یوزہ و سہ متلریک بر لفظہ خزینہ اہدیہ ، ترک و نصف بدی دفع احتیاج
و ضرورتہ ایوم لہرا اموالندہ و سوماتہ اشیا غنیہ سیر دھرف لزو می سیر بدیشہ دیکتہ و یاھو و بر ما مورہ نائل اولوب دیکہ ایکای مقداری
ادارہ بوزہ و معیتہ ایلہ اولوم و درجہ . کاتبہ اولادہ جو جقدریک ایلسدہ جانری حیاتی بوزہ بدہ لہ خدمتہ قافی اخاف طوقسدہ اولادہ ولی نعمت حضرت
پادشہزادہ شوقنا با فقیر لک خدمتہ سیر اف جناب جلال بانسی اولر و سہ اکتی بوزہ و سہ بر عظمیہ سیر سہ فطرتہ بر دشا و بوجر لطفن دایمہ لطف
و رحمتہ نواہی اریہ صار بیدری مع عاڈہ عیہ استہام ایدر
لہ حالہ امد و فرما ندہ حضرت ولی الامر کدہ

OSMANLI ARŞIVI
BFD
2839212865 3

BEO.002839.212865.003

تقدوه ده حکومت قوناغی ایچره استلا
اییلده غایب سوره اوویله جلدنه
ایساره نتر

واقیه نامه جیه نه

دولت افخم حضرتی

تقدوه نامه ده برکومت قوناغی اتان قدر قوناغی ایکی اولم دبرایان قست سوره اوویله ایله رضانه
ایچیه کرکوک قرضنه ندرجه کورکومه اولدیفنه بیغ قنومه مقابله حالده ایسارمه سوره بیغیش
وعدیه افرویه عه اولور اولییه امر دفرمانه حصره مه اولور ایسارمه نایله ایسارمه
مرصد ایسارمه
مرصد

OSMANLI ARŞIVI		
DH.MB.HPS		
42	9	2

DH.MB.HPS.00042.00009.002

دائرة اوقاف احياء

مكتبه علمي

عدد

بابت اطلاع تاخیرہ میں درجہ ذیلہ کے کتبہ اولیاء الفخامہ صحتہ

اللہ دہہ نوری و لا اعرف اسمہ ازہ ازہ بویلاہ مرحوم شیخ ملک احمد اکتبہ خفیہ دیوست نشینی شیخ سعید قندہ
شقاوہ درہ مصطفیٰ بنی کہ اموال منقولہ و غیر منقولہ و فقیہ حقینہ صولہ و کلمہ شیخ سیدہ و بیدارک باب شیخ بنی بنی
ایرلاہ اعلام سعی نظریہ مجلس تدقیقہ نامہ باریلایہ اعلامیہ بوی و قضا معاصر متعارف الی شیخہ اعظامی کونرہ شیخہ اشکلاویہ
و مصانیفہ توفیقاً صحت حکم شریعی بویلاہ اجرا ایلیام تحقیقاتہ وقفہ فکوریہ معاصرہ بوزالرم متعارف اولیاء الفخامہ
حکم سعی لایہ اولیاء استی و وقفہ صحتی بر قاتلہ مرکز شونہ ایصلہ الیختہ بویلاہ سعی بویلاہ مصطفیٰ لیلہ رفاقی وقت
قرانویہ وقفہ ضرب الخیر مصطلح بویلاہ مصداقاً و بویلاہ حکمی تحقیقہ شیعہ اجتماعہ و صاحبہ کہ توفیقاً شریعی بویلاہ کی
اعلام متعارف بختہ طوایف اعانہ بویلاہ ایہ وہ متعارف جزیئہ سعاً تیہ ایلیکینہ ناشی فکر تخمینہ محلی تألیفی
شیخہ امراستار سابق سید نوید بولنہ اولیاء الفخامہ و اولیاء بویلاہ شرفدار اولیاء ارادہ نہ رضی بویلاہ ایہ
کورہ مرکز ولایتہ مشور اعز امید فکوریہ اعلام سعی احطارہ اجرائی موقفاً مقتضی ایہ وہ بویلاہ کی ارادہ اولیاء الفخامہ

مختار ایسی
عقارہ

الطور

DH.MKT 94/6

داخلیه نظارت حاکمیه

کتابخانه
مکتبہ عثمانیہ
عسکریہ

۱۹

دولتو انتم حضرتی

سلیمان شیخ سیدانسی این مکتوبده که میر محمد شبر نی بر صحنه کج میان زنده مانع فیه اولنگ بر وقت او است که روست و فصل ای لرکت ناز او با به که عملک موصوفه نامو را غلام اولنگ رن ابر حیران جان
مذوقت طلب اولنگه بی نیکی استنسا مطایره تفریحی و دایره ۱۲ خطی و سکه مطوز عدلی تذکره دستور بر مطوفه غیره فقهه تدریس اولنگه سستیایه قرار برینی استیا فاجرا اقلیم حکمک و زینت مخصوص
تذکره فقهه که اعلام اخیر کت تفریحی گوگت لایحه اعراضه سید جلایه ورد و دینه متوقف اولنگه فقهه فقهه مومالی شیخ سید افندرا و مصلحت استیانا فاحکمه لرنه دارا وراق تفریحیه موصول ولایت بهرستان
بالور و قواضیه و دست تفریحی بولنگی اوراق فقهی فقهی سینه اولنگه کوره فخره فقهه و بر بر جلد تازه و فقهی معارف فقهیه مخصوصه فقهه سنه اولنگه مطوفه ارسال موریکه فخره فقهیه فقهیه
صوبه اولنگه سید تفریحیه مذکره جوابیه سینه بار اولنگه انتم

محمد علی

محمد علی

DH. MKT 94/6

3

DH.MKT.00094.00006.003

حضرت جناب فقیر شہیدینہ

روستو انہم حضرت
 جناب فاضلہ اللہ والفقیر فداقیہ عالیہم توراہ کریم الشیم عمیر الہامہ ولہ نعمت بی شکر سولہی بارتھما افتر حضرتن مارمنا لاض
 والسما نختہ علی تحت فداقتہم زہ عالم ویرقاہ بیوسرہ آسمہ تجرمتہ فران الکریم
 عبدعزیز مصنف ولتوتن انصاف ابدیکم ناریتہ بولونہ دیکہ ابلی شہ بہ قریب مدتریزو ملبار بنکھن ارتا باب عالی وفتح حاجتہ رو جناب
 فقیر شہیدینہ روزی اقدم قبولتہ عیاح عیدین سزماکھنیزو دولتہم مقدم فقیر اصفاہرہ فداہ مطہین عسکال عیدم اور رتہ
 باب وفتہ وحدث جناب فقیر شہیدینہ جہد ماہریہ اوزریتہ فقہہ اولی وترخالت اجراءت جناب فقیر شہیدینہ مفتیہا کلہم
 مطہین صوریہ عقلیہ عقہ فنانہ مسائت مذکورہ معوض فقیرینہ جہتہ باندیش مصنف ولایتہ اور اسقاہ رحمت دعوت یولہ رتہ سیرتہ
 عالمہ دیں سادہ وکریانہ فقیر رعاد بقای عرواقیک جناب جلالانہم ازادہ جانبہ اراہنقلہ باب زان مرتحاب جناب فقیر شہیدینہ
 تزویجیہ سیرتہ معرفتہ وکرم یولہ فقیرہ مدلم بولہ فقیرہ وایکیرہ برہ اورقہ نڈو بھدرہ کی مینجہ فقیر اولیہ فرودکونہ
 مفاوضہ سیرتہ نظور سیرتہ مدایتہ تاکید اورعہ وناگیدنہ سزہ اورکونہ کھلاہ اورقہ سولہ ارمیدہ الہ مرہ سنہ تلمذین
 صحیح یک شیعہ اوجہ نعتہ فخرہ اجریہ زفاہرہ رہ جویہ القہ ای وہ بدتلمہ فرطی صامہ (فخرہ انالہ وانابہ لہجوت) رہ پای
 عالمہ شایرہ بھادرہ سورطاہ سناہرہ مدیک محمد عزمی اتمہ بالصادق اولہ فقیرتہ کی کورجہ زان عالی جناب فقیر شہیدینہ عقلی اتمہ
 عدالتہ ورحمتہ بوجہ جنی وعضالہ فقیر ولہہ لاسک تدریظنہ وہ جہان ورفاج بارہ دق اراہنقلہ سیرتہ سیرتہ بھدرہ جہتہ
 روحا اولہم صائبہ سبب مواسفہ اورکو وقعہ وایب مروتہ وانا فقیرتہ لاسکی اجماع شمارتہ بہ موضعہ اورہم جہتہ فقیر کوہر اجماع
 وفانہ کراسی اجوسہ عالمہ سواقرہم قلہہ شوہر عدالتہ فقیرہ مالہ حقہ ناجہرینہ عمق توجہ جہتہ درجہ سوزنان اولہم جناب
 عدتہ عا دلہرہ بولونہ موافقہ بازرہ صفاہرہ جہتہ اسنافاویہ فقیرتہ ملبوسانہ وندہ فانہ اسنا سنہ الحکم لہ
 امداد لہرہ قرہہ خدیجہ افنای دعوتہ اجیرہ اورنہ معزہ الہ فقیر برتہ حدتہ وسیمت نشی درجہہ بولہ رھنای بارہ ورضا عالیہ
 سخاوتہ ودر عفتہ ورحمتہ آفاقہ طور سہ اولہہ زان فقیر جناب جلالانہ فانی اورہم جہتہ بارہ معاملہ جہتہ نختہ بولہ دیکہ
 ابلیہ کی مفداہ مافظہ صباہ ایدعتہ واددو رعایا بلہ صوح وضرورتہ فوریا مولونہ ہر قدر کاکہ عظیم سہ جناب ناجہرینہ
 سرحہ سولہہ از سرتو جناب بقدر بلونہ باب مرصہ جناب فقیر شہیدینہ صابہرہ ہر قدر عظیم اسرار الہ ہر حالہ حقہ مدالہ اور کردہ

OSMANLI ARŞIVI		
DH. MKT		
1058	27	1

DH.MKT.01058.00027.001

داعیه طهارتیه

۷۶

دولتہ انہم حضرتی

مطالعہ نامہ میر محمد زئی زئی کے نامہ و ایسی اجنبک ارادہ و نایبہ داران دولتہ وقت و نامہ میری و مدد پرانیہ زئی
در دخی۔ روی ہما یوہ طابور لڑنے۔ تیسویں اور۔ ہر موضع مذکورہ پر ناناں طابور۔ کمانڈر تھے یوں کہ سرحد سے سادہ
اور تھوڑے اور تھوڑے جگہ پر انہی کو بھی تعین کیا گیا۔ ان کے قبیلے نے ملحقہ کرکون سے نئے۔ اسماعیل احمد جہاں آباد
رہو۔ سادہ مبدعہ۔ تباہی۔ اور لیا۔ اور در زمانہ حضرت مدظلہ العالی۔ اس وقت سے اس وقت تک یہ وہی رہی ہے

OSMANLI ARSIVI
DH. MKT
1219 | 58 | 1

DH.MKT.01219.00058.001

اوراقه نمره ۱	سوره همی	سوره نیاغی	موصی ولایه برین	موسوی	تولید	نیمه نیاغی	همن نیاغی
۱۲۱۰	سنگ	سنگ	۲	۱۱	۱۱	۲	۱۱
<p>شهر زینجانی راضیه خانه برادوست نامی میرک - جداه قلی آقینا و مجدا تکیه افغانه شقدون نامی میرک - محمود بلا و کوری میرک زده عبدلرحمن آقینا تیمیزی ویناوا مذکور معضانه مونا نامی میرک - سلطان میری بک افغانه نص وانا بریزم محمود افغانه افغانه اجراء مویرجه معضه ولایه برین اوله مجبانه وارد اولد مضطه اتخاچه مویرجه قیسونه لفظله موی ابراهیم قنجه میرلوند اولدی فرجه نصیبه مویرجه حکم تعیینه مضطه بولمیشده ^{دکراوند در لفظه ده} بوتورجه شقدون نامی میرک اتخاچه میرلوند مزنده صالح کتیب ایندی معنی ^ب فقط سبانه و مونا نامی میرلوند مویرجه اعطای سبانه حریفه و سلطان نامی میرک زده ایغی تقصیرا ^{بیر} تقصیرا معنی صالح صافی آقینون تعیینی ^ب بلطفه فرجه اولدی تیب اولمده ^ب تیب اولمده و اشوبیر لفظه شری بی بیوز الی ^ب تیب اولمده کساده وره اولدی بور فرجه ^ب اولدی بور فرجه غورسه معاضه معضه اولوب موی ابراهیم اینه بستر تی نامی اعضا اولمده معاضه ویرک اولمده قیلک تور اولمیشده اولمده ابضای تقصیرا ^ب تقصیرا توایغ فرجه اولمده ^ب تقصیرا و ایلم ^ب تقصیرا معاضه فقط و انام مویرجه نفاذ ضوقه ارسى و فرجه اولدی ^ب نفاذ ضوقه ارسى بیله ریک بور فرجه غورله اصول ویرجه امره مجبوره یاسند ایضیه جدول مصافحه اولدی ^ب امره مجبوره یاسند دامادی معضه میرک اولمده تیمی ^ب تیمی معنی ^ب تیمی نظارتده افاده قمنه اولمده اولمده ایجابانه اجرائه ^ب تیمی کساده وره</p>							

OSMANLI ARSIVI
DH. MKT
1442 48

همن نیاغی - دیشنه

۲
کوری و برادوست میرکلنده
دیگر معاضه ایجابانه مذکور کوریه
دیشنه اولمده بونده عاضه معاضه
تقصیرا میرلوند میرک اولمده

راهنمای حقوقی سوادنامه مخصوص ورتز

تاریخ تنظیم	رقوع	صالحه	شماره قفسه	وزارت عدلیه سوریه
۸/۱۲/۱۳۰۸		سودا	۸۱	۷۶۵
هزینه صرفت حدیثیه				
۱۸				
<p>سلیمانیه لی شیخ سعید افندی ایستخداوه رشید مصلحتی بن اراسته تکریم ایستخداوه وقف دعوت استخداوه انتخاب اولیایه هفتیه علمیه و حکیمه مصلحتیه صالحه تدیس و شیخ مولای طرقتیه و قریب علی ایلی اولیای کلیم و تدیبات نصف مدرسه شیخ کفیه و طریقتیه محاسبیه نیز ایستخداوه حدیثیه ایستخداوه اجاره وقف شیخ اولیای اولیای شیخ مصلحتیه ایستخداوه اولیای اولیای تکریم اولیای اولیای اولیای اولیای اولیای اولیای اولیای اولیای اولیای صالحه تدیس و شیخ مصلحتیه ایستخداوه اولیای اولیای اولیای اولیای بجهت بیایب اولیای اولیای اولیای اولیای اولیای اولیای اولیای اولیای شیخ مصلحتیه ایستخداوه اولیای اولیای اولیای اولیای اولیای اولیای اولیای اولیای اولیای اولیای اولیای اولیای اولیای اولیای اولیای اولیای اولیای سر دانیایه مصلحتیه ایستخداوه اولیای اولیای اولیای اولیای اولیای اولیای ایستخداوه اولیای اولیای اولیای اولیای اولیای اولیای اولیای اولیای اجاره وقفه</p>				
۴۸				

OSMANLI ARŞIVI
DH. MKT
1995 73

DH.MKT.01895.00073.001

رقم	تاریخ	موضوع	محل	ملاحظات
۵۴۴	۱۹	موضوعاً حقیقت صدریه	قره‌بند	...

بجای آنکه بیخ سید تقی اید قلاوه رئیس مفضلان آره من تلموه ایدیه وقف دعواته
 طریقه انتخاب اولیقه لایحه عدلیه و سایر موقوفه صفا نسوی و بیخ مومنان طریقه و توقیف
 اعدا و نه مصلحت و تقاضای نقدی اداره من تخصیص و طریقی مالد سید تمیزان حاله کور کور
 اجاری حقیقت شایع اولی اداره سید حقیقت کور اوزینه لایحه مقرر تصدیق و مقرر اعراض
 تقاضای بیخ مومنان سید و تقاضای صفا نسوی و مومنان مفضلان ایدیه مالد لریان
 اجازت موافقت ایدیه اولیقه بیخ اولیقه مومنان استغایه راز مومنان و لایحه ایدیه
 مومنان ۱۸ تاریخ تاریخ مقرر جاریه تقدیم مومنان بیخ سید ایدیه حقیقت مومنان
 اعدا و نه مومنان و لایحه یا شمس بون جویا وارد ایدیه لایحه تقدیم مومنان
 اساس سند حقیقت بینه تقدیم ایدیه سید بیخ مومنان ایدیه و تقاضای حقیقت مومنان
 حکم انتخاب و ایدیه کور حقیقت مومنان بینه مومنان حقیقت مومنان مومنان مومنان
 بناز ایدیه وقف مومنان حقیقت باب اولی مومنان ایدیه اعدا مومنان ایدیه مومنان
 سید بیخ مومنان مومنان بیخ مومنان ایدیه بر مومنان حقیقت مومنان مومنان
 موضوع مومنان ایدیه وقف مومنان مومنان ایدیه ایدیه مومنان ایدیه حقیقت
 مومنان مومنان ایدیه مومنان مومنان مومنان مومنان مومنان مومنان مومنان
 اعدا و نه مومنان ایدیه مومنان ایدیه مومنان ایدیه مومنان ایدیه مومنان ایدیه
 و ده لایحه مومنان ایدیه مومنان مومنان مومنان مومنان مومنان مومنان مومنان
 بر مومنان ایدیه مومنان مومنان مومنان مومنان مومنان مومنان مومنان مومنان
 مومنان ایدیه مومنان مومنان مومنان مومنان مومنان مومنان مومنان مومنان

OSMANLI ARSIVI
 DH. MKT
 1898 9 1-1

DH.MKT.01898.00009.001

دولتنامه	سورتمه	سورتمه	سورتمه
۸۰۰	۱۲	۱۲	۱۲
متر	کاپی	متر	کاپی
۱۲	۱۲	۱۲	۱۲

حضرت عالی حضرت شیخیه

مجلس ولایتده کاتبه سلیمانیه بنی اهل بیتند / اوجوم کمال احمد فذیک هفتدی شیخیه فذیه
 بر فاع ای ایستقارون قریب کلون جازیه ایلیک فضا ص موع عالی جریلی
 اوزیم بر مظلوم اراده سیه پادشاهی واقع اولدو استلام جواباً ولایت مشایخ
 دولتیه سلیمانیه در کونک نظر قطارخ دارا اولوب نظر عالی جریلی نظر افکارده
 تقلاوه ده کی میر محمد عیسی شیخ مصطفی بک موی الیشیم فذیه ارانده
 بر وفق مسند سید کوش اخلاف و فاعلده طولای موی الیه مصطفی بک شیخ
 سعید حقیده بر حق اسنادده بر وفق ایله ده اجرا انانده تحقیقاً تیونسده
 اسانده واقف بک تقارده کتیب تقصده ایلیک دیو اخلاف و فاعلده
 طرفیک اعمار و نیت ایلیک عامارده کتیب بر حکم رطیله صل اولدو کتیب
 علمه دستار کتیب ایلیک مکارخ باغ ایلیک تقصده ایلیک صومله ایلیک
 در ایلیک رانیت ایلیک اولدو کتیب ایلیک تقصده ایلیک صومله ایلیک
 در ایلیک اول امده بالحق که اسانده واقف مکارخ اولدو کتیب ایلیک
 خلیف اول امده بالحق که اسانده واقف مکارخ اولدو کتیب ایلیک
 تقدیرده فقیر بک تقصده ایلیک مکارخ اولدو کتیب ایلیک
 موی خ واقف مسند بک دی رط واقف مکارخ اولدو کتیب ایلیک
 موی خ واقف مسند بک دی رط واقف مکارخ اولدو کتیب ایلیک
 عامارده کتیب ایلیک مکارخ اولدو کتیب ایلیک
 کاتبه کتیب ایلیک مکارخ اولدو کتیب ایلیک
 اولدو کتیب ایلیک مکارخ اولدو کتیب ایلیک
 عالی مکارخ اولدو کتیب ایلیک مکارخ اولدو کتیب ایلیک
 بکره ولایت مشایخ اولدو کتیب ایلیک مکارخ اولدو کتیب ایلیک
 نفا تقسیم فلانده تقصده ایلیک مکارخ اولدو کتیب ایلیک

OSMANLI ARSIVI
DH.MKT
2047 190 1-1

2 vrb

۱۱

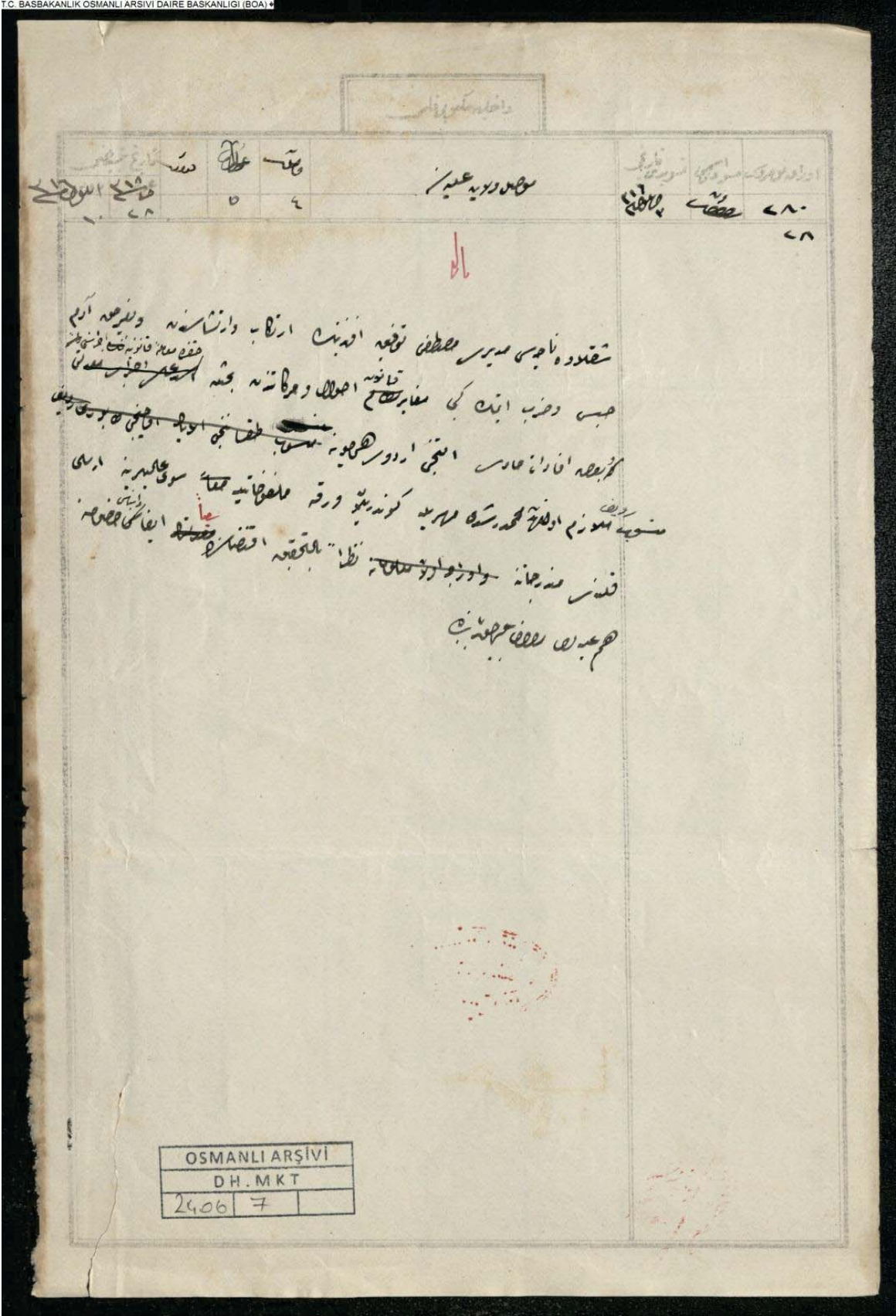
احوالندید هغه دپستې شې شې عید اندېر شقلاوه وی مصطفیٰ بک یخکی
 املاک مقوله غیر مقولانک وقفی هغه مهل مکه شرعی سند دیرلرک
 دلا دله هغه دپستې شې عید اندېر اعلام شکی ظهیر جمالی تحقیقانه باندیره
 باب سنجینا هدی تحقیقانه باندیره اعلام شکی ظهیر جمالی کوستر لکنه نامی
 اعلام سه بوی وقف معلوم مقارن ابر تحقیقانه اعلام شکی ظهیر جمالی تحقیقانه وقف
 کلا عدل و عیالیه توقفا مهل مکه شرعی بیکسجه اجد ابیدیه تحقیقانه وقف
 فکوه معلوم مقارن اولرکی ناست اولون حکم شکی ظهیر جمالی تحقیقانه وقف
 صهی رفاندها درجه ابوال ایدلرکی وقفه کلا عدل و عیالیه توقفا
 اعلام نظر ابر تحقیقانه وقفه کلا عدل و عیالیه توقفا
 قوا ایا هدی اعلام شکی ظهیر جمالی تحقیقانه وقفه کلا عدل و عیالیه توقفا

کلا
 براج وک دوتیه نام
 اعلام شکی ظهیر جمالی تحقیقانه وقف
 عیالیه توقفا
 اعلام شکی ظهیر جمالی تحقیقانه وقف

۱۰۱
 کلا عدل و عیالیه توقفا

OSMANLI ARŞIVI		
DH. MKT		
2047	120	1-2

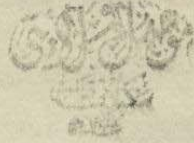

۲۸۰	۲۸۰	۲۸۰	۲۸۰	۲۸۰
۲۸۰	۲۸۰	۲۸۰	۲۸۰	۲۸۰
۲۸۰	۲۸۰	۲۸۰	۲۸۰	۲۸۰

مقدودہ ناجی میسر مطلق ترقیہ اندیش از نامہ دانشنامہ و ترقیہ اربع
 جس وقت ایند کی مغربہ تمامہ اصلاح دیوانہ بنہ ~~اصول~~ ~~اصول~~ ~~اصول~~ ~~اصول~~ ~~اصول~~
 کتبہ انانہ مدرس ~~اصول~~ ~~اصول~~ ~~اصول~~ ~~اصول~~ ~~اصول~~
 منویہ ~~اصول~~ ~~اصول~~ ~~اصول~~ ~~اصول~~ ~~اصول~~
 فدر ~~اصول~~ ~~اصول~~ ~~اصول~~ ~~اصول~~ ~~اصول~~
 حمید ~~اصول~~ ~~اصول~~ ~~اصول~~ ~~اصول~~ ~~اصول~~

OSMANLI ARŞIVI
DH. MKT
2406 7

۴
رأید نفی رسید

۸۸

رولتو انعام قطاری
 شکرده نایب مدیر رفیق و صیدار سید صالح اندیک تحصیله تجرید برسی خدمت ایسکلر جتید عقذیم لوتیدیه اولیه
 تحقیق تکمیل معنی عمودیکه افاده سید لقا تقدیم نکرده اولفقد لاجل انشیره سولی رولتو توریج جملیس بنیج اور ذیلا نه حقه مه لوتو کور
 ۱- مصدق (۵) و اسرته (۱۰) ۲۸
 ۲۸

OSMANLI ARŞIVI		
DH. MKT		
2663	58	1

DH.MKT.02663.00058.001

لا اله الا الله
الله اعلم
بما لا يعلمون

انقره در دی همامون قوتله انقندن مورد در ۱۲ هجری قمری در ماه صفر سن ۱۱۰۰

ممالک محروسه شما نیک و با خصصه اردوی همامون بزرگ درجه علیای ترقی و مصورته اوصالی و اهلهم بخار نیک نوسینی
اسباب بقا نیک استحصالی تنبیه امانی خیر استمال جناب جلا بنانیدن اولدیغی مسلم انام اولمده الهیت و نزلت موقعیست
بولسان مصلح ولایتی لطفانندن شقلاوه دره حریر ناخیر نیک هر برسی بر رویه جوی نوری مرکزی تسلیم ایدر کلدیغی خیرتم اخذ عکر و دفع
معاملاتی و هرسنک حورا ابرار سوچه بولرک حاصه محله اولان قنارنه و ارتباط کلی و عیسی بر اولمدهم و شقلاوه نیک من
قضا اولان رواندز خیرین بعدیت ما و سرع غیر محمول اولمده بولمک باشلم بر قضا مطری انما ذلر دره حریر ناخیر سنک ده
اورایه ربط و الحاقی بر حیوه قوتله و محنته استلزام اولمده ابرار جهل استکار در اجرائه واقعه فارسو بریانق شهور ابرهص و لارک در
و حق کویری ناخیر سک متلو برر و رکیو و نفوس ما مور لرسنک نعیبه در خنا بطله کیم نقریسا و ولید سواری زاندره سنک اقامه کور
ملک و عسکری نیک حسن انضباط و انظامه فعلا اقام اولمده در کار اولدیغدن و بوقیلدن اولدره العون لیدی قضا سنک اید
خیر حوی اولدره تنوع و اوقع و حال فرایه بیز طوقله اولان ایلی کور نیک تعیری و ایدر قضا سنک نایب تجاریه عسکری کیم بولمده بر ایدر
ماده سی اولمدهن ناسی الهین برماندها مؤید و مسلم بولسان شقلاوه ناخیر سنک کیم دره لردن ضرور و عیون نرسنک ایدر
اولان سنک بتوار دره سی اولدرن بر مناسبت کور نیک انا و محل مهورن مصورته برید اولمده کور سنک نایب اولدر
دره مرکزیه قدر خلافت نیک تعیری ماده سنک هم مختاریان رسیم و تجاریه و کصد سو قیامه عسکریه نقطه نظر ندرن بادی
اولدیغی ضاعتک و امتدادن اولدیغک و سبب قضا سنک طبع اولدری و حق مواقع مروت عسکریه دن و دفعه بر ور دیف چه بوم مروت
اصوب اهل سنک خنوت طبع و لطافت زبیر نیک مطری و خصصه غنم و کور و دلم و دهک بولمک خلی عمران و عمارت غنمده اوجیه نیک
جولانها و عین سی و هلب و لایم زور سماعتک و حق سلوک مخرج و جوی اولدیغدن احوال خفاضا و سیاست سنک الهیت
قوه العادیه س جالب نظر وقت ایدرک و شوییدن اولدرن مصلحت بر طرف خطم بولمده سنک بالاسیستیم غنمده تجاراتی
مقدمه ایدر و ضایع بولمده ابرم که سیدن ایدر بولمده خدر ایدر سنه جناب سائر کیم نیک ایدر اولدر و بعضی احوال کفدن
دیومنا سنک احوال بولمک قیوم کیم الوقع اولان بر خصصه دعات غیر مناسبت و موطنه فارسو بولمک ایدر انتره لایم قوی اولدیغدن
دیو نظم بر امواد معرفت نیک لایم و مالهقی مصلح ولایتی طرفندن بجان بجان سینه نظر مع لایم ایدر و ایدر انتره ایدر ایدر ایدر
ناقصه صحت همت ایدر سنک و ساعنک استمال لازمه اولمدهن ناسی نور الی ولایت سائر الی ایدر لایم طرفندن خط نیک
تعیری و بویته سنک تسلیم و لکسه خصصه معرفت سائر نیک ایدر ایدر ایدر ایدر ایدر ایدر ایدر ایدر ایدر ایدر ایدر ایدر
حیره داره سی ماده سبب معرفت

OSMANLI ARŞIVI		
DH.TMIK.S		
60	40	1

DH.TMIK.S.00060.00040.001

وزارت عدالت
مکتوب

شماره
۵۴۷

راجده نقد هیمن

دولتو اولدو بئو ایچ لوزو و ۱۹ سینه اولمیش تاریخو ذکره علیه نقد بئیمده عریفه هیمن سید دره و تقلاوه ناهلر بئو سحار قضا سینه بر طرف
 خطه تدبیر و کتاره چای اولدیه کتاره بوسه لنده کوسه لریجه وجه مصارف ناسینه و سازه اولدو بیه بیگ بئو سکا نه بزانقده بوز اولدو
 بیگ سئو سکا سینه عویشک بر دفعه لوره و مرکزک سینه و مصارفه فایا بونه بوز اولدو کتاره لوز بیگ ارجوز عویشک سوز اولدو بوززه حوضه لوزم کتاره
 اجه لوز سکا سینه بئو بیه بیه بیه قاشولور اجه لوز بوزجه سینه سوزمه سوزمه سوزمه سوزمه سوزمه سوزمه سوزمه سوزمه سوزمه سوزمه سوزمه سوزمه
 حوضه لوز سینه سینه نقد و بوزجه لوره سینه و مصارفه فایا بونه بوز اولدو کتاره لوز بیگ ارجوز عویشک سوز اولدو بوززه حوضه لوزم کتاره
 بئو سکا سینه بئو بیه بیه بیه قاشولور اجه لوز بوزجه سینه سوزمه سوزمه سوزمه سوزمه سوزمه سوزمه سوزمه سوزمه سوزمه سوزمه سوزمه سوزمه
 ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰

OSMANLI ARŞIVI		
DH.TMIK.S		
60	40	4

DH.TMIK.S.00060.00040.004

I.DH 242/14714

1

حادثه ایتم هفتبرگی
 بقدر فیکلی سینه لریم عومره واینا اولدیفنی اوزره هیکلی هفتنه فریقده با عا کر نظایم و موظف خوشنا و نیشاری
 اوزرینه وایله رده هر اوج بله هجیتلیم بیواته قلمونه بولند قلمی هالده بعونه تعالی اوزرلریم بوسره اولنریم عدم سخت
 واستقرار لریمد نامی قایم تغافل انوب منکره قلمی اتمه بر اقوب فرار اتمه اولدقلریم ساری نظایم بیکیسی محمد اغام
 تر قضا درته بشیوز قدر عا کر نظایم و موظف اشغای مرقوم بی تعجب ایتله اوزره وایله رده ایسی اولنر شاور محکمه
 یوقار و سر کلا نام محله شفقی مرقوم لرک هجیتلیم یات کلوب اوزر لریم عا کر نظایم و موظف هجوم ایدرک اولدقلریم
 نظری کریم و بیسی دخی قل اولنریم قسوری بر صبا لودر طغرم اشوب فرار اتمه اولدقلریم عا کر مرقوم بی
 عورت ایتیم لک شفقی مرقوم تعجب ایدرک کتمه و اشغای مرقوم رهام طرفنه عا کر عیبه نه ایچنه کتدیلم روایت
 اولمقده بولمسه و رواند فتمعی و کیم رفقا و الحاج محمد اغا و بیکی خوشنا و لطف ایدرک شفقی شاهانه دم خوشنا و غافلیم
 و موظف ایلم روانددم هیکت و رطه محله کلمه اولد قلمی کتایه احسانویه طرفنه شاهانه دم خوشنا و غافلیم
 منافع اتمه بوددی قروم بیختمه قروم و بیسه هم و لکرمیلریم نشانات اتمه اتمه اتمه بعد اذی بورالی بولیم قوریم
 عا کر عورت ایتدیلم هالده اشغال لرک نه محله اولد قلمی جبرالیفنی صورتده کیمینی بوجوم تفصیل فیکلی سنی
 رصبا لریم عومره واینا اولدیفنی مرقوم شفقی و لکرمیلری بولمسه و هر هالده امر اولدیم مرقوم مرقوم مرقوم مرقوم مرقوم مرقوم

ایتم
 دخت وادی هفتنه فریقده بولمسه با بایه
 دخی کیم بولمسه بیکی خوشنا و لطف ایدرک
 و اشغای مرقوم بی تعجب ایتله اوزره وایله رده ایسی اولنر شاور محکمه
 تر قضا درته بشیوز قدر عا کر نظایم و موظف اشغای مرقوم بی تعجب ایتله اوزره وایله رده ایسی اولنر شاور محکمه
 یوقار و سر کلا نام محله شفقی مرقوم لرک هجیتلیم یات کلوب اوزر لریم عا کر نظایم و موظف هجوم ایدرک اولدقلریم
 نظری کریم و بیسی دخی قل اولنریم قسوری بر صبا لودر طغرم اشوب فرار اتمه اولدقلریم عا کر مرقوم بی
 عورت ایتیم لک شفقی مرقوم تعجب ایدرک کتمه و اشغای مرقوم رهام طرفنه عا کر عیبه نه ایچنه کتدیلم روایت
 اولمقده بولمسه و رواند فتمعی و کیم رفقا و الحاج محمد اغا و بیکی خوشنا و لطف ایدرک شفقی شاهانه دم خوشنا و غافلیم
 و موظف ایلم روانددم هیکت و رطه محله کلمه اولد قلمی کتایه احسانویه طرفنه شاهانه دم خوشنا و غافلیم
 منافع اتمه بوددی قروم بیختمه قروم و بیسه هم و لکرمیلریم نشانات اتمه اتمه اتمه بعد اذی بورالی بولیم قوریم
 عا کر عورت ایتدیلم هالده اشغال لرک نه محله اولد قلمی جبرالیفنی صورتده کیمینی بوجوم تفصیل فیکلی سنی
 رصبا لریم عومره واینا اولدیفنی مرقوم شفقی و لکرمیلری بولمسه و هر هالده امر اولدیم مرقوم مرقوم مرقوم مرقوم مرقوم مرقوم

I.DH.00242

خطای ابراهیم ای و کاتبنا هیدرینه اندر کج معاصر تقدیمی اولدیغیم عثمانی ملوکاتیم مائزده معظم حیات تکرول ذلخندیک برلرله اولدیغی و جهود شیرینور ابالی رضاخانده
 کوی سنجلی قضیه سینه تابع روانزه سنجینه همجوار اریوه خوشنا و عشیرنا اشخاباری مقدمجی حواریه سببیم صوب بئله ندرت تا سینه اولدیغینده اطوار اطلاعیه ایتر
 ایتریه لر در و برکولرین اداوه کمالهده بصره مغایر نظام عالی حال هرگزده بولرقدنیز بونورن کسه اطلاعیه ارضاداری منزهه همجاز و علامه ارجوی همجون
 رئیس ارکان اولوب سیمانه برقدیم بوظایه سعادتو شکر باشا قودری کفایه مقداری عسکر نطقه سینهها: و عسکر موظف ایله وضا: مذکوره و اشخابی
 مرفوعه بله جمعی کاهدی اویوه بتوانه فریسنه واروب کندولری هرقدیر باشای شایسته لایقنه تا سینه اولدیغی ایتر لر اولدانه وضع ویزی قبوله ایتر کلرینده
 اولدیغی عسکر نطقه سینهها: سوده اولدیغی اشخابی برقاچ نطقه انزا هینیه قره مذکوره بوظایه قلمه یا اهلامه ایترک بریش خینه فرزا ایتر کلرین تقدیمینه
 ماقدره عسکر نطقه سینهها: شاد نام کلمده بنسوب اولدیغی لغزین کرفت و بریشی قیق و قشوی اولمکنده دخی بریشانه اولدیغی فرزا ایتر کلرین عسکر قودری
 دخی تقدیمینه ایتر قودری و روانزه بوظایه فاطمه کلیم قودری اولد بوظایه عسکر نطقه سینهها: و موظف ایله مر بولدانه کلمدی کسکک شاد ایتر قودری
 معینه بونورن قشوی صوب ملوکاتیمده اولدانه اشخارنه و محابره اولدیغی اندر دخی اولدیغی بونورن کسکک برلر اولوب و جمعه انهای معنده شریک هی و
 وقره قیلاسه جناب و کاتبنا هیدرینه اشخابی مرفوعه بله جمعیت کوه معنیه کسکک لغزده و بریشانه بولوب فرزا ایتر لر اولدیغی اشخابی دخی ایتر کلیم جلی
 و سازه دخی انسیب و بریلرک وضو اسیریه مادی سیاه پنحصانه باقیه یعنی و بونورن علامه کلر بوظایه شفا و تری عسکر نطقه سیرک شجما: و کتبیه
 سوز بولر ایترک اولدباره وضا: مزبور سوز بولر وارد اولدیغی شقی مظهر ککایستویعلار" مغایر لری بولرله اولدیغی نطقه تقدیم خاکبای سینه سعادتنا هیدرینه
 قلمده مائزده کسبیت معظم عثمانیول ذلخندیک برلرله ایتر باره و هشاده امر دینیه و لطف بعمد دخی بابا یاده معنده و ایتر اولدیغی کسکک

Handwritten signature or stamp.

I. DH 242/14714

I.DH.00242

مالیه نظارت جمعیته حسن والایه اعظمی بودیل بر قطعه تقریر مربوط بحسب مصلحتی مانده متناهی اولیای اوزده شهر و در باقی دهنده کانی کوی سنجی مصفا
 سقاوه قرینده واقع عیدیه بهر توکل عه مصطفی جامع شریفک امامت و خطبات خدمتگزاره برناه محمد امین افندی مخصوص اولاد بیوز غرض سالیه بیکر عیدیه خطبه
 بر منتهی بود قطع اولیای اوزده معینات مذکورده نیک کاکانه اعظمی مصطفی سولی ایدین محمدی ابراهیم افندی طرفنده استدعا اولیای اوزده سولی ایدین ۱۸۸۵
 اولیای محمدیه و مصطفی قندهر مدو سید اولیای سالیه اولیای خطبه تخصیص استیضای اولیای اوزده صدرت اولیای اوزده معینات مذکورده لواء مجید و اولیای اوزده اولیای اوزده اولیای اوزده
 ارای سالیه طرفنده و بر یکده اولیای اوزده هالده قطع اولیای اوزده و در اولیای اوزده جانب خزینه جدید دود و سوز و سوز اولیای اوزده معینات مذکورده ف سینه حضرت
 باد سالی ایجاب علی بنده بر اولیای اوزده بر بنظره و مصلحت و کرا و نامه خدمتگزار اولیای اوزده سولی ایدین سولی ایدین سولی ایدین سولی ایدین سولی ایدین سولی ایدین سولی ایدین سولی ایدین
 اقتضای نظارت مسالیه ایضا سولی اوزده اولیای اوزده اولیای اوزده سالیه و کالیته ایضای سولی اوزده سولی اوزده سولی اوزده سولی اوزده سولی اوزده سولی اوزده سولی اوزده
 سولی اوزده سولی اوزده سولی اوزده سولی اوزده سولی اوزده سولی اوزده سولی اوزده سولی اوزده سولی اوزده سولی اوزده سولی اوزده سولی اوزده سولی اوزده سولی اوزده سولی اوزده سولی اوزده

I.MVL 287/11391

1

I.MVL.00287

عظمتی
 اقدم
 حفزلی
 مجلسی محاسبه مطبوعه سنه ۱۲۸۷ بمطابق تقویم قمری و اولاد قلم انجمن مطبوعی حضرت بازشاهی جو بلو ایچده عصبه و تقسیم قضاة مطبوعه
 سید اولاد یعنی وچوم شهر زوریا نئی و اخذده کاشه کوی سجنی مضامینده مشدوه قریب شده واقع عیدانه بفرجه ریحی اه عنده حضرتی جمع
 اما سده و خطبه خدمتونه بویانده محاسبه اقدی او عوالمین امرای سافهسی طرفده و بلکه اولاد ساه و عیدانه منزهاً قطع اولاد ساج اقدی
 مونس الیه عیاده و مخاصمه اولاد حسیب کی کاه خدمانده منوره یا ارا بقیل شهبه بشور غرضه ساه اید اولاد عید خطبه نیک شخصی مکار و عی
 سینه حضرت شهنشاهی ایجا عیابنده بولمندن ابر و کندن خزینه جم اجری اقصان تقویم سالیانده حواله بنگراننده اولاد اولادیه که نظر
 اروضه ساه جناب شهبان شهبانده و بر بیاد اولاد کاکوره اقصی اجرا ایدریدیم بیاییم تقویم سالیانده تقویم قمری اقدم
 م

مردمده جاگیزدیم به
 اقبولین تقویم اولاد ایشو مذکور ساه اصفاء اینه ذکر اقصی در تقویم مطبوعه
 خطبه بارشاهی مطبوعه و مذکور دانسته ایه جو بلو ایچده عصبه و تقسیم قضاة مطبوعه
 ساه اید اولاد عیدانه نیک قضیه قریب شده جو بلو ایچده عصبه و تقسیم قضاة مطبوعه
 در تقویم در بیاد اولاد اید و ارا جمعی سینه جناب حیدر اید اولادیه امر و زمانه خطبه
 سینه جناب ساه اصفیانه اعداده قلمی اولادیه امر و زمانه خطبه
 م

İ.MVL 289/11391

2

İ.MVL.00287

بلد سزای محمد

باش کتابت دژدهی

مرفعی صیبه اردو داخله تجرید هوا ایتمه ما ذروه اولسی اوزرینه مصلحتی اناام
 کان احمدی فی صفی شیخ عبد الله فی بیاج آلی ابر نقلاوه قریه سنه کله رک اولم
 وضربانه اهالی مالاری غضب اینکی ریادنه پاره سی جبقارنوه احمونه قریه محمود اولم
 بیاج برزوه طاعناری بیاج قادی ابر بیاج ارکک رض ایاقلدونه دفولدونه
 اصده قول درباری نکت اینکی تحفه ایتمه اولیقه دافانده ساره بی دژ التی اردی
 لغایوه امانده مریوا سبحانه یاسا قورقناری لای العریح شهر معدلت موزور صرف
 خلاقی اولرمه مواد معدودنه تحت طبع عمیه شیر امدیدی منکل معیت بی قریه
 عکسجه بالاطراف تحفید وقرعان موزور قریه صقیق اولیقه صورت مریدی
 تحت توقیف آلمه واقفا اولیقه بی ابر ابر مقدر مزل لورنوه اوزره نجه تحفقا ابر
 غبه عمای مزل بی عی مفضای ادر بی عنت یادنا هیدیم برلنجه دنگر قورقناری
 ایال اریسه اولمده ارباب اوردونه عنت مه لالاکدر ادری الموشه با حراته مزل
 مریا

Y.MTV

52/79

2

Y.MTV.00052.00079.002

بدر زکریا

باش کتاب داری

۵.

مصلحت و لایحه مشفق

بسیار با حقیقت و سید افق و مقادیر و قوم کوردی ظلم و تعدی و شکنجه های با ازاره سینه حقیقت
 یار شهید قاضی محمد و صدق و قیام نویسنده با کوشش و نظایف شروع حکومت اصرار آید می فرماید سینه زور
 نایب صدراعظم عبد الله پاشا به نیت عادلانه محاکمه اجرائی که تحقیقات در طول این دوران در چهار خون
 و اندیشه که در مورد عیوبی سزاوار است ایچونه برص قلم نشانه قلم آینه حقیقت و شیخ موافق بر وجود عیوب سید
 مقادیر و این رفیق اجرائی مفضل و عزیز و محسن و شکنجه پذیر به نیت و قضا عدلانه چهار حبه
 او حقیقت برادر مجاور استای بنیه و زینبیه نویسنده آینه حقیقت که حقیقت و عدل و سیمانه پاشا
 معروضات قضا مؤلفه حقیقت ایدوک اهل حقیقت و لایحه و شیخ سعید افق اید تقاضا مقصد از تریجی خادم
 او لایحه مأموریه دولتی تلفیقات و برص قلم افتاد تقاضای اید و سایر اید تحقیقات اید اجازت حکومتی تأیید
 انجمن ملذ و روح امیده که فرزند و مجدد حقیقت عادلانه اید با تحقیقات اید اید اید اید اید اید اید اید
 برافض و محاکمه و جزا در خلاص اولی حقیقت و عیوب اید و اید اید اید اید اید اید اید اید اید اید اید
 اولین خبر اللغیه من تحقیقات نتیجه و عیوب اید اید اید اید اید اید اید اید اید اید اید اید
 مؤلفه سم و اعتبار بیولام صیبه فلکوتی حقیقت سزاوار اید بوز سوزک مجدد بوز سوزک عدالت حقیقت
 نظر اللغیه و حقیقت مأموریه محافظه سی ایچونه استرغام لایحه فرمان
 محمد و اید
 طایف

Y.MTV 57/30

Y.MTV.00057.00030.001

بیایند بیخ بعد ازین مقلوده و فقه تریبی نظام و قیادتان تفصیله در میان مقامات تریبی فادرم الحایم مایه
 دونی تکلیف ایم انواع فلاکت و جوار ایمنی سلف دولتی بجمعه اولیغده محمد حاکم و جوار نه فلوصل اولیغده غیب عیالیه عوم
 در رفع ایلی ضرانیه تکلیف مقلوده تحقیقات تریبی قدر حلاله سماعیه بولاس استیانه زار موص و ریخته در اولیغ
 لظالمه نظرم غایت صفت خلافت بیکه بیولده سقره اختلافات مورد محولیه به فانی تریبیان ۸۱۱ لظالمه تا جملو نکره سید
 بیخ بیولده الیه سینه صفت ستره بیولده انتقال به ندره جوار تریبیان
 مذکور اختلافات درجه تظلم بکوتاه اولی سنده و قیادتان بیخ عیالیه و قیادیه و کتب برهنه حکمیه و سلمه فصول تریبی صفت
 اولی قیاسیم جوار تریبی عوم و قیادیه بکوتاه بیخ اوزنه بیخ تریبی بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ
 قیاسیم جوار تریبی عوم و قیادیه بکوتاه بیخ اوزنه بیخ تریبی بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ
 در سینه اولی تحقیقات تریبی قدر سوله جوره بیخ تریبی بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ
 مده اولیغده اسباب تریبی در اولی و در کتب تریبی بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ
 موقدمه کربک سلف و قیادیه در کتب تریبی بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ
 و قیادیه اسباب تریبی در اولی و در کتب تریبی بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ
 به فانی تریبی در اولی و در کتب تریبی بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ
 اولیغده در کتب تریبی بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ بیخ

Y.MTV

57/30

2

کتابخانه
مکتب قاجاری

مکتب قاجاری
خبرنامه

بتجی اردوی هاجیه سیرتی مقاضیه وارد اولاد خرافیه در کمر کوه کی ساری اولادک روانزه و در میر
 ناصیه محول خصوصاً تک تحصیل اچونه اورا به کتبه اولاد تحصیل موری بوزباش محمد خانک خسته لغی
 اتاننده باغانه رسونک تحصیل فنده ناهیه سیرتی ولای جاوتید ایکی ساری نفره در ضبطه
 جاوتی تفلوده ناصیه دافنده کی قوزیه فریه سنده رسوم مذکوره به طبیب ایلدی اوزینه قریه
 مذکوره اهلیه عتیه قاتو احتمال سلاح جزائیه ساری اولاد جاوتی عمری قتل و مدبر مومی الی
 صرحه ایندکری و مقول جاوتیک تفنگ و چخانه بید بعضه اشیای میرید و مدبرک اشیای زینتی
 اخذ ایله فرای ایندکری اونه اچنه فرق قومانده و کالتنده بیلدیرلیسه اوزینه مذکور جاوتیک
 نفره کیمک امرید تحصیله هیقارینقی ضرر و کالت مومی الزاده استفا ایله و بود قعی
 قی بر اولاد مقضیه معالنه قانونیه ایفای رضی مرصل دیلینه بایله اولدیه ایبار قلمقد و باب
 عالی در معلومات اعطای در دست بولنده موطن علم علی بولیس اوزره عهده معلومات است
 قلمده اولیاده امر و اده افندم حضرت بکده احاطه اولدیه ایبار اولدیه ایبار
 عیبه
 ض

Y.PRK.ASK 174/70

Y.PRK.ASK.00174.00070.001

کتابخانه
مکتوبخانه

مکتوبخانه
خوشنوی

بفرد دولتی داخله سقوده ریفه بوری بیکیسی احمد فندیك بقایا و زجره استخام اولمقده اولمه
 افرا دونه معینلک ادعایه بر نامه یوزیکرمی اوج نقره تقصیه هوالی مقوضه اخبار اولنا بورد استمال
 راضی ساناتک تحقیقی ایجوه کرکوک ریفه لای بیزلای عید لر حه بکک بالتصیه محله اعزیم قله ضعی التخی
 اوردوی همایونه سیرتیه سنده مور و تقرافنده بیانه ونسه و میر بوی ایلهک رای تحقیقه سقوده یوزیم مقوضه
 با تقرافنده عجزی جراباً سیرتیه سا ایلاب تبلیغی در دست بونسه اولغه و طعلم عایا بوردیله اوزره باره دزه سی
 افاره سید عجمه معاصره ابد اوقف اولیب امر و فتنه خفته مده اولورکه
 «عنه» ما. «الله»
 عید
 صا

Y.PRK.ASK 185/42

Y.PRK.ASK.00185.00042.001

بدر کتب خانہ

باش کتبات داری

نومرو

۲۷۰

سیمانی سیّد اقدیہ شفا و قویہ کتو زریہ نظم و تصدیقاتہ تفصیلاتہ و مومل ایدہ
 قاصدینا تر و بجمہ خادم اولیایہ ملاویہ روتی تکفیر ایدہ انواع فلالہ روحیا - ایدہ مکلفہ دینی
 ایتکہ اولد بقیدہ مجتہ ماکہ و مجاز اندہ خلاص اولمہ ایدہ عجب عیایہ و صہ و فیع ایدہ
 فدائانہ کتبات مضمونہ قیفا تکفیرہ قدر حوالہ سمع اعجاب - بیو - لیس استدعاہ راستہ
 مصلح ولایتیہ و - راولعب لدر الوصہ مکتوبہ - کالیو بیو بیوہ (ا) لدر الخ تا فیہ شفیہ بقولانہ
 صد - ن معلولہ س معیتہ فی قویہ بیوہ عکرنہ حوالہ بیوید - صد با ایدہ بیو جناب خلافتیہ
 رفا طرف والا سید اکریدینہ ایسا قلمنہ اولمہ ایدہ امر و فرمانہ فقطہ صد لدر الا سکر -
 ۸۸ مدر لدر لدر الخ ۸۸ سکرہ لدر الخ
 لدر الخ
 لدر الخ

Y.PRK.BŞK

24/50

Y.PRK.BŞK.00024.00050.001

ئىندېكسى شوئنهكان

			۴۵, ۱۵۶		خورماتوو
	ن		۲۴		خۇران
۴۵		ئالتون كۆپرى	۲, ۵, ۷, ۱۰, ۲۰, ۲۱, ۲۲, ۲۳, ۲۸,		خۇشناوھتى
۲۰, ۳۲, ۳۸, ۸۰, ۱۰۰, ۱۱۳		ئەستەنبول	۷۹		
۲۱		ئەفرىقىيا		د	
۲۷, ۸۰		ئىران	۵۷		داقوق
	ب		۱۶۵, ۱۶۶		داقوق
۲۲, ۲۳, ۴۴, ۴۵		باليسان	۴۵		دھوك
۳۱		بەسرە	۵۶		دىاربەكر
۴۵		بەعشىقە	۱۱۱		دىر
۱۸, ۳۰, ۴۰		بەغدا		ر	
۹		بىنگۆل			رواندز
۱۱, ۲۲, ۲۳		بىتواتە	۱۲, ۲۵, ۲۷, ۲۹, ۳۱, ۳۲, ۳۳, ۱۰۰,		۱۰۳, ۱۵۶
۲۳		بىلاوہ	۱۲		رانىيە
	ت			ز	
۲۱		تورکيا	۳۱		زەنگاباد
	ج		۲۴		زىارەت
۲۵		جەل	۲۴		زىوہ
	چ			س	
۲۴		چىوہ	۲۵		سارتكە
			۳۰, ۶۴, ۱۲۵		سلىيانی
	ح		۵۴		سنقطى
۲۸		حيجاز	۱۲		سنه
			۱۵۹, ۷۰		سورداش
	خ				سۆران ۱۳
۵۶		خىصرو			
۲۴		خەتئى			

		م	
	ش	۲۴	ماوهران
۲۷, ۲۸, ۳۰, ۳۱, ۳۲, ۳۹, ۴۰, ۴۱,		۵۱	مزووری
۵۳, ۵۷, ۸۱, ۹۰, ۹۳, ۹۴, ۹۶, ۹۹,		۴۴	مهباد
۱۰۳, ۱۰۵, ۱۲۴, ۱۲۶, ۱۲۹, ۱۳۶,		۳۱, ۸۷, ۸۸, ۸۹, ۱۰۰, ۱۰۹, ۱۱۲,	موسل
۱۵۰, ۱۷۰, ۱۸۵		۱۱۳, ۱۱۶, ۱۲۱, ۱۲۳, ۱۲۸, ۱۲۹,	
۲۷	شاوری	۱۳۰, ۱۳۶, ۱۳۷, ۱۳۸, ۱۳۹, ۱۴۰,	
۲۵	شیخمه مودیان	۱۴۱, ۱۴۳, ۱۴۴, ۱۴۵, ۱۴۷, ۱۴۸,	
	ع	۱۴۹, ۱۵۰, ۱۵۱, ۱۵۲, ۱۵۶, ۱۵۹,	
۲۹	عیراق	۱۶۰, ۱۶۳, ۱۶۶, ۱۶۷, ۱۷۰, ۱۷۴,	
		۱۷۵, ۱۷۶, ۱۸۲, ۱۸۳, ۱۸۴, ۱۸۵,	
		۱۸۶, ۱۸۹,	
		ه	
	ق	۲۴	هه رتهل
۱۵۶	قهه رته په	۲۵, ۲۶	هه رمک
۱۳	قهه لاسنج	۱۳, ۲۵, ۴۲, ۴۵	هه ریر
۴۲	قیبزه	۹, ۱۰, ۱۱, ۲۱, ۳۵, ۴۴, ۴۵, ۴۷, ۶۳,	هه ولییر
	ک	۷۰, ۷۱, ۷۸, ۸۴, ۱۱۸, ۱۵۳, ۱۵۶,	
۳۰, ۴۹, ۱۸۳	که رکوک	۱۸۷, ۱۸۸, ۱۹۰, ۱۹۱, ۱۹۲, ۱۹۴	
۲۵	کونه فلووسه	۱۳, ۲۵	هیران
۱۱۵	کۆشکی سولتانی		و
۱۰, ۳۶, ۷۰, ۹۳	کۆیه	۲۵	وهه ره, وهری
	گ		
۲۴	گراو		

ئىندېكىسى كەسايەتتېبەكان

	ئ		س
۶۹	ئامىنە	۵۳	سادق ئەفەندى
۱۰۷	ئەحمەد	۱۸	سەيد ئىسماعىل
۴۳	ئەحمەد جەمال	۵۸	سەيد سالىھ ئەفەندى
۱۷	ئىبراھىم ئەفەندى	۴۵	سولتان
۶۵, ۶۴	ئىبراھىم دەروېش كوپرى ئىبراھىم	۶۸, ۴۲	سولتان غەبدولعەزىز
۱۲	ئىبنو عومەر	۴۷	سولتان مەھمەدى فاتىھ
		۳۴	سولتان غەبدولمەجىد
	ب	۴۷	سولتان موراد
۴۱	بەكر بەگى بالىسانى	۴۳	سەدرى ئەغزەم
۱۴, ۷۳	بووك غەنەبەر	۸۳	سەيد حافىز مەھمەد غەلى
	پ		ش
۱۰	پىشتىگەلى	۹۶	شەوقى ئەفەندى
		۱۲	شىيخ سەلىمان
	ج	۶۰, ۶۳	شىيخ سەئىدى ھەفەيد
۳۷	جەمىل سەدىقى	۴۳	شىيخوئىسلام
		۶۳	شىيخوئىسلام مەھمەد جەمالەدىن
	ح		ص
۴۶, ۴۷	حافىز سەلىمان سالىھلى		صالىھ
	ر	۸۳	
۹۳	راغىب پاشا		ع
۷۸	رەشىد فەندى	۱۰۷	غەبدولرەھمان
۱۰	رەشىد ئاغا	۶۹	غەبدولغەنى
		۳۱	غەبدولقادىر بەگ
	ز	۹	غەبدولكەرىم
۶۹	زولپىخا	۸۵	غەبدوررەزاق
		۳۶	غەبدوللا ئەفەندى

٦٦, ١٠٦	عەبدوﻟﻻ پاشا	١٥	مەھمەد ئەمىن
١٠٤	عوسمان	١٠٧	مەھمەد ئەمىن ئەفەندى
١٢	عوسمان بەگ	٤٨	مزرورى
٦٢	عوسمان پاشا	٥٧, ٤٨, ٥١,	مستەفا ئەفەندى
٤٠	عومەر چاويش	١٠٠	مستەفا تۆفيق ئەفەندى
		٣٤	مستەفا رەشىد
	ف	٦٩	مستەفا شەقﻻوھىيى
١٠٧	فەتھوﻟﻻ	٦٧	مستەفا بەگ
		٥٧	ملازم مەھمەد روشدى
	ق	٨٤, ٨٥, ٨٨, ١٠٧, ١١٣, ١١٤, ١٦٨,	مەھموود, ١٧٣
٣٥	قەشە يەعقوب		
٣٥	قەشە يوسف	١٢, ٣٦	مەھموود بەگ
		٣٣	مەھموود بەگى خۆشناو
	ك	٢٠	مەﻻ ئەبوبەكر خۆشناو
٦٠, ٦٩	كاك ئەھمەدى شەيخ	١٨	مەﻻ سولتان
٦٥, ١٠٥	كاكەھمەد ئەفەندى	١٨	مەﻻ ھەمزە
٧٨	كۆرەك حەسەن احمد	١٨	مەﻻ عوسمان
		١٢	مەﻻ مەھمەد ئەمىن
	م	١٩	مەﻻ مەھموودى بايەزىدى
٨٥	مەھمەد حەسەن	١٣	مىرمەھمەلى
٢٦	مەھمەد راغىب	٧٣	مىرمەھموود
٧٨	مەھمەد رەسوﻟ ھاوار	١٠	مىريوسفى
٦٤	مەھمەد شاكر		
٦٩	مەھمەد شەوقى ئەفەندى		ن
٧٠	مەھمەد عەزىزە ئەفەندى	٧٨	ناسرەھەيد
٢١	مەھمەد عەلى قەرەدەاغى	٩٢	نامىق پاشا
٥٢	مەھمەد رەمزى ئەفەندى		